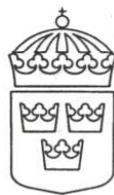

Riksdagens protokoll

1991/92:11

Onsdagen den 16 oktober

Kl. 9.00 – 19.09

Protokoll
1991/92:11

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 10 oktober.

*Allmänpolitisk
debatt*

2 § Allmänpolitisk debatt

Enligt överenskommelse med partiernas företrädare i talmanskonferensen skulle följande regler gälla för den allmänpolitiska debatten.

*Ekonomisk
politik*

I en första omgång skulle *en* företrädare för vardera socialdemokraterna, Ny Demokrati och vänsterpartiet få tala högst tio minuter. Därefter hade finansministern högst 15 minuter till sitt förfogande. I de därpå följande replikomgångarna hade ledamöterna rätt till två treminutersreplik. Finansministerns första replik skulle dock få vara högst sex minuter.

I nästa avsnitt av debatten skulle *en* företrädare för socialdemokraterna, moderata samlingspartiet, centern och kristdemokratiska samhällspartiet få hålla ett inledande anförande om högst tio minuter vardera. Här efter skulle följa två replikomgångar om vardera tre minuter.

För dagens debatt i övrigt gällde *dels* att tiden för ett anförande inte fick överstiga sex minuter, *dels* sedvanliga replikregler. För statsråd skulle gälla högst tio minuter för anförande samt sex minuter för den första och tre minuter för den andra repliken.

Ekonomisk politik

Anf. 1 ALLAN LARSSON (s):

Fru talman! Jag vill inleda debatten med att hälsa Anne Wibble välkommen i den nya uppgiften som finansminister. Jag vill uppriktigt önska Anne Wibble framgång i detta viktiga uppdrag.

Vi socialdemokrater befinner oss i opposition. Vi skall, som Ingvar Carlsson har förklarat, utgöra en konstruktiv opposition. I regeringsförklaringen sade Carl Bildt att en konstruktiv opposition kommer att möta en öppen regering. Detta uttalande vill jag gärna ta fasta på.

Vi för vår del tycker att det är rimligt att regeringen nu får tid att formulera

sin ekonomiska politik och redovisa den för riksdagen. Fram till dess vill vi vänta med mer definitiva omdömen om den ekonomiska politiken.

För dagen vill jag göra några reflexioner och ställa några frågor.

Min första fråga gäller den ekonomiska politikens inriktning och behandling här i riksdagen.

Den nya regeringen är en koalition av fyra partier. Men trots detta är det en minoritetsregering. Den är beroende av stöd från något annat parti här i riksdagen för att få igenom sin politik.

Vi minns alla Bengt Westerbergs bestämda uttalanden i valrörelsen om att inte sätta sig i en regering som är beroende av Ny Demokrati. Vi minns hans uppbrott från TV-soffan på valnatten. Vi minns hans bestämda uttalanden efter valet om att inte inlåta sig på några som helst uppgörelser med Ian Wachtmeister och hans parti.

Jag vill därför fråga Anne Wibble vad detta betyder på Anne Wibbles ansvarsområde. Hur skall ni lägga upp den ekonomiska politiken för att hålla fast vid Westerbergs avståndstagande från Ny Demokrati och ändå kunna få majoritet för er politik?

Min andra fråga gäller finanspolitiken. När jag läste regeringsdeklarationen noterade jag att regeringen talar om starka krav på återhållsamhet med offentliga utgifter. Regeringen säger sig ha som strategi att utgifterna skall minska för att utrymme skall skapas för sänkta skatter.

Men i praktiken väntar man inte till dess man har sänkt utgifterna för att sedan kunna genomföra skattesänkningar. Nej, man kör med Lars Tobissons recept från i våras: först skattesänkningar, sedan får vi se vad vi skall spara. Men nu har man gjort tillägget: först utgiftsökningar, sedan inkomstminskningar och sedan, längre fram i tiden, blir det besparingar.

När jag läste regeringsdeklarationen, blev jag överraskad över de många och stora utgiftsloften. Såvitt jag kan se är det den dyraste gemensamma nämnaren som gäller som norm för utgiftspolitik för denna fyrpartiregering. Jag undrar var Anne Wibble befann sig när dessa loften ställdes ut.

När man ser sig om bland statsråden, finner man minst ett dussin ministrar som skall höja utgifterna. Sedan finns det en minister, Bo Lundgren, som gör allt för att sänka inkomsterna. Mellan dessa finns Anne Wibble, som skall foga samman de ökade utgifterna och de minskade inkomsterna till en stram och ansvarsfull finanspolitik.

Anne Wibble sade själv i en intervju att det inte fanns plats i regeringsdeklarationen för att ange vilka nedskärningar som skall ske. I dag kan Anne Wibble använda sin tid till att säga det som Carl Bildt inte hann med på 48 minuter här i kammaren.

Låt mig få skicka med en rak fråga: Kommer det att bli två karensdagar i sjukförsäkringen för att finansiera skattelättnaderna för aktiehandeln och andra inkomstminskningar som Bo Lundgren har lovat ut? När kommer i så fall karensdagarna? Eller har Anne Wibble insett samma sak som Dagens Nyheter har insett, vilket man skrev om i en ledare häromdagen, att detta är fel väg att gå? Låt oss få veta hur det blir med alla planerade besparingar.

Till detta vill jag bara säga att fyrpartiregeringen innebär en försvagning av finanspolitiken. Därför måste riksdagens ställning snabbt stärkas när det gäller att ta ett helhetsansvar för finanserna. Odd Engström och jag har re-

dovisat några tankegångar om detta i en artikel i dag i Dagens Nyheter. Odd Engström kommer i sitt anförande att tala mer om det.

Min tredje fråga gäller skattepolitiken, närmare bestämt skattereformen. Det är många på vår sida som frågar sig om uppgörelsen mellan folkpartiet och socialdemokraterna i fråga om skattereformen fortfarande gäller eller om den är uppriven. Det är svårt att dra en bestämd slutsats av vad som står i regeringsdeklarationen. De formuleringar som finns där väcker mer frågor än de ger svar och information.

På en punkt kan jag konstatera hur det förhåller sig. Folkpartiet har lämnat över skattepolitiken till en av skattereformens värsta kritiker, Bo Lundgren i moderata samlingspartiet. Det var den mannen som hade 160 reservationer mot skattereformen när den behandlades här i riksdagen. Med den mannen som skatteminister har ni verkligen satt "boken till örtagårdsmästare".

Vi socialdemokrater är mycket angelägna om att få ett direkt besked från finansministern om hur det står till med skattereformen. Har Bo Lundgren fått fritt fram för moderaternas skattepolitik, eller kommer han tvingas att glömma sina 160 reservationer?

Jag tror att både riksdagen och svenska folket vill höra ett klart besked från finansministern i denna fråga. Vi socialdemokrater är angelägna att få veta hur det står till, så att vi kan bestämma hur vi skall driva skattefrågorna i fortsättningen här i riksdagen. Det räcker inte, Anne Wibble, med att hänvisa till regeringsdeklarationen. Tala om vad det är som ligger bakom de kryptiska formuleringarna!

Min sista fråga gäller arbetslösheten.

Vi befinner oss nu på botten av en internationell lågkonjunktur. Vi plågas samtidigt av sviterna efter den lånekarusell och den överhettning som banker och finansbolag höll i gång i slutet av 80-talet och som underminerade ekonomin. Vi drabbas nu på samma sätt som många andra länder av misstagen i finansvärlden.

Här i Sverige har vi det senaste året vidtagit en rad åtgärder för att reparera skadorna och stärka ekonomin: stabiliseringsavtalet är en viktig del, skattereformen, EG-ansökan, valutastabiliseringen genom ecu-anslutning, en stor satsning på aktiv arbetsmarknadspolitik med utbildning och kompetenshöjning som bärande element, en långsiktig energipolitik, avreglering av jordbruket samt upprustning av vägar, järnvägar och broar för ett bättre transportsystem. Det är några exempel på allt det som har gjorts.

En del av detta ger redan resultat. Men de flesta åtgärderna kommer att ge resultat under de närmaste åren. Det som nu är avgörande för att vi skall få i gång ekonomin är för det första att vi håller vår kostnadsutveckling under kontroll, för det andra att vi ökar produktiviteten och för det tredje att världsekonomin får fart igen.

Men det är också nödvändigt att runt om i samhället återskapa framtidstron. Ni lovade en ny start för Sverige, men det mest påtagliga som hänt efter valet är att pessimismen har ökat. Vem vågar tro på framtiden och investera när inte ens regeringen och den nya finansministern tror på framtiden?

På ett område håller ni på att skapa kaos. Det gäller bostadsbyggandet. Ert beslut att riva upp bostadsfinansieringen kommer att slå hårt mot byg-

Prot. 1991/92:11

16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

gandet. Jag vill därför uppmana er: ompröva ert beslut så att bostadsbyggnaderna kan hållas uppe.

Det är viktigt att det också blir fart på investeringarna i infrastruktur och på upprustning av skolorna och andra offentliga byggnader som vi påbörjade och där pengar finns avsatta. Det gäller att dessa pengar snabbt kommer i användning och att det skapas nya jobb.

Jag vill därför instämma i AMS-chefens förslag om att finna nya former för att driva på de olika myndigheterna så att det skapas jobb för dem som är arbetslösa. Pengarna finns. Se till att det blir fart på investeringarna!

Jag vill uppmana regeringen att inte slå in på den väg som borgerliga regeringar ute i Europa och i våra grannländer har valt, att låta arbetslösheten gå upp. Arbetslösheten kan och skall bekämpas. Det behövs en fortsatt aktiv arbetsmarknadspolitik. Här kan ni få fullt stöd från den socialdemokratiska oppositionen. Arbetslösheten skall inte upp på europeisk nivå. Vi skall fortsätta med en god svensk arbetsmarknadspolitik.

Anf. 2 BERT KARLSSON (nyd):

Fru talman! Ärade riksdagsledamöter – de som finns här! Att stå här i talarstolen i riksdagen är för mig inte enbart nytt och spännande utan också helt klart en utmaning. Jag ser här möjligheter att förändra och att förbättra.

Naturligtvis har jag stora förväntningar på riksdagen och hoppas att förändringens vind även skall blåsa starkt här och att beslut framför allt inte skall stoppas på grund av personlig prestige och maktlystnad utan bedömas efter sunt förnuft och efter vad som är det bästa för svenska folket.

Jag blev ganska orolig häromdagen när Mona Sahlin berättade för mig att det tog tre år för henne att lära sig hur man skall nå fram med sina förslag. Det gäller att framställa dem på rätt sätt, och det är tydligen inte kvaliteten på förslagen som gäller utan taktiken – det måste naturligtvis vara fel. Men när jag såg på TV häromkvällen där representanter för fackföreningsrörelsen beklagade sig över att det är för mycket demokrati i riksdagen, blev jag något lugnare.

Många har beskyllt oss i Ny Demokrati för att skapa politikerförakt. Visst har vi sagt en och annan överdrift, men den stora orsaken till folkets missnöje är väl ändå att politikerna före valet lovar ganska mycket medan det efter valet är litet si och så. Ofta blir svaret efter valet: "Vi skall utreda!" Jag undrar vad de handikappade säger i dag som häromdagen fick besked om att det inte blir någonting. Pensionärerna har länge gått och undrat och inte minst idrottsrörelsen med sin moms. Likaså väntar gotlänningarna på lägre färjepriser. Många undrar säkert: Skall Cuba ha u-hjälp?

Det är sådant här som skapar politikerförakt, men det finns flera exempel: Penseraffären. Vem är boven: Nordbanken eller Penser? Eller tag det främsta exemplet, Allan Larsson. Han står väl för århundradets lögn. Som finansminister visade han kurvor som ständigt pekade uppåt när han talade om Sveriges ekonomi. Han om någon borde väl veta bättre – de enda kurvorna i dag som pekar uppåt är de för konkurser och antalet arbetslösa.

Ljugarbänken, som Bengt Westerberg talade om, hade inte räckt långt. Jag tror inte ens ett cirkustält från François Bronett hade varit rymligt nog, trots att det är högt i tak när det gäller etik och moral i Cirkus Scott.

Jag kan inte låta bli att undra varför just cirkus – och de till socialdemokratiska knutna folkparkerna – inte är med när turistmomsen skall betalas. Erik Åsbrink motiverade den nya momsen med att alla skulle beskattas lika. För turistbranschen har den nya momsen inneburit en katastrof: Över 1 000 företag har tvingats till konkurs, 20 000 anställda inom hotell och restaurang har blivit utan jobb.

Turistmomsen är nog den dummaste skatt som någonsin har införts. I stället för att ge staten mer pengar har det blivit tvärtom – statskassan har hittills förlorat flera miljarder. Och om detta var samtliga borgerliga partier överens före valet! Att slopa turistmomsen är alltså rent av en bra affär för staten. Det borde inte vara speciellt svårt att säga ja till en reform som inte kostar någonting. Dessutom skulle arbetsmarknaden saneras och krogarna slippa betala personalen med svarta pengar – så sker i dag i alltför stor utsträckning.

I rapporter från hela Turistsverige talas det enbart om katastrofsiffror. Liseberg, Sveriges största nöjespark, har jätteproblem. För Kolmårdens djurpark, Boråssparken, Eskilstunaparken, Branäs i Värmland, Sälenfjällen och parker i Jämtland är det likadant. På Gotland har turismen halverats på två säsonger. Det statliga företaget Sara Catering, som sköter evenemangsarrangemangen i parkerna, har minskat sin omsättning från 170 miljoner till 110 miljoner på ett år.

Att skylla på dåligt väder, som regeringen ofta gjorde, är rent absurt. Det var lika kallt och regnigt i Norge och Danmark, men där har turismen ökat med 10 %. Att skylla på vädret är precis lika dumt som att införa turistmomsen. Sanningen är att det är för höga priser i Sverige.

Sverige har Europas högsta moms, Europas högsta bensinpris för turister – märk väl för turister. Italien har högre priser, men där har man speciellt pris för turister. Och vi har de högsta matpriserna, de högsta priserna på hotell och restaurang.

Problemen var exakt desamma i Irland. I mitten av 80-talet var turistnäringen där hårt drabbad. Men där insåg regeringen för tre år sedan, efter attacker från turistnäringen, att man måste göra någonting, och det gjorde man. Där infördes den nivå som vi hade innan vi höjde momsen. Och vips fördubblades turistomsättningen i Irland. Det är precis det här receptet som vi måste tillämpa för Sverige. Vi tävlar inte på samma villkor. Det är ungefär som att skicka en tennisspelare till Wimbledon med en pingisracket. Vi förstår att det inte går att spela tennis med den.

Momsen på inrikes resor är ett annat exempel på dumhet. Skall man åka till Storlien köper man naturligtvis en biljett till Norge för att på så sätt slippa momsen. Detsamma gäller om man skall åka till Helsingborg eller Malmö. Då köper man biljett till Helsingör resp. Köpenhamn och slipper på så sätt momsen. Och detta gör även statliga företag.

Även inrikesflyget har blivit så dyrt att vanliga människor inte har någon som helst möjlighet att flyga, trots att det ofta är dessa som får vara med och betala. Det är ofta statligt anställda och fackföreningsfolk på kurs och naturligtvis också industrins folk som flyger. Men det är de enda som faktiskt har råd. En resa mellan Skövde och Vilhelmina kostade mig 6 540 kr. Det är ungefär lika mycket som det kostar att åka till Florida 14 dagar med hotell

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

och allt betalt. Man kan förstå att det inte är speciellt många som väljer Vilhelmina.

På tal om konferenser: Om vi skall kunna rädda den svenska konferensmarknaden ser jag det som helt nödvändigt att slopa avdragsrätten för företagen, precis som i USA, med den kostnadsutveckling som vi har haft i Sverige. Men naturligtvis kan detta ändras om vi får en annan kostnadsbild. Det kommer inte att finnas en enda konferensanläggning kvar i framtiden om vi inte gör detta. Jag är naturligtvis emot sådan här styrning, men det här är tyvärr det enda sättet att rädda branschen. Och det är bråttom. Det är på väg att bli en kollaps i turistnäringen.

Klart är ju att man inte kan stänga gränserna, förbjuda charterresor och inte heller stoppa färjorna. Dessutom kan man naturligtvis inte stoppa brobygget. Det tycker inte jag.

Men vi måste vidta åtgärder, och det finns åtgärder som vi kan tillgripa för att få svenskarna att stanna i Sverige och för att få utlänningar att komma till oss. Sverige har ju jättemycket att erbjuda. Det gäller att utnyttja detta och att marknadsföra Sverige.

Sveriges turistråd fick förra året 123 milj.kr. Vad gjorde man med dessa pengar? Jo, man använde 32 milj.kr. till marknadsföring – resten gick till byråkratin! Jag kan försäkra er att på det sättet får vi inga turister.

Jag vill bara ta upp Danmark som exempel på hur vi ser på näraliggande länder som vi kan få turister ifrån. Man satsade 3 milj.kr. på Danmark. Stena Line satsade ensamt 4 milj.kr. på att få svenskar att åka till Danmark. Våra grannländer har en annan prioritering när det gäller turism, och det ger också resultat.

Det är dags för en ny svensk turistpolitik och för krafttag för att vi skall få glädje av den stora kaka som ändå finns i världen. I dag får vi in ca 22 miljarder kronor medan vi lägger ut 50 miljarder kronor. Det säger allt om hur det står till.

Vi måste nu ta turismen på allvar och förstå turismens betydelse både för sysselsättningen och för skatterna. Turismen är ju dessutom en av de få näringar som kan ge pengar till dåligt utvecklade industriområden. Den kan ge möjligheter till en levande glesbygd och göra det möjligt för människor där att bo kvar och utveckla hembygden. Detta är också nödvändigt med tanke på de glesbygdskommuner som har gått in med kommunal borgen och där riskerna för stora förluster är uppenbara.

Turistbranschen vill inte ha AMS-hjälp och andra statliga bidrag. Den vill klara sig själv, men den måste få ordentliga förutsättningar.

Det är nödvändigt att politikerna – precis som direktörerna i näringslivet – går ut i näringen och lyssnar – ja, t.o.m. pryar! Det kunde Saab-chefen göra, och då borde vi i riksdagen också kunna klara av det.

Vi måste nu anstränga oss ordentligt för att rädda situationen. Det räcker inte med att ge inlandsbanan ytterligare ett år eller med att sänka turistmomsen från 23,5 till 18 %. Detta är ett hån mot en hel bransch, och det kommer att visa sig vilka konsekvenserna blir. Staten får bara gå in i andra former.

Vad kan vi då göra? Jo,

turistmomsen måste slopas helt, och då inte enbart på cirkus och på folk-

- parksintäkter, utan på allt som har med turism att göra. Man måste gå tillbaka till det som gällde före skattereformen.
- Momsen på restauranger och hotell måste halveras som det var innan höjningen. Sprit måste också bli billigare, och det är tydligen fler än jag som är av den åsikten.
 - Inför tax-free till Gotland för att få ned biljettpriserna till en rimlig nivå. En barnfamilj betalar i dag 2 540 kr. Den rimliga kostnaden borde vara 500 kr.
 - Vi måste också rucka på strandskyddslagen och tillåta byggen i större utsträckning vid de svenska sjöarna. I dag investeras varje år över 1 miljard i Medelhavsländerna.

Anf. 3 TALMANNEN:

Jag vill erinra talaren om att den överenskomna taletiden är tio minuter.

Anf. 4 BERT KARLSSON (nyd):

Fru talman! Då är min taletid snart slut. Jag har litet kvar, men det får jag ta igen senare.

Anf. 5 TALMANNEN:

Jag vill meddela att den medgivna taletiden är ute.

Anf. 6 BERT KARLSSON (nyd):

Fru talman! Jag vill bara ställa en sista fråga, och då vänder jag mig speciellt till Bengt Westerberg och folkpartiet liberalerna: Är prestige viktigare än hela Sveriges turismnäring? Hur många svenska företag skall behöva gå i konkurs innan det är dags att inse hur allvarligt läget är?

Anf. 7 LARS-OVE HAGBERG (v):

Fru talman! Valresultatet kan betraktas som en politisk vridning till höger. Nu borde mungiporna peka uppåt på kapital och regering, men icke, börsen tar inga glädjeskutt över den borgerliga starten. Det visar sig att "Ny start för Sverige" har blivit en trög start för borgarregeringen.

Valet visade även hur viktigt det är för arbetarrörelsen och hela vänstern att återerövra frihetsbegreppet. Visst är högerens frihetstankar berättigade vad gäller statens överförmynderi och politikens klåfingrighet med människors vardagsval, men högern erbjuder ju knappast någon lösning för den lilla människans maktlöshet mot den väldiga anonyma marknaden.

Det är inte bara för att jag är från Dalarna som jag kan instämma i mycket av det som Bert Karlsson sade om turismen. Det är ganska intressant att Bert Karlsson tog upp detta med politikerförakt. Kommer Ny Demokrati och Bert Karlsson att stödja de krafter i kammaren som vill att politikerna skall besluta över mindre? Först ger man löften i valrörelsen, och sedan kommer man hit och menar att det är marknaden som skall styra. Det är ju egentligen detta som utgör grundvalen för politikerföraktet, att människor ser att politiker inte själva bestämmer. Vi får se vad Bert Karlsson och Ny Demokrati kommer med, om det bara rör sig om fagert tal och om ni sedan i alla fall faller in i den rollen.

Fru talman! Hur kan nu regeringens aviserade politik klara de stora huvuduppgifterna för ekonomin i vårt land? Var finns de offensiva insatserna för en ny industrialisering av Sverige? Den interna devalveringen, dvs. sänkta arbetsgivaravgifter, som var receptet för Ny start för Sverige har ju inte direkt uppsatts först på dagordningen, och den återfinns inte heller i regeringsdeklarationen. Men verkligheten talar naturligtvis för att en koncentration på företagens konkurrenskraft i första hand inte är lönerelaterat. Lönekostnaderna i vårt land per producerad enhet är låg och under 1980 års nivå.

En interndealvering skulle bara skjuta problemen framför oss. Det omvandlingstryck som vi nu har i näringslivet kan leda till förnyelse av svensk industri. En sådan omvandlingsprocess kan saboteras om regeringen har öppna svängdörrar för SAF-intressena. Sänkta arbetsgivaravgifter i krisföretag och lönedepressning löser inga problem. Det är nya investeringar som behövs i framtidsbranschen.

Hanteringen av löntagarfonderna är häpnadsväckande. Regeringen är ju verkligen ute på svag is när man skall dela ut löntagarfondskapital till allmansfondsspararna. Eftersom fonderna inte längre uppfyller sitt ursprungliga syfte – investeringar och inflytande för de anställda eller bidrag till pensionerna – är det enda raka att använda fondkapitalet till infrastrukturinvesteringar. Att göra sådana investeringar vore i linje med fondernas ursprungliga syfte att gynna investeringar. Det ligger mycket i socialdemokraternas och moderaternas gemensamma utspel i Göteborg.

Var finns då insatserna för ökad produktivitet och demokratisering av arbetslivet? Hur skall man kunna uppnå ökad produktivitet utan att de anställda får utveckla sina arbetsuppgifter och organisera arbetet i nya former i en bra arbetsmiljö? De arbetande ses tydligen av den nya borgerliga regeringen som ett hinder i stället för en tillgång som kan bidra till att sätta fart på Sverige. Ekonomisk demokrati är tydligen ett begrepp som inte finns i regeringens ordförråd.

Regeringen har presenterat en rivstart i omfördelningspolitiken. Regeringspartiernas nära kompisar gynnas på bekostnad av lönearbetarna. För mig är det en gåta hur detta skall kunna gynna ekonomins utveckling i Sverige. Regeringen har aviserat ett borttagande av omsättningsskatten på aktier och av förmögenhetsskatten på arbetande kapital, lindrigare kapitalbeskattning och arvsbeskattning samt ett slopande på sikt av hela förmögenhetsbeskattningen.

Däremot skall det bli försämringar i sjuk- och arbetsskadeförsäkringarna. Man skall pröva med två karensdagar och göra en översyn av föräldraförsäkringen, vilken enligt de borgerliga förslagen inte kan leda till någon förbättring. Vidare skall man slopa avdragsrätten för fackföreningsavgifter, höja egenavgifterna i arbetslöshetsförsäkringen och höja strejkböterna. Är det möjligt att i en marknadsekonomi skapa välfärd för alla när klass- och inkomstklyftorna i samhället ökar? Nej, finansministern, även de gamla liberalerna under seklets början insåg att ojämn inkomstfördelning inte skapar ekonomisk harmoni och jämvikt.

Finns det över huvud taget något hopp om att regeringens nyliberala poli-

tik skall kunna leda till full sysselsättning när inget annat land med nyliberalt styre har kunnat uppnå det målet?

AMS har nu kommit med en rapport som pekar på en arbetslöshet nästa år uppemot 4,5 %, samtidigt som AMS resurser räcker till att ta hand om 3 % av de arbetsföra. Vi befinner oss i ett läge som är katastrofalt.

Jag noterar att de förslag som framskymtar från regeringsrepresentanter har stor likhet med de förslag som vänsterpartiet lade fram under vårens riksdagsarbete:

- Ett snabbt igångsättande av investeringar i sådan infrastruktur som järnvägar, vägar, broar, telekommunikationer m.m.
- Man vill starta ett ROT-program för ombyggnad och renovering av angelägsna projekt.
- Man skall göra insatser för omsorg och utbildning.
- AMS skall omedelbart få erforderliga medel.

Är det kanske en yttring från regeringens vänsterflygel? Vi avvaktar med spänning regeringens förslag. I alla fall innehåller det mycket angelägna projekt som kan ge arbete även för framtiden.

Studerar man regeringsdeklarationen finner man att den regionalpolitiska obalansen kan tillta. Åtstramningar i den offentliga verksamheten, i kommun och landsting, får enorma konsekvenser för glesbygden. I utsatta områden där industrin inte vill investera utan hellre lägger ned ger ju inte regeringspolitiken något hopp. Exemplet från Norrbotten och ASSI visar att utsatta regioner främst får försvaras genom en ordentlig opinionsbildning och rörelse bland folket. Det är glädjande och även imponerande att ta del av kampen för jobben i ASSI. Det är alltid värt att kämpa för arbete och människovärde. Som parentes kan jag också nämna att jag ser en glädjande aktivitet från socialdemokratisk sida, naturligtvis främst efter den 15 september. Vänsterpartiet ser inte heller någon anledning att sälja ut de väl fungerande statliga företagen som spelar en betydelsefull roll för regionalpolitiken, t.ex. SSAB. Det borde egentligen vara regeringen, som har det yttersta ansvaret för förvaltningen, som ser till att branscherna får sådana signaler att de investerar för framtiden. Det är en uppenbar fara att den borgerliga regeringen litar enbart till marknadens villkor. Det är helt klart att det för Sveriges del inte blir några särskilda vinster eller fördelar genom medlemskap i EG. Ytterst handlar det om att skapa en slagkraftig ekonomi i Sverige. Den borgerliga regeringen har förlorat den första ronden genom att ställa de många lönearbetarna utanför projektet. Man har lastat bördorna på lönearbetarna och gynnat de välbeställda och fört, som en arbetskamrat till mig utanför detta hus sade, direktörspolitik. Utvecklingen visar att 90-talets problem inte kan lösas med en nyliberal inriktning. Alla de länder som har tillämpat modellen har stora problem med arbetslöshet, inkomster, sociala klyftor och annat som följt i spåren.

En frihetlig och demokratisk socialism har sin givna plats under 90-talet. Det krävs en politik för att människor och miljö skall leva i fred med varandra, en politik för att minska klasskillnader och sociala skillnader och för att skapa jämlika relationer mellan människor, t.ex. mellan kvinnor och

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

män. 90-talets problem kan bara lösas om människor ges möjlighet att själva utforma sin egen vardag och om de samtidigt, tillsammans med andra, har ett direkt inflytande på samhällets utveckling i bostadsområdet och på arbetsplatsen och när det gäller de lagar och regler som skall gälla för miljön och samhället i övrigt. Över huvud taget kan inte framtidens människor underordna sig en marknad där den enda valmöjligheten är underordning. Människovärdet kräver inflytande på alla områden. Det är ingen politisk retorik från det förgångna, som statsministern påstod häromdagen.

Fru talman! Rättvisebegreppet, jämlikheten och solidariteten kommer att ha avgörande betydelse för den politiska utvecklingen.

Anf. 8 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Fru talman! Jag får tacka Allan Larsson för lyckönskningarna.

I måndags kom arbetsmarknadsstyrelsen med sin prognos över utvecklingen på arbetsmarknaden. Det pressmeddelande som lämnades har rubriken: "4,5 % arbetslösa efter sommaren 1992". Den första meningen i pressmeddelandet lyder: "Läget på arbetsmarknaden försämrats snabbt och styrkan i nedgången blir den värsta sedan 1930-talet."

Om man räknar samman vad AMS säger om antalet öppet arbetslösa, antalet personer i olika former av arbetsmarknadspolitiska åtgärder enligt AMS bedömning och minskningen av utbudet av arbetskraft, därför att många inte bryr sig om att söka arbete när det ändå inte finns något, blir resultatet enligt AMS att 8 % av arbetskraften nästa år kommer att sakna ett riktigt arbete. För unga blir det ännu värre – mer än 10 % arbetslösa enligt AMS bedömning.

Detta är, fru talman, arbetsmarknadsstyrelsens dom över den socialdemokratiska politiken. Så är tillståndet i svensk ekonomi efter nio års socialdemokratiskt styre – det är ett svart hål som socialdemokraterna lämnar efter sig.

Sverige har haft ekonomiska problem under hela 1980-talet. Vi har haft låg tillväxt och låg produktivitetsökning. I själva verket har ökningen av den viktiga produktiviteten, produktionen per timme alltså, varit mindre under 80-talet än vad den var under det som kallas för det dåliga 70-talet. Den har varit mindre än 1 % per år.

Under de senaste åren har även sysselsättningen rasat. Sedan slutet av 1989 har nästan 100 000 jobb försvunnit i svensk industri och ännu fler totalt sett. Sysselsättningen inom industrin fortsätter att rasa, och nu tillkommer också ett kraftigt ras inom byggnadssysselsättningen.

Sammantaget betyder detta att den totala produktionen i Sverige står helt stilla. Under en treårsperiod, 1990–1992, skapas inte en enda krona mer resurser i Sverige. Det finns naturligtvis olika bedömningar om 1992. Det har ju ännu inte börjat. Vissa talar om plus och andra talar om minus. Jag vill gärna markera att även de prognoser som visar plus för den totala produktionen nästa år är dystra prognoser: sjunkande sysselsättning, stigande arbetslöshet och sjunkande utnyttjande av vår kapacitet över huvud taget. Detta kallas ekonomisk stagnation och visar att Sverige är unikt.

Allan Larssons berömda vändpunkt, som han talade om under valrörelsen, avslöjas i all sin nakenhet. Den var en ren och skär valbluff. Inte heller

är detta mycket allvarliga läge i svensk ekonomi något generellt fenomen i alla länder. Läget är unikt dåligt i Sverige.

Jag tycker att det räcker med ett exempel för att illustrera det hela. Industriproduktionen i Sverige har under de senaste åren minskat med 12 %. Under samma tid har industriproduktionen i de europeiska OECD-länderna ökat med 5 % – minus 12 för Sverige och plus 5 för de andra. Det handlar alltså inte enbart om en internationell lågkonjunktur. Ett viktigt skäl till att Sverige halkar efter är att vi har hemmagjorda problem.

Fru talman! Det är viktigt att ha den här bakgrunden klar för sig, därför att analysen av nuläget och orsakerna till detta är avgörande för inriktningen av den framtida ekonomiska politiken. Den som väljer att tro, mot bättre vetande skulle jag vilja påstå, att den svenska ekonomin bara har s.k. vanliga konjunkturproblem och därmed slår sig till ro och väntar på en internationell konjunkturuppgång är ansvarslös. Ekonomisk politik handlar inte om att kunna göra prognoser om vad som händer nästa månad eller nästa kvartal. Den ekonomiska politiken måste bygga på en långsiktig strategi. Får jag fråga Allan Larsson, som enligt egen uppgift inte skulle klanka så mycket på regeringens politik, om han inte vill ta tillfället i akt och tala om vilken lösning socialdemokraterna skulle vilja anbefalla med anledning av de problem som socialdemokraterna själva har skapat?

Regeringen har en framtidsstrategi. Jag vill påstå att vår strategi är den enda som har förutsättningar att lyckas, och jag vill också påstå att vår politik kommer att lyckas. Problemen går att lösa, så att antalet arbeten ökar här hemma, företagen blir lönsamma och anställer folk, produktivitet och tillväxt kommer i gång, inkomsterna ökar och resurser skapas för bättre sjukvård, bättre äldreomsorg och trygga pensioner – kort sagt allt det som behövs för att vi som vill bo och arbeta här i Sverige kan göra det och också få det bättre. Jag lovar inte att det skall gå vare sig lätt eller smärtfritt. Att fylla igen det svarta hål som socialdemokraterna lämnar efter sig blir mödosamt och tar tid, men det kommer att lyckas.

Spjutspetsen i vår politik är de mindre och medelstora företagen. De kommer att vara strategiska i den politik som regeringen skall driva.

De stora företagen i allt väsentligt växer utomlands, och det är naturligt och bra i dagens internationaliserade värld. Om industri och annan konkurrensutsatt verksamhet skall kunna växa i Sverige – det är här som vi bor, och det är här som vi vill jobba – måste det ske i de mindre och medelstora företagen.

Det som regeringen skall göra är att lägga om den ekonomiska politiken så att det skapas förutsättningar för expansion och framtidstro hos småföretagen, och det kräver faktiskt en lång rad betydelsefulla förändringar.

Vi skall ta bort skatten på det arbetande kapitalet. Vi skall skattemässigt underlätta småföretagens försörjning med riskkapital, så att de kan investera. Vi vill ta bort en mängd diskriminerande regler, minska krångel och onödig byråkrati, förbättra transportsystemet och utbildningssystemet och avskaffa löntagarfonderna. Vi vill uppmuntra privat sparande, eftersom det är en förutsättning för privat ägande, som i sin tur är en grundläggande förutsättning för privat företagsamhet. Om man inte förstår det sambandet har man inte förutsättningar att skapa vettiga förutsättningar för privata företag.

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

Vi skall också öppna den del av den svenska ekonomin som i dag är nästan monopoliserad, dvs. den offentliga tjänsteproduktionen, så att privata företag ges en chans där. Och vi skall självklart se till att Sverige blir medlem i EG, så att våra småföretag får en chans att konkurrera på lika villkor med franska, tyska, engelska och andra företag.

Vi vill kort sagt uppmuntra företagandet. Jag tycker att det är bra om fler människor vill starta företag och driva företag. Det är t.o.m. bra om företagen är lönsamma och går med vinst. Det blir nämligen tryggare jobb i lönsamma företag.

Fru talman! Jag såg i gårdagens Aftonbladet att den socialdemokratiska riksdagsledamoten Lars Hedfors anser att sänkta skatter för företagare är orättvist, eftersom det gynnar kapitalister på löntagarnas bekostnad. Allan Larsson har drivit denna tes under valrörelsen. Även Lars-Ove Hagberg tog upp detta i dag. Detta illustrerar hur socialdemokrater och vänsterpartister ser på företagare – negativt och med misstänksamhet. Jag vet inte riktigt vad småföretagare är för slags konstiga djur i den socialdemokratiska föreställningsvärlden. Men det är alldeles uppenbart att de inte har den ringaste likhet med skomakaren i Gamla stan, med bensinmacksföreståndaren i Värnamo, med daghemsföreståndaren på det privata dagiset i Nacka eller med sågverksägaren utanför Luleå. Jag måste uppriktigt beklaga att socialdemokrater och vänsterpartister har så litet kontakt med verkligheten att de inte inser att det är bara lönsamma företag som ger riktiga och stabila jobb.

Att sänka skatter och avreglera offentlig verksamhet är ganska lätt och för en folktopartist en angenäm uppgift. Det svåra är att samtidigt genomföra de minskningar i statens utgifter som med nödvändighet krävs.

Underskottet i statens budget är som alla vet redan stort. Och det växer mycket snabbt. Även i fråga om budgeten måste jag konstatera att socialdemokraterna har lämnat efter sig ett svart hål. Det låg, för att säga sanningen, en hel del obetalda räkningar på finansdepartementet. Nordbanken är ett exempel, obetalda notor för beställningar från försvarsindustrin ett annat. Nödvändiga satsningar på arbetsmarknadspolitiska åtgärder måste också skrivas på socialdemokraternas konto, liksom ett bastant och stadigt växande utgiftstryck i de olika transfereringssystemen.

En del av budgetunderskottet hänger ihop med den stillastående ekonomin. När hela produktionen står stilla står även statens inkomster stilla, och man får samtidigt ökande utgifter för arbetslöshetsbekämpningen.

En annan del av budgetunderskottet hänger ihop med de snabbt stigande utgifterna för socialförsäkringssystemen. De är av strukturellt slag och skapar ett ständigt utgiftstryck och bidrar dessutom till en dåligt fungerande ekonomi och svag tillväxt.

Om alla utgifter bara skulle rulla på enligt gällande regelsystem skulle endera av två saker inträffa. Antingen skulle man få ett ännu snabbare växande budgetunderskott som skulle driva upp priser och räntor, vilket skulle försämra tillväxtmöjligheterna ytterligare. Det skall vi inte ha. Eller också skulle det här utgiftstrycket driva fram fortsatta skattechöjningar. Det skall vi inte heller ha.

Få saker är enligt min mening så farliga och skadliga för den svenska ekonomins utvecklingskraft som höjda skatter. I stället skall vi gå den motsatta

vägen, dvs. vi skall målmedvetet och kontinuerligt sänka skatterna. Därför är det en viktig uppgift för den nya regeringen att också sänka statens utgifter.

I regeringsförklaringen står det att statens utgifter redan i budgetpropositionen 1992, dvs. i januari nästa år, skall minskas med 10–15 miljarder kronor. Och det kommer att krävas betydande belopp i minskningar av statens utgifter även i 1993 års budget och i 1994 års budget och säkert även därefter.

Storleksordningen på utgiftsminskningarna är inte tagen ur luften utan hänger samman med att vi är övertygade om att det krävs sänkta skatter på i storleksordningen 10 miljarder kronor per år för att Sverige skall bli en fullvärdig medlem i EG, för att klara den internationella konkurrensen och för att ha kvar jobb i landet.

Med hänsyn till att läget nu är ganska dystert, mer dystert än vad många anade, blir det än viktigare att snabbt komma i gång med den tillväxtbefrämjande politiken. Det betyder att ett antal viktiga skattesänkningar inte kan vänta till budgetpropositionen i januari utan måste komma redan i höst. Därför måste också en del besparingar komma i höst. Regeringen kommer därför redan under hösten att återkomma till riksdagen med förslag till både lägre skatter och minskade utgifter.

Det är, fru talman, också svaret på Allan Larssons andra fråga, dvs. att det kommer att läggas fram förslag redan i höst om att minska statens utgifter.

Fru talman! Sammanfattningsvis är den min uppfattning att läget för både ekonomin som helhet, arbetslösheten och statens budget är värre än anat. Därför krävs det en snabb och kraftfull förändring av den ekonomiska politiken. Med den kursändring som regeringen har lagt fast i regeringsförklaringen kommer problemen att lösas. Det tar litet tid, men det kommer att lyckas. Socialdemokraterna har gjort den svenska ekonomin till ett svart hål. Vi skall fylla det med lönsamma företag som ger riktiga jobb. Detta är grundidén i regeringens ekonomisk-politiska strategi.

Jag skall sedan besvara de frågor som har ställts. Allan Larsson frågade först hur vi skall lägga upp politiken för att få majoritet. Mitt svar är mycket enkelt. Precis som socialdemokratiska minoritetsregeringar har gjort kommer vi att lägga fram förslagen i riksdagen. Sedan får de behandlas där på sedvanligt sätt. Allan Larssons andra fråga har jag redan besvarat, dvs. att vi skall genomföra besparingar och skattesänkningar samtidigt – inga ofinansierade skattesänkningar.

Allan Larssons tredje fråga gällde skattereformen. Grundinslagen ligger fast. Men jag måste erkänna att frågan var en aning magstark för att komma från det parti som har brutit en av de grundläggande principerna, nämligen den om den enhetliga momsen. Jag skall emellertid svara på frågan ändå. Vi skall göra en del förändringar för att förbättra för småföretagen och för att se till att vi inte har en kapitalskattenivå som innebär att pengar rinner ut ur landet och att jobben försvinner från Sverige. Vi skall sänka det totala skattetrycket.

Till Bert Karlsson vill jag först säga att det är bra att läsa även dementier. I fråga om handikappade har det trumpetats ut på många håll att det blir en reform. Det har dementerats av dem som sade motsatsen. Det är alltså helt självklart att det kommer en handikappreform.

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

Med all respekt för turistnäringen, Bert Karlsson, tror jag faktiskt att det behövs ett mer samlat grepp för att lösa de problem som socialdemokraterna har lämnat efter sig.

Slutligen vill jag, fru talman, fråga Allan Larsson en enda sak. Socialdemokraterna lämnar efter sig ett läge där arbetslösheten närmar sig 30-talsnivåer enligt arbetsmarknadsstyrelsens prognoser. Vad har ni för strategi för att lösa dessa problem, eller tänker ni bara sitta och vänta?

Anf. 9 ALLAN LARSSON (s) replik:

Fru talman! Jag börjar med att ta upp frågan om de offentliga finanserna.

När socialdemokraterna tog över regeringsmakten 1982 var det när det gäller de offentliga finanserna ett stort underskott – ungefär 7 % av den samlade produktionen. Så stort var alltså underskottet. Statsfinanserna motsvarade ungefär 12 % av den samlade produktionen. Så såg det ut då.

De stora underskotten ledde till räntekostnader för staten. Men genom en hårdhänt utgiftsprövning och också genom den tillväxt som vi uppnådde under 80-talet kunde vi komma till rätta med de problemen.

Nu har vi en konjunkturedgång, och det känns när det gäller statsinkomsterna. Vi har nu ett underskott, och det är exakt lika stort som de räntekostnader som vi har från den period som ni hade ansvaret för. 60 miljarder är den räntebörda som vi betalar för underskotten från den tiden. Det motsvarar ungefär 4 % av bruttonationalprodukten, BNP. Men om vi ser till de offentliga finanserna som helhet och räknar in socialförsäkringssektorn och kommunernas ekonomi, som är ett kommunicerande kärl i många avseenden, har vi ett överskott. Sverige är ett av få länder i det avseendet. Enligt OECDs beräkningar är det Sverige och Japan som nästa år kan visa på överskott i de offentliga finanserna. Det är något annat än det som vi tog över 1982, då de offentliga finanserna visade på ett betydande underskott.

Vari består de ekonomiska problem som vi har i dag? Ja, vi har en internationell lågkonjunktur. Men vi har också problem som hänger samman med det sena 80-talets utsvävningar inom finansvärlden. De drev upp utlåningen. De drev upp aktiviteten i ekonomin. De skapade också en lång rad problem. Det skulle vara intressant att höra Anne Wibble säga något om sambanden mellan de problem som vi brottas med och det som hände på den här marknaden. Det var kanske inte politiken utan snarare bristen på åtgärder, i form av att vi inte grep in på detta område, som skapade många av problemen. Det kan vara en viktig nyans i den här diskussionen.

Avslutningsvis vill jag säga följande. Anne Wibble talar om arbetslösheten. Men då vill jag framhålla att det unika med Sverige är just att vi inte har gått den europeiska vägen. I Europa har man ju låtit arbetslösheten gå upp till 8 %, eller till 10 %, som det är i de borgerligt styrda länderna Danmark och Finland. Vi har i stället satt in aktiva åtgärder för att bekämpa missförhållandena. Vi kommer för vår del att redovisa förslag om hur vi skall fortsätta på den linjen också i Sverige.

Anf. 10 BERT KARLSSON (nyd) replik:

Fru talman! Anne Wibble sade som ett svar till mig att det behövs ett samlat grepp för att lösa frågorna kring turistnäringen. Jag förstår ingenting, och

jag tror inte att någon annan heller förstår detta. Det skulle vara roligt att veta vad det här greppet innebär. Jag tror att man inom en hel bransch är intresserad av information på detta område.

Det finns ytterligare en sak som vi kan göra för att rädda Sveriges ekonomi, och det här kostar heller inte någonting. Det är då fråga om en mycket enkel sak. Det gäller nämligen att se till att konkurrens införs på dagligvarusidan.

När jag förra året startade den här debatten – och det är kanske en av orsakerna till att ny demokrati finns – sade jag att det gick att sänka matpriserna med 20 %. Omedelbart sade då de stora grossisterna, naturligtvis, att det inte gick att göra det och att sådant tal var lögn. Jag blir lätt konfunderad när jag nu, ett år senare, hör Hemköpschefen i TV tala om lögn och säga att det går att sänka matpriserna med 20 %.

Från ICAs sida sade man vid det här tillfället att det på sin höjd gick att sänka priserna med 1–2 %. Vi har nu sett att det går att sänka priserna. Matprisutvecklingen har ju stått stilla.

Men vad är då problemet? Jo, det är faktiskt ni som sitter här. Det är ni som ansvarar för att planmonopolet används på fel sätt. Det är ni som stoppar konkurrensen. Bara under de senaste veckorna har flera projekt i Sverige stoppats. Ett stopp har skett i Sunne där en ICA-handlare och en Konsumföreståndare satt med i kommunstyrelsen. Ett annat stopp har skett i Strängnäs för två veckor sedan. Vad var avgörande? Jo, en folktoppartistisk röst. Och samtidigt säger man att man vill göra något för att sänka matpriserna! Det hela går inte ihop. Man kan sänka matpriserna omedelbart. Men då måste vi ha in nya grossister på marknaden. Vi måste också ha in nya detaljister och fabrikanter.

Det sägs ofta att planmonopolet har tillkommit för att skydda konsumenterna. Men det förhåller sig precis tvärtom. Planmonopolet utgör ett hinder när det gäller möjligheterna till fri konkurrens. Från alla partier var vi före valet överens om att vi skulle se till att matpriserna sänktes. Men hittills har inte någon gjort någonting i det avseendet. Det är faktiskt skrämmande att ingen bryr sig om konsumenterna.

Matmomsen har sänkts med 5,5 % – ja, för sådant som man stoppar i munnen. Men en matkasse är faktiskt litet mer än så. Det hela motsvarar en sänkning med 3 %.

Om vi inför konkurrens, kan vi omedelbart sänka matpriserna med 20 %. Jag förstår inte att det är omöjligt att genomföra. Det kostar ju inte någonting.

Här har ni en chans att visa vilken sida ni står på – konsumentens eller särintressenas. Svaret kan ni själva ge.

Anf. 11 LARS-OVE HAGBERG (v) replik:

Fru talman! Först några ord till finansministern. Vänsterpartiet vill uppmuntra produktion av varor och tjänster, inte spekulation. Där spelar småföretagen en väldigt stor roll. Men småföretagens största bekymmer är faktiskt de storföretag som monopoliserar samt bankernas fär som hindrar småföretag. Vi tycker inte att småföretagarna är konstiga djur som tycker att motståndet finns på helt andra håll. Framför allt gäller det då kanske skatte-

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

trycket. Regeringen, och därmed också Anne Wibble, måste tycka att de arbetande människorna är konstiga djur. Dessa skall ju drabbas av allt elände när det gäller regeringens förslag, medan småföretagarna skall gynnas. Det är just det som är problemet. Hur skall det gå att skapa produktivitet bland de anställda i småföretag om de först skall slås i huvudet? Det är ett politiskt problem som den här regeringen länge kommer att få brottas med.

Vi har många hemmagjorda problem, säger Anne Wibble. Ja, är det då fråga om interdevalvering, lönesänkningar och ökade klyftor? Man beskyl-ler socialdemokraterna för att ha åstadkommit ett svart hål. Det svarta hålet får de själva ta ansvar för. Men vad är då regeringens och Anne Wibbles recept när det gäller dessa hemmagjorda problem? Ja, hittills har vi bara sett en stor blå ballong.

Sedan gäller det löntagarfonderna. Kan det vara vettigt, om vi nu skall gynna produktion av varor och tjänster, att avskaffa löntagarfonderna och dela ut medlen bland allemansfondsspararna i stället för att avsätta medlen till infrastrukturella insatser? Det är en fråga som verkligen måste ställas.

Så till frågan om sysselsättningen. Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta? Är det de av Börje Hörnlund aviserade – som ju har läckt ut – insatserna som kommer i fråga här? Är det alltså fråga om satsningar på AMS, på infrastrukturen, på utbildning och på ROT-program – dvs. program för renove-ring och ombyggnad beträffande en rad offentliga instanser och bostäder? Är det den typen av åtgärder som regeringen föreslår här? Det vore väldigt intressant att få ett svar också på den frågan.

Bert Karlsson missade tydligen helt min fråga, som han egentligen bör svara på. Kommer alltså Ny Demokrati att först gå till attack mot politiker-föraktet för att sedan i Sveriges riksdag gynna de partier som säger att politi-ker inte skall bestämma? Det är just det fenomenet som gör att den här för-samlingen får utstå så mycket förakt. Man försöker att inför valet ange några löften som man tror marknaden skall uppfylla. Det finns ju de som säger att politiker inte skall bestämma, utan avhända sig detta till marknaden. Där har vi grunden till politikerföraktet. Hur är det, Bert Karlsson? Hur blir det med Ny Demokrati?

Anf. 12 Finansminister ANNE WIBBLE (fp) replik:

Fru talman! Till Lars-Ove Hagberg vill jag först säga att det faktiskt inte är så att löntagarna kommer att drabbas av något elände med vår politik. Vår politik är den enda som kan ge löntagarna riktiga arbeten. Jag tror att de flesta skulle bli ganska glada över detta.

Allan Larsson sade att socialdemokraterna inte har låtit arbetslösheten i Sverige gå upp till europeiska nivåer, dvs. 8–10 %. Jo, Allan Larsson, detta är precis vad den politik som ni har fört under 80-talet leder till. Det framgår med önskvärd tydlighet av arbetsmarknadsstyrelsens senaste prognos. Detta är resultatet av den politik som ni har fört under 80-talet. Det är ett uselt resultat. Skandalöst dåligt. Jag förstår i och för sig att Allan Larsson inte vill diskutera detta, utan söker sig tillbaka till 70-talet. Men nu handlar det fak-tiskt om 90-talet och vad man skall göra i Sverige nu 1991 för att komma ut ur de problem som den socialdemokratiska politiken har lett till. Arbets-

marknadspolitiken är oerhört viktig. Jag tror inte att vi har några olika åsikter på den punkten. Vi skall sätta in många viktiga åtgärder för att se till att människor inte slås ut från arbetsmarknaden. Men, Allan Larsson, det är faktiskt inte AMS som skapar de riktiga jobben, utan de riktiga jobben skapas i lönsamma företag som vill anställa fler människor därför att de kan sälja fler produkter. Allan Larsson har uppenbarligen inte någon politik för detta, och jag beklagar det. Jag tycker att det är en tragisk fortsättning på tomheten under valrörelsen.

Jag kan nämna ett annat exempel på vad den socialdemokratiska politiken under 80-talet har lett till. Dubbelt så många industrijobb försvinner nu under 1990–1992 som skapades under hela perioden 1983–1989. Det är ett steg framåt och två steg tillbaka. Det leder bakåt, Allan Larsson. Detta är vad er politik har åstadkommit.

Allan Larsson verkade glad över att det ändå fortfarande är överskott i de offentliga finanserna. Jag ser detta med mer blandade känslor eftersom sparandefördelningen här i Sverige är felaktig. Vi har en situation där den offentliga sektorn står för praktiskt taget allt sparande och där den privata sektorn har noll eller mycket blygsamt sparande. Det är något bättre nu efter skattereformen, men fortfarande ganska litet. Detta är en i längden ohållbar fördelning av det privata sparandet eller av det totala sparandet. Det leder till att man urgröper det privata ägandet. Därigenom underminerar man förutsättningar för att ha privata företagare i landet. Privata företag är, åtminstone enligt min mening, den enda förutsättning som faktiskt kan ge en expansion och en välständsökning i den svenska ekonomin och därmed också stigande inkomster och fasta jobb för oss som vill bo och jobba i Sverige.

Allan Larsson tog upp kreditpolitiken, och jag skall gärna kommentera den och vad som händer på kreditmarknaden nu. Sanningen är den att det inte är någon slags osolidarisk destruktiv verksamhet från affärsbanker eller andra som skapat problemen i dag på kreditmarknaden. Det är i själva verket en dålig ekonomisk politik. Jag är ledsen att behöva upprepa detta, men det som har hänt är en kombination av effekterna av hög inflation under 80-talet, av en lånebaserad ekonomi och av det gamla skattesystemet, som ändrades för sent. Ansvar för att dessa tre företeelser har funnits under en stor del av 80-talet åvilar faktiskt den part som hade regeringsansvaret under den tiden, dvs. Allan Larssons parti. Det går inte att krypa från det ansvaret.

Fru talman! Får jag till slut säga att vi under valrörelsen hade debatter om s.k. hemliga planer, som jag trodde att socialdemokraterna hade för hur man skulle lösa de ekonomiska problemen. Jag har nu haft tillfälle att titta i Allan Larssons skrivbordslådor. Jag måste med beklagande konstatera att det inte fanns någonting. Det var helt tomt. Jag hade faktiskt fel, ni hade inga hemliga planer. Man kan göra olika tolkningar av detta. Att planerna var så hemliga att Allan Larsson tog dem med sig när han städade och gick. Eller att de var så hemliga att de inte fanns. Av det anförande som Allan Larsson har hållit här i dag tvingas jag åtminstone preliminärt dra den slutsatsen att dessa planer var så hemliga att de inte existerar ens i huvudet på den förre finansministern.

Min fråga kvarstår därför. Jag har snällt svarat på alla frågor som har ställts. Jag har ställt en enda fråga till Allan Larsson om vad socialdemokra-

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

terna har för slags ekonomisk-politisk strategi för att komma till rätta med tillväxtproblemen och sysselsättningsproblemen under 90-talet. Jag skulle gärna vilja ha ett svar, eftersom jag tror att den politik som innebär att man bara sitter och väntar är i högsta grad ansvarslös. Den har inga förutsättningar att leda till att människor i Sverige får det bättre.

Anf. 13 ALLAN LARSSON (s) replik:

Fru talman! Nej, Anne Wibble, Sverige har inte och skall inte ha en arbetslöshet på den nivå som man har i borgerligt styrda länder. Fråga gärna AMS om en jämförelse mellan dessa länder och återkom, så skall vi resonera om detta. Det förhåller sig inte så som Anne Wibble säger.

Vad är den ekonomisk-politiska strategin? Ja, vi har problem som jag har redovisat. De hänger samman med den starka överhettning som skedde i slutet av 80-talet. Bakom den låg den utveckling som vi har haft i finansvärlden och som vi inte är ensamma om. Den har även inträffat i andra länder. Titta på våra grannländer som har liknande problem! Det ger anledning till litet eftertanke om hur hela systemet har fungerat.

Men vad är det för strategi som vi har tillämpat? Ekonomisk politik är inte några enkla klipp, utan samordnade insatser över ett brett fält och uthålliga under lång tid. Det är en svår operation som vi har inlett under det gångna året att på en och samma gång få bukt med kostnadsstegringarna och inflationen och att ge ekonomin en ny inriktning. Med en ny inriktning menar jag att det gäller att stärka den utlandskonkurrerande delen av ekonomin. Det har därför varit nödvändigt att hålla igen på den inhemska konsumtionen och skapa utrymme för den utlandskonkurrerande sektorn. Det är ett arbete som är väl känt. Det gäller bl.a. stabiliseringsavtalet, finanspolitiken som stramats åt för att skapa utrymme för expansion i näringslivet, skattesystemet och ersättningen av Gösta Bohmans valutakorg med ecuanslutningen, som tog bort spekulatjonen och skapade räntesänkning, den mest kraftfulla satsning som vi någonsin gjort på kompetensutveckling – bl.a. via arbetsmarknadspolitiken, satsningarna på de offentliga investeringarna. Det är angeläget att de drivs vidare med stor kraft. Pengarna finns, se till att de kommer i arbete! Det har även gällt avregleringen av jordbruket för att få ned inflationen. Jag hoppas att Anne Wibble står på sig när det gäller gränsskyddet och inte låter jordbruksministern föra tillbaka utvecklingen på det området. Det har gällt den långsiktiga inriktningen av Europapolitiken som skapar förutsättningar för investeringar i Sverige, och en långsiktig energipolitik. Detta är exempel på vad vi har gjort.

Låt mig avslutningsvis få citera vad tidningen Affärsvärlden skrev veckan efter valet om utgångsläget för den nya regeringen: "Den snabba och kraftiga dämpningen av löne- och prisökningstakten innebär att försämringen av konkurrenskraften bromsas upp. Det bör innebära att den svenska ekonomin har ganska goda förutsättningar att haka på den internationella konjunkturuppgången. — — Den som om tre år säger att det var den borgerliga regeringens förtjänst att ekonomin åter började växa kommer därför att ha fel."

Så säger Affärsvärlden, och det kan vara en bra utgångspunkt för den fortsatta diskussionen.

Anf. 14 BERT KARLSSON (nyd) replik:

Fru talman! Man lär sig i riksdagen: antingen får man inga svar på sina frågor eller också är svaren obegripliga. Anne Wibble svarade inte på min fråga om vad ett samlat grepp på turistnäringen betydde.

Förre finansministern är helt fantastisk. Han står och kritiserar den nya regeringen för arbetslösheten som han själv har skapat, i turistnäringen bl.a. – 20 000 arbetslösa har vi fått i turistnäringen på grund av en moms som man på förhand visste skulle få den effekten. Det är ganska fantastiskt.

En annan fråga, som kanske inte direkt har att göra med det här avsnittet av debatten men som ändå har med det att göra, är vår flyktingpolitik. Den kostar oss mycket pengar. Självklart tror jag att ingen svensk tycker att det är fel att vi hjälper flyktingar, men när det slösas med pengar tror jag att alla blir förbannade. Tyvärr går det ut över flyktingarna.

Det är vår flyktingpolitik som har skapat den senaste tidens främlingsfientlighet. Jag tror inte att skolorna är speciellt rasistiska, men de är förbannade på systemet, och det är just det man måste ändra. Det är inte rimligt att ha flyktingar i läger i flera år. Det kostar oerhört mycket pengar, och det är fel.

Vi måste se till att korta köerna, för det skulle innebära en oerhörd besparing, på hundratals miljoner. Vi måste naturligtvis se till att vidta åtgärder mot de kriminella elementen, både när det gäller främlingsfientligheten och när det gäller de kriminella element som kommer in i landet.

Det här är mycket viktiga frågor. Vi har tagit upp dem gång på gång, men varje gång vill ingen prata om detta, utan i stället anklagar man oss för att vara rasistiska.

Jag tror att jag är en av de få politiker som har kontakt med flyktingarna på ett naturligt sätt. I går besökte jag en flyktingförläggning tillsammans med ett TV-team. I Rapport i dag kan ni se hur flyktingar behandlas: 25 personer i ett rum, ingen värme, inget vatten, inga toaletter. Jag tror ingen svensk hade velat bo där en endaste dag. Ändå slösas det bort miljoner efter miljoner utan att någon gör någonting.

Vi kräver att riksrevisionsverket nu ser över det här. Det är just det här som skapar rasismen i Sverige. Den har ekonomisk grund och har inte att göra med om människor är svarta, vita eller gula.

Anf. 15 LARS-OVE HAGBERG (v) replik:

Fru talman! Bert Karlsson lär sig snabbt. Han är snart en kandidat för regeringen. Han ställer frågor och klagar på att han inte får svar men svarar inte på de frågor han själv får. En typisk politiker för förakt med andra ord, ett ämne framöver.

Riktiga jobb skall vi ha, säger Anne Wibble. Naturligtvis, men vad är då regeringens recept för riktiga jobb? Var skall de finnas någonstans i den konkurrensutsatta industrin? Var skall de finnas i hemmamarknadsindustrin? Är det den interna devalveringen, är det lönesänkningar eller vad är det för recept?

Ni lämnar den kraft som egentligen skall öka produktiviteten och förnya svenskt arbetsliv därhän. De människorna vill ni bestraffa med ökade avgifter för arbetslösheten och vid sjukdom. Tror ni verkligen på att det blir rik-

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

tiga jobb, om ni lämnar hela denna resurs därhän? Jag är säker på att det inte blir några.

Produktivitetsutveckling behöver vi ju. Därför är det nödvändigt med en helt annan arbetsmiljö och en helt annan kunskapsnivå i vår produktion. Men jag ser inte många förslag från regeringens sida.

Visst skall vi ha lönsamma företag. Vi kan inte ha företag som går med förlust, självklart inte. Men det som löntagarfondsdebatten en gång handlade om var: Var någonstans skall vinsterna investeras? Vem skall bestämma hur vinsterna används? Skall de gå till spekulation? 80-talet är väl inget bra exempel för regeringen på hur företagen har tagit sitt ansvar, t.ex. för att utnyttja devalveringsvinsterna.

De som fick vinsterna av den socialdemokratiska regeringens devalvering har mycket grovt missbrukat sitt ansvar. Nu säger den nya regeringen att det är de som skall investera och lösa problemen och skaffa fram jobben. Jag tror att det är en illusion. Arbete åt alla måste vara ett överordnat mål. Då krävs det både regionalpolitiska insatser och AMS-insatser.

Jag ser positivt på att människor som i dag drabbas av minskad sysselsättning, t.ex. vid ASSI i Norrbotten, tar saken i egna händer, ställer upp och kämpar för sina intressen. Det kan t.o.m. påverka en borgerlig regering. Det måste göra det. Människors kraft är starkare än de krav som kommer från Svenska arbetsgivareföreningen.

Anf. 16 Finansminister ANNE WIBBLE (fp) replik:

Fru talman! Till Bert Karlsson vill jag säga att jag menar inte att man skall ta ett samlat grepp över varje särskild näring. Inte ens turistnäringen kräver en våldsamt speciell politik, utan min uppfattning är att man måste ta ett samlat grepp över hela den ekonomiska politiken.

Vi skall inte ha en särskild politik för olika branscher, för det skulle bli en planmässig, socialistisk politik, och det strider mot den uppfattning som vi har. Särskilt bör man undvika mycket bestämda skattelättnader för vissa branscher, även om vissa riksdagsmän råkar vara verksamma just där.

Det som gjorts under 80-talet och som Allan Larsson omnämner som bra har gjorts under det sista året, kan man säga, av de nio socialdemokratiska regeringsåren. Det är i allt väsentligt förslag som under flera år dessförinnan fördes fram av folkpartiet liberalerna och andra borgerliga partier. Det är självklart bättre att detta har gjorts än att det inte hade gjorts. Jag har sagt det många gånger, och jag skall gärna upprepa det i varenda debatt.

Men, Allan Larsson, kärnpunkten är faktiskt att detta inte räcker. Om man efter att ha gjort de här i och för sig riktiga och förnämliga insatserna bara sätter sig ner och slår sig till ro, med armarna i kors, kommer det inte att bli någon bra utveckling under 90-talet. Vi kommer att fortsätta att tappa jobb. Vi kommer att få vårdköer som växer och problem inom äldreomsorg och barnomsorg. Vi kommer inte att få de resurser som krävs för ett stigande välförhållande för landets invånare.

Om socialdemokratin inte förstår att Sverige har ekonomiska problem, inte förstår att det nu finns ett svart hål som är en följd av den politik som ni har fört under många år, då beklagar jag uppriktigt. Jag hoppas att det ändå

finns en förutsättning för att ni skall börja tänka litet mer konstruktivt, så att vi kan få en konstruktiv debatt om den ekonomiska politiken.

Den strategi som vi kommer att genomföra bygger på tanken att det inte är vi politiker som skapar tillväxten eller jobben, utan vi skapar förutsättningar för tillväxt och expansion hos de privata företagen. Det är det vi skall göra.

Vi skall genomföra skattesänkningar, vi skall genomföra utgiftsminskningar och förändringar i transfereringssystemen. Vi skall införa mer av konkurrens, framför allt inom den offentliga sektorn naturligtvis. Vi skall genomföra förbättringar av infrastrukturen och förbättringar av kvaliteten och kvantiteten i fråga om utbildning och forskning, och vi skall självklart ta bort alla de socialistiska fonderna.

Till Lars-Ove Hagberg vill jag säga att därmed har jag också besvarat frågan om inre devalvering. Någon sådan skall vi inte göra.

Den politik som är fastlagd från regeringens sida i regeringsförklaringen och som kommer att presenteras utförligare i proposition under hösten är enligt min uppfattning den enda möjliga strategin för att faktiskt rädda Sveriges ekonomi från det svarta håll som ni socialdemokrater har skapat.

Anf. 17 HANS GUSTAFSSON (s):

Fru talman! Regeringen har alldeles nyss tillträtt, och det är ganska självklart att man ännu inte har hunnit lägga fram så många förslag i riksdagen. Diskussionen om den ekonomiska politiken måste därför i huvudsak ha sin utgångspunkt i regeringsförklaringen och gjorda uttalanden.

I regeringsförklaringen anges fyra uppgifter som kommer att dominera regeringens arbete. De flesta, för att inte säga alla, har anknytning till ekonomin. Jag skall främst uppehålla mig vid vad som där sägs om välfärd, om social omsorg och om den valfrihetsrevolution som enligt regeringsförklaringen skall inledas under mandatperioden.

Mycket av det som i regeringsförklaringen beskrivs i allmänna uttryck, som att välfärdspolitiken gynnar alla, men mest dem som behöver den, lär inte bestridas av något politiskt parti. Inte heller lär det vara några delade meningar om att staten har det yttersta ansvaret för att alla medborgare ges trygghet vid arbetslöshet, sjukdom, ålderdom och handikapp. Men jag tycker ändå att det är bra att detta tydliggörs i regeringsförklaringen. Det är snarare när det gäller medel och metoder för att uppnå dessa mål som tveksamheten infinner sig.

Allan Larsson har redan talat om det motsatsförhållande som finns mellan utlovade förbättringar och aviserade skattesänkningar. Jag behöver inte utveckla ämnet särskilt mycket. Jag utgår också från att regeringen är väl medveten om att det innebär vissa problem att förbättra villkoren för de grupper jag nyss nämnde och att utlova skattesänkningar när det gäller kapitalbeskattning, förmögenhetsskatt, arvsskatt, omsättningsskatt på aktier osv. Därtill kommer att det enligt regeringsförklaringen skall ske omfattande besparingar på den offentliga sektorn.

Redan i budgetpropositionen i januari skall regeringen framlägga riktlinjer för och förslag till minskade statsutgifter på 10–15 miljarder. De offentliga utgifterna skall minska sin andel av BNP, så att utrymme kan skapas för

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

att därigenom sänka skattetrycket. Det kommer i så fall att leda till väsentliga inskränkningar i den gemensamma välfärden. Att förena alla goda ståndpunkter och löften med de stora skattesänkningar som redovisas kommer att bli svårt.

Jag minns att Nikita Chrustjov en gång när han var i Sverige med tillämpning av ett rysk ordspråk sade att det går inte att koka en halv höna och låta den andra halvan lägga ägg. I varje fall är det svårt. Vi får väl avvakta och se om den nya flerpartiregeringen kan klara detta, eventuellt med hjälp av Ny Demokrati.

Den s.k. valfrihetsrevolutionen behandlas ytterst kortfattat i regeringsförklaringen. Ingen annan revolution, såvitt jag vet, har åstadkommits med så knappa argument. Det kan givetvis bero på att regeringsförklaringen ändå hade blivit lång. Vi kanske kan höra mer om revolutionen under debatten.

Det sägs i regeringsförklaringen att det inte finns någon anledning att själva produktionen alltid skall ske i offentlig regi, men också att kostnaderna till alldeles övervägande delen skall finansieras gemensamt. Det är bra att detta sägs klart och tydligt. Det är ju vad som alltid har skett: ingen kommun, inget landsting, inte ens staten, är självförsörjande. Det är tvärtom så, att de alla är utomordentligt stora beställare hos det privata näringslivet – faktiskt de största av alla.

Kommuner och landsting, som i huvudsak svarar för den offentliga verksamheten, har tillämpat ett pragmatiskt synsätt. Där det har varit fördelaktigt och möjligt har utomstående anlåtats. I andra fall har man producerat själva. Förändringen skall nu bestå i en övergång från egenproduktion till entreprenörskap också inom det sociala området och inom sjukvården.

Så sker i viss mån redan nu, men tanken är väl att det skall ske i ökad omfattning och att eventuella hinder i lagstiftningen skall tas bort. En sådan utveckling väcker frågor om ansvars- och tillsynsproblem och om hur knappa resurser skall fördelas på ett rättvist sätt. Men de frågorna, som är långt ifrån ointressanta, får vi diskutera när förslagen läggs fram. De skäl som talar mot den föreslagna utvecklingen är främst av praktisk och ekonomisk natur.

Den som vill verka för en sådan förändring måste styrka att den är fördelaktigare än den nuvarande organisationen. Några exempel eller erfarenheter som kan styrka detta har inte redovisats. Tvärtom visar en jämförelse med länder som tillämpar sådana system att de varken leder till lägre kostnader eller till förbättringar i övrigt. De svenska exempel som kan redovisas talar snarast för att en sådan ordning leder till en tveklaktig användning av resurserna och till snedfördelning av dem.

Vi kan också utgå ifrån att en ökad privatisering och en fri etableringsrätt betyder ett ökat tillskott av resurser och kostnader till framför allt de stora städerna och stora tätorterna, som redan är rikt utrustade, men knappast till de mindre tätorterna och glesbygden.

Ett studium av den svenska tandvården tycker jag belyser detta ganska bra. Den svenska vuxentandvården ombesörjs till 70 % av privata tandläkare och 30 % av folktandvården. Men tittar man närmare finner man att det går åt 2 tandläkartimmar på varje invånare i Malmö, 1,8 tandläkartimmar i Göteborg, 1,6 i Stockholm, medan de övriga länen förbrukar ungefär 0,85 tandläkartimmar per år. Man kan också konstatera att de flesta privata tand-

läkarna finns i Malmö, Stockholm och Göteborg. Det är inte oväsentligt om det går åt två timmar eller en timme för att sköta patienterna i det här landet. Det rör sig om miljarder kronor för socialförsäkringen. Det kan ju inte vara så att tandhälsan i Malmö, Stockholm och Göteborg skulle vara sämre än i Kronoberg, Jämtland och Västernorrland. Andra skäl måste sökas till denna bristfälliga användning av resurserna. Fler exempel skulle kunna redovisas, men det får räcka med vad som sagts.

Det finns en betydande risk för att en ökad privatisering av sjukvård och social omsorg leder till minskad total effektivitet och till ökade välfärds- klyftor. Ett system där de bästa bitarna tas om hand av privata entreprenörer och de minst attraktiva av landsting och kommuner är inte acceptabelt och skulle leda till betydande men för den personal som arbetar i den offentliga sektorn.

Ökad konkurrens är bra. Det behövs också inom den offentliga sektorn. Men den kan mycket väl uppnås genom förändringar och förnyelse inom den offentliga sektorn, och det arbetet är gott på gång. Ett system där naturliga monopol bryts upp eller där den offentliga sektorn gör inbrytningar i de privata monopolen är i varje fall inte självklart att föredra. Att det är knappast någon välfärdsvinst att två brevbärare betjänar samma trappuppgång.

Fru talman! Det avsnitt i regeringsförklaringen som jag uppehåller mig vid omfattar också familjepolitik, sjukvård och äldreomsorg. Jag utgår från att dessa frågor kommer upp till debatt i andra sammanhang.

I regeringsförklaringen konstateras att en central del av välfärdspolitiken är pensionssystemet. Regeringen kommer redan under innevarande höst att inbjuda riksdagens partier till samråd om det fortsatta arbetet med att stärka pensionssystemet. Men samtidigt sägs det i regeringsförklaringen att löntagarfonderna, som är en del av pensionssystemet, skall upphöra. De skall avvecklas enligt tidigare besked redan i höst. Först skall regeringen på egen hand försvaga pensionssystemet genom att ta bort löntagarfonderna, sedan skall man inbjuda till samråd för att stärka pensionssystemet! Det är sannerligen att bjuda med armbågen.

Över huvud taget är det ett stort misstag, som endast kan förklaras av tidigare doktrinära låsningar, att dela ut löntagarfonderna till allemanssparare och forskning i nuvarande läge. Om regeringen tror att det först går att spara 20 miljarder och sedan stärka pensionssystemet, bör löntagarfonderna användas till det riskkapital som det börjar bli ont om med den erodering som sker på den finansiella marknaden.

Fru talman! En granskning av regeringsförklaringen ger vid handen att regeringen har upphöjt stora skattesänkningar till övergripande princip i sin politik. Några företrädare har t.o.m. gått så långt att de sagt att först måste skatterna sänkas och sedan får vi se var vi skall spara. Det är ett ovanligt lättsinnigt uttalande.

Fru talman! Jag skall be att få återkomma senare till ytterligare en punkt.

Anf. 18 LARS TOBISSON (m):

Fru talman! När jag 1979 första gången valdes till riksdagsman, blev jag av dåvarande ekonomiministern Gösta Bohman placerad som partiets främste talesman i finansutskottet. Där har jag suttit sedan dess. Det ger mig anled-

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

ning att hälsa förre finansministern Allan Larsson, nye utskottsordföranden Per-Ola Eriksson m.fl. välkomna till arbetet med den ekonomiska politiken här i riksdagen.

Det ger mig också anledning till en liten återblick på de gångna tolv åren. De borgerliga regeringarna kring 1980 präglades ännu av interventionistiska tankegångar i Keynes anda. Men utomlands skedde en tydlig förskjutning mot mer av marknadsekonomi, symboliserad av Margaret Thatchers tillträde som premiärminister 1979 och Ronald Reagans som president 1980. Lösenorden blev minskade offentliga utgifter, sänkta skatter och avreglering samt en stram penningpolitik som främsta vapen i kampen mot inflationen.

Under hela 1980-talet strävade vi moderater efter att få till stånd en motsvarande omläggning av den ekonomisk-politiska kursen för Sveriges del. Trots nio år i opposition har vissa framsteg kunnat nås. Mest notabelt är detta på kredit- och valutapolitikens område. Med riksbankens beslut att slopa förbudet mot indexlån häromveckan försvann en av kreditregleringens sista rester. Av valutaregleringen återstår endast vissa av kontrollskäl betingade begränsningar i kapitalrörelsernas frihet, vilka lär få avskaffas när vi anpassar oss till regelverket inom EG.

Kronans anknytning till ecun i maj får betecknas som ett slutsteg i denna utveckling. Möjligheten att korrigera en alltför snabb inhemsk kostnadsstegring med devalveringar är därmed stängd, och det är nog gott och väl. Men tänk om detta steg tagits vid mitten av 1980-talet, när vi moderater först förde fram förslaget! Då hade den ekonomisk-politiska kursomläggningen framtvingats tidigare, och vi hade sluppit senare års inflationstoppar, räntechocker och panikpaket.

Även i andra avseenden har förslag som vi moderater länge var ensamma om vunnit bifall. Det gäller t.ex. frågor som kommunalt skattestopp, betalningar till och från staten samt statens lokalförsörjning.

Men på det finanspolitiska området har vi inte varit lika lyckosamma. På utgiftssidan har det blivit mer av utflyttningar ur statsbudgeten och mindre av besparingar än vad vi skulle ha önskat. Och framför allt skedde budgetunderskottets förvandling till överskott genom att skattetrycket skärptes från 50 % till närmare 58 % av BNP, vilket onekligen gör Sverige unikt – det kan man hålla med förre statsministern om – men ingalunda värt att efterlikna.

I skydd av superdevalveringen 1982 och den internationella konjunkturuppgången kunde svagheter i den av den socialdemokratiska regeringen förda politiken länge döljas. Men under senare år har tillväxten först försvunnit och sedan blivit negativ. Industrins produktion och investeringar rasar, vilket bl.a. framkallar en snabb uppgång i arbetslösheten. Då skall vi komma ihåg att vad som förefaller bli en kraftig nedgång i byggsektorn ännu inte har mycket mer än inletts. Oron på de finansiella marknaderna hotar att skapa en negativ växelverkan med produktionslivet, som ytterligare fördjupar krisen och som på det viset gör riskerna större än de problem som den nya borgerliga regeringen mötte 1976.

Tvärtemot vad Allan Larsson har försäkrat sedan i våras är någon vändpunkt ännu inte i sikte. De förbättringar han har pekat på – den lägre inflationstakten och den långsammare försvagningen av den yttre balansen – är i

själva verket ett slags svaghetstecken, som avspeglar den osedvanligt låga aktivitetsnivån i ekonomin.

Sverige gick tidigt in i nedgången, men för oss kommer det att ta längre tid än för andra länder att komma ut ur den. Egentligen är det fel att tala om lågkonjunktur. Vad vi nu genomlider är en strukturell kris. Det duger således inte att försöka vänta ut de dåliga tiderna för att sedan haka på en efterfrågeökning utomlands. I stället gäller det att snabbt och kraftfullt angripa de strukturproblem som den förra regeringen i sin förlitan på den tredje vägens politik försummade att ta itu med.

Det var syftet med det moderat-liberala programmet "Ny start för Sverige". Under valrörelsen var det påfallande hur detta stod i centrum för debatten om den ekonomiska politiken. Andra partier, inkl. det dåvarande regeringspartiet, angav i stor utsträckning sina avsikter med utgångspunkt från våra planer. Eftersom uppslutningen på den borgerliga sidan i princip visade sig vara god är det följdriktigt att tankegångarna bakom och innehållet i detta program också genomsyrar regeringsförklaringen.

Vid sidan av anslutningen till det pågående integrationsarbetet i Europa är den viktigaste enskilda frågan för den ekonomiska politiken att sänka Sveriges rekordhårda skattetryck. Avståndet till det land som är näst värst på detta område, nämligen Danmark, är nu nästan 10 procentenheter som andel av BNP. Ner till genomsnittsnivån inom OECD är det nästan 20 procentenheter. Det är naturligtvis inte så att EG tvingar oss, när Sverige blir medlem, att sänka vårt skatteuttag. Däremot kommer verkligheten i ett gränslöst Europa att göra det.

Det är många skatter som behöver sänkas. Vi måste inrikta oss på att ta de mest skadliga först. Det är också en prioritering som kan utläsas ur regeringsförklaringen. De höga skatterna på sparande och företagande har redan framkallat en flykt utomlands. Särskilt angeläget är det att förbättra de mindre företagens villkor. Löntagarfondernas avveckling är en viktig symbol för det nya näringsklimat som skall återge Sverige ställningen som en ledande industri- och välfärdsnation.

Kravet på sänkt skattetryck förutsätter att de statliga och kommunala utgifterna begränsas. Det gäller inte minst att minska rundgången mellan skatter och bidrag. Målsättningen måste vara att var och en skall kunna leva på sin lön eller sin pension utan att behöva extra stöd från det allmänna för att klara sig.

Det blir också nödvändigt att fortsätta arbetet med att avreglera Sverige. Ansträngningarna måste breddas till bl.a. arbetslivet, boendet och barnomsorgen. Detta är områden som mera direkt berör människornas vardagsliv än vad t.ex. kredit- och valutapolitiken anses göra. Det hindrar inte att de penningpolitiska frågorna framstår som viktiga även i fortsättningen. De har en nyckelroll i kampen mot inflationen, som ingalunda är avslutad därför att de aktuella prisökningarna under intryck av den kraftiga ekonomiska avmattningen är så beskedliga.

I detta sammanhang är det angeläget att driva på utvecklingen mot ett ökat oberoende för riksbanken. Viktigt från denna synpunkt är att posten som riksbankschef inte har bytt innehavare i samband med regeringsskiftet. Det har inte uppmärksamats, men det är en konsekvens av en ändring som

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

har gjorts beträffande mandatperioden och sättet att utse riksbankschef på. Med den gamla ordningen skulle riksbankschefen i och med regeringsskiftet ha fått bytas ut mot en företrädare för den borgerliga sidan. När vi dessutom har kopplat bort kanslihuset från riksbanksfullmäktige blir det en viktig uppgift för finansutskottet och riksdagen att dra upp riktlinjer för den kredit- och valutapolitik som det ankommer på riksbanken att under stor självständighet utöva.

Fru talman! Sverige befinner sig i en ekonomisk kris, i stor utsträckning orsakad av den förra regeringens förkärlek för högskattepolitik, offentlig utgiftsexpansion och regleringar. För att ta oss ur problemen blir det nödvändigt att slå in på den kurs mot mera marknadsekonomi som andra industriländer – och för den delen numera även flertalet östländer – redan har beträtt. Detta är också inriktningen bakom "Ny start för Sverige" och den borgerliga regeringsförklaringen. Jag hälsar företrädare för de socialistiska partierna välkomna att under mandatperioden diskutera den ekonomiska politikens utformning från denna utgångspunkt.

Anf. 19 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! Sverige befinner sig i en kraftig ekonomisk nedgångsperiod, som saknar motstycke under efterkrigstiden. De ekonomiska problemen är inte främst konjunkturellt utan strukturellt betingade. För att hantera den ekonomiska nedgångens följdverkningar, bryta stagnationen och vända utvecklingen behövs kraftfulla åtgärder.

Mot den bakgrunden är dagens ekonomiska debatt viktig, den första under mandatperioden. Nu anslås tonen för det fortsatta arbetet.

I regeringsförklaringen slås fast att det är regeringens avsikt att, där så är möjligt, här i riksdagen eftersträva en bred förankring av politiken. Jag vill – i egenskap av nyvald ordförande i finansutskottet – ge ett, men väsentligt, besked om min syn på utskottsarbetet. En konstruktiv opposition kommer i finansutskottet att möta företrädare för regeringspartierna med en öppen attityd. Jag vill som ordförande söka bidra till och verka för ett konstruktivt samarbetsklimat och breda lösningar. För övrigt ber jag att få tacka Lars Toibisson för välkomsthälsningen.

Fru talman! Den ekonomiska avmattningen i Sverige är på många sätt allvarligare än vad något parti här i riksdagen förutsåg då riksdagen åtskildes för sommaruppehåll. Nedgången är djupare och kommer att vara mer tidsmässigt utdragen. Den är inte begränsad till några enstaka branscher. Alla konkurrensutsatta sektorer är på väg ned.

Den negativa utvecklingen är till stor del hemmalagad. I år möter dessutom företagen en internationell konjunkturdämpning, samtidigt som den inhemska efterfrågan utvecklas mycket svagt och investeringarna negativt.

Konjunkturinstitutets senaste barometer visar på en fortsatt dämpning av företagens förväntningar. Institutet skriver i sin höstrapport att inga tecken ännu finns på en nära förestående vändning i industrikonjunkturen. Svag lönsamhet, lågt kapacitetsutnyttjande och hög realränta innebär att investeringarna även nästa år kommer att falla.

Den vändning i industriproduktionen som så småningom kommer leder

inte automatiskt till fler jobb. En ökad efterfrågan kommer i stället att tillgodoses genom bättre kapacitetsutnyttjande och minskade lagerinvesteringar.

Situationen på arbetsmarknaden inger oro, vilket tidigare talare har varit inne på. Trots ökade arbetsmarknadspolitiska åtgärder har den öppna arbetslösheten fördubblats på ett år. Arbetslösheten kommer, enligt AMS prognos, att stiga ytterligare under det närmaste året.

Det vore olyckligt om Sverige skulle få ett stort kollektiv långtidsarbetslösa. I andra europeiska länder har det visat sig vara mycket svårt att utifrån en sådan situation åter minska arbetslösheten. I arbetsmarknadsbilden ingår också stora regionala skillnader, som riskerar att förstärkas. En ny flyttvåg från glesbygdssområden till storstadsområden måste undvikas.

Regeringsförklaringen anger att en av de fyra stora uppgifterna under den kommande mandatperioden är "att bryta den ekonomiska stagnationen och att lägga grunden för en ny period av tillväxt, företagande och utveckling i Sverige". Det centrala målet för regeringens ekonomiska politik blir, återigen med regeringsförklaringens ord, "att återvinna utvecklings- och tillväxtkraften i svensk ekonomi".

För centern är målet självklart. Sverige skall återföras till en tätposition bland världens industrinationer. Företagen skall blomstra, utvecklas och skapa nya jobb. Målet är långsiktigt, och därför kommer inte de goda resultaten snabbt och lättvindigt utan successivt. Vägen kommer att bli mödosam, kantad med kullerstenar och hinder, men vi har insikten om problemen, behovet av åtgärder, och övertygelsen att kunna vrida utvecklingen rätt.

Nu behövs ett långsiktigt arbete. Enkla medel, t.ex. devalvering genom nedskrivning av den svenska kronan, är av flera skäl en väg som är stängd. Det är helt enkelt så att de snabba klippens och Alexanderhuggens tid nu är förbi.

Lika litet som enkla åtgärder fungerar, lika ohållbart är det att sitta överksam och vänta på en internationell konjunkturuppgång. Vi måste här hemma i Sverige bidra på vårt sätt till att vrida utvecklingen rätt och genom olika åtgärder skapa bättre konkurrenskraft i svenskt näringsliv och råda bot på de besvärande arbetslöshetsproblemen.

Grundläggande i den ekonomisk-politiska strategin måste vara en ny syn på enskilt ägande, företagande och sparande. En fungerande marknadsekonomi med sociala och miljömässiga ramar måste främjas. Det ger den bästa basen för en stark utveckling av ekonomin.

Grundläggande måste också vara en stram finanspolitik. Inflationen måste permanent ned till en internationellt konkurrenskraftig nivå. En stram finanspolitik främjar en nödvändig trovärdighet för den svenska valutakursen.

Strukturella reformer som successivt förbättrar tillväxtbetingelserna och ekonomins funktionssätt måste genomföras. Dit hör bl.a. en ökad satsning på infrastruktur, vägar, järnvägar samt utbildning och forskning. Dit hör också en genomgripande förnyelse av den offentliga sektorn, inriktad på en fortsatt generell välfärdspolitik men med betydligt mer av mångfald och valfrihet.

Dessutom behövs ett bättre klimat för näringslivet. Villkoren för småföre-

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

tagen måste förbättras och nyföretagandet stimuleras. Genom en god tillgång på riskkapital, lägre skatter och arbetsgivaravgifter samt enklare regelverk, inte minst för småföretagen, kan en ny företagsstruktur och nya jobb skapas. Småföretagen har som bekant den största potentialen för att skapa ny produktion och nya arbetstillfällen.

Den mest grundläggande och långsiktiga förändringen är emellertid att forma ett samhälle med frisk luft och rent vatten, levande sjöar och skogar – att skapa det som FN benämner "en hållbar utveckling". Genom miljöavgifter, miljö- och energiskatter måste produktionen styras mot ett effektivt resursutnyttjande som i sin tur skapar en god miljö.

Fru talman! Centern gick i år till val på krav om bl.a. sänkt skatt på mat, persontransporter och turism, bättre villkor för småföretagen och förstärkt grundtrygghet. Dessa krav omfattas nu av hela den nya fyrtiparegeringen.

I regeringsförklaringen nämns ett antal angelägna reformer. Det är viktigt att komma ihåg att reformer behövs också i en tid av förändring, även om vi har ekonomiska problem. Samtidigt finns ett behov av sänkt skattetryck, och sänkt skattetryck måste eftersträvas. Reformerna och sänkt skattetryck skall åstadkommas inom ramen för en stram finanspolitik genom minskade offentliga utgifter. Dessutom kommer avvecklingen av löntagarfonderna och försäljningen av statliga företag att frigöra stora resurser.

Under de närmaste åren kommer statsbudgeten att belastas med kostnader för den ökande arbetslösheten, men det får inte hindra att åtgärder sätts in. Låt oss inte glömma att bakom statistiken, de kalla siffrorna om arbetslösheten, finns tragedier för människor, orter och bygder. Arbetslöshet är också dålig samhällsekonomi – ett slöseri med resurser.

Vi skall inte återvända till 1970-talets akutmottagningar. Men genom en aktiv och framåtsyftande arbetsmarknads- och regionalpolitik skall arbetslöshetens sociala verkningar lindras och goda utvecklingsförutsättningar skapas i alla delar av landet.

Fru talman! Sverige har ju halkat efter bland industrinationerna. En omläggning av kursen i den ekonomiska politiken är nödvändig. Det handlar nu om att förändra, förnya, förstärka och skapa en framtid i utveckling för Sverige.

Förändra för att korrigera det som gått snett. Förnya den ekonomiska politiken och bygga nytt. Förstärka och ge näringslivet bättre konkurrenskraft, i synnerhet de mindre företagen. Med en sådan inriktning kan en framtid i positiv utveckling skapas i hela vårt land.

Anf. 20 STEFAN ATTEFALL (kds):

Fru talman! Utgångspunkten för vår debatt är regeringsförklaringen. En regeringsförklaring som på ett realistiskt, ansvarsfullt och socialt engagerat sätt pekar på en väg ut ur de stora ekonomiska problemen som Sverige för närvarande brottas med. Det är inte den tredje vägen, det är inte en lättsam och behaglig väg. Det är en väg som kräver ansträngningar och uppoffringar, men som kommer att föra Sverige ut ur den återvändsgränd som socialdemokraterna fört oss in i. Och vi vet från vår vardag att det inte finns några lättsamma lösningar på svåra problem. Framgång och goda tider föregås alltid

av arbete och ansträngning. Det är en sådan period vi svenskar har framför oss.

Att de ekonomiska problemen är allvarliga har flera talare före mig varit inne på. Tyvärr blir en sådan här ekonomisk debatt lätt litet abstrakt och kan många gånger upplevas som långt bort från människors vardag. Men stude-
rar man den senaste AMS-prognosen, som pekar på att 215 000 människor redan inom ett år blir öppet arbetslösa, och inser att det bakom varje siffra i statistiken finns en människa av kött och blod, ofta med familj att försörja, då får ekonomisk politik den mänskliga dimensionen den skall ha.

Fru talman! Kds har i den fyrklöverregering som nu tillträtt fått tre viktiga ministerposter. Biträdande utrikesminister med ansvar för biståndspolitiken, kommunikationsminister och civilminister. Dessa tre ansvarsområden har viktiga kopplingar till den ekonomiska politiken.

Biståndspolitiken handlar om internationell fördelningsspolitik, om solidaritet med människor som saknar livets nödort. En fungerande ekonomi är en förutsättning för att kunna öka ambitionerna när det gäller u-landsbiståndet. Den nya regeringen vill, förutom att slå vakt om enprocentsnivån, successivt lyfta ut de asylkostnader som för närvarande täcks av biståndsmedel. Därutöver kommer insatserna till Baltikum och Östeuropa.

Den här regeringen har således en högre ambitionsnivå än vad den gamla socialdemokratiska regeringen hade. Bara detta exempel visar att socialdemokratin långt ifrån har någon ensamrätt på begrepp som omsorg, rättvisa och solidaritet. Snarare är det i praktiken tvärtom.

För att klara av att ge våra äldre, sjuka och handikappade en bättre omsorg krävs det att vi tillsammans får samhällets kaka att växa. Det förutsätter en ökad produktivitet i hela samhällsekonomin. För att åstadkomma detta är det viktigt att nedbringa skattetrycket och reformera den offentliga sektorn. Nu hävdar våra socialistiska vänner att skattetrycket inte behöver sänkas. Det var för övrigt också det enda "vallöfte" de med någon form av trovärdighet kunde förfäktat i valrörelsen.

Vi i kds ser skattenivåer och skattetryck som en svår men viktig avvägning mellan sociala ambitioner, människors rättmätiga önskan att ta ansvar för sina egna pengar och behoven av att ha en fungerande och effektiv ekonomi. Självfallet kan vi diskutera vad som är ett lagom skattetryck. Men vi är ju alla numera övertygade om att ett socialistiskt samhälle, där staten tar hand om alla pengar som människor arbetar in, är ett samhälle med en ineffektiv ekonomi. T.o.m. vänsterpartiet verkar vara inne på samma spår. I logikens namn måste vi då inse att vi någon gång passerar den punkt där skattetrycket blir så högt att ekonomin inte längre fungerar effektivt.

Nu har vi i årtionden haft en trend av skattehöjningar under socialdemokratisk ledning. Någon gång måste vi väl ändå inse att taket nås då skadan av skattehöjningar överväger nyttan med pengarna som kommer in. Vi kristdemokrater tror att det nu behövs en trend av skattesänkningar för att få bättre fart på ekonomin.

Min fråga till socialdemokraterna och vänsterpartiet är därför: När tror ni att skattetaket är nått? Ser ni inga effektivitetsproblem med det skattetryck och de skattesatser som gäller för närvarande?

Fru talman! Fyrklöverregeringen hävdar i sin regeringsförklaring att den

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

stora uppgiften blir att "bryta den ekonomiska stagnationen och att lägga grunden för en ny period av tillväxt, företagande och utveckling i Sverige".

Att säga sig vilja föra en tillväxtfrämjande politik blir lätt en klyscha, en paroll som väcker positiva känslor hos många medan andra tycker att det luktar miljöförstörelse och ökad stress i arbetslivet.

Låt oss först konstatera att en stagnerande ekonomi, eller som vi just nu upplever, en ekonomi som krymper, är en ekonomi som har svårt att skapa arbeten till ungdomar och ge värdebeständiga pensioner åt våra gamla. ATP-systemets överlevnad är exempelvis helt beroende av att ekonomin växer med 2 % per år.

En ekonomisk politik som syftar till en långsiktig och uthållig tillväxt förutsätter en hög ambitionsnivå inom miljöpolitiken. Genom att integrera miljöpolitiken med den ekonomiska politiken, bl.a. genom miljöavgifter, kan ekonomisk utveckling inte bara förenas med en god miljö, utan också främja en bra livsmiljö för människor.

En tillväxtfrämjande politik handlar framför allt om att vi genom gemensamma ansträngningar försöker använda de resurser vi har på ett bättre sätt än tidigare. Detta gäller inte minst den mänskliga resurs som vi tillsammans utgör. Tillväxten skapas alltså genom att vi alla gör så bra ifrån oss som möjligt i våra arbeten, vilken roll vi än befinner oss i, vilka anlag och färdigheter vi än har.

Att utveckla de mänskliga resurserna handlar också om att förbättra utbildningssystemet. Kunnigare människor gör att vi kan tillverka saker som människor behöver på ett billigare, energisnålare och bättre sätt än tidigare. En bra arbetsmiljö gör att vi fungerar bättre på jobbet och därför presterar bättre.

Ett annat exempel på hur tillväxten kan främjas är en skattepolitik som gör att människor upplever det meningsfullt att ställa upp litet extra på jobbet när det behövs och som gör att man kan få något tillbaka om man vågar satsa litet pengar i ett riskfyllt projekt.

Att främja tillväxten handlar också om att bygga ut och utveckla vår infrastruktur. Då är vi inne på det andra viktiga område som kds fått ansvaret för; kommunikationerna. En upprustning av infrastrukturen stärker Sveriges konkurrenskraft och skapar förutsättningar för en långsiktig utveckling. Järnvägar, vägar och telekommunikationer måste byggas ut för att Sverige fullt ut ska kunna delta i integrationen i Europa. Men även av miljöskäl och regionalpolitiska skäl är utbyggda kommunikationer av mycket stor strategisk betydelse. Som västerbottning lägger jag gärna litet extra tyngd bakom just det sistnämnda.

Förutom medel till det som socialdemokraterna påbörjade under förra mandatperioden måste ytterligare pengar tas fram under 90-talet för investeringar i infrastruktur. Dessa medel kan bl.a. frigöras genom utförsäljning av statliga företag. Det är kort sagt bättre att staten bygger fler järnvägar än att den skall fortsätta att äga och driva hamburgerrestauranger, hotell och blåbärssoppefabriker. Flera årtionden av försummelser på infrastrukturens område måste nu tas igen.

Det tredje ansvarsområdet som kds fått är civildepartementet. Detta departement ansvarar för det civila samhället; folkrörelserna, kyrkorna, ung-

domsfrågorna. Civilministern möter i sitt arbete frågor som rör människors inre tänkesätt, moraluppfattning, idealitet, engagemang osv. Här rör vi oss på ett viktigt område, som är starkt förknippat med den ekonomiska utvecklingen, eftersom en fungerande marknadsekonomi behöver en etisk förankring för att inte urarta.

Marknadsekonomins civilrättsliga grundval är frivilliga, ofta informella, avtal mellan självständiga aktörer. Hederlighet och personligt ansvarstagande är viktigt. Det underlättar ekonomins funktionssätt och leder till att effektiviteten i ekonomin ökar. Ett växande problem är därför den allmänna försvagning av det etiska medvetandet och rättsuppfattningen som sker i vårt samhälle. Vi ser det i finanskrascherna, i den ekonomiska brottsligheten, deklarationsfusk, stölderna på arbetsplatserna och den ökande bristen på förtroende för varandra i affärslivet.

En sund marknadsekonomi förutsätter en gemensam etisk grund där personligt ansvarstagande och hederlighet betonas. Det är en uppgift för skolan att förmedla sådana värderingar. Men denna process måste också förstärkas genom att familjerna får bättre förutsättningar att fungera och förmedla positiva normer.

Herr talman! Jag har i mitt anförande försökt ange några viktiga principiella riktlinjer för den ekonomiska politiken. Just kopplingen mellan etik och ekonomi är en aspekt som vi kristdemokrater vill lyfta fram, tillsammans med andra mer konkreta ekonomisk-politiska åtgärder. Vi är övertygade om att det är bara genom ett sådant helhetsperspektiv som vi har möjlighet att lösa 90-talets stora och svåra problem.

Anf. 21 HANS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Ett studium och en granskning av regeringsförklaringen ger tydligt vid handen att regeringen har upphöjt skattesänkningar till den övergripande principen för sin verksamhet. Jag tyckte att det också bestyrktes av Lars Tobissons inlägg alldeles nyss.

En av utgångspunkterna brukar då vara – det var det också hos Lars Tobisson – att vår skattekvot är så hög i förhållande till andra länders att man enligt regeringsförklaringen t.o.m. skall lägga fram ett särskilt förslag om Europaanpassning av skatterna. Studerar man förhållandena närmare och tar hänsyn till att våra transfereringar i stor utsträckning är skattebelagda och tar hänsyn till budgetsaldot finner man att skattekvoten i Sverige är 46,9 % mot 43,3 % i de sju mest framgångsrika EG-länderna. Det är alltså en skillnad på 3,1 %. 1,6 % av detta kan hänföras till en ogynnsam åldersfördelning. Återstår alltså en reell skillnad i skattekvot på 1,5 %.

Det kan vidare konstateras att EG-länderna har en ökande skuldbelastning. Medan den i Sverige har gått ned från 62 till 42 % av bruttonationalprodukten under perioden 1982–1991 har statsskulden i EG-länderna under samma period ökat från 59 % till 73 % av bruttonationalprodukten. Vissa länder, som Belgien och Italien, har en låneskuld som uppgår till över 100 % av bruttonationalprodukten. De länder som vi jämför med skjuter alltså betalningarna för sina utgifter framför sig till kommande skattebetalare och kan med den utgångspunkten redovisa nominellt lägre skattekvot.

TCO-ekonomerna konstaterar i en skrift att vi tillsammans med Japan har

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

de bästa offentliga finanserna i världen. Var rädd om dem! Regeringsförklaringen inger på denna punkt betydande onda aningar. Att utlova skattesänkningar på område efter område och samtidigt försöka göra gällande att man jämsides därmed skulle kunna genomföra reformer och ådra sig ytterligare utgifter är inte trovärdigt. Det kommer att erodera vår ekonomi på samma sätt som skedde under perioden 1976–1982.

Anf. 22 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! De anföranden som Allan Larsson och Hans Gustafsson här har hållit visar en intressant sak, och det är att försöken till skönmålning av det ekonomiska läget nu är borta. Valutgången bekräftade riktigheten av den bild som bl.a. vi moderater tecknade. Vi skälldes då för att svartmåla. Jag vill påstå att det var en korrekt bild vi gav. Vi kommer, tyvärr, att få se en utveckling som kanske t.o.m. blir mer besvärlig än den som vi förmådde beskriva i förväg.

Det var inte roligt att i valrörelsen uppträda i den rollen och beskriva kommande problem, men det var nödvändigt. Annars hamnar man i situationen att man inte föreslår de åtgärder som krävs; det blir för få och fel insatser som planeras.

En av de få skillnaderna mellan mig och Anne Wibble i valdebatten var att jag aldrig trodde att det fanns några hemliga planer. Det sade jag också i debatten. Man hade från socialdemokratiskt håll helt enkelt gett upp.

Man kan fråga sig vad som är orsaken till detta. En del var naturligtvis valtaktik. Det påminner om vad Kjell-Olof Feldt sade om förra valrörelsen, där han medgav att man hade målat den ekonomiska utvecklingen i alltför ljusa färger och därmed kommit att förorda en politik som var ohållbar ekonomiskt sett. Men det är naturligtvis också så att de åtgärder som krävs – det är det besvärliga för socialdemokraterna – inte är förenliga med socialistisk ideologi, och därför avstår man från att utforma dem.

För mig är det självklart att nedrivna gränshinder i Europa kommer att betyda att vi måste sänka skatteuttaget, även om man, som socialdemokraterna, inte vill. Jag tycker också att det är alldeles uppenbart att det inte går att få fart på Sverige utan skattesänkningar.

Nu försökte Hans Gustafsson i sin replik göra ett slags skönmålning på det här området. Han kom med en bortförklaring till att vi har ett unikt högt uttag av skatter i Sverige. Jag måste fråga Hans Gustafsson om han räknar med att Sverige skall vända den ekonomiska utvecklingen uppåt med bibehållet skattetryck. Det är enligt OECDs redovisning 10 % högre än i närmaste konkurrentland i den här negativa meningen.

Ibland får vi från socialdemokratiskt håll höra att man kan tänka sig att sänka skattetrycket på sikt. Men som jag många gånger har påpekat: Efter som man har lagt fram en politisk plattform för hela 90-talet där det inte sägs ett ord om sänkta skatter är siktet tydligen inställt på andra sidan år 2000. Kan Sverige verkligen behålla sitt rekordhårda skattetryck i ett gränslöst Europa? Tror Hans Gustafsson det, och kommer han att påyrka att den socialdemokratiska oppositionspolitikens drivs efter de riktlinjerna?

Anf. 23 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Jag skall börja med kommunerna, som Hans Gustafsson tog upp i sitt inledningsanförande. Han sade att kommunerna i stor utsträckning är beställare hos den privata industrin, och det är ett riktigt konstaterande. Men alltför mycket av den kommunala verksamheten sker fortfarande i egen regi. Mycket av den verksamhet som kommunerna bedriver skulle med fördel kunna bedrivas i entreprenadform. Jag skall ta ett exempel.

Landstingen, som har ansvar för sjukvården, driver på många ställen tvätterverksamhet i stor skala i egen regi. Landstingen köper hela, rena och nya lakan och örngott, rockar till personalen, osv., från privata företag. Men när lakanen och örngotten blir smutsiga skall de tvättas i offentlig regi, i landstingens regi. Det verkar som om den socialdemokratiska filosofin vore: Köp gärna privat i kommunerna men tvätta det smutsiga i offentlig regi! Jag tycker att man skulle kunna använda även entreprenadverksamhet, använda enskilda företag för att svara för viktiga servicefunktioner i landstinget.

Jag tycker att dagens debatt hittills har givit ett tydligt besked: Socialdemokraterna känner sig något vilsna i den svåra ekonomiska situation som Sverige befinner sig i. När ekonomin är körd i botten, när företagen går i konkurs, när arbetslösheten ökar snabbare än någon gång sedan 1930-talet – då behövs det ny och effektiv medicin. Men socialdemokraterna har varken i valrörelsen eller hittills i den här debatten visat på några förslag till åtgärder.

Det är ställt utom allt tvivel att vi inte kan bibehålla det nuvarande höga skattetrycket. Skattetrycket ökade under den socialdemokratiska regeringsperioden med 7 % av BNP. Vi måste stegvis ned till ett lägre skattetryck. Det är då viktigt att börja med de skatter som är hämmande för konkurrenskraften och som är besvärande för småföretagen. Ta bort de skatter och avgifter som i dag belastar produktionen och se i stället till att vi får ekonomiska stimulansåtgärder, så att vi får fart på hjulen i svensk industri, så att nya företag etableras och så att vi kan återta konkurrenskraften och de andelar av världshandeln som vi har förlorat de senaste åren!

Anf. 24 STEFAN ATTEFALL (kds) replik:

Herr talman! Som vi har hört i flera inlägg från socialdemokraternas sida har de inga egna recept, ingen egen strategi som pekar på en väg framåt. De 100 dagar som socialdemokraterna vill ge regeringen för att komma i gång verkar de själva behöva lika mycket, för att fundera över vad de vill göra, i stället för att ständigt försvara det som varit och tycka att allt är bra och skall fortsätta.

Hans Gustafsson var också inne på detta med offentligt driven verksamhet och menade att allt där är perfekt, att den är bättre och att det därför inte finns anledning att göra någon förändring. Men just det borde vara ett argument för att luckra upp de offentliga monopolen, så att man inom den offentliga verksamheten verkligen kan få visa att man klarar konkurrensen. Jag tror också att man kommer att göra det på många områden.

Det handlar om att ge människor mera valfrihet. När det blir mer konkurrens och ökad valfrihet stimuleras idéverksamhet och kreativitet. Just barnomsorgen är ett bra exempel på detta.

Det handlar helt enkelt om att hitta finansieringsformer som leder till so-

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

cial rättvisa, kvalitet och valfrihet. Man kan tycka att socialdemokraterna borde visa mera öppenhet, i stället för det rigida fasthållandet vid det gamla systemet, det mera planekonomiska tänkandet. Jag hoppas att Hans Gustafsson kan ge åtminstone en liten öppning till en konstruktiv opposition i det avseendet.

Anf. 25 HANS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! När jag med hjälp av officiell statistik beskriver skattekvoter och hur det ser ut för svensk offentlig ekonomi, säger Lars Tobisson att jag skönmålar och bortförklarar. Det är märkvärdigt. Det vore bättre om Lars Tobisson visade att det jag säger är felaktigt.

Sedan säger Lars Tobisson att väljarna visade "att vi hade rätt när vi i valrörelsen beskrev den svenska ekonomin". Det var en långtgående slutsats av att två borgerliga partier tappade sammanlagt 22 mandat i riksdagen och ett parti vann 14. Kan man ta det som ett uttryck för väljarnas ställningstagande?

Gång efter annan har frågan ställts: Hur vill socialdemokraterna göra, och vad har socialdemokraterna gjort? Allan Larsson hade en så bra redovisning av det i sitt anförande att jag på min knappa tid inte behöver återkomma till det.

Det är en sak som är märklig. Hela tiden som vi höll på med Rehnberg-kommissionen var de borgerliga partierna med undantag av centern mot ett avtal – det var odugligt, kosmetika, osv. Nu sägs det i regeringsförklaringen, att tack vare Rehnbergkommissionen har man fått håll på lönekostnadsutvecklingen. Det är det viktigaste inslaget, förutom att få håll på inflationen.

Till Per-Ola Eriksson vill jag bara säga att jag förutsätter att de kommuner och landsting som tvättar offentligt i både borgerliga och socialdemokratiska landsting gör det därför att kommunalmännen där har funnit att det är fördelaktigast.

Om det är så att ni vill införa privatisering inom sjukvården och på det sociala området, Stefan Attefall, borde ni väl i Herrans namn kunna ge ett enda exempel på att det innebär fördelar, som minskade kostnader eller bättre service. Jag har bett att få ett enda exempel på detta – kanske Stefan Attefall kan ge det.

Herr talman! Det avgörande för om den ekonomiska politiken kommer att lyckas är hur medborgarna ställer sig till bördornas fördelning. Den ekonomiska politiken måste vara både rationell och rättvis om den skall bli hållfast och leda till en god ekonomisk utveckling. Det är uppenbart att det är löntagarna som får bära bördorna och att det är de som har det bäst ställt som nu kan ta för sig i form av stora skattesänkningar.

Det var det som var kärnan i moderaternas och folkpartiets Ny start för Sverige. Jag var inte ensam om kritiken. Jag vill påminna om vad Olof Johansson skrev i Aftonbladet den 22 april om Ny start för Sverige:

"Det är begripligt att fördelningspolitik som ord saknas i det högerliberala dokumentet. Tyvärr är det inte ordet man skyggar för. Det är rättvisekravet."

Samma formulering kan användas som beskrivning av de grundläggande dragen i den ekonomiska politik som den nya regeringen nu står inför. När

regeringen som första åtgärd tar bort momsen på aktiehandel och gynnar landets rikaste kommuner är det svårt att se att det är en politik som är både rationell och rättvis. Denna politik kommer med all sannolikhet att framtvunga starka kompensationskrav, med allt vad detta innebär.

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 26 LARS TOBISSON (m) replik:

*Ekonomisk
politik*

Herr talman! Det är närmast patetiskt att höra Hans Gustafsson försöka definiera bort det hårda skattetrycket i Sverige. Det är också närmast sensationellt. Jag tänker på det bevingade uttryck som fälldes av Hans Gustafssons partiledare Ingvar Carlsson inför valet, när han sade att det är de höga skatterna som har gjort Sverige unikt. Menar Hans Gustafsson att Ingvar Carlsson for med osanning när han gjorde detta alldeles riktiga konstaterande? Det är ju följden av resonemanget.

Den stora ideologiska skilje fråga som vi kommer att få brottas med här i kammaren och i politiken de närmaste åren – liksom under 80-talet – är synen på sparandet. Skall sparandet ske i kollektiva former, som socialdemokraterna vill, eller skall det spridas bland de enskilda medborgarna, som vi på den borgerliga sidan förordar? Vi skall då komma ihåg, att med högskat-tepolitik – den politik som, trots vad Hans Gustafsson säger, förs i Sverige – får man till slut en situation där sparandet torkar upp, bland företag och bland enskilda, och man går obevekligen in i ett socialistiskt system.

Valutgången innebär att den mest kraftfulla socialiseringsframstöt som gjorts i Sverige har avvisats. Jag tror att vi kan säga att den för gott har slagits tillbaka. Det var egentligen fantastiskt! Efter denna långvariga kraftmätning mellan socialism och kapitalism, mellan marknadsekonomi och planekonomi, som pågått sedan början av 1900-talet och som då hade avgjorts till kapitalismens fördel och till socialismens nackdel, gör man här i Sverige verkligen ett försök att vrida klockan tillbaka och satsa på införandet av en socialistisk ordning, som överallt annars har visat sig oduglig.

Jag tänker naturligtvis på förslaget att införa mer av socialism och toppstyrning genom att göra om AP-fonden till fem löntagarfonder i superklass. Detta stred mot löften som hade avgivits i tur och ordning av Tage Erlander när AP-fonden infördes, av Olof Palme när löntagarfonderna infördes – och det betecknades som inte bara första steget, utan steget – och slutligen av Ingvar Carlsson, som sade, att när väl utbyggnaden av löntagarfonderna var avslutad skulle det inte bli tal om att låta dem ersättas eller följas av någon motsvarande ordning för socialisering.

Valutgången innebär att löntagarfonderna nu i stället avskaffas. Trots att planerna för hur det skall gå till har förelegat sedan 1983–1984 har det uppkommit en yrvaken debatt om vilka villkor som skall gälla. Jag vill erinra om att vi från början har ställt tre krav: avvecklingen skall vara definitiv, den får inte utöva någon kurspress på börsen och den skall främja enskilt sparande.

Det verkar vara svårt att inse att det inte finns pengar i fonderna utan aktier. Priset togs nog av de båda kommunalpolitikerna Johansson och Skager i Göteborg, som sade att man nu skulle se till att använda pengarna som riskkapital i näringslivet. Hans Gustafsson var inne på samma tankegång i sitt anförande. Men det är redan riskkapital, och det är därför det skall användas

så att det sprids bland de enskilda medborgarna och inte koncentrerat ägs och kontrolleras av facket och staten.

Anf. 27 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Herr talman! Sverige står nu i behov av stora förändringar av den ekonomiska politiken. Det är ställt utom allt tvivel att det krävs omfattande åtgärder för att vi skall kunna få ett Sverige i ekonomisk balans och ett Sverige som återfår framtidstron. Det finns sedan länge en grundläggande consensus mellan många partier här i riksdagen om behovet av åtgärder, och det finns sedan i våras en grundläggande syn mellan de borgerliga partierna beträffande riktlinjerna för den ekonomiska politiken. Det avspeglas i den gemensamma reservation om riktlinjerna för den ekonomiska politiken som centern, moderaterna och folkpartiet avgav i finansutskottet i juni i år.

Centerns, moderaternas, folkpartierna liberalernas och kds förslag har i olika avseenden burit frukt och medfört en stark regeringsförklaring. I varje fall präglas förslagen mycket tydligt av att så är fallet. Av folkpartiets och moderaternas "ny start för Sverige" och centerns "grön start för Sverige" har det blivit en stark regeringsförklaring med en målinriktad politik och en vilja att förändra och förbättra för Sverige.

En sak är klar. Den tredje vägens ekonomiska politik, som skördade rubriker och hyllningar under 1980-talet, blev en återvändsgränd. På vägen ut ur denna återvändsgränd körde man vilse med stopp-paket, regeringsavgång osv. Nu handlar det om att vidta hållfasta och långsiktiga åtgärder som tar Sverige ur de ekonomiska problemen. Det är fråga om att vidta åtgärder som löser strukturproblemen i ekonomin. Vidare handlar det om aktiva arbetsmarknads- och regionalpolitiska insatser för att begränsa och bemästra arbetslösheten. Människorna i Karlsborgsverken, i Sveg, i Malmö eller varhelst de befinner sig i landet måste ha rätt till trygga jobb i framtiden. Vi måste underlätta för människor och göra allt som kan göras för att främja småföretagen, etablera nya företag och bygga bort strukturproblemen för industrin. Det behövs en infrastruktur som gör att näringslivet kommer fram med sina transporter och sitt gods. Det måste bli lättare för människor att ta sig till och från sina arbeten. Genom ökade satsningar på infrastruktur i form av vägar, järnvägar och skolor skapas också betydelsefulla jobb.

Vi måste reformera transfereringssystemet. I botten måste finnas en grundtrygghet som följs av frivilliga påbyggnader, vilka var och en får bestämma. Vi måste också dämpa den offentliga konsumtionen. De resurser som därmed frigörs måste användas till investeringar inom konkurrensutsatta områden. Vi måste ta bort de skadliga avgifterna och skatterna. På det sättet kan vi bygga en ny framtid för konungariket Sverige.

Anf. 28 STEFAN ATTEFALL (kds) replik:

Herr talman! Hans Gustafsson ville att jag skulle ge exempel på enskilt driven sjukvård som fungerade bra. Han behöver inte åka särskilt långt för att finna sådan. Det finns en mängd enskilt drivna sjukhem i exempelvis Småland som är mycket bra och många gånger drivs effektivare än landstingets sjukhem. Den som liksom jag har sysslat med kommun- och landstingspolitik vet att socialdemokraterna ofta är mycket snåla när det gäller att

pröva just alternativ och låta andra få en chans att bedriva olika verksamheter. Det tror jag är en erfarenhet som de flesta av oss här kan vittna om.

Hans Gustafsson gick påpassligt nog i sitt anförande inte in på frågor kring barnomsorgen. Vårt förslag till vårdnadsersättning eller vårdlön, som vi gärna kallar det, handlar om att flytta över en del av makten över statens bidrag till barnomsorgen till just föräldrarna. Det handlar om att ha kvar en solidarisk finansiering och kvalitetskontroll men också om att ge föräldrar och andra konsumenter av offentlig omsorg större chans att påverka den service de vill ha. Vi tror att det blir både bättre offentlig verksamhet och större valfrihet samt god kvalitet i ett sådant system.

Jag noterade också att Hans Gustafsson inte replikerade på min fråga om trenden att höja skatter under socialdemokratisk ledning de senaste årtiondena. Frågan om när socialdemokraterna anser att skattetaket är nått klingar obesvarad efter den här debatten. Vi kan hoppas att andra socialdemokrater, som tar till orda senare i debatten kan svara på den frågan. Finns det någon övre gräns för skatteuttaget? Ser ni inga problem med ständigt höjda skatter? Eller är det alltid ett lagom skattetryck som råder för tillfället efter det att man har höjt en eller flera skatter? Någon gång når man en punkt där skatterna inte kan höjas ytterligare, och då är det nödvändigt att söka nya vägar. Vi tror att det är nödvändigt nu. Därför stöder vi den politik som den nya regeringen har lagt fram.

Anf. 29 LISBET CALNER (s):

Herr talman! Kvinnorna utgör ungefär hälften av jordens befolkning och i Sverige utgör de drygt hälften av befolkningen.

Jag har försökt läsa regeringsförklaringen med utgångspunkt i kvinnors ekonomi och möjligheter att leva ett med män jämställt liv. Bland de förslag och avsiktsförklaringar som detta dokument innehåller kan vi läsa att familjepolitiken skall främja både valfrihet och jämställdhet mellan kvinnor och män. Det är allt som står om jämställdhet.

De senaste årtiondena har den svenska kvinnan blivit allt självständigare – egen försörjning, egen plats i arbetslivet, delat ansvar för vård och omsorg, mer att säga till om i samhälle och politik. Kvinnor har fått större frihet att forma sina egna liv.

Visst har vi fått betala ett pris för detta. Vi sliter och arbetar hårt. Stressen och pressen är ibland stor. Ibland har vi dåligt samvete för barn och anhöriga.

För att göra kvinnors situation bättre räcker det inte med jämställdhet inom familjepolitiken. Det behövs utveckling, förnyelse och mer jämställdhet på många områden. Det är viktigt att den ekonomiska politiken även i fortsättningen förs på ett sådant sätt att den främjar kvinnors möjligheter till en egen försörjning. Rätten till ett eget arbete är därvidlag av avgörande betydelse.

I dagens Sverige yrkesarbetar nästan lika många kvinnor som män. Under många år utjämnades löneskillnaderna mellan könen, men nu har de enligt en rapport från LO börjat öka igen inom både LO-, TCO- och SACO/SR-områdena. Därför tycker vi socialdemokrater att den solidariska lönepoliti-

Prot. 1991/92:11

16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

ken i den meningen att män och kvinnor skall ha lika lön för lika arbete måste utvecklas.

Det är också viktigt att kvinnor ges möjlighet att utvecklas i arbetet och därigenom får bättre ekonomiska villkor. Den ambitionen, måste jag erkänna, kan jag inte riktigt utläsa av regeringsförklaringen.

I våras fattade riksdagen beslut om en ny jämställdhetslag. I samband med den tillsatte den dåvarande regeringen en utredare med uppgift att klarlägga löneskillnaderna och orsakerna till dem. Vederbörande skulle också analysera användandet av arbetsvärdering. Det var självklart en fråga om kvinnors synpunkt mycket intressant utredning. Kommer den nuvarande regeringen att låta utvärdera och fullfölja det jobbet? Jag tror att svaret på den frågan intresserar många människor.

I regeringsdeklarationen kan man läsa att "det handlar om en valfrihetsrevolution i välfärdspolitik". Det står vidare: "I ett första och omedelbart steg tas existerande hinder för fri etablering och fritt utnyttjande av olika former av barnomsorg bort." Det är ett av de revolutionerande förslagen. Det betyder såvitt jag förstår fritt fram för privata dagis med statsbidrag till driften. Men vinsten blir naturligtvis privat.

Privatisering av den offentliga sektorn, företrädesvis inom omsorgen, ger kvinnor större möjligheter till meningsfulla arbeten och att välja arbetsgivare. Det har varit ett stående besked från de borgerliga partierna i många år. Jag tror inte att det är riktigt. Det är en myt att kvinnor generellt sett skulle få bättre villkor med detta förslag.

Det är klart att vi kommer att få fler kvinnliga direktörer och företagsledare inom denna sektor. Men de flesta kvinnor kommer även i fortsättningen att vara anställda. Det finns inga undersökningar som visar att lönerna skulle bli bättre om kvinnor i den offentliga sektorn arbetade privat. Medborgarna måste i allt få insyn i hur skattepengarna används. Av tradition har vi genom massmedia insyn i den offentliga sektorn, och det tycker jag är viktigt. Den insynen saknas i det privata näringslivet.

Självklart är det viktigt med en fortgående förändring och förbättring av den gemensamma sektorn. Det tycker också vi socialdemokrater, och det fattade riksdagen beslut om i våras. Det finns en mängd exempel, Stefan Attefall, på att detta verkligen sker. Bl.a. ger barnomsorgsmässan i Sollentuna besked om detta i dessa dagar.

Gårdagens besked från socialministern om att statsbidragen till den kommunala barnomsorgen skall vara kvar är ett glädjande besked för många barn och föräldrar. Jag hoppas innerligt att han kan övertyga de tre andra partierna i regeringen om detta. Efter att ha hört vissa inlägg här i dag förefaller det mig som om han har vissa svårigheter i det avseendet. Men vi skall stödja honom.

Ett faktum är att den offentliga sektorn är mycket viktig för kvinnors arbete, vare sig man har sin försörjning där eller behöver dess service och tjänster för att utföra ett annat arbete.

Ansökan om medlemskap i den Europeiska gemenskapen intresserar kvinnor i mycket stor utsträckning. Jag citerar ur regeringsdeklarationen där det står så här:

"Ansökan om medlemskap grundas dessutom på insikten att Sverige vid

inträdet i Gemenskapen måste ge sin anslutning till alla delar av samarbetet, godta de förändringar som kan följa av de nu pågående regeringskonferenserna och förklara sig berett att aktivt medverka i Gemenskapens vidare utveckling i riktning mot de politiska mål som uppställdes i Romfördraget.”

Socialdemokraterna vill vara med och forma det framtida Europa, ett Europa som vägleds av social rättvisa, allas rätt till arbete och jämställdhet mellan kvinnor och män.

Vi socialdemokratiska kvinnor ställde krav på vår socialdemokratiska regering, inför förhandlingarna om medlemskap i EG, att analysera välfärden i vid mening, jämställdheten, arbetsmarknadspolitiken och regionernas ställning i EG jämfört med regionernas ställning i vårt land.

Vi trodde naturligtvis och hoppades att det skulle vara en socialdemokratisk regering som genomförde dessa för kvinnorna i Sverige så viktiga förhandlingar. Just nu ser det ut som om vi får sätta vårt hopp och vår lit till en borgerlig fyrpartiregering. Och självklart: Kraven kvarstår med stor enfaset på att regeringen med kraft skall hävda vikten av en bra arbetsmarknadspolitik, en bra välfärd i vid bemärkelse och en bra regionalpolitik – allt nödvändiga ingredienser för att uppnå jämställdhet mellan män och kvinnor.

I detta anförande instämde Lahja Exner (s).

Anf. 30 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Så har salig Tegner gjort come-back i svensk politik. Hans käckas anrop ”Ur vägen moskoviter, friskt mod I gossar blå” har plockats fram ur den borgerliga 1800-talsgarderoben och stått som förebild för trumpetfanfaren – ”Kollektivismens tid är slut” – i den borgerliga regeringsförklaringen.

Men de väntade glädjeskuten från media och marknad har hittills uteblivit. Inte ens den konservativa Frankfurter Allgemeine blir särskilt upprymd över att marknaden skingrat förmörkelsen över midnattssolens land. Så här skrev man för några dagar sedan:

”Industrikrisen och anpassningen till EG har kraftigt inskränkt manövertrymmet för kommande regeringar.” Observera att man redan talar om regeringar i pluralis. Och tidningen fortsätter: ”Faktum är att Ingvar Carlsson redan börjat anpassa den svenska modellen. Industrin har alltid kunnat känna sig fri.” Observera alltid! Ingen kolartro på någon befrielse här inte hos en konservativ tysk tidning.

Och den svenska börsen deppar. I går var det ett nytt kursras på 2,2 %. Banker och finansbolag föll ännu mer, och det är just finansvärldens agerande som varken av politiker eller media blivit en tillräckligt uppmärksam del av Sveriges ekonomiska kris. Ena dagen med finansmannen X i Hades. Nästa dag med samme X i himlen, sedan han gråtit med sin Stina och kysst sin far på kinden och blivit vederbörligen omklappad.

När det gäller inställningen till just ägande och förmögenhetsbildning slår den borgerliga regeringsförklaringen det verkliga rekordet i motsägelser.

På s. 4 får vi veta att löntagarfonderna skall avvecklas, och på s. 14 står det att äganderätten skall skrivas in i grundlagen. Men detta går ju inte ihop. Är inte löntagarfonderna deras egendom, som byggt upp fonderna genom att

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

avstå från löneökningar? Hur kan då fonderna delas ut till den synnerligen snäva krets som sparar i allemansfonder? Att ta egendom från ett stort kollektiv och dela ut den till ett mindre, men ändå ett kollektiv, är det detta som döljer sig bakom utropet: Kollektivismens tid är slut?

"En vansinnig strategi" kallar SACO-ekonomen Jan Bröms det borgerliga beslutet att dränera pensionsfonderna. Och den tunge moderaten kommunalpolitikern Lars-Åke Skager i Göteborg är lika kritisk till förskingringen av pensionspengarna: "Genom att använda löntagarfonderna för att trygga utvecklingen av svenskt näringsliv undviker man också den besvärliga frågan om hur fondpengarna skall fördelas."

Jag har de senaste dagarna läst ett antal bokslut från olika löntagarfonder. En sak slås klart fast. I dessa tider av finansmarknadens förfall har fonderna undvikit praktiskt taget alla spekulativa vidlyftigheter.

Fonderna har byggt upp ett brett kontaktnät som kunnat förmedla kunskaper på områden som yrkesskickliga men ekonomiskt svaga småföretagare och entreprenörer ofta saknar. Det har gällt marknadsföring, exportmarknader, finansiering och s.k. management. När fonderna satsar pengar i småföretag har principen varit att någon enskild person också aktivt skulle gå in och med egna pengar ta en väsentlig risk.

Allt medan borgerliga propositionsskrivare vässar pennorna för att luckra upp pensionsfonderna, görs nya avslöjanden om de s.k. fina finansbolagens salonger. I en av finansdepartementet nyligen utgiven studie slås det fast att såväl banker, börs som finansbolag bär ett stort ansvar för den ekonomiska krisen. De har bl.a. ägnat sig åt "yvig kreditgivning" och "skatteplanering i stor skala". Ett intressant besked som bör efterlysas från den borgerliga regeringen är: Hur kommer man att tackla detta problem? Kommer man att införa en särskild rörelselag, med förebild från banklagstiftningen, som reglerar dessa helt orimliga förhållanden. Det skall bli synnerligen intressant att se den här utvecklingen. Jag är rätt övertygad om att vi inte har sett slutet på finanskrisen i Sverige.

Man fyller sida upp och sida ned med krav på solidaritet från de stora medborgargrupperna. Däremot saknas varje som helst krav på dem som verkligen kan ekonomi, som känner till hur kapitalströmmarna flyter och som skulle kunna bidra till att stabilisera den svenska ekonomin. De har inte tagit sitt ansvar.

Herr talman! Eftersom min utgångspunkt i det här anförandet var ägandet och eftersom vi uppenbarligen har en person i den borgerliga regeringen, kds-ledaren, som är något slags förbindelselänk mellan polerna i tillvaron, vill jag ägna kds och statsrådet Svensson följande lilla betraktelse i Dagens Nyheter den 25 september under rubriken "Tröst från Alf", signerad Mats Nörklit:

Att äga eget, att äga fritt,
det krävs för människovärde.
Du får det knepigt att klara ditt,
du tredjevärldsundernärde.
Men häng ej läpp för att du är svag
och inte svarar mot kravet.

Du kanske ärver en vacker dag.
Du kanske vinner på travet.

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

Anf. 31 KARIN STARRIN (c):

Herr talman, ärade riksdagskollegor! Den hotbild över svensk ekonomi som vi i centern bland andra partier försökt måla är nu en verklighet. De alltför höga kostnader som har tillåtits av den socialdemokratiska regeringen under 1980-talet slår nu till med buller och bång. Tillsammans med lågkonjunkturen som slår på hela världsmarknaden, får vi nu helt förödande effekter, som vi inte heller sett slutkonsekvenserna av. Det är effekter som drabbar alla mycket tungt – alltifrån framgångsrika börsmäklare till slitstarka lokalförordare på sjukhusen. Och det är kvinnorna som drabbas först.

I flera olika rapporter och undersökningar slår man fast att det är kvinnorna som halkar efter. Under den socialdemokratiska regeringstiden har kvinnorna fått det sämre. Klyftorna har ökat. Detta kan vi läsa i olika rapporter, och det är alltså inte mina egna slutsatser. Jag instämmer med LO-kvinnorna när de konstaterar att det är kvinnorna som har de sämsta lönerna. Vi har de sämsta pensionerna, vi har den kortaste fritiden, och det är vi som har det största ansvaret hemma. I valrörelsen drömde LO-kvinnorna till med att "Nu har det gått för långt".

Kvinnorna är ingen arbetskraftsreserv som man kan ta till bara när det är högkonjunktur. Kvinnorna är lika kompetenta för sina arbetsuppgifter som männen oavsett om det är dåliga tider eller om det är bra tider. Därför skall naturligtvis kvinnor och män ha lika löner.

Vi centerkvinnor accepterar inte ökade löneklyftor, och vi jobbar stenhårt mot det. De här löneklyftorna har definitivt ökat under den socialdemokratiska regeringstiden. Varför skall t.ex. kvinnliga läkare ha ca 7 % lägre lön än sina manliga kollegor? Nej, mina kära riksdagskollegor, nu är det dags att verkligen skapa rättvisa. Det är rättvisa som vi kvinnor kräver och där den socialdemokratiska regeringen inte har kunnat visa något resultat.

Lösenordet för svensk ekonomi är i dag engagemang. Jag erkänner gärna att det här är mycket förenklat. Men jag är övertygad om att människor är villiga att ställa upp och att ge järnet om de samtidigt får vara med och bestämma, ta ansvar och känna engagemang. Detta gäller såväl inom den privata sektorn som inom den offentliga sektorn.

Valfrihet är ett annat ord som är oerhört viktigt i dagens politik och som också skapar engagemang. Inom familjepolitiken lägger regeringen nu fram förslag som bygger på ökad valfrihet. Jag kan definitivt inte hålla med Lisbet Calner när hon säger att det här kommer att innebära hinder för kvinnorna. Det hittills stelbenta systemet som socialdemokraterna har förordat blir inte längre allenarådande. Vi skall naturligtvis ha kvar kommunala dagisplatser, men det finns också många andra lösningar. Statsbidrag skall utgå till alla former av barnomsorg. Detta ger inte minst kvinnorna ökade möjligheter att få vardagen att fungera. Ett vårdnadsbidrag kommer att införas. Det är ett rättvisekrav, inte minst gentemot kvinnorna. Föräldrarna får sedan välja hur de använder vårdnadsbidraget. Vi får då ett ökat engagemang och en ökad helhet där både barn och föräldrar skall vara med och se till att arbetslivet anpassas på bästa möjliga sätt.

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

Det är nu angeläget att stimulera Sveriges ekonomi och skapa tillväxt, inte minst i de små och medelstora företagen. Nu måste konkurrensbefrämjande skatter sänkas. Samtidigt måste satsningar göras på en utbyggd infrastruktur. Detta måste göras i min kommun, där vi har ett företagande som hittills har varit mycket framgångsrikt. Detta måste vi göra för hela Gävleborg och därmed för hela Sverige, för att vi skall kunna konstatera att hela Sverige skall leva. Samhället måste nu ta sitt ansvar, och det måste ske snabbt. Varje ledamot i denna kammare måste ta sitt ansvar.

Anf. 32 LISBET CALNER (s) replik:

Herr talman! Jag vet inte om man längre behöver vara så orolig för vårdnadsbidragets effekter med tanke på att det än en gång har försports i debatten att det skall uppskjutas. Ni hade sex år på er förra gången, och då genomfördes det inte. Jag hoppas att det blir likadant den här gången.

Karin Starrin, vi är helt överens om att kvinnor aldrig får bli en arbeidskraftsreserv. Självfallet gäller målet lika lön för lika arbete. Men tror verkligen Karin Starrin att det skall kunna bli bättre när hon nu skall samarbeta med moderaterna, folkpartiet och kds? Eller är lösningen att en borgerlig regering skall gå in och påverka lönebildningen?

Anf. 33 KARIN STARRIN (c) replik:

Herr talman! Först kan jag konstatera att Lisbet Calner erkände att den socialdemokratiska politiken har misslyckats. Hon frågade om vi nu tror att lönepolitiken skall bli bättre under de kommande åren. Med detta har hon sagt att den inte har varit bra under den period som socialdemokraterna har innehaft regeringsansvaret.

Jag vill fråga Lisbet Calner om hon håller med LO-kvinnorna om att det nu får vara nog och i och med detta anser att den socialdemokratiska lönepolitiken har misslyckats ur jämställdhetssynpunkt.

En utbyggd familjepolitik där vi stimulerar rättvisa och valfrihet är en styrka. Det måste ge bättre möjligheter för kvinnorna. Kvinnorna vill själva vara med och bestämma hur de vill ha vardagen upplagd. En föräldraförsäkring utgör naturligtvis en grund, och den skall vi ha kvar. Därutöver kommer vårdnadsbidraget som en möjlighet till ökad valfrihet. Det här skall vi kämpa för.

I regeringsförklaringen talas om två steg. Det första steget är en utvidgning av statsbidraget, och det andra steget är ett införande av ett vårdnadsbidrag. Det ger ökade möjligheter för kvinnorna.

Anf. 34 LISBET CALNER (s) replik:

Herr talman! Nej, jag har inte sagt att socialdemokraterna har misslyckats med sin politik. Men såsom det bevingade ordet säger har vi inte nått ända fram. Det har tyvärr inte blivit tillräckligt bra för kvinnorna. Det är därför nödvändigt att det nu förs en ekonomisk politik i Sverige som främjar jämställdhet och som ger kvinnorna möjligheter att få ett arbete och en egen försörjning.

Jag vill påminna Karin Starrin om den fria förhandlingsrätten. Jag håller med LO-kvinnorna om att kvinnorna inte har det tillräckligt bra i dag. Men

jag tycker att det är mycket viktigt att erinra om den fria förhandlingsrätten i Sverige.

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

Anf. 35 ODD ENGSTRÖM (s):

Herr talman! Även i den här kammaren har statsråden sin plats i rummet längst nere till höger sett från talarstolen. Så har det varit i tidigare kammar. Där har de suttit genom årtiondena sida vid sida, längst fram, statsministern och vid hans sida finansministern. Så satt Erlander och Sträng, Palme och Feldt och Ingvar Carlsson och Allan Larsson. Ibland skall man ha ögonen med sig, för då kan plötsligt en bild säga mer än tusen ord. Häromdagen hade vi en debatt om regeringsdeklarationen, och då hände något dramatiskt. Först kom statsministern, men han tvekade en stund. Strax efter kom socialministern, biståndministern och miljöministern. De dröjde, men så slog de sig ner. Först satte sig statsministern där statsministern skall sitta, sedan satte sig socialministern där finansministrar brukar sitta, och bakom i ring slog sig två andra utgiftsministrar ner, en biståndminister och en miljöminister.

Ibland kan en bild berätta mer än tusen ord. Varför har de suttit ihop i alla år? Jo, därför att det mellan en statsminister och en finansminister måste finnas ett styrkebälte, en axel, ett samförstånd, ett nära samarbete för att landet skall få en fast och stadig ledning.

Men nu var det så att finansministern inte fick sitta där. Hon fick sitta någon annanstans. Hon blev utcentrifugerad. När jag såg henne i dag hade hon förstått vinken. Hon satte sig inte på finansministerns plats. Hon var utcentrifugerad.

Det här oroar. Det oroar på många sätt. Det är inte bara det att grupperingen redan är klar och att den som skall bära ansvaret för det tyngsta och på sitt sätt viktigaste av alla ämbeten, finansministern, är utanför. Vi såg det i regeringsförklaringen; den dyraste gemensamma nämnaren, pengarna, tickade. Vi ser det i smattret från alla skattesänkingsförslag; någon hade räknat dem till tolv i ögonblicket. Också den gången kom de från ett annat rum än finansministerns rum – utgiftslöftena från alla grabbarna med spenderbyxorna. Vidare kan man nämna allt som är ouppklarat i regeringsdeklarationen och som alltid innebär att det kostar pengar senare. Tro mig! Jag har som tjänsteman tidigare föredragit ett oändligt antal förslag till statsutgifter som haft sin grund i oklarheter.

Det finns en oro över allt detta som svävar, över talet om att företag, skog och industrier skall säljas ut. Oron sprider sig i bygderna, den sprider sig i det län som har givit mig förtroendet att stå här, Dalarna. Man frågar sig där: Vad är allt detta? Till det senare skall vi på den socialdemokratiska dalabänken återkomma ganska snart.

Finansministern är inte här, men kanske hör hon oss i sin radioapparat – vad vet jag? Jag skulle vilja säga till henne: De skjuter just nu sönder och samman din budget, och du får inte ens sitta på din stol. Du kan inte finna dig i detta. Allt detta tillåter du ske, fru finansminister, innan budgetberedningen har börjat. Det är just nu dina tjänstemän börjar föredra den statsbudget som du skall försvara inför denna riksdag så småningom. Jag uppmanar dig: Få tyst på pojarna med spenderbyxorna, i varje fall till dess att du

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

själv har fått avsluta din budgetberedning. Inför ett moratorium. Eller var det så att det var detta som var rivstarten, att grabbarna som sitter på skat-
terna rusar runt och lovar skattesänkningar eller att grabbarna som sitter på
statsutgifterna rusar runt och lovar nya utgifter? Och hemma sitter du, fru
finansminister, och vrider dina händer.

Det är i detta läge och i denna anda som min kamrat Allan Larsson och jag
i dag har tagit till orda i en artikel i Dagens Nyheter. Vi är oroliga, uppriktigt
oroliga. Vi har båda erfarenheter från det ämbete som du nu upprätthåller,
fru finansminister. Vi vill inte att finanspolitikens position skall försvagas.
Om den nu försvagas i regeringen, vilket den gör, måste riksdagen i större
utsträckning än tidigare ta sitt ansvar för finanspolitiken, och då i första hand
inom ramen för finansutskottets arbete. Om vi inte får en stark finanspolitik
är det nämligen alltid samma människor som får betala, vanligt folk. Det
lärde vi oss av en av dem som satt på rätt stol, Gunnar Sträng. Sist fick de
också betala. Åren 1976–1982 fick de betala en månadslön om året.

För det första: Stärk finansutskottets ställning.

För det andra: Stärk riksdagsrevisorernas ställning så att de får ett ökat
inflytande i granskningen av regeringens effektivitet som stöd för finansmi-
nistern.

Tillåt mig, herr talman, till sist att till dess få avsluta alla mina anföranden
från denna talarstol med samma ord: Herr talman! För övrigt anser jag att
finansutskottets ställning skall stärkas.

Anf. 36 ANITA MODIN (s):

Herr talman! En av marknadsekonomins grundläggande principer är kon-
kurrens på lika villkor. Enligt regeringsdeklarationen skall den borgerliga
regeringen bryta denna princip på en rad punkter. Här är några exempel.

Avkastningen på kapital skall beskattas lindrigare än avkastningen på ar-
bete. Är anledningen att regeringen misstror marknadens förmåga att rätt
prissätta kapital resp. arbetsinsatser i produktionen? Eller är anledningen
att regeringen gillar kapitalägare mer än löntagare?

Ersättning till löntagare i form av vinstandelar skall slippa den löneskatt
som utgår på ersättning i form av lön. Är anledningen att regeringen misstror
marknadens förmåga att göra en optimal avvägning mellan olika ersättnings-
former? Eller är anledningen att man gillar privatanställda mer än offentlig-
anställda eller högavlönade tjänstemän mer än lågavlönade?

Redan i dag är enmansföretaget skattemässigt gynnat jämfört med lönta-
gare. Det medför att många löntagare inom t.ex. byggnads-, skogsbruks- och
tjänstenäringarna valt att övergå till att bli egenföretagare. Anledningen är
inte den att det är samhällsekonomiskt rationellt utan enbart att det är skat-
temässigt gynnat.

På marknaden skapas därför ekonomiskt orationella lösningar.

Regeringen tänker på flera punkter förstora dessa skillnader. Är anled-
ningen att regeringen anser att marknaden prissätter företagarnas insatser
alldeles för lågt? Eller är anledningen att regeringen gillar företagare mer än
löntagare och samtidigt lyckas försvåra situationen för de fackliga organisa-
tionerna?

Ett annat exempel rör regeringens planer på att skattebelägga fackföre-

ningsavgifterna. Blir det lika behandling för avgifter till SAF, Industriförbundet, Mekanförbundet, Näringslivets fond, LRF, Sveriges Advokatsamfund och alla andra intresse- och samarbetsorganisationer på företagssidan? Eller kommer regeringen även här att visa sitt förakt för löntagare och sin motvilja mot fackliga organisationer och visa att det går utmärkt att bryta marknadsekonomins grundprinciper bara det gynnar de rika och företagen?

Jag skulle förutom det jag nu har sagt vilja ta ett alldeles konkret exempel från det vardagliga livet för en lågavlönad arbetare.

Inom Hotell- och restauranganställdas förbund är det 39 % av medlemmarna, eller ca 17 000 personer, som tjänar under 9 000 kr. i månaden brutto – i de allra flesta fall genom heltidsarbete. Vi vet i dag vad dessa människor betalar i skatt, resor, fackföreningsavgift och allt annat. Nu tänker tydligen den borgerliga regeringen försäkra deras villkor alldeles väsentligt.

Enligt de uppgifter vi har skall man alltså ta bort skattereduktionen för fackföreningsavgifter. Det är det första. Det andra är att egenavgiften till arbetslöshetskassan skall höjas många gånger om. En person med inkomst under 9 000 kr. i månaden, som jag nyss nämnt, har i dag en avgift till Akassan på 28 kr. per månad, och efter nyår blir det troligen 30–32 kr. med det hittillsvarande systemet. Om det nu inte läggs fram förslag om en sexdubbling, vilket folkpartiet tidigare haft som mål, förstår ju var och en att även en mindre höjning av avgiften är en ekonomisk katastrof för vederbörande.

Lägg därtill införandet av karensdagar, som det tydligen, efter vad vi har förstått i dag, kommer att läggas fram förslag om redan i höst. Även detta drabbar ofantligt hårt, och dessutom sade finansministern häromdagen i ett TV-inslag litet ironiskt att folk på så sätt ju också blir friskare. Hur kan man bara i en så ansvarsfull position, som en finansminister ändå har, uttrycka sig så cyniskt om folk som är sjuka?

Hur tror regeringen att det skall gå att överleva på en låg inkomst med de direkta försämringar av ekonomin som man tydligen snarast tänker genomföra? Hur skall vanliga låginkomsttagare kunna existera?

Lägg därtill att man tydligen skall släpa sig till jobbet hur sjuk man än är, därför att man helt enkelt inte har råd med det inkomstbortfall som annars blir följden. Bara den försämring som redan skett i sjukförsäkringen är ett mycket stort problem för en lågavlönad.

Det framstår dessutom som närmast ironiskt att få höra finansministern uttala att var och en skall kunna spara ihop en årslön. Tanken är naturligtvis god, men praktiskt ogenomförbar för väldigt många människor – allra helst med de försämringar för löntagarna som den nu sittande regeringen uppenbarligen tänker genomföra snabbt.

Jag tycker att detta tyder på en direkt krigsförklaring av regeringen mot landets löntagare.

I detta anförande instämde Bengt-Ola Rytting (s).

Anf. 37 ARNE KJÖRNSBERG (s):

Herr talman! Ärade ledamöter, som är närvarande! Bert Karlsson är det inte. Han kanske är på någon TV-inspelning – vad vet jag.

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Ekonomisk
politik*

Den politiska dagordningen ändras från dag till dag. I den valrörelse som vi alla här nyss har genomfört var det två ord som inte gick att föra fram. Det ena ordet var skatter. Det andra ordet var offentlig sektor. De kunde inte användas om man inte sade sänkta skatter eller bantad offentlig sektor. Då kunde man nämna dem.

Några veckor före valdagen besökte jag en gruppbostad för förståndshandikappade någonstans i vårt land. I den här gruppbostaden bodde fyra personer mellan några och 20 och några och 30 år. Fem personer var anställda där. En av dem som bodde i gruppbostaden var en kvinna i 25-årsåldern. Hon hade ett stort intresse och det var, som hon uttryckte det, att komma ut på dans. Hon var gravt handikappad och kunde inte åka ut själv. Personalen vid denna gruppbostad hade i det vardagliga arbetet löst detta på så sätt, att en av de anställda åkte med "Karin" ut på dans. Det var fullständigt vardagligt.

Jag blev varm i hjärtat när man berättade om detta. Jag lovar att det lyste ur ögonen på den som berättade det för mig.

Detta, mina vänner, är offentlig sektor. Det är detta vi betalar med våra skattepengar. Det tycker jag är bra att vi gör.

Besök nummer två gjordes på ett annat ställe i vårt land. Den här gången var det ett företag i träindustribranschen som välkomnade mig. Jag fick tillfälle att lyssna till de anställda. De berättade om att man hade lyckats förbättra arbetsmiljön ganska väsentligt på senare tid, för man hade fått bidrag från arbetslivsfonden.

Chefen på företaget, verkställande direktören, talade helt oprovocerad – jag tog inte upp det – om för mig att han hade räknat på vad borttagandet av förmögenhetsskatten på arbetande kapital skulle innebära för hans företag. Det var några tusenlappar, sade han.

I samma andetag berättade han att man hade gjort stora investeringar i det här företaget. Dels hade man vinstmedel som man kunde använda, dels hade man lånat pengar. Han tackade inte nej till att man sänkte förmögenhetsskatten på arbetande kapital. Det gav några tusenlappar. Men det viktiga, sade han till mig – efter att ha gjort deklarationen "du skall veta att jag är politisk meningsmotståndare till dig, men rätt skall vara rätt" – är att den politik som ni har fört, och som har lett till att räntan har gått ned med tre procentenheter sedan i våras, betyder flera tiotusentals kronor för oss i det här företaget. Jag tycker att det är bra att ni har lyckats göra på det sättet. Som sagt var deklarerade han mycket öppet för mig, tittade mig i ögonen och sade: "Jag är politisk meningsmotståndare till dig, men rätt skall vara rätt."

Den tredje händelsen inträffade för ett drygt år sedan då jag var i Norrbotten. På ett ställe träffade jag en man som var förlamad från axlarna och nedåt. Han kunde röra litet grand på fingrarna. Med dem skötte han sin elektriska rullstol. Han berättade att han för nu åtta år sedan hade varit ute med sin fru och sina två små barn och badat. Han hade dykt i för honom okänt vatten. Där låg en sten. Han hade brutit nacken och blivit förlamad.

När han vaknade upp ur sin medvetslöshet på lasarettet var hans hustru hos honom. Tillsammans bestämde de, som han uttryckte det, att han skulle komma tillbaka. Vad gör man då? Jo, det blev flerårig rehabilitering med sjukvårdens hjälp. I nästan alla andra länder hade den här mannen i bästa

fall blivit vårdad av sin familj. Det troliga hade varit att han hade hamnat undanskymd på något vårdhem.

Med väldig glädje, och inte så litet stolthet, berättade den här mannen för mig att han nu var tillbaka i sitt gamla arbete. Vet du vad jag gör, frågade han. Jag är slöjdlärare. Några disciplinproblem det har jag inte, det skall du veta, sade han med glimten i ögat.

Det är detta, mina vänner, som är offentlig sektor. Det är detta vi använder våra skattepengar till. Det tycker jag är bra.

Med denna infallsvinkel kan man tala om skatter och offentlig sektor, utan att säga *sänkta* skatter och *bantad* offentlig sektor. Och det, herr talman, menar jag är viktigt för verksamheten, för de människor som behöver den och för de människor som arbetar inom den. Det är därför som jag har velat tala om detta.

För övrigt instämmer jag i Odd Engströms förslag: Stärk finansutskottets ställning!

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Skattepolitik

Skattepolitik

Anf. 38 LARS HEDFORS (s):

Herr talman! Det går naturligtvis inte att på sex minuter i detalj granska den borgerliga regeringsförklaringen på skatteområdet.

Det finns emellertid anledning att något uppehålla sig vid folkpartiets och moderaternas fullständigt exempellösa kovändning i momsfrågan. Före valet slog Anne Wibbe och Bo Lundgren med stort eftertryck fast att någon sänkning av momsen på mat kunde det inte bli tal om. I stället skulle man sänka momsen över hela fältet. Att, som man sade, höja momsen generellt var uteslutet och helt förkastligt. Vi socialdemokrater stämplades – när vi föreslog 18 % moms på mat och en 25-procentig generell momssats – som en samling lumpna svikare. Man gick t.o.m. så långt att man krävde Erik Åsbrinks avgång. Vem är det nu som är svikare? Hur ser Bo Lundgren på sin egen framtid i regeringen, när han nu biter huvudet av skammen genom att sänka momsen på mat och "höja" den generella momssatsen – det som före valet var en fullständigt förkastlig politik?

Vi var över huvud taget ganska många som före valet efterlyste besked om hur en borgerlig skattepolitik skulle komma att se ut. Vi fick inga svar.

Nu, några veckor efter valet, får vi en del viktiga besked. Skattereformen nämns över huvud taget inte i regeringsförklaringen. Däremot sägs det uttryckligen ifrån, att "den genomförda sänkningen av den statliga inkomstbeskattningen ligger fast". Underförstått: Allt annat i skattereformen kan mycket väl rivas upp.

När det gäller kapitalbeskattningen sägs det rent ut att en generell sänkning av kapitalbeskattningen kommer att vara nödvändig. Exempel på kapitalbeskatter som kan sänkas direkt ges också. Förmögenhetsskatten på arbetande kapital skall avskaffas redan fr.o.m. i år. På några års sikt skall förmögenhetsskatten helt avskaffas. Arvsbeskattningen skall lindras. Omsättningsskatten på aktier skall avskaffas. De sociala avgifterna på individuella vinstandelar i företag skall tas bort. Den allmänna löneavgiften skall slopas

osv. Det är alltså fråga om mycket omfattande skatteförmåner för kapitalägare, företagare och höginkomsttagare.

Av detta kan vi lära oss mycket. Det är främst tre saker som jag skulle vilja peka på i det sammanhanget.

För det första: Det var den mycket kraftiga skärpningen av kapitalbeskattningen som gjorde att vi socialdemokrater kunde acceptera skattereformens sänkta marginalskatter. Det faktum att denna kapitalbeskattning nu lindras kraftigt gör att hela skattesystemet får en fördelningspolitisk slagsida som vi socialdemokrater naturligtvis inte kan acceptera.

För det andra: En förmånligare behandling av vissa typer av inkomster gör återigen skattesystemet asymmetriskt. Och det i sin tur leder oss in i den systematiska och avancerade skatteplaneringens trask. Trixande och fiffel kommer åter att löna sig – till glädje framför allt för kapitalägare och höginkomsttagare.

För det tredje: Det är folkpartiet och centerpartiet som har kapitulerat för högern. Folkpartiet förödmjukas genom att man nu måste vara med om att riva upp sin mödosamt hopsnickrade skattereform. Är det möjligen därför som det inte finns någon folkpartist anmäld till skattedebatten? Centerpartiet kan inte – som man hittills trott sig kunna göra – på ett trovärdigt sätt angripa oss socialdemokrater från vänster. Nu angriper man oss från höger så att det knakar om det.

Det är alltså käcka och tydliga signaler när det gäller skattesänkningar i den borgerliga regeringens deklaration. När man kommer till frågan om hur skattesänkningsskalaset skall betalas, tycks det däremot vara slut med käckheten. De konkreta finansieringsförslagen lyser med sin frånvaro. Det är nog ingen dålig gissning att vi här har att se fram emot ett antal attacker på välfärdssystemet, som naturligtvis kommer att kännas in i marginsen på de lönstagare som inte fick vara med i den borgerliga skattefesten för kapitalägare och höginkomsttagare.

En ännu obehagligare tanke är att man inte orkar med den nödvändiga finansieringen av sina förslag. Det skulle oundvikligen leda till ett växande budgetunderskott med allt vad det kan dra med sig. Jag skall falla för frestelsen och här citera en person, som de borgerliga under valrörelsen ofta åberopade som en stor auktoritet. Så här skrev Kjell-Olof Feldt i en krönika i Dagens Nyheter den 16 juli i år:

”Jag tycker att socialdemokratin gör klokt i att inte lova sänkta skatter. Det är möjligt att man därmed missar chansen att framställa sig som partiet som vet hur man ger Sverige ’en ny start’. Men man riskerar å andra sidan inte att prata sig själv och landet in i en ny statsfinansiell kris, som säkerligen skulle bli det allvarligaste hotet både mot tillväxten och mot välfärdsstaten.”

Just det, bättre kan det inte sägas.

Anf. 39 LARS BÄCKSTRÖM (v):

Herr talman! Det finns möjligen sådant som talar för att den nyvalda riksdagens första skattedebatt blir något avvaktande och artig. Men jag tror att deltagarna vare sig det gäller regering eller opposition mycket snart kommer att finna sina nya roller. Och jag ser fram mot korrekta men i sak hårda debatter.

Herr talman! Även om jag är kritisk till ministären Bildt, vill jag ge den ett erkännande. Det gäller valet av biträdande finansminister/skatteminister. I Bo Lundgren har regeringen fått en i sakfrågan kunnig företrädare.

Men, herr talman, även om statsrådet Lundgrens sakkompetens säkert räcker till, är det inte troligt att den moderata kompassen leder till en kurs som gagnar Sverige.

Jag talar om nya roller, men för vänsterpartiet är situationen inte lika förändrad som för andra debattdeltagare. Vi var redan före valet kritiska till den förda skattepolitiken. Och vänsterpartiet kommer med en sannolikhet mer än gränsande till visshet att stå i en än tydligare opposition till den nya regeringens skattepolitik.

I det nya politiska läget kanske vi kan få en situation, där det blir tydligt för väljarna var skillnaden går mellan höger och vänster i skattepolitiken. Men vänsteroppositionens roll är inte bara att verka som en bromsare eller nej-sägare. Den bästa oppositionspolitik drivs genom att man redovisar egna alternativ, och det kommer vi att prioritera.

Att det lönar sig att driva sakfrågor visar också regeringsdeklarationen. Där kan jag till min glädje konstatera att alla partier nu har anslutit sig till vänsterpartiets linje i matmomsfrågan. Först var vi ensamma, men sedan följde centern och kds. Jag trodde nog hela tiden att socialdemokraterna till sist skulle ansluta sig. Men, herr talman, att det skulle bli en moderat skatteminister som får expediera vänsterns matmomskrav trodde jag uppriktigt sagt aldrig skulle kunna ske. Så visst går det att få gehör också från oppositionen, även om det tar tid.

Vår talartid är hårt uppmätt, och jag kan därför inte redovisa vänsterns skattealternativ annat än principiellt. Våra huvudpoänger är följande: Skatterna skall finansiera de offentliga utgifterna. Det är utgiftstrycket som skall bestämma skatteuttaget, inte tvärtom. Skatterna skall utjämna skillnader i inkomst och förmögenhet. Skattesystemet skall vara rakt och enkelt. Det skall främja en uthållig tillväxt, i balans med miljökraven.

Därför lovar vi inga snabba skattesänkningar. Vi vill fördela om i skatteuttaget för att tillgodose både fördelningskrav och tillväxtkrav. I vårt förra budgetalternativ såg vi det som nödvändigt att öka skatteuttaget gentemot budgetpropositionen. Det var raka motsatsen till den skattepopulism som andra partier driver. Men betänk då att det är vi som brukar skyllas för populism! Ställ vårt skattealternativ mot de dramatiskt växande budgetunderskotten under innevarande och kommande budgetår.

Vi får inte heller glömma att den avgående regeringen med borgerlig hjälp sänkte inkomstbeskattningen mycket kraftigt under 1990 och 1991. Vänsterpartiets förslag om slopat grundavdrag för högre inkomster var gentemot den verkligheten mera av en bromsad skattesänkning än en skattehöjning. Då majoriteten sänkte skattekvoten, så menade vi att den med hänsyn till budgetsaldo och utgiftstryck snarast borde ligga still.

I dag oroar sig många med mig över växande budgetunderskott. Många säger att underskotten beror på lågkonjunkturen. Till en del kan det vara sant. Men det är inte hela sanningen. Under en följd av år har budgeten gett överskott på grund av att lönesumman har växt snabbare än i prognosantagandena. Men när lågkonjunktur och Rhenbergavtal gör att lönesum-

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Skattepolitik

man ligger nära prognosförutsättningarna, ja, då borde prognos och utfall nära sig varandra i stället för att fjärra sig från varandra, som de gör nu.

Skatteomläggningen skulle finansieras bl.a. med breddad moms och dynamiska effekter. Men när lågkonjunkturen gör att konsumtionen hämmas och dynamiken inte är så dynamisk eller rent av uteblir, då växer naturligtvis underskotten. Borde inte detta teoriernas möte med verkligheten göra att de som tror på Lafferkurvas böjning även böjde sig något för budgetrealiteter?

Vänsterpartiet föreslog i januari 1991 att skatten på kärnkraftsel skulle höjas rejält, detta av såväl statsfinansiella som miljö- och energipolitiska skäl. Det tog tid att få majoritet för sänkt matmoms, men det finns nu tecken som tyder på att vi kan få snabbare gehör i denna fråga. Regeringens nya energiminister, Olof Johansson, tycks redan vara på väg åt vårt håll och talar om behovet av en uranskatt, dvs. höjd skatt på kärnkraftsel. En minister av annan kulör, herr Westerberg, tycks dock vara av annan mening. Kanske kan en tredje minister, t.ex. Bo Lundgren, göra ett klarläggande i denna fråga? Det skulle vara väldigt välgörande.

Så, herr talman, mot denna bakgrund ser vi att vänsterpartiets skatteförslag från januari 1991 inte bara var fördelningspolitiskt riktiga. De framstår med facit i hand som framsynta på energiområdet och som väl avvägda med tanke på växande budgetunderskott. Det är med en sådan saklig politik och kritik som vi kommer att göra livet surt för den borgerliga regeringen, så länge den nu sitter.

Anf. 40 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag tycker naturligtvis att det kommer att bli trevligt att under den kommande mandatperioden höra Lars Bäckström göra livet surt för oss. Den friska, frejdiga debatten kan ju påskynda en positiv samhällsekonomisk utveckling. Vi kommer nämligen att förklara för Lars Bäckström varför de skatter som vänsterpartiet oftast vill höja leder till försämrad utveckling för samhällsekonomin.

Anita Modin talade om skattepolitik. Hon sade bl.a. att regeringen avser att skattebelägga fackföreningsavgifter. Nej, regeringen avser att ta bort den skattesubventionering av fackföreningsavgifterna som socialdemokraterna har infört, parallellt med att regeringen också skall förändra reglerna för arbetsgivare. I dag skattesubventioneras alltså fackföreningsavgiften.

I detta sammanhang talade Anita Modin om att någon – möjligen regeringen – visade ett förakt för löntagarna. Jag skulle vilja vända på saken och säga att det är den som driver en högskattepolitik som slår ut arbetsplatser och tvingar människor ut i arbetslöshet som visar förakt för löntagarna.

Herr talman! Den allmänpolitiska debatten har hittills av naturliga skäl handlat om Sveriges ekonomiska situation och vad som kan göras för att vända utvecklingen. Som framgått av debatten står socialdemokraterna helt tomhänta. Det är kanske naturligt att det blir så, eftersom den politik som socialdemokraterna har fört under 80-talet har lett fram till utslagning och neddragning av företag, vilket fått en accelererande arbetslöshet som följd.

Det ekonomiska läget har förvisso samband med konjunkturutvecklingen. De grundläggande orsakerna är emellertid systemfelen i ekonomin i dess

helhet. Det oavsett hur man räknar extremt höga skattetrycket i Sverige, den mycket stora offentliga sektorn och de tröga monopolen inom den offentliga sektorn minskar friheten, leder till snedvridningar och kväver därmed den tillväxt som är den avgörande förutsättningen för fortsatt välfärd i Sverige.

Vi borde alla göra ett tankeexperiment för att se hur mycket tillväxten betyder. Om vi i stället för den nolltillväxt som vi i realiteten kommer att ha i ekonomin under 1990–1992 och som är en följd av den socialdemokratiska politiken hade haft en tillväxt på 2 % per år, skulle Sverige ha disponerat drygt 80 miljarder mer i gemensamma resurser 1992. Bara för dessa tre år innebär nolltillväxten en förlust för samhällsekonomin i storleksordningen 80 miljarder. I realiteten hade vi inte haft den budgetunderskottssituation som vi kommer att ha 1992 och 1993, om det hade förts en skattepolitik och en ekonomisk politik som hade främjat tillväxten och möjliggjort den rimliga nivån 2 %.

En viktig åtgärd för att vända utvecklingen är självfallet att successivt sänka det totala skattetrycket. Det är inte bara de partier som ingår i regeringen och som är beredda att ta ansvar för att vända utvecklingen som förordar detta, utan även socialdemokraterna var i sin tidigare regeringsroll av samma åsikt innan valrörelsens lössläpplighet spred sig, dvs. den tomhetens politik som innebär att man inte gör någonting medan arbetslösheten ökar. Socialdemokraterna har ju i regeringsställning i finansplanen under de senaste åren varnat för att skattetrycket medför stora snedvridningar. Långtidsutredningen från finansdepartementet 1990 pekade på problemen med det höga skattetrycket, de snedvridningar som blev följden och den därmed minskade tillväxttakten. Det är en korrekt iakttagelse. Så är det.

Ändå har talare efter talare från socialdemokratin i denna debatt slagit vakt om de världsrekordhöga skatterna. I realiteten har man nästan pläderat för att höja dem ytterligare. Det är bra med höga skatter, säger man, och med de offentliga utgifter som skatterna finansierar. Detta kunde man höra nu senast från Lars Hedfors. Var och en inser naturligtvis att det är en fullkomligt omöjlig politik att sticka huvudet i sanden och inte låtsas om skatternas avgörande betydelse.

Vi måste sänka skatterna som ett inslag i den tillväxtfrämjande politik som är en förutsättning för att Sverige skall komma ur den ekonomiska krisen. Prioriteringen av det skattesänkingsutrymme som måste skapas skall i första hand vara att sänka de skatter som motverkar tillväxten, att genomföra tillväxtfrämjande skattesänkningar. Det är därför viktigt att stärka de mindre och medelstora företagens möjligheter att expandera nuvarande verksamhet och att stärka möjligheterna för entreprenörer och andra med idéer att starta nya företag. Det är bara genom nya företag och genom en tillväxt i de mindre och medelstora företagen som vi i längden kan vända arbetslöshetsutvecklingen.

Det är därför som regeringen kommer att lägga fram förslag om skattesänkningar när det gäller t.ex. skatten på arbetande kapital, kapitalinkomstbeskattning och kapitalvinstbeskattning. Regeringen kommer att snabbtutreda för att under nästa år kunna lägga fram förslag om en teknik för att särskilt stimulera högriskprojekt. Vidare förbereder regeringen vissa förbättringar inom företagsbeskattningens ram – allt detta för att få i gång till-

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Skattepolitik

växten, för att kunna vända arbetslöshetsutvecklingen och för att kunna garantera det fortsatta väståndet.

En annan prioritering är naturligtvis att sänka sådana skatter som är nödvändiga att sänka i samband med den svenska EG-anslutningen för att vi helt och fullt skall kunna utnyttja alla de positiva möjligheter som medlemskapet medför. Då måste man sänka inte bara mervärdesskatten utan också t.ex. kilometerskatten och många andra indirekta skatter. Man skall alltså prioritera tillväxtfrämjande skatter såsom sådana skatter som följer av EG-anslutningen.

Det är en självklarhet att skattesänkningar inte får utformas så, att den samhällsekonomiska balansen försämras eller äventyras. Det skulle gå på tvärs mot målsättningen med politiken. Samhällsekonomisk balans är en förutsättning för fortsatt stabil tillväxt och för att inflationen skall kunna hållas nere. Finansieringen måste alltså utformas efter detta krav, vilket innebär att det ställs krav på besparingar av offentliga utgifter.

Det är regeringens ambition, som har redovisats i många andra sammanhang, att genomföra sådana besparingar som innebär ökad grad av självrisiker och egenavgifter för att man skall kunna ha kvar det massiva och starka stödet till de människor som har stora problem. Parallellt med de skattesänkningar som genomförs skapar vi då utrymme för övriga – för oss alla – att kunna ta en större självrisk. En större självrisk bidrar också i sig, bortsett från finansieringen, till en effektivisering i ekonomin, till en produktivitetsförbättring och till en ökad tillväxt. Det visade inte minst den förändring av sjukförsäkringsersättningsreglerna som socialdemokraterna införde från den 1 mars i år, men som – och det är viktigt att notera – inte kombinerades med någon skattesänkning. Det handlade bara om en försämring utan några positiva åtgärder. Ändringen ledde dock till en förbättring när det gäller frånvarosituationen. Det är en väg som vi naturligtvis måste gå.

Efter besparingarna gäller det också att snabbt få i gång ett program för att effektivisera den offentliga verksamhet som bedrivs i stat, landsting och kommun. Regeringen hade ambitionen att under några år spara in 10 % i den statliga sektorn. Om man släpper den statliga styrningen, tar bort monopolen och låter konkurrensen pressa kostnaderna, skulle detta medföra 20–30 miljarder i finansieringsutrymme, enbart om man ser till den kommunala konsumtionen.

På mycket längre sikt under 90-talet blir det också genom en stabil och hög tillväxt möjligt att skapa utrymme för ett successivt sjunkande skatteuttag i Sverige.

Lars Hedfors hade synpunkter på att jag, Anne Wibble och andra hellre ville sänka den generella mervärdesskatten än differentiera mervärdesskatteuttaget som sådant. Det är korrekt och den uppfattningen har jag naturligtvis fortfarande. Redan i våras konstaterade vi ju att den politiska förutsättningen när det gäller kammarbehandlingen, sedan socialdemokraterna hade gjort sin omsvängning från den sakliga linjen till den mer populistiska linje man nu företräder, hade förändrats. Det finns en riksdagsmajoritet och regeringen kommer att fullfölja det som är politiskt möjligt i detta avseende. Sedan är ambitionen att också sänka den generella skattesatsen till de nivåer som är möjliga i samband med EG-anslutningen.

Lars Bäckström talade om kompasser. Jag vet att Lars Bäckström har sagt att man skall kryssa för att man skall komma framåt. Det gäller segling, men jag hoppas att Lars Bäckström då och då kryssar åt höger, för det är den enda vägen för att åstadkomma ökad tillväxt.

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 41 ANITA MODIN (s) replik:

Herr talman! Bo Lundgren har i alla fall gett oss besked om att man skall behandla löntagarnas avgifter till sina organisationer likadant som företagens. Det är alltid något. Det var ju så, att skattereduktionen när det gäller fackföreningsavgiften kom till efter det att företagarna under många år hade haft en favör gentemot enskilda personer.

Visst, Bo Lundgren, måste man uppfatta det som ett förakt för löntagarna, när man på punkt efter punkt tänker ta från de personer som har en inkomst som ofta ligger på marginalen. De få rättigheter som de har haft kommer man då att ta ifrån dem. Beträffande sänkningen av sjukförsäkringsersättningen vill jag fråga om det inte kan tänkas att man numera går till arbetet trots att man är sjuk, eftersom man inte kan klara sig på ersättningen.

Skattepolitik

Anf. 42 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Bo Lundgren fortsätter det eviga moderata pratet om högskattepolitiken och om hur denna skulle slå ut arbetstillfällena i Sverige. Det finns, herr talman, inga som helst belägg för den teorin. I så fall borde Bo Lundgren lägga fram dessa belägg. Tvärtom: Lyfter vi blicken litet och ser på världen i övrigt, finner vi att det finns extrema lågskatteländer som har en arbetslöshet som skyhögt överskrider den svenska. Ta som ett exempel det borgerligt styrda Storbritannien eller USA. Sverige har ju faktiskt trots att skattenivån är hög, lyckats att hålla en låg arbetslöshet. Den är fortfarande mycket låg internationellt sett. Detta är naturligtvis ett resultat av den socialdemokratiska regeringens politik.

Bo Lundgren häcklar oss socialdemokrater därför att vi inte skulle ha sagt någonting om vår egen skattepolitik. Vi presenterade faktiskt den skattepolitiken före valet. Men de borgerliga partierna kunde inte presentera någon gemensam skattepolitik före valet. Efter valet ser vi ju resultatet av detta: en total omsvängning när det t.ex. gäller momsen. Jag kan exempelvis citera vad Bo Lundgren sade så sent som den 1 juni i år: "Moderata samlingspartiet kommer aldrig att acceptera att momsen nästa år höjs på kläder, husgeråd och de flesta andra varor som s och c föreslår. En ny regering måste tvärtom snarast sänka momsen på alla varor och tjänster till 18 %." Nu svänger man 180 grader. Att ändra sig på detta vis är ju, Bo Lundgren, ingenting annat än rent och skärt lurendrejeri mot de moderata väljarna. Ni sade någonting helt annat före valet.

Slutligen skulle jag vilja ställa en fråga. Den riktar jag både till Bo Lundgren och till Ivar Franzén, som kommer upp i debatten senare. Hur blir det egentligen med skatten på kärnkraftsel? Skulle vi kunna få ett klart besked från regeringen? Skall den införas som Olof Johansson föreslog, eller skall den inte införas som Bo Lundgren har sagt? Kan vi få ett besked av er skulle mycket vara vunnet.

Jag noterar också, herr talman, att vi inte får något besked från Bo Lundgren om hur det blir med skattereformen. Skall ni fortsätta att riva upp den? Tala om det! Vad säger i så fall folkpartiet om detta? Nu har inte folkpartiet anmält sig till denna debatt, vilket är beklagligt. Jag undrar egentligen varför. Men vad säger folkpartiet om försöken att ständigt attackera skattereformen?

Anf. 43 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Det är ju något av ett "understatement" att konstatera att en moderat skatteminister inte kommer att föra fördelningspolitiken framåt. Jag kan inte påminna mig att någon moderat skattepolitiker har hävdat att man försöker utjämna inkomst- och förmögenhetssklyftor via skattepolitiken. Men ingen skall dömas ohörd. När moderaterna i valrörelsen helt kunde ändra sig beträffande synen på arbetsmarknadspolitikerna är kanske inte undrens tid förbi. Möjligen, om än inte troligen, kan verkligheten eller regeringssamvaron med partier som i varje fall har ordet fördelningspolitik med i sin politiska ordlista leda till att statsrådet Lundgren också får ta med fördelningspolitiska överväganden, när man vill bruka sin patentmedicin sänkt skatt som lösning på alla problem. Beträffande regeringssamvaron kan man tänka på att somliga säger "ju fler kockar desto sämre soppa". Men jag tror inte att det nödvändigtvis behöver bli så. Problemet med många kockar uppstår ju först när man samtidigt försöker följa olika recept. Då blir det lätt en hiskelig blandning, det som på finska kallas rappakalja. Frågan är om inte regeringen redan håller på att koka rappakalja. I klassisk högerpolitik finns det ju en inre konsistens: att stå för en sänkning av skatterna och en minskning av utgifterna. Sedan kan man diskutera takt och nivåer, effekter på samhällsekonomin, budgetsaldo, inflation osv. Men det är inte "konsistent" att stå för en sänkning av skatterna, alltså en minskning av inkomsterna, samtidigt som man lovar stora utgiftsökningar. Men det gör regeringen Bildt. I deklarationen finns det 13 löften om skattesänkningar och 6 löften om rejäla utgiftsökningar. Hur snabbt och hur mycket man avser att minska statens inkomster framgår inte. Man skulle faktiskt kunna nynna på "Jag kan inte räkna dem alla", för det är miljard efter miljard. Det tycks komma fler löften varje dag i pressen. I går gällde det en ny skattereduktion. Tänk sedan på det andra steget i det borgerliga receptet: rejäla utgiftsökningar, investeringar i infrastruktur, mer medel till AMS, vårdnadsbidrag osv. Då framstår regeringsdeklarationen som en hiskelig blandning, och det är inte avundsvärt att koka den här soppan. Den är absolut inte hälsosam för Sveriges ekonomi.

Jag skulle lättare kunna diskutera den här dåliga fördelningsprofilen, om den gav Sveriges ekonomi en ny start. Men i praktiken innebär den här politiken bara ny fart på budgetunderskott och inflation. Detta pressar upp räntorna och slår mot småföretag, storföretag och hushåll. Man blåser under en hemmagjord lågkonjunktur. Detta är en motsats till ny start på ekonomin. Det är bara ny fart på budgetunderskott och inflation. Vad Bo Lundgren säger om budgetbalansen är ju bara ord. Det finns ju inget konkret innehåll. Man har ju inte presenterat några konkreta sparalternativ, bara inkomstminskningar och utgiftsökningar. Detta går inte för sig i en stabil och sund ekonomi.

Anf. 44 Statsrådet BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Folkpartiet liberalernas företrädare i skatteutskottet Kjell Johansson hade uppdrag som delegat i FN-delegationen och hade inte blivit underrättad om att anmälningstiden beträffande denna debatt gick ut i fredags mot normalt vid debatter i kammaren som i går, tisdagen innan. Han har därför inte kunnat delta i debatten.

Lars Bäckström talade om fördelningspolitik. Som alla vänsterpartister glömmer han att fördelningspolitik är ointressant, om man inte har någonting att fördela. Har vi ingen tillväxt blir det inga nya resurser att fördela. En första förutsättning för en borgerlig regering är att se till att resurserna växer, så att det finns någonting att fördela. Den andra synpunkten i fördelningsfrågan är att det är viktigt att fördela resurser tillbaka till individerna från politikerna. Det höga skattetrycket minskar ju individernas valfrihet. Genom att sänka skatteuttaget gör vi en fördelning från det politiska systemet till de enskilda människorna. Det är av ytterst stor vikt, men naturligtvis någonting som vänsterpartiet motsätter sig i varje läge.

När det gäller skattereduktionen för fackföreningsavgifter är det ju i realiteten en subvention för fackföreningarna, som innebär att dessa kan höja sina avgifter. De känner inte den press man bör känna. Varje organisation bör ju kunna finansiera sin verksamhet genom medlemsavgifter. Det är lustigt att Anita Modin tar upp exemplet med subventionen till fackföreningarna. Varför inte i stället tala om att socialdemokraterna under innevarande år höjde skatten för ensamstående barnföräldrar med 1 800 kr., utan att det vidtogs några kompensande åtgärder? Detta är någonting som den nya regeringen tvingas ta itu med för att förbättra situationen för just den utsatta kategorin. Hur kan ni, Anita Modin, egentligen ha fört en politik som innebär att denna kategori har fått sin ekonomi försämrad med 1 800 kr. innevarande år?

Till Lars Hedfors vill jag säga följande. Jag undrar om han egentligen är överens med den ledning som satt i finansdepartementet tidigare, dvs. Allan Larsson och Erik Åsbrink. De skriver ju att skattetrycket är ett problem för den ekonomiska tillväxten och utvecklingen.

För fem, sex eller sju år sedan fördes i kammaren debatter om vilka effekter höjda arbetsgivaravgifter har. Man medgav då helt klart – och det finns också tryckt i tidigare finansplaner – att en höjning med 1 % av arbetsgivaravgiften leder till att 10 000 och kanske ännu fler arbeten går förlorade. Och detta är ganska självklart om man tänker efter hur de ekonomiska sammanhangen fungerar. Om man har en viss aktivitet – t.ex. företagande, vilket är något som ger anställning och trygghet – som tidigare varit obeskattad och lägger skatt på den, eller om man höjer skatten på den, leder det till att denna aktivitet blir mindre. Om man höjer kostnaderna för något blir det mindre utbud av just detta. Höjer man skatten på företagande blir det mindre företagande och färre jobb. Så är sambanden. Man kan diskutera storleksordningen, men det är uppenbart att högskattepolitiken leder till de allvarliga ekonomiska problem som vi har.

Eftersom Lars Hedfors säger att socialdemokraterna hade ett skattepolitiskt program i valrörelsen vore det intressant att från Lars Hedfors få svar på följande fråga: Vill socialdemokraterna sänka skattetrycket? Kommer so-

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Skattepolitik

cialdemokraterna när de får motionsrätt här i kammaren att för nästa år, 1992, lägga fram några förslag som innebär sänkta skatter jämfört med vad som annars skulle gälla för 1992?

När det gäller momsen är det ju socialdemokraterna som har brutit överenskommelsen om en så långt möjligt driven enhetlighet på mervärdeskatteområdet. Socialdemokraterna svängde i våras av, vilket är uppenbart för alla, populistiska skäl. De vände på argumentationen. De säger nu att det som var dåligt i våras är nu bra. Vi säger, och jag säger fortfarande, att vi måste sänka den generella mervärdeskattesatsen. I regeringsförklaringen framgår det mycket klart att det kommer att läggas fram förslag från regeringen som syftar till en EG-anpassning i detta avseende. Det kommer alltså att ske en sänkning av den generella mervärdeskattesatsen.

I juni månad kunde ingen drömma om att socialdemokraterna hade ställt till ekonomin så illa att vi inför kommande budgetbehandling får räkna med ett underskott på i vart fall 60 miljarder kronor och sannolikt mer. Det skapar naturligtvis svårigheter när det gäller att genomföra så omfattande skattesänkningar som vi egentligen skulle vilja genomföra av ett eller annat skäl.

Kärnkraftsel eller inte är en teoretisk diskussion som inte behöver föras i kammaren. Det som har hänt inom den Europeiska gemenskapen är att man inom kommissionen diskuterar att kanske så småningom lägga fram ett slutligt förslag, som kan innebära en viss begränsad energibeskattnings och i detta sammanhang en kompenserande skatt på kärnkraftsel. Ingen vet vad som kommer att hända i EG. Vi vet att vi har en energibeskattnings i Sverige som är förhållandevis hög. Vi har en elbeskattnings. Men det går inte att i dag föra ett resonemang om vad Sverige måste göra eller antagligen bör göra i detta avseende.

Slutligen vill jag säga något om skattereformen. Låt mig bara erinra om att redan i fjol när vi hade en utfrågning inför den stora skatteomläggningen sade Erik Åsbrink att han bedömde det som nödvändigt att på några års sikt minska kapitalbeskattningen därför att den inte passade in vid en jämförelse med omvärlden.

Anf. 45 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Statsrådet Bo Lundgren säger att det gäller att ha något att fördela. Självklart är det så. Jag delar hellre orättvist på en tårta än rättvist på en bakelse. Det är alldeles självklart. Det är truismer. Men det gäller att skapa tillväxt. Och vad ni har är en politik, där ni säger att skattesänkning a priori ger tillväxt. Detta är icke korrekt. Det är inte bevisat någonstans. I t.ex. Finland har man ett skattetryck runt 40 % och en arbetslöshet runt 10 %. Er medicin – fortfarande med Finland som exempel – fungerar litet grand som en Döbelnsmedicin – den hjälper för stunden men ger sjufalt värre plågor senare i form av underskott i budget, som driver upp räntnivåerna och som skapar inflation. Och det är tillväxthämmande. Det är problemet.

Bo Lundgren säger att man måste föra över medel till individen. Det är korrekt, men det är ju bl.a. detta som en del av fördelningspolitiken handlar om, det som vi kallar för transfereringar, dvs. att vi tar pengar från dem som har det hyggligt och ger pengar till dem som har litet. Pensionerna är t.ex.

en del av transfereringssystemet. Då kan man säga att man hjälper de sämst ställda genom att sänka skatten. Om man sänker t.ex. momsen, vad händer då? Jo, då sänks också pensionerna, eftersom pensionerna bestäms av basbeloppet som i sin tur bestäms av KPI. Och när momsen går ned går även KPI ner. När man sänker momsen sänker man alltså även pensionerna. Det är ett faktum. Man hjälper alltså inte en enda pensionär i Sverige genom att sänka momsen, eller har Bo Lundgren någon annan synpunkt på denna enkla matematik? Det är faktiskt på det här sättet. Transfereringssystemen är en del av vårt skattesystem och ger pengar just till de individer som behöver pengar. Det är ganska enkelt.

Beträffande det världsrekordhöga skattetrycket så vet Bo Lundgren att man kan räkna på många olika sätt. OECD har många olika beräkningsmetoder. Om man väljer en annan beräkningsmetod, slår t.ex. Belgien, Holland och t.o.m. Irland oss när det gäller högt skattetryck. Och Irland brukar ju moderaterna framhäva som ett land med stor tillväxt. Detta beror alltså litet grand på hur man räknar. Vi har ett socialförsäkringssystem som finansieras via skattesystemet. Om man har det privat är ju kostnaderna desamma för hushållen. Det är ingen skillnad, det är ju samma pengar som skall betalas. Att det sedan bokförs olika gör ingen som helst skillnad i verklighetens värld, och det är där som man skall vara i politiken. Det är mycket klokt.

Tillväxt får man genom att öka produktiviteten i näringslivet. Robert Solow, nobelpristagare i ekonomi, har sagt att det inte finns någon annan enklare metod att öka produktiviteten än att satsa på utbildning och forskning. Det ger nämligen tillväxt. I detta sammanhang har vi brustit.

Under 80-talet hade vi den socialdemokratiska devalveringspolitiken. Den gav låg tillväxt, och vi fick övervinster som ledde oss in i en spekulationsekonomi. Nu leker ni med tanken på en inre, en intern devalvering. Den ger samma inlåsnings effekter. Det finns inga genvägar i politiken. Vi har en ekonomisk kris. Den får vi svetta oss ur genom hårt arbete för att öka produktiviteten, öka kunskapsinnehållet och satsa på infrastruktur. Det finns inga snabba lösningar utan bara hårt arbete. Men då kan man inte gå till attack mot löntagarna som ni gör.

Anf. 46 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Bo Lundgren rycker in till folkpartiets hjälp i diskussionen om skattereformen och säger att Kjell Johansson, som representerar folkpartiet i skatteutskottet, befann sig i FN och inte kunde anmäla sig till debatten. Men det finns faktiskt telefon. Och det finns kanske fler folkpartister i kammaren än Kjell Johansson som skulle kunna gå in i skattedebatten. Folkpartiet är väl inte helt slut ännu i alla fall.

Anf. 47 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får erinra Lars Hedfors om att replikrätten gäller statsrådet Bo Lundgrens anförande.

Anf. 48 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Jag försöker tala om för Bo Lundgren att vi skulle vilja ha en del besked om hur det blir med skattereformen framöver, eftersom det

uppenbarligen finns olika uppfattningar mellan folkpartiet och moderata samlingspartiet. Och vi berövas alltså, herr talman, möjligheten att få reda på vad folkpartiet tycker när det gäller t.ex. flyttskatten, som Bo Lundgren har aktualiserat, och när det gäller skattereduktionen för ensamstående föräldrar, som Bo Lundgren har aktualiserat. Och på den punkten vill jag säga att en klar och tydlig del av skattereformen innebar att de ensamstående föräldrarna skulle kompenseras. Det arbetet pågick i regeringskansliet.

Sedan säger Bo Lundgren att diskussionen om kärnkraftselen är en teoretisk diskussion och att den inte behöver föras i kammaren. Det är i och för sig ett häpnadsväckande påstående, eftersom det är en i högsta grad konkret fråga. Olof Johansson har mycket tydligt sagt att han anser att skatten på kärnkraftsel skall höjas. Då vore det rimligt att få ett besked från den som har det yttersta ansvaret, nämligen Bo Lundgren, om hur det blir.

Slutligen kommer Bo Lundgren återigen in på frågan om den generella momsen och säger att man tycker att denna måste sänkas. Men problemet, Bo Lundgren, är ju – och det är faktiskt en moralisk fråga – att ni gör precis tvärtom. Ni höjer den generella momssatsen. Dessutom går ni in att ytterligare differentiera momsen. Det stora problemet för er är att ni så kategoriskt har kritiserat oss socialdemokrater i detta avseende. Man har ju t.o.m. krävt statsråds avgång på den här punkten.

Så något om skattetrycket. Även vi socialdemokrater säger, Bo Lundgren, att man kan sänka skattetrycket när det finns utrymme för detta. Jag vill erinra om att skattetrycket skulle, oavsett vilken regering vi har i det här landet, ha sänkts med ungefär 2 % vid årsskiftet.

Jag skulle vilja fråga: Hur förklarar Bo Lundgren egentligen den mycket låga tillväxten i Storbritannien, där skattetrycket är lågt och arbetslösheten mycket hög? Och hur förklarar Bo Lundgren att vi i Sverige internationellt sett har en mycket låg arbetslöshet tack vare den socialdemokratiska politiken?

Anf. 49 Statsrådet BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Tillväxt gynnar, Lars Bäckström, alltid främst de sämst ställda. Det kan vi se på utvecklingen under hela 1900-talet – ja, även tidigare för den delen, och då både i Sverige och i omvärlden.

Utbildning och forskning är viktiga för att öka produktiviteten och förbättra tillväxtmöjligheterna. Därför finns det en stor satsning på utbildning och forskning i den regeringsförklaring som den nya regeringen har presenterat för riksdagen. Men det krävs också investeringar i nya tekniker och nya företag som leder till ökad produktivitet. Sådana investeringar kommer inte till stånd om företagen inte är lönsamma.

Det är fullkomligt häpnadsväckande att tekniskt framstående idéer utvecklas av japanska företag – senaste exemplet har vi på elektronikområdet. De bör kunna utvecklas genom tillräcklig riskkapitalanskaffning i Sverige och därmed ge jobb åt svenskar. Det är orimligt att Volvo väljer att av olika skäl, inte minst av skatte- och kostnadsläggesskäl, förlägga tillverkningen av sin nya bilmodell uteslutande till Belgien. Det gäller naturligtvis att se till att vi får investeringar i Sverige för att öka tillväxten och produktiviteten.

Låt oss när det gäller momsen bara slå fast vad som egentligen har hänt.

Mervärdeskatten är för närvarande 25 % generellt. Genomförda höjning skedde efter en uppgörelse mellan socialdemokraterna och folkpartiet, och denna uppgörelse innebär att momsen skulle sänkas till 23,46 % från årsskiftet. Denna uppgörelse bröts ensidigt av socialdemokraterna i fjol våras av rent populistiska skäl. Därmed konstituerades en annan majoritet i riksdagen. Den avgående regeringen lade också under sommaren fram en lagrådsremiss i denna fråga. Socialdemokraterna har svikit en uppgörelse och sina tidigare deklarerade principer i denna fråga.

När det gäller skattereformen kan vi konstatera att det beträffande strukturen på beskattningen av inkomster, inkomstslagsuppdelningen och den separata beskattningen av kapitalinkomster finns en bred enighet. Här kommer det inte att ske några förändringar. Det här är alltså ett system som vi moderater tycker är bra och som vi gärna vill fullfölja.

I fråga om de viktiga marginalskattesänkningarna fanns, och finns, det en bred enighet om att dessa, naturligtvis, skall ligga fast.

När det gäller företagsbeskattningen gläder vi moderater oss mycket åt att utformningen av den nya företagsbeskattningen i hög grad bygger på den skiss som vi redovisade i våra skattemotioner 1984 och 1985. Det som måste kunna ändras är ju skattesatserna. Hur skulle annars Erik Åsbrink ha kunnat minska kapitalinkomstbeskattningen, så att vi kommer ner till en nödvändigt lägre nivå? Sådana förändringar kommer självfallet att vidtas i samband med skatteomläggningen. Men mönstret bryts inte.

Låt mig sedan leka med följande tanke. Om socialdemokraterna inte hade släpat efter, som alltid annars, i skattefrågan och om man hade genomfört marginalskattesänkningen i mitten av 80-talet, hade vi inte fått den överhettning på arbetsmarknaden som har lett till en kostnadsexplosion, utan då hade arbetsmarknadsutbudet ökat. Då hade vi inte fått den uppblåsning på fastighetsmarknaden som nu har lett till kriser på den finansiella marknaden – problem som har uppkommit därför att man inte i tid har kunnat genomföra skatteomläggningen.

Andre vice talmannen anmälde att Lars Hedfors och Lars Bäckström anhöllit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 50 ANITA MODIN (s) replik:

Herr talman! Jag tycker att Bo Lundgren visar en skrämmande ovetskap om och oförståelse för den fackliga rörelsens ekonomi och den noggrannhet med vilken man där granskar de avgifter som tas ut från medlemmarna.

Jag har bara tre minuters taletid. Det går därför inte att hålla ett anförande om hur det går till i det här sammanhanget. Det skulle nog behövas en omfattande utbildningsplan för att klara ut den diskussionen.

Genom sitt inlägg här avslöjade Bo Lundgren att det är de fackliga organisationerna som man vill komma åt. Tydligt kan man köra över enskilda människor, som alltså får det bekymmersamt, bara för att kunna komma åt fackföreningsrörelsen.

Ganska elegant går statsrådet med tysthet förbi det som finansministern

sade – dvs. det som man här cyniskt har gett uttryck för, nämligen att folk blir friskare bara man inför två karensdagar.

Anf. 51 Statsrådet BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Det är något märkligt att frånvaron minskade just den 1 mars i år, då man ändrade sjukersättningsreglerna i mycket begränsad omfattning. Det måste finnas någon förklaring till detta.

Jag har den största respekt för en stark och fri facklig rörelse. Jag tycker att en sådan är nödvändig, att den behövs. Jag tror att det viktiga här är att notera att den inte skall behöva leva med den skattesubventionering som socialdemokraterna har infört.

Andre vice talmannen anmälde att Anita Modin anhöllit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 52 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Alla vill ha lägre skatter, och det finns en bred enighet om att det totala skattetrycket måste sänkas. De flesta är medvetna om att höga skatter negativt påverkar den ekonomiska utvecklingen och därmed minskar utrymmet för angelägna skattesänkningar.

Vid sidan av dessa allmänna och gemensamma synpunkter finns det vitt skilda uppfattningar om hur snabbt och hur mycket skatterna kan, och måste, sänkas. Viktigare än att debattera skattesänkningar i absoluta tal är det att analysera hur vi kan uppnå de mest positiva effekterna av nödvändiga skattesänkningar och förhindra oacceptabla ingrepp i vårt välfärdssystem. Alltför ofta glöms det bort att de flesta skattesänkningar innebär motsvarande nedskärningar i vad vi betraktar som angelägen gemensam service i form av t.ex. vård, utbildning och rättssäkerhet.

I regeringsförklaringen läggs riktlinjerna för kommande skattesänkningar fast. De mest skadliga skatterna skall först tas bort, eller sänkas, och det finns en klar strävan att minska rundgången beträffande skattepengar.

Sänkningen av momsen är ett bra exempel på en skattesänkning som kan minska rundgången när det gäller skattepengar. Både sänkningen av matmosen och sänkningen av momsen på "personbefordran" är exempel på en god fördelningspolitik och gynnar därmed vanliga inkomsttagare. En av bristerna i skattereformens finansiering är den omfattande höjningen och breddningen av momsen, som innebär att vanliga inkomsttagare har fått betala en alltför stor del av skattesänkningen i fråga om arbetsinkomster – en sänkning som de själva ganska litet har fått del av. Till dels rättades denna orättvisa till genom höjda barnbidrag och bostadsbidrag. Men höjda bidrag innebär i motsvarande grad höjda skatter och ökat skattetryck samt en ökad rundgång beträffande skattepengar.

Momssänkningen innebär ett fördelningspolitiskt rättvisare skatteuttag, och den bidrar till att behoven av bidrag minskar, vilket är ett steg som möjliggör mindre av rundgång och ett lägre skattetryck. Åtgärderna ligger väl i linje med den skattepolitik som vi i centern pläderade för i valrörelsen, även om vi skulle vilja gå längre.

Den s.k. turistmosen är ett typexempel på skadliga skatter som ingen

tjänar på. Den skapar bara förlorare genom att den hindrar bevarande och utveckling av turistnäringen. När den s.k. turistmomsen nu kommer att sänkas kommer det inte att ge något varaktigt inkomstbortfall för staten, tvärtom. I stället kommer en positiv utveckling av turismen att innebära ökade intäkter för statskassan.

Den nya regeringens känsla för logik och rättvisa visas bl.a. genom ett snabbt förslag om att ingen kommun skall betala mer i skatteutjämningsavgift än vad den får in i ökade skatteintäkter. Detta förslag innebär borttagande av Pomperipossa-effekten i den s.k. Robin Hood-skatten och är en symboliskt viktig åtgärd. Som centerpartist är jag särskilt glad, eftersom det här förslaget bygger på en centermotion som fick en bred borgerlig uppslutning i riksdagen i våras. Där hade faktiskt, Lars Hedfors, socialdemokraterna en chans att visa att de också står för rättvisa och logik. Ni var mycket nära att välja den vägen, jag vet det, men ni nådde inte ända fram. Hela Robin Hood-skatten skall bort så snart som den kan ersättas av ett nytt skatteutjämningsystem.

Småföretagen måste bli motor i den nödvändiga ekonomiska utveckling som skall ta Sverige ur vår besvärliga ekonomiska kris. Det är därför logiskt att den nya regeringen satsar hårt på att främja och underlätta utveckling av befintliga småföretag och på att starta nya företag. Regeringsförklaringens förslag till åtgärder i form av skattesänkningar och regelförenklingar ligger väl i linje med centerns småföretagarpolitik.

Vi i centern lägger stor vikt vid rättvis fördelning. De i regeringsförklaringen föreslagna skatteförändringarna tillgodoser dessa krav samtidigt som de förbättrar förutsättningarna för en positiv ekonomisk utveckling. Detta är grunden för att det skall finnas några resurser att fördela.

Vi i centern är väl medvetna om att det ligger en lång rad besvärliga besparingar framför oss för att både klara skattesänkningar och åstadkomma balansen i statens finanser. Vi kommer att konstruktivt delta i detta tuffa arbete med en målsättning att värna en rättvis fördelning, minska rundgången av skattepengar och så långt som möjligt begränsa skatternas negativa effekter på den ekonomiska utvecklingen. Men vi kommer att använda skatter och miljöavgifter för att styra mot en god miljö och trygg energiförsörjning.

Avslutningsvis vill jag slå fast ett par saker när det gäller skatt på kärnkraftsel. Det är klart sagt i energiöverenskommelsen att vi är beredda att följa utvecklingen i EG. Det gäller koldioxidskatt på bränsle som används för elproduktion. Till detta kopplas också en viss skatt på kärnkraftsel. I regeringsförklaringen står det att energiöverenskommelsen ligger fast. Det är därmed också ett klart svar att det finns en avsikt att följa utvecklingen i EG i denna fråga.

Anf. 53 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Nu talar Ivar Franzén om Pomperipossa-effekter i samband med den s.k. Robin Hood-skatten. Jag tycker att det är en något krystad förklaring i sammanhanget. Robin Hood-skatten handlar om att föra över resurser från välbärgade och rika kommuner med goda och högvärlönde skattebetalare till fattigare kommuner med lågvärlönde skattebetalare. Det

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Skattepolitik

är Robin Hood-effekten. Robin Hood skulle inte kunna göra det mycket bättre själv.

Detta motsätter sig alltså centerpartiet. Det är detta jag menar när jag säger att centerpartiet angriper oss socialdemokrater från höger. Jag kan peka på andra exempel på att man gör det. Man vill avskaffa förmögenhetsskatten helt och hållet, man vill sänka kapitalbeskattningen kraftigt, man vill minska på arvsbeskattningen och man vill avskaffa omsättningsskatten på aktier. Allt detta är förslag som gynnar höginkomsttagare och kapitalägare. Samtidigt vill man gå in och göra nedskärningar, som Ivar Franzén så riktigt påpekade. Man vill göra nedskärningar i vården, i utbildningen, när det gäller de arbetslösa osv. Kan det sägas tydligare hur centerpartiet har svängt när det gäller fördelningspolitiken? Jag trodde att det fanns ett visst hopp om centerpartiet när det gällde den här frågan, men jag måste nog överge den tanken nu.

När det slutligen gäller skatten på kärnkraftsel säger Ivar Franzén att vi skall följa utvecklingen i EG. Det var inte vad hans partiledare sade. Hans partiledare sade klart och tydligt ifrån att man skulle införa en skatt på kärnkraftsproducerad el. Nu går Ivar Franzén alldeles uppenbarligen till reträtt.

Anf. 54 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! I anslutning till den fråga som Lars Hedfors tog upp vill jag säga att jag i mitt anförande tog upp detta med skatt på el från kärnkraftverk. Det diskuteras nu vad Olof Johansson har sagt om att införa den. Det finns ju redan en sådan skatt. Det finns en skatt på el producerad i kärnkraftsverk. Vi föreslog i januari att den skulle höjas kraftigt. Den är mycket marginell för närvarande, så det är knappt någon som känner till den, men den finns författningsmässigt redan.

Ivar Franzén säger att vi skall följa utvecklingen i EG, men det är inget svar, speciellt inte från ett parti som tidigare sade att man hade kritiska anmärkningar på de europeiska gemenskaperna. Nu skall man tydligen bara följa med strömmen. Ivar Franzén sitter i skatteutskottet och har suttit i finansutskottet. Han har säkert ytterligt goda förbindelser med energiministern, så vi bör kunna få ett något mer konsistent svar, när vi inte fick det av statsrådet tidigare.

En annan fråga som jag vill ta upp med Ivar Franzén gäller att Olof Johansson i valrörelsen tog upp samma tråd som jag tagit upp om att de dramatiskt växande budgetunderskotten kan härröra från skatteomläggningen. Jag delar den uppfattningen. Det är en stor poäng hos mig att man sänkte inkomstskatten kraftigt. Därefter fick man de måttliga löneökningar som man hade förutsett i sin budgetprognos. Då borde prognos och verklighet stämma, men det gör de inte. Orsaken till det är naturligtvis att finansieringen inte fungerade vare sig på momssidan eller på kapitalbeskattningssidan. Detta finansieringsproblem löser man inte genom att minska momsen ännu mer.

Ivar Franzén talar om fördelningspolitik, och jag tror nog att viljan finns. Men ni är så generösa. Ni sänker momsen där vi är överens, dvs. matmoms och reseboms. Där är vi helt överens med er. Men sedan sänker ni också skatterna på varjehanda och allehanda andra områden. Detta ger då summa

summarum ingen fördelningsprofil, eftersom det är de bäst ställda som gynnas mest av era skattesänkningar. Sedan finansieras detta med nedskärningar i välfärdssystemen. Det gäller t.ex. pensionärerna. Pensionärerna gynnas inte av några momssänkningar, eftersom de automatiskt får sänkt pension om man tullar på välfärdssystemen. Jag tror faktiskt att det är ni i centern som lyckats pressa in de stora utgiftsökningarna, även om de är vällovliga när det gäller t.ex. vårdnadsbidrag och mer pengar till sjukvården och mindre vällovliga när det gäller ännu mer pengar till försvaret. Det är inte fördelningspolitik, Ivar Franzén, att minska inkomsterna, att sänka skatterna mest för de bäst ställda och att sedan öka utgifterna. Detta slår mot småföretagare i form av höga räntor.

Hur ser ni i centern egentligen på orsakerna till det dramatiskt växande budgetunderskottet? Det har ju växt för varje prognos. Det är nu ytterligt allvarligt.

Anf. 55 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Låt mig bena upp några av de här sakerna.

När det gäller Robin Hood-skatten måste vi skilja ut den bit som innebär att man på sista skatteintäkten får betala ut per skattekrona tre à fyra kronor mer än man får in. Den delen vill vi avskaffa direkt. Det var den centern i våras föreslog skulle avskaffas, ett förslag som fick stöd från alla borgerliga partier men som socialdemokratin gick emot.

Den effekten tar vi bort direkt. Ingen kommun skall behöva ge mer i skatteutjämningsavgift än den får in i ökad skatteintäkt. Det är rimligt, det är rättvist och det är logiskt.

Regeringen, liksom självklart vi i centern, kopplar ihop Robin Hood-skatten med ett nytt skatteutjämningsystem. Vad det konkret innebär kan jag inte uttala mig om här i dag, men självklart kommer de rika kommunerna i det systemet liksom i dag att få vara med och hjälpa till att ge rättvisa möjligheter åt de mer inkomstsvaga kommunerna.

Momssänkningarna är helt klart fördelningspolitiskt viktiga och riktiga, också för pensionärerna. I annat fall skulle man säga att man aldrig behöver sträva efter att hålla matpriserna låga, för pensionärerna får ju hela tiden kompensation. Lägre moms ger en klart positiv effekt även för pensionärerna.

Det finns en skatt, en forskningsavgift, på några tiondels öre på kärnkraftselen. I energiöverenskommelsen står det att man egentligen vill införa koldioxidskatt redan nu men att man anser det vara svårt. För egen del anser jag det fullt möjligt, men majoriteten ansåg att det var svårt, beroende på den internationella konkurrensen. Därför ville man avvakta till dess att man fick motsvarande förslag i EG. Till detta förslag har också kopplats frågan om motsvarande skärpt skatt på kärnkraftsel, för att få balans mellan olika produktionsslag.

Detta är precis vad Olof Johansson hänvisat till. Han har hänvisat till EG-förslaget. Vi vet inte riktigt när det genomförs, men det finns ytterligare en förbindelse i energiöverenskommelsen. Om det skulle dröja för länge är vi beredda att i stället pröva en höjning av elskatten, som då självklart också drabbar kärnkraftselen. Tidpunkten för detta är det svårt att fastlägga, men

allt talar för att det kommer att genomföras, och ur centerns synpunkt är det självklart att få det gjort så snabbt som möjligt.

Låt mig sedan säga att den skattesänkning som i övrigt är föreslagen skall skapa resurser för en rättvis fördelning. Det finns ett samband mellan resurs-skapande och de skattesänkningar som i och för sig berör förmögenhet, t.ex. småföretagares, som är en viktig motor i den utveckling som vi måste åstad-komma för att klara en rättvis fördelning.

Anf. 56 LARS HEDFORS (s) replik:

Herr talman! Faktum kvarstår ju, Ivar Franzén, att det handlar om i Robin Hood-skattens fall att omfördela från välbärgade kommuner till mindre väl-bärgade kommuner. Det bästa exemplet är omfördelning från Danderyd till Haninge, där det skiljer 4 kr. mellan de två kommunerna.

Sedan säger Ivar Franzén att vi måste koppla avskaffandet av Robin Hood-skatten till ett nytt skatteutjämningsystem. Men när får vi det nya skatteutjämningsystemet, Ivar Franzén? Det vet vi ingenting om. Vi vet över huvud taget inte om vi får ett nytt skatteutjämningsystem och hur det i så fall ser ut.

Vore det då inte bättre och mera logiskt, eftersom Ivar Franzén vill vara logisk i olika sammanhang, att vänta med att avskaffa Robin Hood-skatten tills man har det nya skatteutjämningsystemet? Jag tycker att Ivar Franzén bör beakta detta. Först vill man försämlra för de sämst ställda kommunerna och sedan förbättra igen i ett nytt skatteutjämningsystem.

Slutligen konstaterar jag litet lätt resignerat när det gäller skatten på kärnkraftsel att Ivar Franzén faktiskt gör en reträtt från vad Olof Johansson har sagt. Han har sagt att det skall införas en skatt på elkraft från kärnkraft-verk.

Ni borgerliga brukade förr i tiden tala om att det var så viktigt att industrin fick klara besked och klara signaler och klara och tydliga spelregler i fråga om energibeskattningen. Det här är sannerligen inga klara besked och inga klara signaler. Det är precis tvärtom.

Anf. 57 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Ivar Franzén och jag är överens om att det är viktigt att av-veckla kärnkraften, och då är det viktigt att få fasta spelregler. Vi kommer att få ett högre elpris, oavsett hur elen produceras, det vet vi. Skall vi klara kärnkraftsavvecklingen, måste elpriset upp. Det kan ske på lämpligt sätt ge-nom en skatteanpassning, och det är det Olof Johansson tänker på.

Det är mycket beklagligt med den reträtt ni gör, för ni håller då på att rycka undan grunden för en kärnkraftsavveckling i verkligheten. Det är att beklaga. Men vi hoppas att ni tar ett internt resonemang och återvänder till den position som Olof Johansson hade, för det är den som behövs i kärnk-raftsfrågan.

Sedan till det här med matmomsen. Ivar Franzén och jag är helt överens om att matmomsen skall ner, och vi är överens av fördelningshän-syn. Sänkt matmoms hjälper de sämst ställda, oavsett om de är löntagare, pensionärer eller studerande eller om de tillhör någon annan grupp.

Men en generell momssänkning gynnar inte pensionärerna, eftersom man

då sänker basbeloppet, något som pensionärerna inte tjänar ett öre på. Där ligger skillnaden. Det är en fördelningssak att man med sänkt matmoms riktar in sig på de sämst ställda pensionärerna, de sämst ställda löntagarna de sämst ställda barnfamiljerna. Det är de som har nytta av matmomssänkningen.

Så några ord om tillväxten. Jag har sagt tidigare i debatten med statsrådet Lundgren att visst kan man få värme i en fjällstuga när man kommer dit, om man eldar upp möblerna. Det går, men sedan blir det ganska tomt och kallt i stugan, och det är så ni nu laborerar. Ni får tillväxt i ett eller två år – jättefint och varmt och gott – och sedan står ni där med underskotten. Då blir det höga räntor som slår mot småföretagarna.

Ni säger att ni gör så mycket för småföretagarna. Jag har läst regeringsdeklarationen. Vad har ni gjort för småföretagarna?

Jag känner och känner med många småföretagare. Vilka av dem betalar förmögenhetsskatt? Så bra är det inte att vara småföretagare i dag att de betalar förmögenhetsskatt. Det är ganska få som gör det, och det borde ni veta. Det är i vissa speciella branscher, men en normal småföretagare har ingen förmögenhetsskatt och har alltså ingen skatt på arbetande kapital att sänka – han erlägger ingen sådan.

Jag frågade just en småföretagare hur stor förmögenhetsskatt han har. Jag har ingen förmögenhetsskatt, svarade han, och det är därför skatten på arbetande kapital måste bort, för att jag skall få det bättre!

Det är sådana dimridåer man har lagt ut i den borgerliga propagandan. Vad småföretagarna behöver är låga räntor, men budgetunderskott medför höga räntor, Ivar Franzén.

Vad säger ni i centern? Hur skall ni få ner budgetunderskottet? Det växer ju timme för timme, och det möter ni med uppmaningen: Sänk skatten! Det ger ännu värre underskott. Eller också väljer ni varianten att elda upp möblerna och få litet värme en stund. Sedan skall någon annan städa i stugan efter er, och det skall väl vi göra, men det är synd att ni skall göra så stor åverkan under den tid ni är där.

Anf. 58 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Jag tycker att Lars Bäckström är litet desorienterad, när han inte kan skilja på möbler och äkta biobränsle. Det är det vi kommer att använda i den regeringspolitik vi för. De kvalitetsmöbler som förhoppningsvis skall finnas både här och där kommer med vår politik att vara kvar även i framtidens Sverige.

Låt mig slå fast att ett nytt skatteutjämningsystem är mycket klart prioriterat i regeringsdeklarationen och avsett att vara i kraft 1993. I samband med det kommer Robin Hood-skatten att avskaffas. Ett nytt skatteutjämningsystem har just samma funktion som Robin Hood-skatten, dvs. att göra en rättvis fördelning mellan kommunerna.

När det gäller elskatten har jag här radat upp en lång rad av beslut och överenskommelser som garanterar att en höjning kommer att genomföras. Men varken Olof Johansson eller jag kan fastlägga dag och datum för detta. Men det finns ju både hängslen och livrem på den garantin. Vi skall först

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

Allmänpolitisk
debatt

Skattepolitiik

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Skattepolitik

avvakta när detta skall genomföras i EG, och om inte det sker där i tid skall det ske en prövning av en elskattehöjning.

Vidare har vi budgetunderskottet. Vi måste ge både den gamla och den nya regeringen den rättvisan att vid ett trendbrott, som vi har nu, från en inflationsekonomi till förhållandevis låg inflation, med ett lugnt löneläge, får man ett budgetunderskott. Det är en smärtsam övergång, men det ger också förutsättningarna för en god tillväxt. Det är inte fråga om att ge beröm eller kredit till någon. Det är ett faktum. Det är uppenbart att den låga inflationen, som dessutom blir lägre tack vare sänkt moms, också påverkar räntorna och alltså utgör grunden för en låg räntesats.

Det är klart att vi måste få styrsel på budgetunderskottet. Men vi får det inte enbart med hjälp av sparande. Vi måste också få en dynamik, utveckling, i vårt näringsliv och hela samhällsekonomin. På den vägen skapas resurser.

Det finns två huvudmotiv för de skatteförändringar som regeringen hittills har föreslagit. Det ena är en rättvisare fördelning, och det andra är att främja utvecklingen i näringslivet och att ge möjligheter till en nysatsning där.

Jag är mycket medveten om, Lars Bäckström, att det är ett fåtal småföretagare som har en besvärande förmögenhetsskatt. Dess bättre finns det en del småföretagare som har förmögenhet. För dem är den fortsatta utvecklingen förödande. En avveckling kostar staten mycket litet pengar, men ger en möjlighet till fortsatt utveckling inom småföretagen, något som är värdefullt. Jag tror inte att Lars Bäckström kan påvisa en mer lönsam affär än just borttagandet av förmögenhetsskatten på arbetande kapital. Jag lovar att det är lönsamt för hela svenska folket.

Förste vice talmannen anmälde att Lars Hedfors och Lars Bäckström anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 59 HARRY STAAF (kds):

Herr talman! Politik blir så lätt ekonomi. Vi har önskemål och visioner om vad vi vill åstadkomma, och det kostar pengar. Skatter och avgifter är det sätt vi har att finansiera våra gemensamma utgifter.

Under förra mandatperioden beslutade riksdagen om en omfattande omläggning av skattepolitiken. Från kristdemokraternas sida ansåg vi att skatteomläggningen i princip var riktig. Men den hade fyra svagheter.

Skatteomläggningen var i huvudsak en omläggning av skatteuttaget, och reformen beaktade inte behovet av en sänkning av det totala skatteuttaget.

Mervärdeskatten gjordes enhetlig. Kds ansåg att vi borde ha haft en differentiering av mervärdeskatten med en lägre skattesats på bl.a. baslivsmedel.

Skattesystemet bör stimulera sparandet.

Skattesystemet bör vidare stimulera till en miljövänlig produktion.

Den nu framlagda regeringsförklaringen aviserar att skattepolitiken skall inriktas på en successiv sänkning av det totala skatteuttaget. Småföretagen skall få sänkt skatt.

Förmögenhetsskatten på arbetande kapital kommer att avskaffas redan

fr.o.m. detta år. Det är något som vi kristdemokrater tidigt i vintras ansåg borde ha högsta prioritet.

Om de sociala avgifterna på individuella vinstandelar i företagen tas bort, är detta både en spärstimulerande åtgärd och en stimulans till ökat delägarskap i företagen.

Sänkt skatt på livsmedel, turism, hotell- och restaurangtjänster samt inrikes persontransporter utgör ett införande av differentierad moms, samtidigt som det genom sin bredd något lindrar effekterna av en permanentning av den tillfälligt höjda momsen. Men, med en färdriktning mot Europeiska gemenskapen är det nödvändigt att den allmänna momssatsen blir lägre.

Inställningen att ange tydliga miljömål, att ställa bestämda miljökrav och att använda effektiva styrmedel, t.ex. miljöavgifter, är ett bra svar på den fjärde invändningen vi kristdemokrater hade mot skattereformen.

Herr talman! Under en lång räkka av år har vi kristdemokrater kritiserat inslag i skattepolitiken, eller den kombination av bidrags- och skattebestämmelser som medfört att vissa ekonomiska rådgivare givit rådet åt makar att skilja sig för att reda upp en bekymmersam ekonomisk situation. Vissa delar i förmögenhetsbeskattningen är också ogynnsamma för äktenskap i förhållande till samboende. Vi kristdemokrater är för en uppskattning av familj och äktenskap, men i andra former än med ökat skatteuttag.

Vårt behov av skatter för att finansiera våra gemensamma åtaganden kan ibland leda tanken fel. På barnomsorgens område kan tänkandet leda till att vi värderar den offentliga barnomsorgen högre än den barnomsorg som sker i det egna hemmet.

I min tidigare kommunala gärning har jag arbetat för kvalitetsförbättringar inom familjedaghemmen. En sådan åtgärd har varit att låta dagbarnvårdarna räkna in de egna barnen i omsorgsålder i anställningsunderlaget. Under många år har det rått oklarhet om huruvida det varit tillåtet för en kommun att göra detta. Regeringsrätten gav i våras klartecken för att det var lagligt under vissa förhållanden. Nu aviserar regeringen i regeringsförklaringen att denna barnomsorg också skall få statsbidrag. Jag är mycket glad för den åtgärden.

Jag hoppas också att det aviserade vårdnadsbidraget snart kan bli verklighet. Från statens sida kan det gärna kallas vårdnadsbidrag, bara det hos mottagaren kommer att beskattas som lön och räknas in i underlaget för ATP. Först då kommer vi att få en någorlunda rättvis uppskattning av den barnomsorg för förskolebarn som sker i det egna hemmet.

Anf. 60 LENNART NILSSON (s):

Herr talman! I morse lyssnade jag på riksdagsmannen Bert Karlsson från Östergötlands län. Han gjorde en del påståenden. Bl.a. anklagade han oss riksdagsledamöter för att inte finnas i kammaren. Själv har jag inte sett honom här på flera timmar. Det handlar väl om att bara lyssna på Bert Karlsson och ingen annan.

Bert Karlsson framförde en del påståenden från talarstolen. Eftersom jag till en viss del i mitt riksdagsarbete ägnar min tid åt Sveriges turistråd, finns det kanske anledning att bemöta de påståenden han framförde på några punkter.

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Skattepolitik

Bert Karlsson nämnde att staten satsar ungefär 120 milj.kr. varje år på Sveriges turistråd, för att bl.a. marknadsföra Sverige i Sverige och utomlands. Den siffran stämmer. Men samtidigt sade han att en stor del av dessa pengar går till byråkratin – endast drygt 30 milj.kr. går till marknadsföringen.

Vi har inom Sveriges turistråd ett antal anställda marknadsförare, bl.a. i Tyskland, England, USA, Danmark och Norge. Dessa människor gör en fin och bra insats för de pengar som alla vi skattebetalare är med och betalar för att kunna marknadsföra Sverige. När man pratar om moms är det naturligtvis riktigt att det i samband med skatteomläggningen blev ett högt steg uppåt, inte minst för resor. Det innebar naturligtvis en del påfrestningar i olika sammanhang för turismen. Men om det nu skulle regna i Skara, på Sommarland, innebär det att turisterna inte åker dit. Då gör de någonting annat. Om vi funderar litet över vädrets makter kan vi konstatera att vi hade besvärligt väder i Sverige i juni. Det ledde till en nedgång på många anläggningar, eftersom människor i stället kanske sökte sig utomlands, till värmen.

Jag menar också att turistbranschen borde vara litet självkritisk. Som det har sagts här i kammaren tidigare hänger många av de problem som finns ihop med ett högt kostnadsläge. Vi har haft höga räntor. Nu har vi varit på väg att dämpa kostnadsutvecklingen. Också räntan har gått ner. Det betyder mycket mer än många andra åtgärder på detta område.

Mycket av den kritik som turistbranschen har riktat mot den s.k. turistmomsen – vad det nu är, vi har ju en enhetlig moms – har varit självuppfyllande. Danskarna jublar. Turistbranschen i Sverige säger: Det är så dyrt i Sverige. Det tror sjutton att barnfamiljerna åker till Danmark i stället! De hyr stugor i Danmark, som marknadsförs mycket skickligt. Det är naturligtvis viktigt att kostnadsutvecklingen i alla branscher dämpas. Men det finns också anledning för den s.k. turistbranschen att vara litet självkritisk och fundera över hur man skall arbeta när det gäller att samordna verksamheter och hur verksamhet i olika former skall bedrivas. Det är inte som Bert Karlsson säger, att Branäsanläggningen hade klarat sig om man hade plockat bort momsen helt. Det är också andra faktorer som är avgörande i dessa sammanhang, bl.a. att det finns en överetablering.

Under senare år har det så fort det har gällt att satsa på nya verksamheter sagts: Vi skall satsa på turishotell, konferensanläggningar osv. Vi svenskar är ju ett resande folk. Vi reser och turistar mycket. Det beror naturligtvis på att vi har en hög levnadsstandard och att vi har längre semester än man har på många andra håll. Men det innebär inte att man kan bygga hur många anläggningar som helst. De måste också fyllas med människor.

Momsen har naturligtvis en betydelse när det gäller våra kostnader. Men om man på ett hotell eller en annan anläggning i vårt land får betala 50–60 kr. för en öl eller 90 kr. för en grogg, så har det egentligen inte ett dugg att göra med momssatserna – jo, det är klart, litet. Men om man lägger på uppåt 500 % på priset på en öl eller en grogg skall man inte skylla på staten och säga att det är momsens fel. Här vill man naturligtvis stoppa en del pengar i egen ficka.

Det kan heller inte vara nödvändigt att bete sig så som har skett under senare år inom denna bransch. Mycket fina anläggningar byggs upp. Man

bygger ut, det skall vara marmor, fina entréer osv. Efter några år tycker man att det inte är inne. Då skall man rusta upp och göra nytt. Det är klart att sådant påverkar kostnaderna.

Om vi tittar ut genom fönstret kan vi se Hotel Sheraton. Vi kan konstatera att exempelvis det hotellet, precis som många andra hotell, genom åren har varit föremål för en omfattande spekulation av olika finanshajar. Man har sålt och köpt. Någon gång måste det betalas. Det innebär att vanligt folk inte har råd att ta in på de hotellen.

Det behövs alltså självvrannsakan inom den s.k. turistbranschen. Om man skall kunna bidra till att sälja Sverige måste man också vara litet självkritisk och fundera över hur man jobbar. Har vi någonting att lära från exempelvis danskarna?

Anf. 61 SONIA KARLSSON (s):

Herr talman! Jag vill framföra några synpunkter med utgångspunkt från valdebatten, men också med anledning av regeringsförklaringen.

Vi socialdemokrater framförde i valrörelsen att den svenska ekonomin inte tålde några dyra vallöften eller stora skattesänkningar. Därför gav vi heller inga vallöften. Däremot betonade vi vikten av att hålla kostnadsutvecklingen under kontroll, och vi har lyckats åstadkomma en radikal nedväxling bl.a. tack vare stabiliseringsavtalet.

Vi betonade också vikten av att få ner inflationen. Under nästa år kommer vi att ha en inflation som ligger bland de lägsta i Europa.

Vi sade att vad som behövdes i väntan på att konjunkturen skulle vända var stimulans till investeringar i näringsliv, i infrastruktur och i yrkeskunande och kompetens. Den socialdemokratiska regeringen beslutade också om tidigareläggning av investeringar i vägar, järnvägar, telenät m.m. samt förberedde tidigareläggning av större byggprojekt.

Vi återkom under valrörelsen till att vi inte kunde utlova några storstilade reformer och att vi behövde fortsätta med en stram finanspolitik för att inte på nytt släppa loss inflationen.

I valrörelsen underströk vi att vi skulle fortsätta att värna den generella välfärdspolitiken, en välfärd för alla av hög kvalitet, att vi aktivt skulle verka för en rättvis fördelningspolitik och att vi inte skulle tveka att vidta politiska åtgärder i kampen för full sysselsättning. Vi har också under detta år avsatt mer pengar för aktiva åtgärder än någonsin, tillsammans ca 20 miljarder kronor.

De borgerliga partierna lovade under valrörelsen ut både stora skattesänkningar och nya miljardutgifter.

I de senaste av dessa dagar hävdar både finansministern och andra ministrar att de har problem att infria sina vallöften på grund av att Sveriges ekonomi skulle vara så mycket sämre än vad de har haft en aning om.

Under förra valperioden var jag suppleant i finansutskottet. Samtidigt var nuvarande finansministern vice ordförande i samma utskott. Som riksdagsledamot, och speciellt som ledamot i riksdagens finansutskott, har man alla möjligheter att få en god kännedom om den svenska ekonomin vare sig man hör till regeringssidan eller oppositionen. Även oppositionen har full insyn i

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Skattepolitik

den ekonomiska utvecklingen. Att påstå något annat är bara ett försök att smita ifrån många av de löften man strödde i valrörelsen.

Herr talman! Ord som solidaritet och rättvisa saknas helt i den borgerliga regeringsförklaringen. Att dessa politiska mål inte delas av moderaterna är väl känt. Däremot har ju folkpartiet liberalerna och centern till stora delar ställt sig bakom den välfärdspolitik som vi bedriver i vårt land. Det är därför allvarligt att man inte nu ställer upp till försvar för denna politik.

Rättvisa och solidaritet är mycket viktiga mål, och det är illavarslande att den borgerliga regeringen vill tumma på detta.

Den ekonomiska politik som redovisas i regeringsförklaringen går på tvären mot rättvisekraven. Det är uppenbart att det är löntagarna som får bära bördorna och att det är de som har det bäst ställt som nu kan ta för sig i form av stora skattesänkningar.

Sammantaget har den politik som föreslås till stor del udden riktad mot löntagarna. Man vill försämra trygghetslagarna på arbetsmarknaden. Trots att ordet karensdagar inte fick plats, avser man att finansiera skattelättnader för kapital- och aktieägare genom att införa karensdagar i sjukförsäkringen för löntagarna. Dessutom avser den borgerliga regeringen att sexdubbla avgiften till arbetslöshetsförsäkringen samt att ta bort avdragsrätten för fackföreningsavgiften. Det leder till en orättfärdig politik.

Statsminister Carl Bildt sade i debatten om regeringsförklaringen att det var en regeringsförklaring just för förändringar. Med den innebörd av förändringar som regeringsförklaringen ger, kommer vi socialdemokrater med all kraft att slåss för våra värderingar, som handlar om trygghet, medmänsklighet, rättvisa och jämlikhet, och vi kommer att göra det med kraft och glädje.

Arbetsmarknadspolitik och regionalpolitik

Anf. 62 MONA SAHLIN (s):

Herr talman! Är arbetslösheten i Sverige ett resultat av socialdemokratisk politik? Eller är arbetslösheten i Sverige möjlig att hantera just på grund av en socialdemokratisk politik? Svaren på dessa frågor är avgörande för hur den ekonomiska politiken i Sverige kommer att se ut de närmaste åren. Svaren lär också börja visa sig under den närmaste tiden.

Jag vill ändå börja med att säga några saker om svensk arbetslöshet och svensk arbetsmarknadspolitik. Ingen i den här kammaren kan säga annat än att Sveriges arbetslöshet har legat, och fortfarande ligger, oerhört långt under genomsnittet för samtliga länder i Europa i dag. Den stora utmaningen för oss i denna kammare, för samtliga partier i Sveriges riksdag, ligger i att visa att detta inte bara var någonting som var möjligt på 60-, 70- och 80-talen, utan att det också är någonting som går att behålla och t.o.m. stärka nu på 90-talet.

Jag har reagerat oerhört starkt mot vissa tidningar, vissa borgerliga politiker, vissa borgerliga ekonomer, som mycket försåtligt försöker antyda att den svenska arbetslösheten, om man räknar in de människor som finns i den aktiva arbetsmarknadspolitik, nu snart är uppe på Europas nivåer. Detta

är lögn. Det är inte ofta jag använder det ordet, men jag gör det på det här området.

Den svenska arbetslöshetens nivå är i dag drygt 3 %. Vi har snart 3 % av arbetskraften i åtgärder. Europas arbetslöshet närmar sig i genomsnitt i dag 10 %. Därtill skall läggas de människor som även i Europa finns i åtgärder. Men det skall också därtill läggas att en av de saker som skiljer Sverige från omvärlden är att vi kvinnor finns på arbetsmarknaden med avlönade jobb. Så är det sannerligen inte ute i Europa.

Det är alltså en stor bluff, och någonting som upprör mig, om man försöker göra debatten så naiv och enkel som att nu påstå att Sveriges arbetslöshet snart är uppe på samma nivåer som man har ute i Europa.

Vi bör i Sverige fundera över varför arbetsmarknadspolitiken har nått så långt som den har gjort, varför vi i Sverige har kunnat ha både låg arbetslöshet och det unikt höga arbetskraftsdeltagandet bland kvinnorna i vårt land till skillnad från övriga Europa.

Det är något märkligt för en socialdemokrat att få lyssna till diskussioner som i princip tycks innebära att de länder som har prioriterat skattesänkningar, som har prioriterat svaga fackliga organisationer, som har prioriterat att kvinnorna icke skall finnas ute i arbetsmarknaden, de länder som också har den absolut högsta arbetslösheten – deras ekonomiska politik skall nu vara ett föredöme.

Vi som har gått den motsatta vägen, nämligen med starka fackliga organisationer, med kvinnorna ute på arbetsmarknaden där de har avlönade arbeten, och med en skattepolitik och en fördelningspolitik som förvisso är mycket mer långtgående än andra länders, vi har uppvisat – och kommer också att fortsätta att uppvisa – de lägsta arbetslöshetstalen.

Min slutsats liknar för en gångs skulle den slutsats som dras av *The Economist*, som veckan efter valet skrev: "Innan ni begraver den svenska modellen, spara åtminstone en del, nämligen Sveriges aktiva arbetsmarknadspolitik, för den är väl värd att spara."

The Economist slutar också sin artikel med att säga: "Just på grund av att den svenska arbetsmarknaden är så effektiv, tack vare arbetsmarknadspolitiken, kommer Sverige att kunna uppvisa en inflation som är väl på Europas nivåer. Övriga Europa har mycket att lära av den svenska lektionen."

Nu vet jag att också den nye arbetsmarknadsministern, som jag hälsar välkommen till sin nya roll – medan jag står här i en nygammal roll som riksdagsledamot – delar den uppfattningen.

Det som är viktigt att diskutera i dag är ju varför Sverige och vår arbetsmarknad nu har problem. Mycket kortfattat handlar det om lågkonjunkturen, som icke är beslutad av den förra, socialdemokratiska regeringen utan skoningslöst drabbar samtliga länder i Europa – och många länder också betydligt värre än Sverige. Det handlar om överhettningen på vår arbetsmarknad och i vår ekonomi som vi – det måste vi självkritiskt konstatera – icke bemästrade på 1980-talet. Men vi har nu, bl.a. med Rehnbergavtalet, visat hur en socialdemokratisk regering ville fortsätta att hantera detta. Det handlar också om stora omställningsprocesser i vår industri, branscher som blir mindre, ny produktionsteknik som går som en virvelvind in i många av våra stora företag.

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Arbetsmark-
nadspolitik
och regional-
politik*

Det svenska modellen är ju inte enbart arbetsmarknadspolitik, utan den innefattar också en arbetsmiljöpolitik. Det handlar om kompetensutveckling, det handlar om satsningarna på infrastrukturen, som den socialdemokratiska regeringen har börjat fullfölja och fattat många beslut om under den senaste tiden, och som nu den borgerliga regeringen bara har att fortsätta – för det är en viktig politik att fortsätta.

Men kommer tjejerna på SKF att jobba mer och bättre och med större glädje, om de får karensdagar eller om aktieägarna får lägre skatt? Är det detta som är medicinen för att ta Sverige ur de svåra arbetslöshetsproblem som vi står inför i dag? Var finns i regeringens arbetsmarknadspolitik tankarna om inflytandet över jobben och arbetsmiljön, om fackliga organisationers förnyelse när det gäller att jobba med arbetsplatsfrågorna?

Det är ett stort ansvar för oss här i kammaren att finna nya vägar för arbetsmarknadspolitiken, för regionalpolitiken, industripolitiken och arbetsmiljöpolitiken, att klara det som inte nämns i regeringsdeklarationen, nämligen arbete åt alla, utan att släppa loss kostnadsutvecklingen igen.

Jag vill till slut säga att ännu ser jag inte ens en antydning till hur den nya regeringen ser på den här helheten i politiken för att klara jobben. Om Börje Hörnlund får problem med att få finansministerns och statsministerns partier att ställa upp när det gäller att ta ansvar för att klara jobben, så kan han väl slå en signal till mig, anknytning 4708. Vi socialdemokrater kommer att fortsätta att vara med om att ta ansvar för att klara arbetslösheten i vårt land. Jag hoppas att jag kommer att få se Börje Hörnlund vara med i den kampen, även om det finns många, många frågetecken om hur han vill och framför allt *kan* hantera den politiska situationen.

Anf. 63 BO JENEVALL (nyd):

Herr talman, ärade ledamöter! Småföretagen är ryggraden i vårt näringsliv, det är vi nog ganska eniga om i dag. Deras situation blir allt svårare, med en dålig tillgång på riskvilligt kapital, och efter bankernas felsatsningar nu även stora svårigheter med normala krediter. Det innebär att satsningar på kreativa idéer och innovationer försvåras och att nya produkter och därmed nya arbetstillfällen hindras.

Framtiden i svenskt näringsliv är hotad, och därmed ökar arbetslösheten i stället för att minska. Hur kan man då lösa problemen? Jo, naturligtvis genom att ställa riskvilligt kapital till förfogande för t.ex. villkorslån, garantier, aktiekapital och lån med lägre säkerhetskrav än vad de vanliga kreditgivarna kan ge.

Var skall då pengarna tas? Ja, Investeringsbanken har ju lagts ner, utvecklingsfondernas resurser minskar och venturekapitalet har försvunnit. Jag föreslår därför att det bildas en "småföretagarstiftelse" under ledning av en kvalificerad näringslivsstyrelse, med ett kapital på 10 miljarder kronor. Kapitalet kan tas från de medel som är reserverade för arbetslivsfonden, alternativt löntagarfonderna, eller bådadera. Det är viktigt att stiftelsen drivs på företagsmässiga villkor och av folk som kan näringslivet.

Jag vill samtidigt ta upp en närliggande fråga med anknytning till vårt näringsliv vilken berör oss alla, nämligen miljön. För att lösa miljöfrågorna be-

hövs kapital, stort kapital, och duktiga företag, och insatserna bör sättas in där de får den största effekten, nämligen på andra sidan Östersjön.

Genom att göra om löntagarfonderna till miljöfonder kan vi göra en mycket kraftfull insats för miljön samtidigt som vi skapar många tusen nya arbetstillfällen och ger vår industri nya exportmarknader. Det kan vara intressant att veta att löntagarfonderna för närvarande har ca 3,5 miljarder i likvida medel, varför man kan få en snabb start.

Jag är övertygad om att svenska folket skulle vilja ha en kraftfull insats för miljön samt ett snabbt och beslutsamt åtgärds paket för våra småföretag och hoppas därför att ett förslag snarast läggs på riksdagens bord.

Anf. 64 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Enligt den prognos som arbetsmarknadsstyrelsen nyss kommit med och som många citerat i dag, kan vi mot slutet av nästa år komma att närma oss arbetslöshetsnivåer på 8–10 % om vi räknar in dem som sysselsätts genom AMS försorg. Jag håller med Mona Sahlin om att man inte kan räkna riktigt på samma sätt som man gör inom EG-området. Men vi närmar oss den situation som råder inom stora delar av OECD-området och även inom EG-området.

Vi vet att marknadsekonomin är bra på mycket, men den klarar inte att upprätthålla full sysselsättning och regional balans. I de länder där marknadskrafterna inte balanserats av en aktiv arbetsmarknadspolitik och regionalpolitik är klyftorna mellan människor och även mellan regioner stora. Det är främst i de försvagade eller utslagna regionerna som arbetslöshetens spöke visar sig och arbetslösheten når höjder på 20–30 % av arbetskraften, och ännu mer särskilt bland ungdomar. Tidigare livskraftiga industriregioner ligger öde trots viss ekonomisk tillväxt i landet som helhet.

I EG-området och i USA lever många tiotals miljoner människor i fattigdom och apati i sådana områden. Där upptäcker också underordnade människor att en del av rikedomerna skapas hos besuttna genom spekulation, skattefusk och ekonomisk brottslighet. Detta undergräver samhällsmoralen. Gatukriminalitet, rån, stöld och misshandel samt alkoholism blir påtagliga inslag i samhällsbilden. Även om de besuttna måhända tar hand om hela tillväxten i ekonomin tvingas de leva med säkerhetsåtgärder, ångest och oro för sin egen trygghet. Jag hoppas att vi i denna kammare är överens om att ett sådant samhälle inte är ett gott samhälle.

Men arbetslöshet och utslagning har också en individuell sida. Från forskningen vet vi att långvarig arbetslöshet ökar risken för en rad sjukdomar. Högt blodtryck, magkatarr, hudutslag, depression, nervösa besvär och sömnproblem är vanligare bland dem som drabbas av arbetslöshet. I en forskningsrapport beskriver en ung arbetslös kvinna sin situation så här:

Jag tappar allt värde. Jag kan inte prestera någonting. Jag är inte nöjd med mig själv. Det känns hemskt att träffa gamla kompisar som frågar vad jag gör. Jag är helt säker på att jag blir sjuk av arbetslöshet. Jag får alla krämpor. Jag tappar livslusten, tröstater, får magsjuka, blir nervös och apatisk. Folk säger att visst finns det jobb, men jag skall tydligen slängas som en trasa hit och dit. Jag vill inte gå ut på stan, jag känner mig utstämplad. Min familj är mitt enda stora stöd.

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Arbetsmark-
nadspolitik
och regional-
politik*

Andra berättar om ryggont, huvudvärk, magbesvär och andra symtom. Det är inte bara utgifterna för socialbidrag som skjuter i höjden vid hög arbetslöshet därför att många står utanför a-kassa eller utförsäkras. Kostnaderna för sjukvård kommer också att öka. Ett samhälle som tillåter arbetslöshet utsätter därför sina medborgare för hälsorisker.

De högerliberala ekonomer som förespråkar hög arbetslöshet som ett instrument för inflationsbekämpning kan jag inte beteckna som annat än en samling cyniker och reaktionärer som isolerat sig själva från vanliga människors verklighet.

Vi måste nu få ett klart och entydigt besked från arbetsmarknadsministern att arbetslösheten inte kommer att användas som ett medel i kampen mot inflation. Vilka åtgärder kommer att vidtas?

Det är orimligt att landet har behov av servicehus för äldre, gruppbostäder för handikappade och andra, fler barnstugor, behov av reparation av bostäder och VA-nät, skolbyggnader och sjukhus samtidigt som arbetslösheten bland byggnadsarbetare i vissa regioner är uppemot 20 %. Lyssna nu på vänsterns krav att kommuner och landsting får resurser att göra nödvändiga investeringar! Att t.ex. bygga servicehus för äldre kan innebära att man slår tre flugor i en smäll. Förutom att byggnadsarbetare får jobb och äldre bättre service, friställs lägenheter till bostadslösa, som ofta är ungdomar.

Under 80-talets spekulationsekonomi, där finansbolag och klippare tilläts spela Monopol med överlikviditet i banker och företag, har viktiga infrastruktursatsningar satts på undantag. Den nödvändiga förnyelsen av näringslivet har skjutits på framtiden när vinsterna med gammal teknik har varit skyhöga. Vilka infrastruktursatsningar är regeringen nu beredd att göra eller stimulera? Får vi äntligen fart på förnyelse och utbyggnad av järnvägssystemet?

Banverket har redovisat en lång rad upprustningsprojekt som är lämpliga. Snabbtågsförbindelser med Sundsvall och Mälardalen bör bli några av de nödvändiga injektionerna. Bothniabanan är ett annat projekt som kan påskyndas.

I det län jag kommer ifrån har vägverket fått klartecken för tidigareläggning av vägupprustning för 65 milj.kr. Det är bra. Men behovet är nära tio gånger så stort. Nedslitning av vägar är en enorm kapitalförstöring.

Alla som vill få en utbildning bör få chansen. Är det brist på lärare bör skiftgång provas för dem som vill undervisa på t.ex. kvällstid. Forskare kan temporärt ges ökad undervisningsskyldighet. Att ta in en kompis extra i klassen kan vara ett nytt sätt att visa solidaritet. Med hänsyn till de skador som arbetslösheten kan åstadkomma särskilt hos ungdomar bör en sysselsättningsgaranti för ungdomar upp till 25 år provas.

Anf. 65 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Läget på den svenska arbetsmarknaden är oroande. Arbetsmarknadsstyrelsens prognos över utvecklingen det kommande året är inte en i raden av profetior, utan ett konkret larm om hotande hög arbetslöshet.

Jag kan försäkra att regeringen kommer att göra sitt yttersta för att så många som möjligt skall erhålla fast eller tillfälligt arbete eller möjlighet till

utbildning. Det kommer att kräva omedelbara och akuta åtgärder såväl som strukturella åtgärder, och till dessa skall jag återkomma.

Det kan konstateras att statens budget för innevarande år visar på ett stort minus. Det lägger ytterligare sten på bördan när regeringen skall hantera situationen på arbetsmarknaden. Det finns inte heller något utrymme för expansion inom den offentliga verksamheten. Där handlar det om att förnya arbetet och bättre använda de medel som ställts till vårt gemensamma förhållande. Detta arbete skall ske noggrant och i samarbete med den kunniga personal som är den offentliga verksamhetens främsta resurs.

Orsakerna till den dystra bild som AMS tecknar och som regeringen i avsevärda delar måste ansluta sig till står att finnas dels i den internationella lågkonjunkturen, dels i att Sverige på hemmaplan förvärrar situationen.

Under 80-talet har den ekonomiska politiken gått i fel riktning. Sverige har i en kostnadsexplosion och genom en kompensationskarusell tappat mark på den internationella marknaden. Orderingången i industrin har t.ex. minskat mest på hemmamarknaden. Det håller inte med negativ tillväxt, om sysselsättningen skall kunna hållas uppe.

Jag har inte för avsikt att vara mer polemisk utan vill bara konstatera att regeringen får starta sitt arbete i ett läge som kommer att kräva stora insatser för att utvecklingen stegvis skall vridas rätt. Vad det innebär att gå länge utan jobb vet alla som provat på, också anhängarna. Att vara långtidsarbetslös innebär för många att man börjar tvivla på sig själv. En del söker stöd i droger och hamnar i missbruk. Familj, släkt och vänner drabbas. Detta är kända fakta som tydliggörs i en artikel i Svenska Dagbladet i dag om Luleåforskaren Anne Hammarströms arbete – Bengt Hurtig anförde ett citat ur hennes rapport.

Jag skall ta ett annat citat, nämligen av en pojke: "Jag satt uppe halva nätterna. Jag åt sämre, lagade aldrig mat utan levde på hamburgare och snask så blodvärdena sjönk. Jag mådde hemskt dåligt, fick blödande magsår och hamnade på sjukhus. Det var också psykiskt knäckande att gå arbetslös."

Han hade varit arbetslös under ett helt år, och så har vi inte rätt att behandla svenska ungdomar – inga andra ungdomar heller.

För samhället innebär växande arbetslöshet slöseri med resurser. I den omfattande arbetslöshetens förlängning finns ett allt ojämlikare samhälle. Det finns risk för det s.k. tvätredjedelssamhället, där två tredjedelar har det hyggligt men en tredjedel far illa. Den som tvivlar rekommenderas studier av länder med hög arbetslöshet. Risken vid långtidsarbetslöshet är alltid att en betydande grupp aldrig återkommer på arbetsmarknaden, oavsett konjunkturen.

AMS bedömer nu att 7,5 % av arbetskraften nästa år kommer att vara öppet arbetslös eller omfattas av arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Skulle den prognosen bli verklighet nästa höst motsvaras det av att hela arbetskraften i Västernorrlands, Västerbottens, Norrbottens och Gotlands län skulle sakna ordinarie arbete. Det är inga trevliga siffror.

Jag gör ingen längre genomgång av läget. Låt mig bara konstatera att de regionala skillnaderna i arbetslöshetstal är mycket stora.

I regeringsförklaringen slås fast att olika arbetsmarknadspolitiska medel kommer att användas. När det gäller regionalpolitiken vill jag peka på att

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Arbetsmark-
nadspolitik
och regional-
politik*

regeringen är beredd att aktivt arbeta för att hela landet skall leva och utvecklas. Regeringen bereder nu ett ekonomiskt och arbetsmarknadspolitiskt paket, vars innehåll kommer att presenteras inom kort. Detaljerna i paketet får därmed vänta, men paketet kommer att innehålla såväl medel till AMS som t.ex. extra satsningar på vägar och järnvägar.

Regeringen undersöker också möjligheten att skapa ytterligare utrymme för utbildning vid högskolorna, i gymnasieskolan eller komvux. Regeringens uppfattning är att passivt utbetalande av bidrag är en sistahandslösning, som tyvärr i uppkommet arbetsmarknadsläge blir av större omfattning än vad som är önskvärt.

De åtgärder som jag kommer att föreslå kommer att ha stor betydelse på längre sikt. Svenskt näringsliv är betjänt av bättre kommunikationer när hjulen börjar snurra litet fortare. Investering i kunskap och utbildning är alltid en resurs som för saker och ting framåt. Regeringens målsättning är att arbetslösheten skall motas och att Sverige skall gå stärkt ur vågdalen för att bättre klara 90-talets konkurrens i en alltmer internationaliserad ekonomi.

Herr talman! Det kommer också att krävas andra åtgärder. Den svenska ekonomin måste ges ny näring. Med en långsiktig och hållbar tillväxt som ger nya resurser skapar vi de goda framtidsjobben. Den negativa BNP-utvecklingen måste brytas till förmån för en dynamisk och miljöriktig ekonomisk utveckling. Regeringen ser småföretagen som en stark motor i förnyelsen av näringslivet. Där finns inneboende växtkraft.

90-talet skall bli småföretagens årtionde. Åtgärder förbereds nu för att skapa framtidstro hos de svenska småföretagen och deras anställda. Det är fråga om att sänka skatter och att minska snärjande byråkrati. Detta är, i all blygsamhet, en särskild framgång för den linje som mitt parti drivit.

Regeringen – och alla andra goda krafter – har anledning att ta sysselsättningssituationen och utvecklingen på arbetsmarknaden på stort allvar. Regeringen kommer fortlöpande att pröva vilka åtgärder som skall sättas in för att ge största möjliga effekt.

Det finns inget utrymme för hård konfrontation. I stället måste alla krafter mobiliseras för att återskapa framtidstro och investeringsvilja på den svenska arbetsmarknaden.

Regeringens mål är att skapa det goda arbetet åt alla. Målsättningen måste vara att inte bara få möjlighet till ett arbete utan att arbetet skall vara meningsfullt och utvecklande. Det skall ge variation och möjlighet till social kontakt, samtidigt som arbetstagarna skall ha inflytande över sina jobb. Det gäller att skapa en bättre framtida arbetsmarknad och därmed en stark ekonomi. Arbetslinjen kommer att gälla.

Anf. 66 MONA SAHLIN (s) replik:

Herr talman! Låt mig börja med att uttrycka min glädje över arbetsmarknadsministerns senaste besked – att arbetslinjen skall fortsätta gälla och att han inte söker någon konfrontation utan vill att alla de krafter som har ett ansvar och en möjlighet att vara med och återskapa framtidstron och jobben i Sverige skall finnas med. Jag uttrycker min tillfredsställelse över det, eftersom jag tycker att vissa uttalanden från andra delar av regeringen om t.ex. de fackliga organisationerna och deras ställning tytt på en annan linje än den

Börje Hörnlund nu angav – att vi inte behöver konfrontation utan samarbete.

Jag noterade också att orsakerna till arbetslöshetskrisen enligt Börje Hörnlund var två – de internationella effekterna och den inhemska utvecklingen, dvs. överhettningen. Där har jag tidigare i kammaren i en annan roll uttryckt min uppskattning över att just Börje Hörnlunds parti, centern, var med och tog ansvar för att en av de viktigaste insatserna för att klara överhettningen, nämligen det arbete som Rehnberg gjorde, blev lyckosamt. Jag hoppas verkligen att man mycket ömt vårdar resultatet av det arbetet och även har de nära kontakter med parterna och det förtroende för parterna som gör att Rehnbergs arbete kan fullföljas med något långsiktigt, vilket utan tvivel behövs för att klara jobben.

Börje Hörnlund aviserar att konkreta förslag kommer, och jag får väl återkomma här i kammaren med kommentarer till dem. Men jag instämmer i många av de principer som arbetsmarknadsministern uttryckte när han talade om de sociala effekterna av arbetslösheten. Jag rekommenderar starkt hans anförande till läsning för industriministern, Per Westerberg, som jag tycker har uttryckt en annan syn på statens och samhällets ansvar för dessa sociala effekter av arbetslöshet.

Men skulle arbetsmarknadsminister Börje Hörnlund kunna säga något om sin syn på helheten i kampen för jobben! Kan vi i dag få ett klart besked om att arbetslivsfonden blir kvar? Vad händer med arbetsmiljökampen? Vad händer med arbetsrätten och översynen av den? Blir utbildningsvikariaten kvar? Tror arbetsmarknadsministern att sänkt förmögenhets- och aktieskatt kommer att få fart på jobben, eller delar arbetsmarknadsministern min uppfattning att det är just på arbetsmiljö-, kompetensutvecklings- och inflytan-
deområdet som staten och vi här i riksdagen måste formulera förslag?

Anf. 67 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Jag är helt enig med Mona Sahlin, och jag vill uttrycka min uppskattning av de principer som Börje Hörnlund redovisade när det gäller kampen för jobben och regionalpolitiken. Men de konkreta besked han gav i den här omgången gällde sänkta skatter och arbetsgivaravgifter för små och medelstora företag. Jag kan hålla med om att det finns en del att göra där, och vi är beredda att titta på det.

Regeringen utsätts samtidigt i media för ett stort tryck från arvtagarna till den gamla bolagshögern i Industriförbundet och Arbetsgivarförbundet, med förslag om en sänkning av arbetsgivaravgiften i storleksordningen 42 miljarder kronor. Förslaget om införande av karensdagar har man fått finansminister Anne Wibble att uttala sig för. Det finns också förslag om en ökning av egenavgiften till arbetslöshetskassan och ett avskaffande av arbetslivsfonden.

Vi menar att det här är en fullständigt felaktig väg att gå. Om vi skall stärka konkurrenskraften i svensk industri behövs satsningar på arbetsmiljö och rehabilitering av tidigare arbetsskadade människor. De stora kostnaderna gäller de långtidssjuka och de som har drabbats av sjukdomar i sitt arbete. Utveckling av arbetsplatsdemokratien, ett förstärkt inflytande för de anställda på arbetsplatserna och utbildning av de anställda är viktiga instru-

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Arbetsmark-
nadspolitik
och regional-
politik*

ment för att stärka konkurrenskraften hos de svenska företagen. Jag skulle gärna vilja höra Börje Hörnlunds synpunkter på de här förslagen.

Kraftigt sänkta arbetsgivaravgifter kan få samma effekt som den devalvering som genomfördes i början av 80-talet, då företagen tillfördes stora likvida resurser, som sedan hamnade i banker och finansbolag och blev instrument i den stora spekulationsvåg som har drabbat Sverige. Därför vill vi också varna för neddragningar i den storleksordning som Industriförbundet har föreslagit – vi hoppas att de inte kommer att genomföras.

Anf. 68 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c) replik:

Herr talman! Om man studerar det som hände på 80-talet finner man att svenska storföretag och andra svenska investerare då satsade oerhört stora belopp utanför vårt lands gränser. EG-anpassningen och den eventuella EG-anslutningen senare leder till att kapitalet blir helt fritt – det är i princip helt fritt i dag. I det läget kan Sverige inte ligga på helt egna skattenivåer, med specialskatter m.m., om vi vill ha investeringarna i vårt eget land. Jag vet att både Mona Sahlin och Bengt Hurtig är medvetna om det. Därför måste den här typen av anpassningar ske – det är en av möjligheterna att skapa ett bra framtida Sverige.

En hel del av de skattesänkningar som planeras kommer på detta sätt att på sikt mer än väl finansiera sig själva, men det är naturligtvis ett visst bekymmer i ett övergångsskede, när ingreppet görs.

Sedan kommer det att ske en översyn av arbetsmarknadslagarna, inte minst i syfte att underlätta för de mindre företagen. Det är ett sätt att ta bort en del av det byråkratiska arbetet, för att de skall syssla med vad de kan och vill, nämligen att producera. Det som är problemet i svenskt näringsliv är ju att det nu på tre år försvinner 130 000 industrijobb. Det behövs ett tungt och långvarigt arbete för att nivån skall bli högre igen, och det är en uppgift som regeringen måste ta tag i på fullt allvar.

När det gäller Rehnbergavtalet, som går ut i mars 1993, har jag nu en serie samtal med olika parter på arbetsmarknaden. En del samtal gäller att parterna redan nu, när de har tid på sig, måste börja prata på allvar, för att de tillsammans skall ta det ansvar som gör att vi långsiktigt klarar svenskt kostnadsläge och därmed en positiv utveckling. Jag är förhoppningsfull i fråga om att parterna kommer att ta det ansvaret på fullt allvar.

Arbetslivsfonden blir kvar. Det är fråga om små diskussioner, litet "kruemelurer i kanten", som det också var under den socialdemokratiska regeringens tid. Men huvudinriktningen är kvar, och kapitalet är i dag kvar.

Ja, jag hoppas att de förändringar som skall ske kan accepteras så småningom. Framför allt tror jag att de accepteras när man ser att det här är rätt riktning, att arbetsmarknaden fungerar bättre och svenskt näringsliv utvecklas på ett bättre sätt.

Anf. 69 MONA SAHLIN (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara göra några anmärkningar till det Börje Hörnlund nyss sade. Jag tror att han missförstod det jag sade om vad som är avgörande för att svenska företag och svenska investeringar skall finnas kvar och bli större i vårt land. Det är inte så mycket skattesatserna, som Börje Hörn-

lund nu antydde. Jag pratade om aktie- och förmögenhetsbeskattningen. Jag lever i förvisningen om att låg inflation och låga räntor är helt avgörande för var nysatsningarna och framtidstron kommer att finnas i de svenska företagen. Därför gjorde vi oss stor möda och lade ner ett stort arbete på Rehnbergavtalet.

Jag hoppas därför att dessa kontakter och det ömsesidiga förtroendet mellan parterna skall leda till att de själva också till fullo kan ta ansvaret för lönebildningen på 90-talet. Men då krävs det nog att den regering som nu sitter inte klampar in alltför mycket och ruckar på möjligheterna för vanliga löntagare att så småningom få ökad reallön. Det återstår att se.

Jag är mycket nyfiken på vad Börje Hörnlund menar med att man vill ha en översyn för att underlätta för de mindre företagen. Vad är det? Är det det som hans partiledare Olof Johansson tog upp i valrörelsen, om att i princip avskaffa LAS, lagen om anställningsskydd, i de mindre företagen? Det skall bli mycket spännande att se vad som konkret kommer ut av detta. Tror verkligen arbetsmarknadsministern att det i en annan konjunktur blir lättare för de små företagen att rekrytera och anställa människor om anställningsskyddet är sämre där än i de stora företagen? Jag tror att det snarare är motsatsen.

Jag blir likaså mycket nyfiken på vad dessa små "krumelurer i kanten" i fråga om arbetslivsfonden de facto betyder. Vi får väl bara vänta och se. Jag tar i alla fall arbetsmarknadsministern på orden då han säger att arbetslivsfonden blir kvar. Jag tackar för det beskedet. Börje Hörnlund har då lyckats övertyga moderater och folkpartister om att arbetslivsfonden skall vara kvar. Den är viktig och spelar en ännu större roll än vad många kanske har insett också när det gäller att klara jobben.

Anf. 70 BENGTT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Börje Hörnlund har gjort sig känd som en mycket god företrädare för en stark regionalpolitik. Han har insett att om hela landsändar hotas av beslut av aktörer på marknaden och samhället hotar att drabbas av höga kostnader som en följd av dessa beslut, så är det ofrånkomligt att civiliserade politiker måste reagera.

I en ekonomisk analys måste man noggrant undersöka vilka alternativa kostnader de olika förslagen ger. I den enkla nationalekonomiska modellen förutsätter man att arbetskraften skall röra sig till områden där kapitalet efterfrågar folk och är beredd att betala löner. Men i den fysiska verkligheten finns kraftiga rörlighetshämmade faktorer såsom nätverk av personliga relationer, familjeband osv. Ofta blir det andra än de arbetslösa i utslagna regioner som får jobben i de expansiva regionerna. Man bortser också i denna modell från de kostnader som uppstår till följd av medicinska, psykologiska och sociala problem för de drabbade individerna. Den mer råa marknadsökonomi måste därför balanseras av förnuftiga politiska beslut.

Det är en sak att lägga ned ett företag i en expansiv region under en högkonjunktur. En annan sak är att lägga ned ett företag i en glesbygd under en lågkonjunktur. Det är detta som invånarna i Kalix kommun och anställda vid ASSI i Karlsborg har insett och därför gått till en så kraftfull offensiv för en verksamhet som dessutom anses företagsekonomiskt lönsam. Kalixbornas

vilja att ta ansvar för utvecklingen kommer att bli ett föredöme för medborgare i andra kommuner. Jag befärar att detta bara är en av de regionalpolitiska konflikter som vi kommer att få uppleva. Därmed kommer också regeringens manövreringsutrymme att begränsas av politiska skäl.

Parollen Hela Sverige skall leva finns med i regeringsförklaringen, och det är bra. Denna paroll förpliktar, men hur skall den kunna förenas med en nedläggning av pappersbruket i Karlsborg? Vid Börje Hörnlunds besök den 23 oktober förväntar man sig svar på många frågor. Har regeringen möjlighet att bli enig om att ett statligt stöd till investeringar i pappersbruket är nödvändigt?

Anf. 71 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c) replik:

Herr talman! Självklart är regeringen inriktad på att hålla inflationen låg. Det är bl.a. därför som vi samtalar med parterna om ett ansvarstagande efter det att Rehnbergsavtalet löper ut. Självklart eftersträvar vi också en ekonomisk politik som leder till lägre räntor.

Mona Sahlin talade om förmögenhetsskatten. Man kan uttrycka saken med andra ord och säga så här: Låt pengarna vara kvar i våra små och medelstora företag och där användas till nyinvesteringar och jobb. Pengarna skall beskattas först när de tas ut för konsumtion. Det kan inte vara något fel, speciellt inte i den kreditmarknad som företagen i dag upplever, att låta pengarna stanna kvar i företagen och användas till att skapa nya jobb. Jag ser saken så här: Det är framför allt i de små och medelstora företagen och hos egenföretagarna som man kan klara av detta. Det rör sig om ca 300 000 företag som är i den här situationen. Kommer framtidstron tillbaka så att en tredjedel av dessa företag börjar anställa en och annan person, då löses en stor del av problemen på den svenska arbetsmarknaden och i den svenska ekonomin.

Så några ord till Bengt Hurtig. Jag ger inga besked till Kalixborna den 23 oktober. Mitt besök där syftar till att jag skall få en totalinformation under hela dagen. Därefter åker jag hem och bereder frågorna i det egna departementet. Jag talar också med andra ministrar, om det finns underlag för sådana samtal.

Anf. 72 SONJA REMBO (m):

Herr talman! Den tredje vägens politik har misslyckats. Därom vittnar inte minst ökningen av arbetslösheten vars styrka t.o.m. AMS-chefen jämför med 1930-talets. Den totala arbetslösheten hamnar på nivåer som gott och väl motsvarar de europeiska. Avsikten med den tredje vägens politik var ju ändå full sysselsättning – arbete åt alla. Men, som Samuel Johnson en gång formulerade det: Vägen till helvetet är stensatt med goda föresatser. Det är inte viljan som har fattats, men väl förmågan.

Vad vi nu har att hantera är inte enbart en nedgång i den ekonomiska konjunkturen. Sverige lider också av strukturella problem som det kommer att ta lång tid att rätta till. Det stora problemet är utslagningen av industrikapacitet, uteblivna investeringar och uteblivna satsningar på nyföretagande.

Enligt Industriförbundet kommer en femtedel av Sveriges industri, eller

200 000 jobb, att ha försvunnit mellan åren 1989 och 1992. Det betyder att grunden för vårt välbefinnande eroderar.

Den borgerliga regeringen har nu lagt grunden för en ny start för Sverige. För att lyckas måste vi frigöra oss från den mentala socialisering som genom-syrar så mycket av den politiska debatten och tänkandet i Sverige.

Arbete skapas inte av politiska beslut om aldrig så sinnrika AMS-åtgärder och aldrig så höga anslag av skattemedel. Arbete skapas genom att svenska företag framgångsrikt kan konkurrera såväl internationellt som på hemma-plan.

Regeringsdeklarationen anger mycket klart de förändringar som rege- ringen avser att genomföra för att ge förutsättningar för framtidens arbets- tillfällen. En fast föresats att föra in Sverige i den europeiska gemenskapen, avveckling av löntagarfonderna, sänkningar eller avskaffande av i första hand de skatter som är mest hämmande för investeringar och företagande, en ny och positiv syn på företagande, sparande och enskilt ägande samt en skola som ger kunskaper och färdigheter liksom satsningar på högre utbild- ning och forskning – det är förändringar som lägger en första grund för fram- tidens arbetstillfällen.

Lönebildningen måste ske enligt andra principer än de principer som den socialdemokratiska modellen förutsatt. Parterna på arbetsmarknaden måste ta det fulla ansvaret för en lönebildning som utgår från individens kunskaper och prestationer. Löne- och skattepolitiken måste utformas så att det lönar sig att arbeta och förkovra sig.

Genom att öppna de offentliga vård- och omsorgsmonopolen öppnas en ny marknad för utveckling och nyskapande. De anställda befrias från den politiska tvångströjan.

Arbetsrätten måste reformeras och utformas för morgondagens arbets- marknad. Regler som hindrar och hämmar måste ändras eller tas bort. Det gläder mig att jag i dag kan konstatera att arbetsmarknadsministern bekräf- tar att den parlamentariska utredning som vi länge har begärt nu kommer till stånd.

Arbetsförmedlingsmonopolet måste avvecklas. De fackliga organisatio- nernas monopol på arbetslöshetsförsäkring måste ersättas av en allmän obli- gatorisk försäkring. Det är inte acceptabelt att var tredje arbetslös saknar ett godtagbart ekonomiskt skydd. Jag beklagar att det inte har varit möjligt att uppnå enighet om att avveckla arbetslivsfonden. Dess medel skulle exempel- vis räcka till en sänkning av arbetsgivaravgiften med minst 1,5 % under ett år. Det skulle betyda mer för jobben än vad den nuvarande fonden någonsin kan betyda.

I första hand handlar det om att stoppa den pågående utslagningen av ar- betsplatser och människor. Det handlar om att riva murar och slakta många heliga kor. Men det handlar också om att se till att människor inte drabbas hårdare av arbetslöshet än vad som är oundvikligt. Arbetsmarknadspoliti- ken har en viktig social funktion och en funktion för att hjälpa människor in i och tillbaka till arbetslivet.

Arbetsmarknadspolitiken drar mycket stora kostnader. Under inneva- rande budgetår har den hittills dragit 30 000 miljarder kronor inkl. kontant- stöd och ytterligare 11 miljarder kronor för handikappåtgärder. Troligen kan

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Arbetsmark-
nadspolitik
och regional-
politik*

vi räkna med ännu högre kostnader. Det är nödvändigt att dessa mycket stora medel används på ett rationellt och effektivt sätt. Arbetslöshet är ett oerhört slöseri med människor och resurser. Jag är inte övertygad om att dessa pengar alltid används på mest rationella och effektiva sätt. I själva verket vet vi ganska litet om kostnaderna för och effekterna av olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Det krävs bättre uppföljning. Detta är särskilt viktigt i ett läge där AMS har nått taket för sin förmåga, dvs. ca 3 % av arbetskraften i åtgärder, och där vi redan i utgångsläget har ett avsevärt budgetunderskott samt där samtliga sektorer i samhället har problem samtidigt.

Det finns inga snabba klipp som i ett slag skapar en fungerande arbetsmarknad, men vi har nu börjat dra upp Sverige ur arbetslöshetens stålbad, och vi har börjat lägga grunden för en stabil arbetsmarknad i framtiden.

Anf. 73 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Jag ber i likhet med utskottsordföranden att få hälsa vår nye arbetsmarknadsminister välkommen både i ämbetet och till hans första arbetsmarknadspolitiska debatt. Det faktum att Börje Hörnlund är trimmad i arbetsmarknadsutskottets tradition och inriktning tror jag utgör en bra grund för en god statsrådsinsats.

Sverige befinner sig i en allvarlig ekonomisk kris. Det har fört med sig en drastisk försämring av läget på arbetsmarknaden. Arbetslösheten stiger trots kraftigt ökade satsningar på arbetsmarknadspolitiska åtgärder. AMS spår nu att vi kommer att drabbas av den kraftigaste nedgången på arbetsmarknaden sedan det dystra 30-talet. Varslen om uppsägningar ligger på en alarmerande hög nivå, och fler varsel än någonsin leder till uppsägningar.

Antalet sysselsatta har minskat över hela arbetsmarknaden. Mest dramatisk är nedgången av antalet sysselsatta inom industrin. Under de senaste åren har över 100 000 jobb försvunnit i just den livsviktiga industrin. Både den privata och offentliga tjänstesektorn har också drabbats av nedskärningar.

Arbetslösheten bland ungdomar och handikappade ökar ännu snabbare än bland befolkningen i övrigt. Det är ett dystert arv som den socialdemokratiska regeringen lämnar efter sig. Det är desto mer anmärkningsvärt som socialdemokraterna under valrörelsen har anklagat andra partier för svartmålning av det ekonomiska läget. Socialdemokraterna har inte måktat att genomföra den nödvändiga strukturomvandlingen. I stället har svenska folket invaggats i tron att läget i den svenska ekonomin är bra.

Det som nu krävs för att komma till rätta med problemen i svensk arbetsmarknad är en ny ekonomisk politik, en politik som innebär att vi kan skapa nya, riktiga jobb. För det enda som kan öka sysselsättningen och återge de arbetslösa tron på framtiden är just att de får jobb.

Utskottets ordförande Mona Sahlin talade om den svenska modellen och avsåg då närmast arbetslinjen. Om denna linje har vi i riksdagen i allt väsentligt varit överens. Hon tyckte illa om att det gjordes jämförelser med Europa. Jag delar hennes uppfattning att våra arbetslöshetstal ännu inte är jämförbara med många länders i det övriga Europa, men vi går i rask takt åt det hållet, och det är mycket illavarslande.

Mona Sahlin frågade: Blir SKF-tjejerna lyckligare om aktieägarna får mer

och det blir karensdagar? På det kan jag svara att socialdemokraterna inte helt har glömt av aktieägarna under den gångna mandatperioden. Sjukförsäkringen har redan kraftigt försämrats, varför det är litet poänglöst att tala om den saken. Den fråga som borde ha ställts av utskottsordföranden när hon tidigare deltog i debatten är den här: Hur säkras jobben för dessa SKF-tjejer? Att få veta det tror jag skulle göra dem lyckliga. Situationen är den att detta gamla fina företag SKF till största delen har sin verksamhet på annat håll än i Sverige. Därför borde både socialdemokrater och andra ställa sig frågan: Hur säkras och utvecklas vi jobben i Sverige?

I regeringsdeklarationen påtalas det nödvändiga i att investeringar i bl.a. vägar och järnvägar skall kunna tidigareläggas. Jag tror det är bra att så sker. Arbetsmarknadsministern sade alldeles nyss att arbetslinjen skall fullföljas och att arbetslöshet är det största slöseri vi kan hålla på med. Det är bra och värdefullt att detta klart sägs ut i kammaren och i denna debatt. Därför är det viktigt att vi hävdar den aktiva arbetsmarknadspolitik:

- en arbetsmarknadspolitik som innebär att de arbetslösa ges förutsättningar att få nya arbeten,
- en arbetsmarknadspolitik som har till syfte att minska de oacceptabla sociala effekter som långtidsarbetslöshet för med sig,
- en arbetsmarknadspolitik som innebär att arbetslinjen skall hävdas,
- en arbetsmarknadspolitik som innebär ett särskilt stöd till de speciellt utsatta grupperna på arbetsmarknaden och
- en arbetsmarknadspolitik som innebär att arbetsmarknadsstyrelsens hela arsenal av sysselsättningsåtgärder utnyttjas.

Det dystra läget på arbetsmarknaden innebär också att risken för utslagning på grund av arbetsskador ökar. Därför är det också en viktig uppgift för den nya regeringen att föra en aktiv arbetsmiljöpolicies. På samma sätt som inom miljöpolitiken måste vi sätta ett pris på arbetsmiljön såväl som på den yttre miljön.

En annan väg att gå är att utarbeta former för personalekonomiska bokslut, som kan ge de arbetssökande en bra information om hur personalsituationen, arbetsskador och arbetsmiljö på företaget ter sig.

Arbetslivsfonderna måste användas som ett aktivt instrument för att man skall komma till rätta med skadliga arbetsmiljöer. Fondernas reglementen måste ses över så att onödigt byråkrati kan undvikas. Det gäller både inom fonderna som inom de företag som söker bidrag från fonderna.

Vi i folkpartiet vill i socialliberal anda slå vakt om allas rätt till arbete. Vi måste i praktisk handling visa på arbetets värde för den enskilde individen och för hela samhället. Vi slår vakt om anställningstryggheten och möjligheterna till inflytande på arbetsplatsen för de anställda. Vi vill, som jag nyss sade, arbeta för att förbättra arbetsmiljöerna.

Anf. 74 CARL-OLOV PERSSON (kds):

Herr talman! Det är ungefär lika mycket publik här i salen som på ett normalt politiskt torgmöte hemma i Köping, men jag tror ändå att en sådan här debatt har ett värde.

Sverige fungerar som en människa med förhöjt blodtryck. Den som drab-

bats av den åkomman blir kall om händer och fötter. Sveriges ytterområden – det vi kallar glesbygd – har drabbats av kylan. Ta Bergslagen som ett exempel. Det som en gång var Sveriges händer håller på att bli ett industrimuseum, och nu står åkrarna i tur.

Åkermarken, som ligger insprängd i det mellansvenska landskapet och som vittnar om fler tusenårigt odlarnit, håller på att växa igen. I området Skinnskatteberg-Fagersta-Norberg skall 70 % åkermarken tas ur bruk.

Svenska landskap som har levt på sina egna meriter töms på sysselsättning, ungdom, kultur och service. Kvar blir de gamla, som får leva med landskapets förfulning och med den kulturella utarmningen.

Kylan tränger sig på. Ständigt kommer nya negativa besked, senast budet från Kalix.

Medan tillväxten i skogen ligger på 100 miljoner kubikmeter, stannar uttaget vid 70 miljoner. Skogsindustrin drar ner på kapaciteten i stället för att investera. Om vi rensar exporten från importerade delar, står skogsnäringen för 45 % av den svenska exporten, och när skogsnäringen nu lägger ner, drabbar det naturligtvis handels- och bytesbalanserna mycket negativt.

Vad skall då regeringen göra? Skall den öppna företagsakuten? Det är inte så lätt.

De lätta förtjänsternas tid är över. Vi kan inte devalvera oss ur krisen längre. Plötsligt har vi fått öppna ekonomier liknande de östasiatiska bara 40 mil från våra gränser. I Baltikum är personalkostnaderna bara en tjugon-del av Sveriges – 6 kr. per timme.

Nu krävs det att vi tillsammans tar ansvar för att Sverige får en sund marknadsekonomi och att vi upphör med den låt-gå-politik som tidigare förekommit.

Jag hoppas att den nya regeringen kan skapa den framtidstro som krävs för att vi skall slippa se fram mot en ny förödande socialistisk era.

Herr talman! Låt mig fortsätta på liknelsen mellan människokroppen och landet Sverige. Den kände läkaren Alf Spångberg har ett bra recept för den som vill hålla sig frisk – ät mycket fibrer, drick mycket vatten och gå mycket:

- Ät mycket fibrer – spara på kaloriintaget. Vi får inte leva över tillgångarna längre. Vi får inte fortsätta att låna till konsumtion vare sig från utlandet eller från kommande generationer.
- Drick mycket vatten – försök inte med någon beroendeskapande verklig-hetsflykt. Verkligheten är att politiker inte skapar jobben inom den pri-vata sektorn. Politiker kan bara lägga till rätta så att kreativa människor vågar och kan vara företagare. En varning till alla politiker – det är lättare att förstöra företagandet än att bygga upp det.
- Gå mycket – arbeta mer, eller kanske effektivare. Alla som kan måste få vara med i arbetet.

Det här är receptet för den sjuka samhällsekonomin. Men kom ihåg att för att vi skall få patienten att ta medicinen krävs gemensamma värderingar, en folkets vilja att vara med och ta ansvar. Jag är tacksam för den värdein-riktning som är formulerad i regeringsdeklarationen. Jag hoppas och tror att grunden har lagts för ett långvarigt, ansvarsfullt och framgångsrikt rege-rande.

Anf. 75 STEN ÖSTLUND (s):

Herr talman! Det är litet märkligt med de nya partiernas företrädare här i kammaren. De beklagar sig mycket över att det är så litet folk här. Jag tycker att de då kan börja i sina egna partier och mana sina egna partikamrater att vara i kammaren. Av tradition brukar utskottens representanter vara närvarande i resp. ämnesdiskussioner.

De borgerliga partierna har alltid framhållit behovet av fasta spelregler för kapital och företagsägande. De har heller ingen anledning att klaga över den utveckling av skattesystemet som regeringen nu har aviserat skall genomföras. Lars Hedfors gjorde en bra genomgång av detta i den föregående debatten.

Herr talman! De som däremot kommer att få känna på vad ändrade spelregler kan innebära i annan mening – negativ – är uppenbarligen de anställda i såväl privat som offentlig sektor. De flesta av de borgerliga partierna har aldrig ömmat särskilt mycket för dessa människor, och de har aldrig lovat fasta spelregler, vilket de med fog kan hävda och vilket skall erkännas. Om man tar del av de krav som har framförts och framförs i SAF-tidningen – som får anses vara det ledande organet för högerkrafterna i landet – finner man att det inte råder något tvivel om i vilken riktning intressegemenskapen går. Om jag håller mig till det område som arbetsmarknadsutskottet har att behandla, är det inte precis småsaker som den kravmaskinen formulerar.

Ett krav är kraftigt sänkta arbetsgivaravgifter, som är en finansieringskälla till stora delar av vårt välfärdssystem och som nogsamt avräknats i förhandlingar om tillgängligt löneutrymme under gångna tider. Inom SAF är man ärlig och gör i en ledare fullt klart att en sådan sänkning måste finansieras genom minskade offentliga utgifter på de breda sociala områdena – pensioner, sjukförsäkring, barnomsorg, arbetslöshetsersättning osv.

I A-kassan skall enligt finansministern egenavgifterna höjas, och hela systemet skall förmodligen också förstatligas. Kassan drivs som bekant nu av de fackliga organisationerna, och det var de som en gång själva byggde upp kassan. Finansministerns eget parti har föreslagit en sexfaldig höjning av egenavgifterna, vilket kommer att ge avgiftshöjningar från 25–30 kr. per månad, som är det vanliga i dag, till 150–180 kr. per månad, om nuvarande nivå på ersättningen skall behållas. Även de anställda skall känna av att arbetslöshet kostar, säger finansministern.

För att även göra det fackliga medlemskapet kännbart skall den skattereduktion som nu finns avskaffas och bidra till kapital och arbetsgivaravgifternas sänkning.

I valrörelsen presenterade centern ett förslag till kraftiga försämringar i lagen om anställningsskydd, särskilt för småföretagare. Det sammanfaller med vad moderaterna sedan länge har krävt, även om moderaterna aldrig har satt någon gräns för småföretag utan velat genomföra försämringar i lagen om anställningsskydd för alla företag.

Under förra mandatperioden antogs en ny arbetsförmedlingslag, som gav vissa möjligheter att hyra ut arbetskraft. Men vi slog vakt om en enhetlig samhällsstyrd förmedling, i enlighet med den ILO-konvention vi är bundna av. De borgerliga partierna vill då säga upp ILO-konventionen. Jag tycker att det skulle vara ganska uppseendeväckande om ett välfärdsland som Sve-

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Arbetsmark-
nadspolitik
och regional-
politik*

rige skulle gå den vägen med sina internationella åtaganden. Inom ILO har vi antagit en rad konventioner som syftar till att ge löntagarna och de anställda likvärdiga konkurrensvillkor samt att vi skall undvika social dumpning som konkurrensmedel. Vi har därför ILO-konventioner på många av arbetslivets områden.

Om Sverige inte kan stå fast vid ILO-konventionen om arbetsförmedling, vilka konventioner skulle då sämre bemedlade länder kunna tänkas säga upp för att gynna sig, sina företag och sitt näringsliv? Hur skall andra länder göra om Sverige inte ens anser sig kunna behålla konventionen om att ingen skall kunna tjäna pengar på andras arbetslöshet?

Inte desto mindre, vilket har bekräftats i debatten i dag, ser det ut som om förslag kan komma redan under hösten från den nya regeringen i denna riktning.

I början av 1980-talet var kravet på sänkta ungdomslöner ett kärt område för borgerliga politiker. Det har varit tyst på den fronten ganska länge. Men nu börjar det igen komma krav från högerkrafterna genom SAF, och moderaterna har hakat på. Skall ett sådant förslag genomföras innebär det att en lag måste stiftas som tar över avtalen. Man skall således i lag fastställa vad ungdomen får tjäna och inte låta det regleras genom avtal mellan de fackliga organisationerna och arbetsgivarna. Det skulle vara mycket uppseendeväckande.

Ett viktigt beslut under förra riksmötet var ändringen i medbestämmandelagen, den s.k. lex Britannia, som är en förutsättning för att kunna hävda svenska villkor på svenska arbetsplatser. Inget av de borgerliga partierna ville ge de svenska löntagarna möjlighet att kunna hävda denna rätt genom sina fackliga organisationer. Även i det sammanhanget skulle det vara intressant att få veta om man kommer att införa ett internationellt register för sjöfarten, som kommer att kasta tusentals sjömän ut i arbetslöshet.

Anf. 76 ULF MELIN (m):

Herr talman! Jag kommer ifrån ett län, Jönköpings län, där vi under en mycket lång period i stort sett har varit befriade från arbetslöshet. Hos oss har i stället arbetsmarknaden bokstavligen ropat efter arbetskraft, både kvalificerad och okvalificerad. Under det senaste året har luften även gått ur arbetsmarknaden i mitt eget län. Vi är på väg att få arbetslöshetstal som vi inte har upplevt i minnans minne. Bara under det här året har arbetslösheten mer än fördubblats.

Socialdemokraterna misslyckades med sin ekonomiska politik, och det är de som har ansvaret för den negativa utveckling som vi nu upplever på arbetsmarknaden. Framför allt är det ungdomar som kommer i kläm. I gruppen ungdomar mellan 18 och 24 år är arbetslösheten uppe i 8 %. Detta är en mycket allvarlig utveckling. Det är passiviserande att inte ha något meningsfullt att göra samtidigt som det är förödande för självkänslan och självförtroendet att inte vara efterfrågad, att ingen behöver en.

Om vi skall vända den negativa utveckling som vi nu upplever är jag övertygad om att vi måste vidta långsiktiga åtgärder. Vi måste se till att underlätta för småföretagen, vilket bl.a. kännetecknar Smålandsandan. Vi måste se till

att småföretagen får möjlighet att gro, att växa och utvecklas. Det är de som är grundbulten för sysselsättningen i vårt land.

En åtgärd som är nödvändig är att ta bort skatten på det arbetande kapitalet i de små och medelstora företagen. Det är en viktig signal om att vi skall föra en företagsvänligare politik i landet, så att också investeringsviljan ökar. Det gynnar Sverige, och det skapar nya arbetstillfällen.

Nästa steg måste bli att vi sänker arbetsgivaravgifterna och att vi sänker momsen. Den enda vägen att gå för att få i gång industri och produktion är att sänka skattetrycket, världens i särklass högsta. Vårt rekordhögsta skattetryck är det största hotet mot välfärden och jobben, eftersom det har lett till att tillväxten har minskat alltmer och till att vi t.o.m. i år upplever en negativ tillväxt.

Jag skall också ta upp ett annat område där en satsning innebär en långsiktig investering, nämligen den högre utbildningen. Jag är ledamot i den statliga kompetensutredningen, och vi har gått igenom och kartlagt en mängd olika områden när det gäller kompetensutveckling i arbetslivet.

På ett, men nog så viktigt, område har Sverige halkat efter, nämligen i fråga om den högre utbildningen. Det här förhållandet är särskilt tydligt inom tillverkning och produktion. På de flesta ämnesområden utbildar vi till skillnad från andra industriländer färre akademiker och forskare än för 30 år sedan. En relativt liten andel av befolkningen har högre utbildning. Svensk industri blir alltmer lågteknologisk, ett resultat av den tredje vägens ekonomiska politik.

Det finns flera skäl till en utökad satsning på universiteten och högskolorna. Utan nya uppfinningar, ny teknik och nya metoder stannar näringslivet. Jobben blir alltmer komplicerade. Svarvare måste lära sig programmering, och bagare blir processtekniker, för att nu nämna några exempel. Mer komplicerade jobb kräver mer utbildning. Därför måste det till en satsning på den högre utbildningen så att Sverige åter når toppen.

I Jönköpings län utgörs industrin huvudsakligen av mindre och medelstora företag. Under de senaste åren har en betydande högteknologisk industri växt fram. Arbetstillfällena inom tillverkningsindustrin svarar för ungefär 30 % av sysselsättningen, att jämföra med 20 % i övriga riket. Länet är därmed underrepresenterat vad gäller sysselsättning inom tjänstesektorn. Detta har enligt flera bedömare ett samband med det begränsade utbildningsutbudet. Eftersom tillväxten antas ske inom den privata tjänstesektorn, säger det sig självt att situationen för länet inger farhågor. Därför måste högskolan i Jönköping tilldelas fler platser inför budgetåret 1992/93.

De knappa anslagen till lokala linjer och fristående kurser har utgjort och utgör ett stort bekymmer. En annan omständighet som inneburit att gapet mellan högskolan i Jönköping och de flesta andra högskoleenheter inte bara förblivit oförändrat utan t.o.m. ökat när det gäller LIFT-anslagen är de medvetet regionalpolitiska satsningar som gjorts på högskolor i stillastående eller tillbakagående regioner.

Men vi måste, herr talman, även bedriva friskvård, och det är rimligt att högskolan i Jönköping får ytterligare 250 årsstudieplatser till lokala linjer och fristående kurser. Då skulle högskolan komma upp i samma nivå i fråga om sitt utbud av fristående kurser som övriga nya högskolor i landet. De nya

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Arbetsmark-
nadspolitik
och regional-
politik*

platserna skall fördelas mellan sektorerna för teknik, ekonomi och administration. Det skulle innebära en utbyggnad av ingenjörslinjerna samt av fristående kurser och påbyggnadsutbildning inom tekniksektorn, grundläggande juridikutbildning som komplettering till utbildet av ekonomiutbildningar samt ett större utbud av språkutbildning. Detta är en av hörnstenarna för en utveckling av näringslivet och en höjning av kompetensnivån inom arbetslivet.

Anf. 77 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Den arbetslöshetskris som rasar i hela vårt land i dag har pågått i de norrländska glesbygderna i drygt 18 månader, på sina håll kanske i flera år. Dålig lönsamhet i de små och medelstora företagen blandas med strukturomvandlingar av basnäringarna. Allt detta ger fog för AMS konstaterande att arbetslösheten kommer att bli den värsta sedan 30-talet.

I en lågkonjunktur finns det mycket goda skäl att rusta för framtiden. I det ekonomiska läge som den socialdemokratiska regeringen försatt landet blir detta mycket svårt. Trots detta finns ingen annan väg att gå om man vill stärka landets svagaste områden inför framtiden.

Efter år av utredande och därefter ett mycket blygsamt resultat av den regionalpolitiska utredningens arbete tvingas man ställa frågorna på nytt. Hur skall en offensiv regionalpolitik vara utformad? Hur skall den förverkligas med nuvarande ekonomiska kris i landet? Vad behöver göras – på såväl kort som lång sikt?

Folkpartiet liberalerna har år efter år hävdats att mobiliseringspolitiken är den enda rätta vägen. Man måste mobilisera de människor som finns och verkar ute i bygderna. De vet vad som behöver göras. Därför är satsningar på de enskilda människorna och på infrastrukturen av avgörande betydelse för utvecklingen i glesbygden.

I en stor debattartikel i Dagens Nyheter i våras tog landshövdingarna i Norrlandslänet upp frågan om Norrlandslänens stora betydelse för landet som helhet. Nettoexporten från skogsindustrin enbart i Västernorrland är större än hela den svenska bilindustrins nettoexport. Norrland betyder genom vattenkraften och skogsnäringen oerhört mycket för landet som helhet. Därför är satsningar på vägar och järnvägar i Norrland en riksangelägenhet.

Sedan något år tillbaka erbjuder SCA mycket goda villkor för de anställda som vill pröva att starta eget ute i skogsbyarna. Det huvudsakliga skälet är att byarna måste leva vidare för att skogsbruket skall kunna fungera. Insatser måste alltså till för att förbättra glesbygdsvägarna och bygga ut telekommunikationerna för att göra det möjligt för människor att bo kvar i glesbygden och därmed bidra till aktiv skogsnäring till gagn inte minst för skogsindustrin och för hela landet.

I REK 87 och vid många seminarier har frågan om kvinnorna i glesbygden tagits upp. Undersökningar visar att många av inlandsorterna har brist på kvinnor. De som först lämnar glesbygden är ju kvinnorna. Många frågar sig vad som skall göras för att råda bot på detta problem.

Undersökningarna visar också att utbildningsmöjligheterna är dåliga liksom tillgången på attraktiva jobb för kvinnor och fritidssysselsättningen. Jag

har vid otaliga tillfällen frågat den tidigare regeringen varför man i detta läge diskriminerar kvinnorna i glesbygden. Svaret har uteblivit.

Folkpartiet liberalerna hävdar att utbildning, utveckling, forskning och kultur är avgörande inslag i en aktiv regionalpolitik. Glesbygdens folk måste ha samma möjligheter till utbildning både på gymnasienivå och i högskola. Den tekniska utvecklingen som televerket presenterar är därför mycket viktig för denna angelägenhet. Detta betyder också att specialskolor, som statens skola för vuxna, måste ges goda möjligheter att fortsätta sin verksamhet.

Finns inte möjligheten att skaffa behörighet för högskolestudier även i glesbygden blir inte distansundervisningen vid högskolor och universitet den spjutspets som den måste vara även för folket i glesbygden.

Herr talman! Debatten om inlandsbanans överlevnad är inte slut än. Med den nya regeringen finns det goda möjligheter att rädda inlandsbanan. Jag förutsätter att regeringen med stort intresse tar del av den utredning som skall lämnas inom några veckor. Inlandsbanan är en profilfråga för den samlade regionalpolitiken. Järnvägarna i vårt land kommer att bli alltmer betydelsefulla i framtiden. Det är därför orimligt att inte ta till vara och rusta inlandsbanan för fortsatt trafik.

Herr talman! I regeringsförklaringen slås fast att satsningar på bättre vägar och järnvägar är betydelsefulla för en aktiv regionalpolitik. De är en förutsättning för att småföretagen, som är ryggraden i glesbygdens näringsliv, skall nå sina marknader och kunna sälja sina varor och tjänster. Det är därför med glädje jag noterar att regeringen uttalar att sänkta socialavgifter skall gälla för fler verksamheter i Norrlands inland. Det är inte vi politiker som skall bestämma vilka verksamheter som skall bedrivas. Med detta besked från regeringen diskrimineras inte heller kvinnor som vill bedriva verksamhet i Norrlands inland. Nu kommer de att kunna driva företag på samma villkor som männen.

Jag vill, herr talman, avsluta med att säga att en sänkning av skatter och avgifter på de små företagen stärker utvecklingen och konkurrenskraften i våra bygder. Det är enbart starka och väl fungerande småföretag som kan rädda landets glesbygder. Det krävs en mobilisering ute i glesbygden. Enda möjligheten är att fler och kraftfulla företag kan verka.

Anf. 78 MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Att vara arbetslös är svårt. Att inte känna sig behövd någons, att vara utanför, att inte veta hur man skall klara sin försörjning och sin framtid är nedbrytande. Särskilt svårt är det för ungdomar som aldrig har varit inne på arbetsmarknaden och som nu resultatlöst letar efter jobb. Handikappade och invandrare drabbas också svårt, likaså alla de som varslats om uppsägning. Kvinnor som blir arbetslösa har svårare än män att få nytt jobb.

Bordet som den socialdemokratiska regeringen lämnade efter sig är dukat med en efter svenska mått mänt gigantisk arbetslöshet. AMS framtidsprognos är minst sagt dyster. 4,5 % öppen arbetslöshet nästa år och 3 % i arbetsmarknadspolitiska åtgärder är siffror som vi aldrig trodde att vi skulle behöva uppleva i Sverige.

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Arbetsmark-
nadspolitik
och regional-
politik*

I mitt hemlän – Älvsborg – där vi tidigare hade en lägre arbetslöshet än genomsnittet i landet har läget förvärrats snabbt, så att vi nu ligger betydligt högre än genomsnittet. Vi har speciella problem. Det är teko, bilindustrin med dess underleverantörer samt neddragningar i kommunerna och i lands-tinget. Enligt länsarbetsnämnden kommer det närmaste året att karaktäriseras av en kraftigt ökande arbetslöshet. Prognosen för augusti 1992 är 6,4 % öppet arbetslösa. Befolkningen i Älvsborg har också en genomsnittligt lägre utbildningsnivå än i övriga landet. Behovet av utbildningsinsatser på alla nivåer – högskola, gymnasier, komvux, folkhögskolor och arbetsmarknadsutbildning – är därför mycket stort.

Jag har tagit Älvsborg som ett exempel på län med stora problem, väl medveten om att vi inte är ensamma. Det finns många andra län med motsvarande problem.

För att klara denna akuta kris krävs nu omedelbara åtgärder i form av satsning på infrastruktur: utbildning, vägar och järnvägar. Det gäller satsningar i hela landet som kan sättas i gång snabbt och som ger oss sådant som vi behöver för framtiden. I regeringsförklaringen står mycket tydligt angivet att regeringen avser att utnyttja varje del av den arbetsmarknadspolitiska arsenalen och att AMS under hösten kommer att tillföras ytterligare resurser. Detta har bekräftats av arbetsmarknadsministern alldeles nyss. Det är den politik som vi i centern har hävdad i valrörelsen. Den öppna arbetslösheten och särskilt långtidsarbetslösheten måste nedbringas så långt det är möjligt. All erfarenhet visar att de som går arbetslösa länge till slut inte står till arbetsmarknadens förfogande. De slås ut. Förutom de rent mänskliga och sociala konsekvenserna står vi då utan beredskap inför framtida konjunkturuppgång.

Det som är allra viktigast för framtiden är att förbättra den svenska ekonomin och skapa framtidstro i företagen så att de ger varaktiga jobb. Det har diskuterats tidigare i dag och jag skall bara säga några ord om småföretagen. De åtgärder som vi föreslog i valrörelsen kommer nu att genomföras. Det är glädjande. Detta gäller även en förenkling av regelverket för de mindre företagen. Det är viktigt att säga att det är tryggheten för de arbetslösa som vi slår vakt om.

En annan allvarlig fråga handlar om att ungefär en tredjedel av de arbetslösa i dag står utan arbetsmarknadsersättning. Det är socialt oacceptabelt och leder till stor belastning på kommunerna vad gäller socialbidragskostnader. Vi i centern har länge krävt att en allmän arbetslöshetsförsäkring skall införas. Detta kommer nu att utredas. Det är också positivt och glädjande.

Arbetsmiljöfrågorna är också viktiga. Bekämpningen av arbetslösheten får inte ta över kampen för en bättre arbetsmiljö och för rehabilitering. Arbetslinjen måste gälla. Arbetet för att minska förslitningsskador, arbetsskador och andra arbetsmiljöproblem måste bedrivas med kraft. Den psykosociala arbetsmiljön måste också uppmärksammas särskilt. Arbetslivsfondens resurser ger stora möjligheter till förbättringar. De projekt som hittills har kunnat utvärderas visar entydigt på stor lönsamhet. Insatta medel betalar sig på kort tid i form av minskad sjukfrånvaro och minskad utslagning.

Eftersom vi vet att arbetsskador och förslitningsskador under 80-talet har ökat allra kraftigast bland kvinnor, är de åtgärder som kan sättas in på kvinn-

liga arbetsplatser särskilt viktiga och lönsamma. Det är bra att en stor del av arbetslivsfondens medel nu går till sådana arbetsplatser. Det är därför också viktigt att fonden kan fortsätta sin verksamhet, vilket vi fick besked om tidigare av arbetsmarknadsministern.

En annan arbetsmiljöfråga är det inflytande som Mona Sahlin tog upp tidigare. All erfarenhet visar att den som kan påverka sin egen arbetssituation också trivs bättre, har mindre frånvaro och över huvud taget mår bättre. Det gäller inte minst kvinnor. Jag säger det därför att vi vet att kvinnor i allmänhet har mycket litet inflytande på sina arbetsplatser. Det är någonting som vi måste och skall arbeta för att förändra.

Anf. 79 MAGNUS PERSSON (s):

Herr talman! När man har följt den allmänpolitiska debatten under ett par timmar och hört det lugnande besked som arbetsmarknadsministern har gett, kan man ändå instämma i hans ordval när han säger att läget är oroande. Jag kom plötsligt att tänka på den gamla sångversen "Löftena kunna ej svika. Nej, de står evigt kvar". Jag tror att regeringen har fått litet kalla fötter och att eftertankens kränka blekhet ändå innebär att man satsar på arbetslinjen. Det är bra.

Många frågar sig i dessa dagar: Kommer våra döttrar och söner att kunna ges en framtida utkomst om de bor i skogslänen? Kommer Värmland och övriga skogslän att rymmas i det av regeringen myntade begreppet Hela Sverige skall leva och utvecklas?

Jag verkar i ett av skogslänen, där vi i dag upplever en rätt så trist och besvärlig vardag. Dagens arbetsmarknad präglas av att antalet arbetslösa ökar vid varje räkningstillfälle. Varslen stiger. Lediga platser är mer eller mindre obefintliga i våra bygd.

Mitt eget hemlän, Värmland, har en betydande arbetslöshet med närmare 6 000 arbetslösa, eller 3,4 % av den yrkesverksamma befolkningen. De sex skogslänen redovisar totalt drygt 35 000 arbetslösa och toppar därmed den föga smickrande arbetslöshetsligan med allt ifrån 3,4 % i de södra delarna upp till 4,4 % i Norrbotten.

Herr talman! Samtliga skogslän redovisar arbetslöshetssiffror som ligger klart över riksgenomsnittet på 3 %. Under valrörelsen gick Börje Hörnlund och andra borgerliga partiföreträdare ut och sade att arbetslösheten inte får tillåtas stiga över 3 % i någon del av landet. Verkligheten har redan sprungit förbi arbetsmarknadsministern och andra. Detta är den bittra sanningen.

Samtliga branschområden berörs av lågkonjunkturen, men tillverkningsindustrin och inte minst bygg- och anläggningsindustrin toppar statistiskt sett. Krisen inom bygg- och anläggningsindustrin är en direkt följd av de borgerligas vallöfte att riva upp det av riksdagen tidigare antagna bostadsfinansieringssystemet. Som vi alla vet brukar byggare, beställare och partsorganisationer tillsammans med berörda myndigheter tidsplanera igångsättandet av jobben. Det har inte gjorts på många håll i landet. Därför ser det ut som det gör. Jag förutsätter att man inte kan tillåta en arbetslöshet som kanske ligger på 20–25 % av de yrkesverksamma byggjobbarna inom vissa områden. Här måste regeringen vidta åtgärder för att trygga sysselsättningen inom bygg- och anläggningsbranschen.

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Arbetsmark-
nadspolitik
och regional-
politik*

TCO-distriktet i Värmland gjorde ett uttalande strax efter valet. Man sade för det första att man vill jobba, bo och leva i Värmland. För det andra vill man ha en friare resursanvändning av AMS-medlen. För det tredje vill man att den befintliga arbetskraften inom den statliga sektorn skall få ha jobben kvar, att den inte skall permitteras. För det fjärde förutsätter man att den nya regeringen fullföljer infrastruktursatsningarna. Det är viktigt. Inte minst vill man att satsningen på högskolorna sker på ett konkret sätt.

Nu är det bekymmersamt. Nu får väl Kjell Ericsson, som skall upp till debatt, övertyga arbetsmarknadsministern och industriministern om att det är viktigt att satsa på skogslänen och på Värmland och att det är viktigt att de vallöften som ströddes under veckorna före valet infrias. Det finns en förväntan bland människorna hemma i Värmland och i skogslänen att de skall få jobb. Det finns en uppsjö av objekt allt ifrån vägar, järnvägar, luftfart osv. Får vi jobben skall vi nog klara av resten, säger de flesta värmlänningar nu. Vi är inte rädda att hugga i bara vi får chansen att ha någonting att bita i. Det är detta som är frågan.

Jag såg en rubrik häromdagen: "Ministrar ger olika signaler". Det gällde arbetsmarknadsministern och industriministern som tydligen sänder på olika våglängder. Jag hoppas att arbetsmarknadsministern "tar ett snack" med industriministern och att man fullföljer det som sades i debatten här i kammaren i våras om att det är viktigt att regeringen ser till att de regionalpolitiska synpunkterna vägs in i alla åtaganden från alla fackministrar. Det gäller statliga verk, myndigheter, departement osv.

En annan viktig fråga är hur satsningarna på högskolorna kommer att ske i framtiden. Kommer högeralliansens idéer om att man bara skall satsa på universiteten vara det avgörande, då kan vi nog säga god natt till regionalpolitiken, för högskolan i Karlstad och högskolorna i skogslänen och alla andra län har betytt och betyder oerhört mycket. Får de fasta forskningsresurser? Kommer en proposition att läggas fram under mandatperioden så att vi får tillfälle att syna den närmare i sömmarna? Jag förutsätter att man så småningom successivt ger fasta forskningsresurser till högskolorna.

Herr talman! Det är många frågor som hopar sig, men sex minuter går snabbt. Jag hoppas än en gång att Kjell Ericsson kan övertyga ministrarna i regeringen om att det är viktigt att det satsas på Värmland och skogslänen.

Anf. 80 KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! När man hör Magnus Persson får man nästan uppfattningen att det skulle vara den nya regeringen som bär skulden för nuvarande arbetslöshet och nuvarande förhållanden. Ni har ju haft regeringsmakten i nio år, och det har blivit som det har blivit. Efter 14 dagar skulle alltså den nya regeringen ha orsakat rådande förhållanden.

Jag kan bara säga att centern hela tiden har satsat på arbetslinjen. Vi har också hela tiden satsat på att hela Sverige skall leva och kommer att göra så också i fortsättningen.

Vi har tidigare här i debatten hört om de allvarliga problem som vi står inför när det gäller vår ekonomi och näringslivets konkurrenskraft och som direkt drabbar arbetsmarknaden. Dessa svårigheter gör också att de regionala obalanserna och problemen förstärks.

Vi står inför en situation på arbetsmarknaden som är värre än den vi hade i slutet av 1970-talet och början av 1980-talet. Ja, det sägs ju numera att man får gå tillbaka till 1930-talet för att hitta något motsvarande. I vissa kommuner i mitt hemlän är nu arbetslösheten över 6 %, och ungdomsarbetslösheten är långt värre.

För att klara denna svåra situation behövs åtgärder – behoven har funnits där länge, något som jag påpekat tidigare i denna kammare – på både kort och lång sikt. På lång sikt är det ett absolut måste att ge näringslivet förutsättningar att bli konkurrenskraftigt gentemot vår omvärld. Vi har i dag en situation där stora delar av vår industri har bekymmer.

Inom vissa delar av verkstadsindustrin, t.ex. bilindustrin, är det mycket bekymmersamt, inte bara för Volvo och Saab utan också för deras många underleverantörer på olika orter i Västsverige. Men också många andra delar inom svensk industri har det svårt, vilket gör att det nu måste vidtas många olika åtgärder för att förbättra situationen.

Den nya regeringen får därför nu ett mycket tufft arbete med att ge vårt näringsliv den injektion som behövs för att få fart igen. Det centrala målet måste nu vara att återvinna utvecklings- och tillväxtkraften i svensk ekonomi. Men det kommer att bli en lång och mödosam väg att gå.

Regeringsdeklarationen anger färdriktningen för att förändra och förbättra Sverige. Det behövs konkurrensbefrämjande åtgärder, och det efterfordras en satsning på och utbyggnad av eftersatt infrastruktur. Det kommer att göras ökade satsningar på utbildning och forskning. Det behövs också ökade investeringar i ny teknik så att våra företag kan utveckla och tillverka sina produkter i Sverige.

En mycket väsentlig del i arbetet med att åter göra Sverige till en ledande industrination blir satsningen på småföretagen. Förmögenhetsskatten på arbetande kapital skall avskaffas, arvsskatten lindras, de sociala avgifterna på vinstandelar i företag tas bort och regelverken för de mindre företagen förenklas. Sedan kan tilläggas att löntagarfonderna kommer att avskaffas. Det är en symboliskt viktig handling.

Risckapitalförsörjningen till småföretagen måste också förbättras. Det planeras en omfattande utförsäljning av statliga företag för att sprida ägandet. Frigjorda medel kan man sedan använda till offensiva investeringar i infrastruktur.

Många småföretag finns i dag inom turistnäringen. Denna näring har som bekant sedan den nya turistmomsen infördes haft stora problem. Därför är det nu viktigt att momsen på turism, hotell och restauranger samt resor sänks. Kombinationen av sänkningen av turistmomsen med momsen på inrikes persontrafik och sänkningen av arbetsgivaravgifterna i inlandet kommer förhoppningsvis att ge turistnäringen ny fart i vårt land.

Som jag tidigare nämnde finns satsningen på infrastruktur med i regeringsförklaringen. Denna satsning kommer att bli synnerligen angelägen när det gäller att förbättra förutsättningarna för näringslivet i hela Sverige. I mitt hemlän Värmland, som på många andra platser i vårt land, finns det ett stort behov av investeringar i vägar, järnvägar, flyg och utbildning.

De medel som satsats i Värmland under den socialdemokratiska rege-

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Arbetsmark-
nadspolitik
och regional-
politik*

ringen har varit alltför små. Detta har gjort att det finns en stor eftersläpning på nödvändiga investeringar.

Strax före valet kom beskedet att E 18 mellan Hån och Riksgränsen skulle byggas om. Och detta är jag tacksam för. Vi har länge kämpat för att få bygga bort denna flaskhals. Det finns dock många andra vägar, t.ex. vägarna 45, 61 och 62 samt många grusvägar, som måste få en genomgripande upprustning.

Likadant är det med järnvägen Stockholm–Karlstad–Oslo. Där finns också stora behov av investeringar, liksom när det gäller en ny flygplats i Värmland. I den tid av arbetslöshet som vi nu upplever måste det vara riktigt med dessa investeringar, som direkt ger arbetstillfällen, men de skapar också underlag för bättre förutsättningar i framtiden.

Utöver vad jag nu har angivit kommer på kort sikt hela arsenalen av övriga arbetsmarknadspolitiska åtgärder att behövas för att man skall komma till rätta med dagens arbetslöshet.

Herr talman! Jag vill också säga några ord om vårt jordbruk, som befinner sig i en omställningsperiod, vilken har skapat stort misstroende inom näringen. Även här gäller det att skapa förutsättningar för en framtida stark näring i hela landet. Vårriksdagens ändringar till det sämre av 1990 års livsmedelspolitiska beslut gör att många känner en stark oro för framtiden. Därför är det bra att denna fråga tas upp i den nya regeringens deklaration.

Det kommer nu att tillsättas en särskild kommission som skall följa arbetet med jordbrukets omställning. Om vi vill bevara ett svenskt jordbruk och slå vakt om ett öppet och levande kulturlandskap, måste vi också ge ekonomiska förutsättningar för detta.

När det gäller jordbruket i norra Sverige sades det i beslutet från 1990 att lönsamheten ej skulle försämrats i någon nämnvärd omfattning. Trots detta har lönsamheten försämrats högst avsevärt. Därför är det viktigt att den grupp som skall se över stödet till jordbruket i norra Sverige snabbt kommer med ett positivt förslag som ger näringen framtidstro.

Anf. 81 MAGNUS PERSSON (s) replik:

Herr talman! Som ledamot av en borgerlig regeringskonstellation är nu Kjell Ericsson en av dem som skall påverka och se till att jobben skapas där de bäst behövs. Det var egentligen inte någon anklagelse som jag kom med. Vi har dock haft en hygglig arbetsmarknadssituation totalt sett i Värmland under de senaste 6–8 åren. Jag har varit med så länge att jag har upplevt en fördubblad arbetslöshet jämfört med den som vi i dag har – detta under skilda regeringar med olika konstellationer.

Kjell Ericsson sade att regeringen har en tung och mödosam väg att vandra. Det är klart, men de första stapplande stegen kan nu börja tas. Det är vad folk ute i bygderna förväntar sig.

Jag har inte varit nöjd med resursfördelningen i alla lägen. Men framtiden får väl utvisa om det är den tidigare socialdemokratiska regeringen som har satsat mest eller om den nyvalda borgerliga regeringen kommer att satsa mer. Detta kan vi ju träta om i ett senare skede när vi har fått ytterligare bevis.

Min rekommendation till Kjell Ericsson och till mina kolleger på Värmlandsbanken är: Gå till era partiets regeringsföreträdare, främst till industri-

ministern och arbetsmarknadsministern, och se till att det så långt möjligt skapas jobb i våra hemlän. Det är Värmland och skogslänen som i dag är mest utsatta. Där är det 35 000 personer som går utan jobb.

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 82 KJELL ERICSSON (c) replik:

Herr talman! Magnus Persson sade att sysselsättningen i Värmland har varit god under de senaste åren. Så har situationen egentligen varit under många år i hela vårt land.

Devalveringseffekten bidrog också till att skapa arbetstillfällen. Samtidigt skedde det en eftersläpning av nödvändiga investeringar. Denna försummelse gör att man nu ligger efter på många olika områden. Detta slår dubbelt hårt, inte minst mot bilindustrin. Där behövs det nya investeringar för att man skall kunna producera nya delar till t.ex. Volvo och Saab. I dag klarar man inte konkurrensen med utlandet. Här måste det till en utveckling av ny teknik som kan vara till hjälp för bilindustrin att bli konkurrenskraftig, även i Sverige.

Tidigare i dag kunde vi lyssna till arbetsmarknadsministern. Han lade fram ett paket, där han presenterade olika åtgärder som behöver vidtas, inte minst när det gäller inlandet, såsom satsningar på infrastruktur, på vägar, järnvägar, utbildning och också på den högre utbildningen ute i regionerna. Allt detta är viktiga åtgärder som den nya regeringen har tagit upp i sin regeringsdeklaration och som jag och andra kommer att arbeta för.

*Arbetsmark-
nadspolitik
och regional-
politik*

Anf. 83 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! På arbetsmarknads- och regionalpolitikens områden har vi varken råd eller tid med en politisk smekmånad. Dag för dag ökar arbetslösheten i skogslänen och närmar sig snabbt tvåsiffriga procenttal. Ansvaret vilar tungt på den nye arbetsmarknadsministern och den nya regeringen.

Ett paket har utlovats, men ingenting har sagts om innehåll och omfattning. I den omfattande regeringsdeklarationen inleds det lilla regionalpolitiska avsnittet med en kort men mycket förpliktande mening: "Hela Sverige skall leva". Det är bra, men hur tänker regeringen gå till väga?

Herr talman! I Gävleborgs län behövs stora infrastrukturella satsningar. Projekten är klara, och det som fattas är beslut av den nya regeringen om igångsättning.

Det behövs förbättringar av E4 mellan Söderhamn och Hudiksvall, snabbtåg Stockholm–Sundsvall, upprustning av norra stambanan genom länet samt sist men inte minst: en nödvändig förstärkning av högskolan i Gävle–Sandviken, och det står högst upp på vår dagordning.

Herr talman! Hur skall en regering med stora skattesänkningar för främst kapital- och förmögenhetsägare som övergripande mål kunna ställa upp med tillräckliga resurser? Och finns den politiska viljan utöver arbetsmarknadsministerns vilja? Han måste ju ha den övriga regeringen med sig. Hur skall den i oppositionställning så värtalige och engagerade glesbygdsförespråkaren Börje Hörnlund få med sig sin marknadsinriktade regeringschef på nödvändiga regionalpolitiska insatser i skogslänen?

Herr talman! Frågorna är många, men svaren lär nog dröja. Under tiden

sprider sig oron och misstron bland folket i allmänhet och i skogslänen i synnerhet. Vi socialdemokrater kräver aktiva, kraftfulla åtgärder, *nu*.

Nödvändiga strukturella investeringar i de statliga företag som i stor utsträckning dominerar skogslärens arbetsmarknad måste genomföras. Vi säger nej till den omfattande utförsäljning av statliga företag som regeringen aviserat – det löser inga långsiktiga problem i skogslänen. Vi säger ja till en ökad vidareförädling inom basnäringarna och ja till omedelbara, nödvändiga infrastruktursatsningar i skogslänen.

Herr talman! I det borgerliga regeringsunderlaget i denna kammare ingår mina kolleger på länsbanken: Rolf Dahlberg (m), Hans Lindblad (fp), Karin Starrin (c) och Pontus Wiklund (kds). När jag tittar ut över den nu nästan tomma Gävleborgsbänken, kan jag konstatera att inte någon av mina borgerliga kolleger anser det vara intressant att närvara i kammaren eller att delta under den regionalpolitiska debatten. Jag vill ändå via protokollet ställa några frågor till mina kolleger:

Hur ställer ni er till regeringens aviserade förslag att slopa den nuvarande skatteutjämningen mellan rika och fattiga kommuner utan att man har redovisat vad man tänker sig i stället? Vad har ni att säga om förslaget om en högsta tillåtna kommunalskatt på 30 kr./skattekrona? Stödjer ni dessa förslag? Om svaret är ja, betyder det att ni medvetet ställer upp på en påtvingad social nedrustning i samtliga Gävleborgs tio kommuner och i vårt landsting. Är skattesänkningar viktigare också för er än en rättvist fördelad och bra välfärd för de människor som lever och bor i Gävleborgs län?

Herr talman! Vi socialdemokrater kommer med all kraft att motarbeta alla försök att försämma förutsättningarna för människor att leva och bo i skogslänen.

Solidaritet mellan olika delar av vårt land, en rättvis fördelningspolitik och en regering som utvecklar förutsättningar och inte avvecklar dem behövs om hela Sverige skall leva.

Anf. 84 STIG BERTILSSON (m):

Herr talman! I det regionalpolitiska avsnittet av den här debatten vill jag med anledning av de senaste dagarnas händelser i Fyrstad belysa situationen för flyget i Fyrstadsregionen, dvs. i Vänersborg, Trollhättan, Uddevalla och Lysekil.

Flyget har under många år haft stor betydelse för näringslivets utveckling i Fyrstad. Snabba in- och utrikestransporter har blivit allt viktigare förutsättningar för olika verksamheter.

Betydelsen av goda kommunikationer har också speglat sig i resandeströmmen från Trollhättan – Vänersborgs flygplats, som regionens flygplats heter. Under 80-talet har antalet resande ökat från något 10 000-tal vid decenniets början till ca 160 000 resenärer under 1990.

Trollhättan – Vänersborg har blivit flygplats inte bara för Fyrstad utan också för delar av Bohuslän, Dalsland och Västergötland. Exempelvis har glesbygden i Dalsland genom flygplatsen knutits till acceptabla förbindelser med resten av landet. Det är ingen överdrift att påstå att spridningseffekten för flyget är god till Dalsland och stora delar av Bohuslän.

Av kända skäl, herr talman, har flygverksamheten i år minskat i landet.

Detta gäller också för Fyrstads flygplats, som fått vidkännas en nedgång med omkring 20–25 %.

Detta har skett i en tid när det konsortium med berörda kommuner som driver flygplatsen har haft uppgiften att undersöka förutsättningarna för byggnation av en ny flygplats i regionen. Den nuvarande flygplatsen är nämligen otillräcklig och utgör ett provisorium. Den har även betydande miljömässiga brister.

Flygplatsfrågan har naturligtvis lokalt varit en stor fråga i valet. Resultatet av de populistiska strömningar som fått fotfäste i partierna har lett till att flygplatsbolaget häromdagen beslutat att skrinlägga alla planer på en ny flygplats. Skrämde av en högröstad opinion har de som för inte så länge sedan var ense om att en ny flygplats inom överskådlig framtid är nödvändig för regionen och dess näringsliv nu förmåtts att helt avsluta allt arbete på en ny flygplats.

Jag förstår att man, i en tid när antalet flygresenärer minskar, inte går ut och fullföljer byggandet av en ny kostnadskrävande flygplats. Jag kan emellertid inte förstå hur man helt plötsligt kan tänka så kortsiktigt att man inte mer funderar över vad som på sikt kommer att hända i regionen. Det finns anledning att befara att man med det beslut som nu har fattats har gjort regionen en stor otjänst.

Herr talman! I Fyrstadsregionen med omland bor flera hundratusen människor. Det är ingen överdrift att påstå att flyget har varit av stor betydelse för regionens utveckling. Ändå är det långt kvar innan flyget i Fyrstad når samma nivåer som i jämnstora befolkningskoncentrationer, t.ex. i Karlstads- och Jönköpingsområdet. Där är flyget betydligt större än vad det är i Fyrstad. När Fyrstad nu, trots det jämförelsevis låga antalet flygresenärer, tycks stå inför betydande inskränkningar i verksamheten, är jag övertygad om att det kommer att innebära betydande svårigheter för den här regionens utveckling. Som jag ser det finns det anledning att hysa stor oro för hur bl.a. näringslivet och den nya statliga högskolan i området kommer att utvecklas under de närmaste åren.

Eftersom Fyrstads flygplats är en kommunalt driven flygplats så är den i dag i första hand inte en statlig angelägenhet. Det torde emellertid vara en alldeles uppenbar risk för att Fyrstad som helhet i ökad grad blir en angelägenhet för Sveriges riksdag och regering. Tillväxten i regionen är för närvarande svag och arbetslösheten har, som en följd av den förda politiken i vårt land ökat markant. Regionen är också mycket beroende av ett fåtal stora industriföretag.

Med det här, herr talman, har jag velat fästa riksdagens uppmärksamhet på hur kortsiktiga förändringar i antalet flygresenärer kan få betydande konsekvenser för ett arbete med en flygplats som faktiskt bedrivits långsiktigt. Det är min förhoppning att de kommunala företrädarna i Fyrstad åtminstone som ett minimum fortsätter att på utredningsnivå arbeta vidare med en ny kapacitetsstark flygplats för regionen. Sannolikt blir det då också en angelägenhet som staten och andra intressen måste engagera sig i. Med detta vill jag ha sagt att det just i dag inte är läge för att fullfölja byggandet av en ny flygplats. Däremot måste beredskapen finnas för att en ny flygplats skall kunna anläggas när behov finns dokumenterade. Ingen skall bli förvånad om

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Arbetsmark-
nadspolitik
och regional-
politik*

det visar sig att en sådan flygplats måste stå klar och användbar före 90-talets slut om inte regionen skall halka efter. Eftersom planerings- och genomförandetiden för en flygplats kan sträcka sig upp emot tio år, är risken stor för att Fyrstad, i och med de beslut som nu har fattats, har tillfogats allvarlig skada för framtiden.

Som det nu ser ut, herr talman, kommer inte kommunerna i regionen någon gång att klara den här flygplatsfrågan. Jag vill därför förbereda riksdagen på att det kan komma att visa sig att flygplatsen i Fyrstad, som en del av det svenska flygnätet, så småningom blir en angelägenhet just för vår riksdag.

Anf. 85 RUNE EVENSSON (s):

Herr talman! Framtidsutsikterna är dystra när det gäller sysselsättningen. Detta är en landsomfattande företeelse. I den del av vårt land som jag representerar, Norra Älvsborg, ser vi med stor oro på framtiden. Arbetslösheten ökar i alla kommuner och osäkerheten är stor beträffande framtidssatsningar i företagen.

Regeringsskiftet har inte precis bidragit till ökad optimism på detta område. Vilken politik kommer den nya regeringen att bedriva på dessa viktiga områden?

Vad avser bostadsbyggandet har regeringen gett besked. Räntelånesystemet skall inte införas. Detta besked har nu lamslagit bostadsbyggandet. Husfabrikanterna hotar med byggstopp. Hur skall regeringen kunna leva upp till regeringsdeklarationen "Bra bostäder till en rimlig kostnad".

Alternativet är då ökande subventioner, något som regeringen har sagt sig inte vara anhängare av. Följden blir kraftigt ökade hyror främst i nyproduktion. Då kommer de boende att få uppleva vad regeringen menar med "rimlig kostnad". Spekulationerna är redan i full gång. Stannar ökningen vid 1 000 kr. i månaden eller blir det mera? Denna oklarhet kommer framöver, men främst nu i vinter, att drabba byggindustrin hårt.

Enligt beslutet om räntelån, som skulle ha införts 1992, skulle i finansieringshänseende reparationer samt om- och tillbyggnad, de s.k. ROT-arbetena, likställas med nybyggnation. Det skulle sätta i gång ROT-verksamheten igen, som genom höjda räntor hållits tillbaka tidigare. Om räntelånen nu inte införs bör regeringen generellt släppa loss ROT-verksamheten. Det behövs för byggsysselsättningen och underhållet av det befintliga bostadsbeståndet. Bl.a. har byggnadsarbetarna och hyresgästernas organisationer i Göteborg krävt detta. Tänk om, när det gäller bostadsfinansieringen.

I vår del av Sverige har vi lagt fram ett program för utveckling av Norra Älvsborg. Detta program utgår från allas rätt till arbete, bostad, social service, utbildning och kultur. Regionalpolitiskt stöd är en nödvändighet för att uppnå dessa mål inom delar av detta område, framför allt i Dalsland. Därför är vi tacksamma för att föregående riksmöte biföll en motion, från oss socialdemokrater i valkretsen, om att norra Dalsland även i fortsättningen skall tillhöra stödområdet. Vi förutsätter nu att den borgerliga regeringen inte minskar det regionalpolitiska stödet.

Älvsborgs län är landets mest industrialiserade län. Därför är vi också känsliga för konjunktursvängningar. Vårt område är också mycket beroende

av bilindustrin, både av den direkta tillverkningen och av bilindustrins underleverantörer. Även om Saab i Trollhättan nu efter en kraftig personalneddragning åter börjat rekrytera, inger beroendet av bilindustrin oro. Satsningar måste därför ske på förnyelse och utveckling mot ett allsidigare näringsliv.

Högskolan i Fyrstad måste utvecklas och satsning måste ske på forskning. Det är viktigt att näringslivets förnyelse möts med kraftfulla utbildningsresurser.

Försurningen i Västsverige inger också farhågor. Miljökraven måste vägas in i all verksamhetsplanering. Vi socialdemokrater har länge drivit kravet att miljövårdsarbetet runt Väneren bör samordnas bättre.

Järnvägen mellan Göteborg och Oslo bör självklart följa befintlig sträckning. Dubbelspår bör byggas till Mellerud. Tvärförbindelsen mellan Uddevalla och Herrljunga är viktig att bevara. Med den utveckling som tågtrafiken har fått på västra stambanan har argumenten för tågtrafiken betydligt ökat.

Regeringen bör snarast ta ställning i fråga om Norge-Väner-länken och följa banverkets beslut.

Pendeltågstrafiken bör utvecklas så att sträckan Göteborg-Vänersborg på allvar provas i detta avseende samt, så att pendeltågen Göteborg-Alingsås utökas med turer till Vårgårda och eventuellt till Herrljunga. Satsning på godstransporter på järnväg bör intensifieras och godsterminaler för detta också byggas.

Den dåliga vägstandarden är ett hinder för bygdernas utveckling. Företag tvekar att etablera sig i dessa områden, då de ofta är beroende av en bra vägstandard. Detta gäller framför allt Dalsland, men också andra områden, exempelvis Herrljunga kommun, där företag upplever den dåliga vägstandarden som en allvarlig begränsning för framtida satsningar. Riksväg 45 med sin stora trafikmängd bör snarast få status som Europaväg. Trafiken på Väneren och Göta älv bör utvecklas. Länsstyrelsen bör utreda och lägga fram förslag om detta. Det är viktigt att de resurser som har avsetts att satsas på vägar, järnvägar och kollektivtrafik inte minskas.

Utvecklingen i Västsverige mot en ny länsindelning bör fortsätta. Dagens situation bör förändras. Göteborgsregionen, som är en enhet i många sammanhang, hämmas av att tre län ingår i denna. Detta kan tillfälligt lösas med projekt- och samarbetsgrupper, men på sikt måste de administrativa gränserna förändras.

Lerum och Ale kommuner som tillhör Älvsborgs län ingår också i Göteborgsregionen. De ingår också i Göteborgsregionens Kommunalförbund som är ett samarbetsorgan för Göteborgsregionen. Detta samarbetsorgan arbetar med kommunövergripande frågor, bl.a. planeringsfrågor. Nyligen antogs i detta förbund ett program som kallas "Den go'a regionen". Detta är en ambitiös vision om framtiden. Kommunalförbundets uppgifter borde kunna öka i framtiden. För att detta skall bli möjligt måste styrelsrepresentationen ändras. Ett samarbetsorgan för elva kommuner kan aldrig bli trovärdigt om en kommun ensam tillåts dominera över tio andra.

I detta anförande instämde Ingvar Johnsson, Britt Bohlin och Lena Klevenås (alla s).

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Arbetsmark-
nadspolitik
och regional-
politik*

Anf. 86 EVA JOHANSSON (s)

Herr talman! När socialdemokraterna utformar sin politik sker det med utgångspunkt i att alla människor, inte bara några, skall ha del av den grundläggande trygghet det innebär att ha t.ex. arbete, bra bostad, utbildning och vård och omsorg när det behövs.

Stockholmsregionen är kanske den mest segregerade i hela vårt land. Här är de kommersiella krafterna starkare än på något annat håll. Och vi kan konstatera att de politiska företrädarna för dessa krafter efter valet har skaffat sig ett nära nog totalt grepp också över den sektor som är vår gemensamma och är demokratiskt styrd. Det innebär stora risker för ökade klyftor och därmed ökade risker för konflikter människor emellan.

Jag skall ta upp några exempel på sådana beslut som vi tycker att riksdagen bör fatta för att storstaden skall bli bra att leva i för alla, inte bara för några. Många tidigare talare har i dag talat om vikten av att människor har arbete, och det gäller naturligtvis även storstadsregionernas befolkning. Jag skall ta upp ett par andra områden som också är viktiga för ett bra liv.

Det måste byggas fler bostäder. I alla kommuner finns köer – köer av unga, av flyktingar, av dem som vill skiljas och av alla andra som vill ha en annan bostad än den de har.

Gemensamt för många av dessa människor är att de inte har råd att köpa de bostäder som bjuds ut på marknaden i dag. De söker en vanlig hyreslägenhet med en rimlig hyra. Det är det enda de kan klara av. Att, som regeringen föreslår, i det läget dra ner stödet till byggandet och boendet får två omdelbara effekter. Det blir stopp för byggandet. Och det blir omöjligt för människor med vanliga inkomster att efterfråga en lägenhet. Visst kortas köerna på det viset, men bostadsbristen försvinner inte.

Att bygga och förvalta bostäder är en långsiktig verksamhet, och därför behöver andra intressen än de kortsiktiga vinstintressena vara vägledande. En bra bostad är en social rättighet. Därför får bostäder aldrig bli i första hand handelsvaror.

Av den anledningen tycker vi i vårt län att riksdagen så småningom bör avvisa regeringens aviserade förslag om att riva upp den reformering av bostadsstödet som vi fattade beslut om i våras, i vart fall så länge varken kommunerna eller andra intressenter på den här marknaden kan få besked om vad som skall komma i stället. Riksdagen bör dessutom avvisa alla försök att införa marknadshyror, även om de skulle maskeras med andra namn. På det sättet skulle riksdagen redan i höst kunna vara med och påverka vardagen i positiv riktning för människorna i Sveriges mest segregerade region.

Den gemensamma sektorn spelar en stor roll i hela Sverige, så också i storstadsregionen. Dess främsta uppgift är naturligtvis att se till att *alla* människor, inte bara några, får del av det som vi tycker är en viktig och grundläggande bastrygghet.

Men den offentliga sektorn är också en viktig del av arbetsmarknaden. Många människor har faktiskt valt att arbeta där, inte i avsaknad av valfrihet utan därför att de trivs med att arbeta för alla människors bästa.

Visst skall vi pröva olika former för produktion av vård och omsorg. Vi skall öka brukarnas inflytande och deras valfrihet, men vi skall göra det med mycket stor aktsamhet om både personalen och fördelningspolitiken. Och vi

skall veta att den offentliga sektorn faktiskt har ett annat uppdrag än privata företag. Därför hjälper inte alltid den medicin som anvisas när man skall lösa uppgifter i privata företag när det gäller att lösa uppgifter i den offentliga sektorn. Den borgerliga regeringen har ju bestämt sig för att skära bort 10–15 miljarder från den offentliga sektorn utan att ange var de skall tas. Därför kan man inte heller nu diskutera vilka effekter denna politik kan få. Förmodligen har denna diskussion inte förts i regeringen. I så fall skulle detta ju ha redovisats. Men detta verkar panikartat, och det skapar stor otrygghet och oro, både bland dem som är beroende av att skola och dagis fungerar och att bussen och pendeltåget kommer och bland dem vilkas arbete är att se till att detta fungerar.

Därför bör riksdagen avvisa de förslag som så småningom kommer från regeringen om att förändra den offentliga sektorn på ett sätt som innebär att tryggheten försämras, om motivet inte är något annat än att sänka skatter för företag, kapitalägare och högavlönade. Dessa förslag skall avvisas oavsett i vilka kläder de än kläs.

På liknande sätt kan man granska andra viktiga samhällsområden och komma fram till samma slutsatser. Det gäller miljön, arbetet och trafiken, som tidigare har tagits upp i debatten.

Herr talman! Riksdagen kan således på område efter område välja mellan att endera öka klyftorna människor emellan eller minska dem.

Den regeringsförklaring som vi har fått gör mig orolig. I den kan man på punkt efter punkt se att regeringen vill låta penningen i stället för behoven avgöra välfärdens fördelning. Detta skulle skapa ökade klyftor mellan människor, inte minst i en storstadsregion som är mycket rik och som kan erbjuda mycket men som också så obönhörligt slår ut den som inte är stark nog att klara sig själv. Detta leder till konflikter.

Vill man värna gemenskapen och sammanhållningen måste man i stället arbeta för att minska klyftorna och öka tryggheten. Trygga människor som känner tillhörighet och gemenskap blir inte rasister. Trygga människor som känner sig respekterade och tillåts bidra med sitt sticker inte ut taggarna mot omvärlden. Därför handlar de närmaste månadernas vägval om något mycket mer än några hundratals miljoner till den ena eller andra verksamheten. Det handlar om vilket slags samhällsklimat vi vill bidra till.

Anf. 87 WIDAR ANDERSSON (s):

Herr talman! I regeringsförklaringen slår Carl Bildt fast att kollektivismen numera är död. Jag kan se honom framför mig. Han kanske står framför spegeln och smakar på orden – eftersom de har litet av historiens vingslag över sig – att vi medborgare skall veta att kollektivismen är död.

Egentligen är det ju lika tokigt som när sektvänstern under sin stora period försökte slå fast att individualismens tid var slut och att det bara var det kollektiva som gällde.

Det är ett väldigt definitivt språk man använder, och det är dessutom felaktigt. Regeringsbildaren Carl Bildt vill ju dessutom föra in oss i det mycket stora och reglerade kollektivet EG, och detta i samma stund som det slås fast att kollektivismens tid är slut.

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Arbetsmark-
nadspolitik
och regional-
politik*

Jag tror helt enkelt att hans ansträngningar att leva upp till rollen som ideologisk ledare för borgerligheten har fört ut honom på hal is.

Som jag ser det ändras och förnyas de kollektiva möjligheterna och formerna hela tiden. Det är en förnyelse som vi socialdemokrater också aktivt deltar i.

Jag för min del är övertygad om att det på många områden där vi har nått långt i välfärdsarbetet är fullt möjligt att ge medborgarna oerhört mycket större valfrihet och frihet över huvud taget. Men beträffande EG, miljöområdet, det gemensamma ansvaret för betalningen av välfärden och en del andra områden är det kollektivet som gäller.

I mitt anförande vill jag framför allt redovisa min syn på förnyelsen av en mycket viktig del av den offentliga sektorn, nämligen de olika regionala kollektiven – eller framväxten av nya politiska regioner i Sverige.

Jag vet att det här i riksdagen pågår i varje fall två utredningar, och i och utanför detta hus pågår dessutom en debatt om hur både den statliga styrningen och medborgarnas folkvalda parlament framöver skall se ut. Jag anser att det här är en mycket viktig demokratisk fråga, och jag tror att den kommer att få stor regionalpolitisk betydelse.

Av produktivtetsdelegationens senaste expertrapport, nr 9, "Infrastruktur och produktivitet", framgår att EG-kommissionen har delat in EG i ungefär 70 regioner. OECD och statistiska centralbyrån har sedan arbetat in ett antal svenska regioner i detta, och här är Sverige indelat i sex olika regioner. Alla våra sex regioner ligger så att säga på den övre tredjedelen beträffande de 70 EG-regionerna. Den region som jag själv representerar, mellersta Sverige – enligt EG-kommissionens sätt att se det hela – ligger på 25:e plats i EG.

Men med tanke på EGs fria marknad kommer konkurrensen att slå hårt mot våra regioner. En fri marknad här kommer att innebära att vi på allvar, och fortare än som hittills har varit fallet, måste se till att vi får en annan typ av regionala parlament och en annan regional förvaltning.

Kommunernas frihet kommer att öka. Man får kanske litet mindre statsbidrag. Men avregleringen innebär att friheten att söka lokala individuella lösningar som bäst passar medborgarna kommer att öka oerhört mycket.

Länen och landstingen, som dessa i dag är indelade, anser jag är för små. Vi behöver regionala parlament och förvaltningar som är handlingskraftiga och som kan samarbeta inte minst när det gäller utbildningsfrågor, sjukvård och infrastrukturen i övrigt, och då särskilt beträffande näringspolitiken.

Jag tror inte att vi kan vänta på den här nya formen av parlament och regionala förvaltningar tills vi har kommit en bit in på 2000-talet, som tidigare har sagts här i kammaren, för då kommer många län och landsting att råka i luven på varandra. Det blir så, som en talare här tidigare sade, att man inte ens lyckas komma överens om byggandet av en flygplats, trots att en väldigt stor andel av medborgarna vill ha en sådan. Det krävs alltså handlingskraftiga regionala parlament, för medborgarnas bästa.

Herr talman, ledamöter! Kollektivismen är således inte död. Men den behöver ständigt förnyas och förbättras. Enligt min åsikt utgör en skyndsam framväxt av regionala parlament och förvaltningar en viktig del av en sådan förnyelse. Tack!

Anf. 88 ANITA GRADIN (s):

Herr talman! Den socialdemokratiska näringspolitiken finns redovisad i de näringspolitiska propositionerna från mars 1990 och februari 1991.

Det finns i dag mer än en halv miljon företag i Sverige. 99,8 % av dessa är småföretag, dvs. företag som har mindre än 200 anställda. En ökande andel – ca 50 % – av företagen är verksamma inom tjänstesektorn.

Nyföretagandet ökar.

Den höga nyetableringsfrekvensen visar att Sverige redan är ett bra land att driva företag i. Ett omfattande nyetablerande är en förutsättning för dynamiken i vårt näringsliv.

Det som redovisas i den borgerliga regeringsförklaringen om en pågående snabb utslagning av företag och om starkt minskande investeringar är alltså inte sant. Den renässans för små- och nyföretagandet som anmäls av de borgerliga partierna har redan inträffat.

Det är viktigt för de svenska företagen att inflationen minskar och att kostnadsutvecklingen hejdas. Då gynnas sysselsättningen och välfärden. Den socialdemokratiska regeringen förde en stabil ekonomisk politik, som bl.a. syftade till full sysselsättning, ökad tillväxt, stabila priser och balans i affärerna med omvärlden.

Beslutet att knyta den svenska kronan till EG-valutan ECU tar bort växelkursriskerna vid handel med Europa och har också gett lägre räntor, vilket bl.a. resulterat i minskande investeringskostnader för företagen.

För svensk socialdemokrati är det naturligt att värna om vårt välfärdssamhälle och att utveckla detta för att kunna möta nya behov. Lika litet som vi kan acceptera att Sveriges anslutning till EG innebär en anslutning på kapitalets och kapitalägarnas villkor kan vi acceptera att det svenska välfärdssamhället utformas med utgångspunkt i företagens och kapitalägarnas behov. Välfärdssamhället skall formos så, att det omfattar hela folket och bärs solidariskt av alla i förhållande till förmåga och kraft. Det innebär att vi inte kan ställa upp på de omfattande förslag till skattesänkningar för företagen som den borgerliga regeringen nu signalerar.

När socialdemokraterna tog över regeringsansvaret 1982 befann sig den statliga företagssektorn i ett bedrövt skick. Under 80-talet har den statliga företagsgruppen utvecklats till en välskött och i allt väsentligt konkurrenskraftig företagsgrupp. Detta är resultatet av ett mödosamt strukturarbete, där omsorgen om en företagsmässigt sund utveckling funnits i förgrunden.

Den socialdemokratiska regeringen medverkade till att ta ansvar för att de statliga företagens kapitalbehov tillgodosågs för motiverade investeringar och ibland också till att finna nya ägar- och företagsstrukturer tillsammans med andra. Som exempel kan nämnas internationellt konkurrenskraftiga läkemedels- och livsmedelsföretag inom Procordia.

Självfallet har den statliga industrin – liksom den privata – problem. Lågkonjunkturen slår hårt mot bl.a. basindustrin, där staten har ett tungt ägaransvar. Flera av företagen är verksamma inom branscher där marknaden stagnerat eller krymper och där det behövs strukturella förändringar i samarbete med andra företag och ägare.

*Allmänpolitisk
debatt*

*Näringspolitik
– Allmänt*

De statliga företagen har närmare 300 000 anställda. Detta kräver givetvis att staten som ägare uppfyller de krav som man har anledning att ställa på en ansvarskännande ägare. Vi socialdemokrater var beredda att ta detta ansvar – ett ansvar som skulle innebära arbete för förnyelse och utveckling av statliga företag samt strävan efter ändamålsenliga och bärkraftiga företagsstrukturer inom den statliga sektorn.

De borgerliga partierna vill nu ansvarslöst sälja ut de statliga företagen. I valrörelsen sade man sig vilja sälja för den bestämda summan 10 miljarder kronor per år. För att klara det kommer man att tvingas sälja företagen med betydande rabatter, eftersom kapitalmarknaden enligt uppgift inte kommer att kunna ställa upp med så mycket pengar. Den statliga egendomen skulle då slumpas ut enbart för några stolliga principers skull – framför allt hos den s.k. högeralliansen, understödd av regeringskollegan kristdemokraterna och dem på högerkanten, dvs. Ny Demokrati.

För oss socialdemokrater är det inget fel i att vare sig utveckla och förnya statliga verk och företag eller sälja statliga företag. Sådana åtgärder måste vidtas utifrån en väl genomtänkt planering och på affärsmässiga grunder – inte som ett politiskt jippo.

Det senaste exemplet med statliga ASSI i Kalix visar tydligt att regeringshögern inte har något som helst seriöst intresse för statligt ägda företag och de många människor som kommer att drabbas av den aviserade nedläggningen.

Avslutningsvis en reflexion. En utförsäljning av den omfattning som den borgerliga regeringen aviserar måste under alla förhållanden involvera också utländska kapitalägare. Utländskt kapital är i sig ingen nackdel. Även vi välkomnar utländska investerare i Sverige. Ett sådant kapital kommer till stor del från utländska pensionsinstitut, offentliga och privata. Detta ser de borgerliga partierna inte som något hinder. Men när vi socialdemokrater ville ge svenska pensionsfonder samma möjligheter att placera medel i aktier och liknande värdepapper påstod man från borgerligt håll att Sverige skulle drabbas av den värsta socialiseringsvågen någonsin.

Logiken imponerar inte!

Anf. 89 BENGT DALSTRÖM (nyd):

Herr talman! Sveriges 360 000 småföretagare svarar för ca 60 % av alla anställda i privata företag. Det belyser betydelsen av småföretagens roll för sysselsättningen och i den ekonomiska politiken.

I regeringsförklaringen betonas också behovet av åtgärder för att med småföretagens hjälp få fart på Sverige. Med anknytning till denna del i regeringsförklaringen vill jag här föra fram några idéer och förslag kring en viktig del i det paket av åtgärder som onekligen behövs och som kan främja småföretagsamheten här i landet.

För att stimulera och utveckla entreprenörandan i de mindre företagen är det viktigt att skapa det här gynnsammare ekonomiska klimatet. Inte minst viktigt är det att finna nya lösningar som ger företagen en starkare kapitalbas och ett minskat beroende av främmande finansiering. Det gäller därför bl.a. att lösa småföretagens behov av riskvilligt kapital. Här är några förslag och idéer till möjliga åtgärder.

Tillåt företagen att samla på sig avsättningar från ett vinstgivande år till den s.k. skatteutjämningsreserven upp till ett högre belopp än för närvarande, exempelvis 1,5 milj.kr. Det ökar det egna kapitalet i rörelsen, stabiliserar och stärker företaget.

Ett annat förslag är att tillåta privatpersoner att göra avdrag i sina deklARATIONER för satsningar i mindre företag – direkt eller via privata riskkapitalföretag. Det är en idé som med framgång har genomförts i England. Återinför kvittningsmöjligheten. Tillåt kvittning mellan underskott från näringsverksamhet och andra inkomster under ett antal år efter det att företaget startats. Ändra diskriminerande regler för fåmansbolag. Inför lika villkor för ägare av små och stora bolag när det gäller beskattning och reavinst på aktier. Varför inte införa villkorslån? Det skulle innebära att enskilda och företag medges avdrag i deklarationen för lån som de lämnar till företaget.

Ett genomförande av de här idéerna innebär att man verkligen stärker ägarengagemanget och det egna kapitalet i företaget och – inte minst viktigt – minskar deras beroende av banker och andra utomstående finansierare.

Så några ord om skatterna och småföretagen. Jag avstår från att ta upp hela skatteproblematiken och möjligheterna. I regeringsdeklarationen anges att en del skattelättnader kommer, t.ex. sänkta kapital- och förmögenhetsskatter. Men här liksom när det gäller arvs- och gåvoskatten anser jag att man bör gå längre än vad som hittills sagts och gå snabbare fram. Speciellt gäller det arvs- och gåvoskatten. Regeringen föreslår att denna sänks till 40 %. Då skall vi veta att i de övriga nordiska länderna ligger den på 14–30 % och i EG på liknande eller lägre nivåer. I vissa länder finns ingen arvs- och gåvoskatt alls.

I dag ger arvs- och gåvoskatten 1,4 miljarder i intäkt till statskassan. Därför måste man väl se denna skattepålaga mer som en politisk markering än som en viktig inkomstkälla. Säkert skulle en rejälare sänkning av arvs- och gåvoskatten till förslagsvis en nivå på 20 % få flera positiva effekter. Dels skulle den lägre skattenivån stimulera småföretagsamheten – inte minst inom alla familjeföretag –, dels skulle den med stor säkerhet öka statskassans intäkter från denna marknadssektor.

Jag tackar för ordet, herr talman.

Anf. 90 ROLF L NILSON (v):

Herr talman! Det finns en uppgift som står över alla andra, och det är att forma ett samhälle som utgår från vad människor och natur tål och som skapar förutsättningar för ett gott liv. För oss i vänsterpartiet innebär det att miljöpolitiken och näringspolitiken måste gå hand i hand. I detta sammanhang är målsättningen att hela Sverige skall leva, som vi alla tycks vara överens om och som finns i regeringsförklaringen, långt mer än hembygdsromantik. Det är ekologiskt förnuft att producera och förädla nära råvaran och att producera för lokala marknader.

Det gäller att utnyttja detta ekologiska medvetande som en hävstång i den ekonomiska och tekniska utvecklingen. Det gäller att utnyttja medvetandet för att ställa om till en uthållig, skonsam och resurssnål produktion och konsumtion. Detta, Per Westerberg, är knappast förenligt med ett nyliberalt icke-regerande som industriministern har bekänt sig till i tidnings- och andra

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Näringspolitik
– Allmänt*

intervjuer den senaste tiden. Det kräver tvärtom ett mycket aktivt och målmedvetet agerande, det kräver en aktiv och målmedveten politik med ingrepp och regleringar och framför allt modet att stå emot de stora företagens konservatism och deras kamp för att bevara gamla privilegier och skaffa sig nya. Har Per Westerberg det modet? Här gäller det att stå emot gamla eller kanske unga kompisar. Har han den insikten? Jag betvivlar det.

För oss är det också självklart att den ekologiska nödvändigheten kommer att vara dynamiken i 90-talets och 2000-talets tekniska och ekonomiska utveckling. Vi är inte ensamma om den här insikten. Japanerna har den. Den japanska regeringen har genom industridepartementet satsat stort på 2000-talet och ekologin. EG kommer snabbt efter.

Det är inte så, Per Westerberg, att tillväxten som sådan ger en restprodukt i form av möjligheter att lappa på miljön. Det är miljömedvetandet som ger möjligheten att utveckla ekonomin. Det är där dynamiken finns. Vi för vår del inser att det behövs en hel symfoniorkesters alla instrument av åtgärder för att klara den här utmaningen. Det krävs satsningar på ny teknik. Det krävs satsningar på småföretag. Jag tycker att regeringen på ett olyckligt sätt är skattefixerad här. Jag har talat med många uppfinnare, forskare och småföretagare och vet att här handlar det inte bara om skatterna. Det handlar om att befria småföretag från sitt beroende av stora kunder, deras underleverantörsposition. Det gäller att hjälpa dem till riskvilligt kapital. Här har vi i vänsterpartiet varit konstruktiva under den gångna riksdagsperioden. Vi är inte dogmatiska. Vi vill fortsätta att vara konstruktiva och pröva alla någorlunda rättvisa möjligheter att skapa bra förutsättningar för små och medelstora företag. I de flesta fall handlar det om att förverkliga en idé, att få rå sig själv, att ta ansvar, att göra någonting tillsammans med sina kompisar, forskarkompisar t.ex.

Regeringen har kraschlandat i en verklighet där det inte bara, och kanske inte främst, är företagarna som visar insikt och ansvarstagande. Jag tänker på ASSI, och jag tänker på Kalix. Har man det nätverket – kommunen, de anställda, företagen på orten och alla grupper som engagerat sig för att formulera ett konstruktivt förslag till långsiktig utveckling av Karlsborgsverken – är det då inte värt en genomgång och värdering av en kunnig och opartisk bedömare innan man slutgiltigt låser sig i en märklig kompromiss, industriministern? När man läser regeringsförklaringen verkar det som om företagarna är första klassens medborgare i den borgerliga regeringens Sverige. Då antar jag att löntagarna är andra klassens medborgare.

Man vill återupprätta Sverige som tillväxt- och företagarnation. Men en viktig anledning till att vi har problem, att produktiviteten inte har utvecklats, är ju att de anställda i företagen, löntagarna, inte får utrymme för sin fantasi, för sin kreativitet och för sina resurser, att deras möjligheter att bidra till produktionen, deras möjlighet att ta ansvar, inte tas till vara.

Det första ledet i påståendet som jag inledde med borde vid det här laget vara så självklart att jag inte skulle behöva uttala det. Så är det tyvärr inte. Regeringen har satt något som vagt liknar ett ekologiskt ansvarstagande på fjärde och sista plats bland de stora uppgifterna i regeringsförklaringen. Det kommer efter att föra in Sverige i Europa och efter att återupprätta Sverige som tillväxtnation.

Anf. 91 Industriminister PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Det råder nog ingen tvekan om att Sverige upplever en av de besvärligaste ekonomiska kriserna vi har haft under senare år. Vi kan notera att industriproduktionen innevarande år är tillbaka på en nivå som gällde i början av 1900-talet. Vi kan notera att nästan vartenda företag som nu lämnar sin delårsrapport också varslar om nedläggningar och friställningar av personal, att vi ser en av de snabbaste nedgångarna i konjunkturen som vi upplevt under väldigt många år.

Det kanske allvarligaste är att det sviktat väsentligt mer i Sverige än i länder som vi har som närmaste handelspartner och där företagen har sina konkurrenser. Under de senaste två åren har vi sett en omfattande avindustrialisering, där närmare 100 000 industrijobb har försvunnit. Vi har tidigare sett hur man har försökt suga upp detta genom en expansion inom den offentliga sektorn. Det är stopp för det nu, inte bara beroende på statsfinanserna utan också beroende på att den offentliga sektorn nu nått en sådan omfattning att det inte längre är möjligt.

I det här läget är det naturligt att man för att kunna vända utvecklingen måste göra generella åtgärder som skapar bättre förutsättningar för det svenska företagandet. Det gäller självklart att så snabbt som möjligt få medlemskap i den europeiska gemenskapen, att klart sätta ner foten och poängtera att vi skall bli medlemmar i EG. Det gäller att systematiskt försöka dra ner skattetrycket i Sverige för att svenskt näringsliv och inte minst de mindre företagen skall få konkurrensvillkor likvärdiga med dem som gäller för motsvarande företag utomlands.

Då gäller det att utnyttja skattesänkingsutrymmet till att först ta bort de skatter som skadar tillväxten och skadar näringslivet mest och därefter steg för steg gå vidare. Det gäller att göra investeringar i infrastrukturen, och då tänker jag inte bara på vägar och järnvägar utan också på telekommunikationer och flygplatser, för att svenskt näringsliv skall kunna få samma förutsättningar som gäller nere i Europa med snabba förbindelser, snabba kommunikationer och godstransporter över natt.

Det gäller också att skärpa den svenska konkurrenslagstiftningen, så att den når upp till samma nivå som ute i Europa. Vidare gäller det att expandera den högre utbildningen, kanske speciellt i en tid av betydande arbetslöshet och i synnerhet i en situation där en mycket liten andel svenska ungdomar går vidare till akademisk utbildning, jämfört med nästan vilket annat land som helst i den övriga västliga världen. Och det gäller självfallet att vi sätter ner foten och avskaffar löntagarfonderna, som förorsakat så många problem under årens lopp.

Men det behövs också särskilda åtgärder för att stärka de små och medelstora företagen och i synnerhet tillväxtföretagen, som kanske är de hårdast beskattade småföretagen i Europa. Det svenska företagandet ser ut som ett timglas. Vi har ganska många stora företag och ganska många mycket små företag, men så har vi en mycket smal midja, dvs. tillväxtföretagen i Sverige tillåts inte växa, för de får inte nog med riskkapital och de har skatteregler som närmast omöjliggör utveckling.

Därför är den nya regeringens första mål att förbättra riskkapitalförsörjningen för de små företagen. Vi kommer självfallet att lägga fram förslag

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Näringspolitik
– Allmänt*

om villkorslån och vinstandelslån, och vi kommer snabbt att utreda den så framgångsrika tyska modellen med egenkapitallån, som har ökat småföretagandet i Västtyskland högst påtagligt.

Men det gäller också att se till att skattesitsen för de små företagen blir likvärdig med den som gäller för deras konkurrenter ute i Europa. När övriga Europa har särskilt gynnsamma regler för småföretagen, har Sverige hitintills haft extra hårda regler för dessa företag, och då är det ganska naturligt att småföretagen här i landet inte växer utan förblir små. Det måste ändras.

Vi behöver reformera arbetsrätten, så att den stämmer också med de små företagens arbetssituation. Den verkar helt ha styrts av de stora företagens behov och möjligheter. Där behövs en betydande reformering, och det finns anledning för Sverige att likt många andra av de västliga länderna grundlags-skydda näringsfriheten och äganderätten, som ändå är basen för en framgångsrik ekonomi.

Vi har också för avsikt att lägga fram ett omfattande program för privatisering av statliga företag. Det är inte frågan om att slumpa ut statlig egendom, utan vi har funnit att den socialdemokratiska oppositionen har samma syn, nämligen att statliga företag skall skötas på exakt samma villkor som motsvarande privata. Då ställer man naturligtvis frågan: Varför i hela friden är de statliga, när statens pengar behövs bättre på andra håll?

Vi vill bredda ägandet. Vi vill få en bred ägandespridning genom privatisering av statliga företag och därmed öka sparandet i samhället. Därigenom får vi dessutom loss pengar. Genom engångsförsäljningar av statliga företag får vi fram engångskapital för engångsinvesteringar i infrastrukturen, utan att behöva gå till skattebetalarna och begära nya slantar för dessa mycket angelägna investeringar.

Det behövs också att den traditionella riskkapitalmarknaden ställer krav på de statliga företagen, krav på lönsamhet, krav på avkastning. Uppenbarligen har det varit väldigt svårt för socialdemokratiska regeringar att hålla trycket uppe på dessa företag.

Men det gäller också att marknadsföra Sverige som investeringsnation. I näringsutskottet kunde jag under det senaste året med viss förskräckelse konstatera, att när svenska företag investerar närmare 100 miljarder per år ute i Europa, sker det ett återflöde på kanske 10–15 miljarder. De här investeringsströmmarna måste ändras, för annars kommer vi att utarma Sverige. Annars kommer vi att få färre sysselsättningstillfällen och färre moderna anläggningar.

Därför är det nödvändigt att ompröva och avskaffa den nuvarande förvärvslagstiftningen, så att det blir lättare att investera i Sverige, att se till att vi får en internationell prissättning på företag, att vi får bättre ordning på investeringsflödena och vi även på det sättet kan få ny teknik, nytt kunskande, nya investeringar och nya arbetstillfällen. Men det gäller också att avreglera och verkligen få en fungerande marknadsekonomi. Här finns fortfarande mycket att göra, allt från konkurrenslagstiftning till byggnormer. Det finns all anledning att göra detta när byggnadsindustrins situation blivit akut och alltmer akut de senaste månaderna och veckorna.

Herr talman! Jag är helt övertygad om att det behövs en ny start för Sverige, och den måste innebära en ny näringspolitik med marknadsekonomisk

inriktning som kan sätta fart på småföretagandet och därmed steg för steg dra Sverige ur en av de djupaste lågkonjunkturer som vi har drabbats av och som nu dessutom enligt AMS prognoser hotar att driva upp arbetslösheten till närmast rekordnivåer.

Anf. 92 ROLF L NILSON (v) replik:

Herr talman! Jag trodde att det skulle märkas när man blev upphöjd till minister, att det skulle hända någonting, att ansvarstagandet skulle utvecklas, att synen skulle breddas. Jag måste med beklagande konstatera att Per Westerberg uppträder i talarstolen med samma uppsjö av nyliberala ekonomiska floskler som han gjorde under tiden som moderaternas företrädare i näringsutskottet. Han vill inte lyssna, han vill inte se.

Här fanns inte ett ord om ekologin, inte ett ord om produktionens samband med miljö och miljöförstöring. Här fanns inte ett ord om dem som producerar värdet, om de anställda i företagen. Och det fanns inte ett tecken på att han hade lyssnat till Anita Gradin, när hon talade om hur det verkligen förhöll sig med småföretagandet och småföretagen.

Per Westerberg! Vi är alla överens om problemet med små företags riskkapitalförsörjning. Till skillnad från de borgerliga parterierne i opposition, har den socialdemokratiska regeringen och vi i vänsterpartiet sökt konstruktiva lösningar. Vi har för vår del gett stöd till förslaget att inrätta regionala riskkapitalbolag för att klara försörjningen när de privata kreditinstituten inte har klarat det. Vi har tillsammans med centern, som också har ett starkt engagemang på detta område, protesterat mot och avvisat socialdemokraternas indragning av kapital från utvecklingsfonden, från Norrlandsfonden och industrifonden. Vi har tyckt att det har varit fråga om motstridande besked.

Såvitt jag förstår har moderaterna, med Per Westerberg i spetsen, varit mot allt detta. För dem finns det inga nyanser. Här finns ingen ödmjukhet inför andras förslag till lösningar. Här finns bara i princip skattelättnader som gynnar de största kapitalisterna, dvs. lägre priser som en väg ur krisen. Detta är en otillåtlig förenkling av problemen i en svår ekonomisk situation. Det är verkligen ingenting som på sikt hjälper vare sig små eller stora företag.

Det borde finnas en mer konstruktiv syn på de statliga företagen. Här har vi under regeringsperioden i vänsterpartiet också försökt att vara konstruktiva. Vi har accepterat Fortia som ett sätt att modernisera det statliga ägandet. Vi vill diskutera vad staten skall äga och hur det skall förvaltas. Men vi inser att det behövs en motvikt till den stora privata maktkoncentrationen inom företagen.

Anf. 93 Industriminister PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Jag noterar att Rolf L Nilson är mycket överraskad över att de borgerliga partierna driver samma politik i regeringsställning som i opposition. Jag tycker att det inte borde vara någon överraskning. Vi försöker att vara konsekventa, och vi har för avsikt att vara det även i framtiden.

Rolf Nilsons olika konstruktiva förslag för de statliga företagen bygger på de traditionella socialistiska värderingarna, som inte hör hemma i en marknadsekonomi. Det är föga överraskande att vi inte vill ha statliga riskkapital-

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

Allmänpolitisk
debatt

Näringspolitik
– Allmänt

företag, samtidigt som Rolf L Nilson ställer sig bakom ståndpunkten att Sverige skall ha västvärldens hårdast beskattade småföretag. Först beskattas småföretagen så hårt att de tvingas söka externt kapital för att över huvud taget kunna leva och möjligen växa. Sedan skall löntagarfonderna, som slussar pengar till de statliga riskkapitalföretagen, gå in med deläggande i samma företag. Det är en form av socialisering av småföretagen. Det är vi definitivt inte med på.

Jag förstår att Rolf Nilson är anhängare av Fortia. En jättelik stor statlig koncern bildas med mycket stora ekonomiska resurser, för att kunna öka det statliga företagandet och det statliga ägandet, och därmed få en mer expansiv statlig företagspolitik. Jag förstår det. Är man socialist, är det förfarandet naturligt. Men jag tycker inte heller att det borde vara överraskande att vi, som borgerlig regering, inte vill ha en sådan politik. Vi vill se det fria privata ägandet och privatiseringar som ett alternativ i framtiden. Även socialister i Frankrike, Spanien, t.o.m Storbritannien, Västtyskland och en lång rad andra länder har anslutit sig till att detta är ett överlägset sätt att driva ekonomisk politik och få framgångsrika företag.

Anf. 94 ROLF L NILSON (v) replik:

Herr talman! De regionala riskkapitalbolagen var ett svar på marknadens oförmåga att lösa småföretagens problem. Vi har inte sagt, och det gjorde inte socialdemokraterna heller, att det skulle vara fråga om statligt ägande. Riskkapitalbolagen är öppna för privat ägande och privat engagemang.

Jag sade två gånger tidigare, både i mitt inledningsanförande och i min första replik, att vi är för vår del öppna för lösningar. Vi är öppna för förändringar av skattesystemet, t.ex. att ta bort beskattningen av det arbetande kapitalet. Det är ingen nyhet för Per Westerberg, och det är ingenting nytt för småföretagarnas organisationer. Vi visar inte den dogmatism som regeringen, genom Per Westerberg, gör. Jag visar också på den stora frändskapen mellan vårt sätt att se på problemen och Per Westerbergs regeringskollegas, dvs. centerpartiets, sätt att se på problemen.

Visst kan man diskutera vad staten skall äga. Men i ett samhälle med en oerhört stark privat maktkoncentration krävs det ett statligt ägande, välskött, utvecklat, avancerat, som motvikt till det privata ägandet. Det krävs för att balansera den ekonomiska makt som kan uppstå om Skandia och SE-banken går ihop. Per Westerberg, konkurrensfrämjaren, har faktiskt medverkat till att det skall kunna ske.

Konkurrens är något som kan gälla för privata företag. Jag hoppas att Per Westerberg menar allvar när han säger att han – när han har sålt ut statliga företag i den omfattning regeringen vill, vilket jag hoppas inte går att genomföra – när han drar sig tillbaka och blir konkurrensminister skall visa samma engagemang och samma beslutsamhet som han visar när det gäller att driva andra sidor av politiken.

Anf. 95 Industriminister PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Rolf Nilson behöver inte hysa någon som helst oro när det gäller mitt engagemang för en skärpt konkurrenslagstiftning. Det var ändå med nöd och näppe vi i utskottet i våras lyckades få igenom det tilläggsdirek-

tiv som just skall garantera konkurrensen på bank- och försäkringsområdet – vilket jag tycker är mycket angeläget.

Men vad Rolf Nilson säger om att det är marknadens krav som innebär att man via löntagarfondssystemet skall bygga upp statliga riskkapitalföretag är bara en del av sanningen. Visst behövs riskkapital. Men det behöver först och främst genereras, precis som i alla andra västeuropeiska länder, genom att behålla lönsamheten i företagen, som alltså inte beskattas med de i västvärlden hårdaste skattereglerna för de små företagen.

Det är väl typiskt för det socialistiska sättet att tänka att man gärna släpper in minoritetsägande även i statliga riskkapitalföretag dominerade av löntagarfonderna. Men det är inte det vi vill ha. Jag tycker inte att löntagarfonderna hör hemma i småföretagen – och inte någon annanstans heller. Vi vill i stället ha enskilt kapital och bättre arbetsvillkor för småföretagen.

Jag beklagar att Rolf Nilson inte kunde driva frågan om borttagande av skatt på arbetande kapital i småföretagen redan föregående år. Då hade det kunnat bli majoritet i kammaren för ett tidigare genomförande.

Vidare har vi frågan om vad staten skall äga för att få en motvikt till det privata kapitalet. Klockan är nu 16.30, och nu har förmodligen presskonferensen just startat där man skall konstatera att ett nytt bankfallissemang har skett. En av de större halvoffentliga bankerna har ånyo gått med mycket stora förluster och tvingas till någon form av statligt ingripande. Det är Första Sparbanken, som i praktiken är likvidationsmässig. Nordbanken, den andra helt statligt dominerade banken, har också förlorat mycket kapital. Där det finns ett stort statligt engagemang går det illa. Det har inte minst bankerna visat under de senaste dagarna. Det visar litet grand på det arv vi har tagit över från den socialdemokratiska regeringen.

Tredje vice talmannen anmälde att Rolf L Nilson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 96 GÖRAN HÄGGLUND (kds):

Herr talman! Jag har för avsikt att i mitt inlägg beröra småföretagens situation.

Jag har förmånen att få representera ett län vars näringsliv präglas av småföretagsamhet och entreprenörsanda. I Jönköpings län finns nästan 16 000 tillverkande företag, varav endast 39 har mer än 200 anställda. Bara nio företag har mer än 500 anställda. Småföretagsamheten spelar alltså en avgörande roll i Jönköpings län. Kanske har därför Jönköpings läns invånare större anledning än andra att glädja sig åt den regeringsförklaring som nyligen har presenterats.

Den svenska välfärden vilar på ett näringsliv som långsiktigt förmår att hävda sig i den internationella konkurrensen. Efter många år av underminering av den industriella sektorn är det hög tid för en ny politik och för ett nytt näringslivsklimat.

Jag tror att framtidens arbetstillfällen och framtidens idéer i mycket stor utsträckning kommer att formas i de små företagen. Läget är i dag bekymmersamt för många småföretag. Allt fler företag går i konkurs. Trots att många företagare inte är anslutna till A-kassan, kan kanske statistik från Fö-

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Näringspolitik
– Allmänt*

retagarnas A-kassa i någon mån användas som mätare på tillståndet inom småföretagsamheten. Under tiden januari till augusti 1990 betalade Företagarnas A-kassa ut 47 milj.kr. i ersättningar. Motsvarande tid i år har utbetalningarna fördubblats och uppgår nu till 96 milj.kr.

Herr talman! Det är med tillfredsställelse som jag har tagit del av regeringsdeklarationen. Den markerar en startpunkt för en ny politik, som i framtiden kommer att generera tillväxt och nya arbetstillfällen. Jag kan nämna som exempel att om alla småföretag i Jönköpings län lyckades anställa en halv person till vardera, skulle arbetslösheten i Jönköpings län utrotas. Det är av största vikt att vi får till stånd en politik som skapar förutsättningar för ett aktivt småföretagande.

En av de enskilda punkterna i regeringsförklaringen, som för de mindre företagen är mycket angelägen att snabbt få genomförd, är avskaffandet av skatten på arbetande kapital. Denna skatt inbringar till statskassan ett mycket litet belopp, i storleksordningen 250–300 milj.kr. För staten är detta att betrakta som felräkningspengar, medan effekterna för de små företagen många gånger är förödande. Företagaren tvingas kanske ta ut medel från sitt företag, medel som beläggs med sociala avgifter och därefter beskattas hos företagaren. Den summa som återstår skall levereras till staten. Den bruttosumma som måste tas ur det lilla företaget skulle kunna bidra till nysatsningar, investeringar och nya arbetstillfällen.

I regeringsdeklarationen redovisas avsikten att avskaffa hela förmögenhetsskatten på några års sikt. Detta tillsammans med beskedet om att arvs-skatten skall lindras kommer säkerligen att bidra till att fler entreprenörer och idérika människor väljer att bo kvar i Sverige, till gagn för arbetsmarknaden och hela vår ekonomi.

I regeringsförklaringen förutskickas att regelverket för de mindre företagen skall förenklas. Detta hälsas med stor tillfredsställelse av de företagare som jag har kontakt med i mitt hemlän. De tycker att alltför mycket av deras tid åtgår till administrativa sysslor, när de egentligen vill ägna sin tid åt det som de verkligen kan.

Sparandet måste gynnas. Det säger också regeringen i sin deklaration. I alltför många år har den som lånat till konsumtion varit vinnare, medan spararen sett sitt kapital i realiteten minska i värde. Skattereformen innebar i detta avseende ett steg i rätt riktning, men det fordras nu ytterligare steg för att stimulera individuellt sparande. Inte minst är det angeläget att skapa goda villkor för sparande i eget företag.

Herr talman! Sverige riskerar att hamna på efterkälken när det gäller utbildning och forskning. Vi hörde industriministern säga att i jämförelse med andra länder håller vi på att hamna på efterkälken. Regeringen har också i sin deklaration markerat att denna utveckling måste brytas. Detta är helt nödvändigt, inte minst med tanke på den nya situation som uppstår i och med att Sverige kommer att bli medlem i EG.

Jag vill också betona att en väl fungerande marknadsekonomi, som bygger mycket på frivilliga avtal mellan parter, förutsätter vissa fasta ekonomiska spelregler och en gemensam etisk grund som betonar individuellt personligt ansvarstagande och hederlighet parterna emellan.

Herr talman! För att vi skall kunna klara av framtidens behov inom sjuk-

vård och äldreomsorg, framtidens pensioner och nödvändiga satsningar inom t.ex. utbildningssektorn och infrastrukturen fordras en näringspolitik som förmår att ta till vara enskilda människors kreativitet och skaparkraft. För att resurser skall skapas krävs framtidstro och optimism. Detta tror jag, herr talman, att regeringsförklaringen kan vara startskottet för.

Anf. 97 CARL FREDRIK GRAF (m):

Herr talman! En av de viktigaste frågorna inför framtiden är hur vi åter skall få dynamik i samhället. Ett sätt att åstadkomma denna dynamik är att skapa tilltro bland människor till företagande. Flera talare har varit inne på det under denna debattrunda. Jag vill ändå kommentera det något ytterligare.

Under 1990 har vi tyvärr kunnat se hur många större svenska företag har flyttat sina investeringar utomlands. De små företagen har ofta inte resurser, kunskaper eller för den delen intresse av att flytta utomlands. Vi som arbetar i mindre företag söker många gånger upp kunder eller leverantörer internationellt, men företagen skall ha sin bas i Sverige och inte tvingas att flytta utomlands på grund av beslut som fattas bl.a. i denna kammare.

Jag tycker att vi skall kunna skilja ut några viktiga linjer i det förändringsarbete vi måste få fart på.

Det gäller till att börja med den grundläggande synen på företagande och insikten i hur viktigt det är med fungerande företag och inte minst småföretag. Jag tror att en attitydförändring hos vissa politiker är minst lika viktig som det andra ledet, nämligen de tekniska och lagstiftningsmässiga förutsättningarna.

Vi behöver politiska ledare som inte ser företagen som en intäktskälla för att få in skattemedel, som i sin tur skall fördelas av politiker. I stället handlar det om att uppvärdera den roll som de många småföretagen spelar för ett dynamiskt samhälle. Här krävs det signaler till förändring. Regeringsförklaringen anger flera olika exempel som visar att vi nu har fått en småföretagsvänligare regering.

För att befästa intresset för att starta och driva småföretag skall vi börja med att grundlagsskydda rätten att äga företag i det här landet. Vi måste vidare ha ett rättsväsende som tillvaratar den enskilde företagarens intresse framför statens. Det skall inte behöva gå många år för att man skall få sin sak prövad, så som det gjorde för t.ex. Halvar Alvgård. Spelreglerna måste vara klara. Annars avstår kanske en del från att starta företag eller från att anställa ny personal. Man vill ju inte hamna i samma situation som snickaren Hjortberg. Vidare får det i ett internationellt perspektiv anses närmast genant med en rad särbestämmelser för s.k. fåmansbolag. Varför är dessa särskilt punktmarkerade, när det faktiskt visar sig att skattemyndigheter ofta har betydligt mer att hämta i de stora internationella företagen? Detta är några exempel på vad jag menar med att den socialdemokratiska politiken har cementerat en många gånger negativ grundsyn på de människor som äger och driver mindre företag.

Under en lång följd av år har vi moderater i riksdagen arbetat för att få igenom förslag som skall stimulera företagsamheten. Detta gäller bl.a. inom följande områden:

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

Allmänpolitisk
debatt

Näringspolitik
– Allmänt

- avbyråkratisering och avregleringar
- sänkta skatter
- förbättrad rättssäkerhet
- reformerad arbetsrätt
- förbättrad riskkapitalförsörjning

Det för kanske för långt att här gå igenom alla dessa förslag i detalj. Men jag vill ändå peka på några av dem. Det gäller bl.a. beskattningen.

Även om vi har kunnat se att den nominella företagsskatten har sänkts på senare år, är det fortfarande så att småföretagen betalar procentuellt högre skatter än de större företagen. Den höga svenska arvs- och förmögenhetsbeskattningen är speciellt allvarig för mindre företag. Många gånger kan naturliga överföringar till nya generationer i ett familjeföretag ej ske därför att de kräver extremt långsiktig planering och speciella arbetsinsatser från familjeföretagarens sida. Det är därför glädjande att regeringen aviserar sänkta skatter inom detta område.

En annan viktig del gäller riskkapitalförsörjningen, som har berörts. I spåren av den, som vi i efterhand kan konstatera, vidlyftiga kreditgivning som vissa banker och andra kreditgivare har ägnat sig åt under senare år, har det blivit svårare för mindre företag att låna. Innovationer av industriell karaktär eller investeringar i t.ex. hantverksföretag har fått stå tillbaka. Här gäller det för statsmakten att skapa förutsättningar för enskilda att på realistiska villkor kunna investera i andra företag med idéer som är utvecklingsbara. Skattereglerna i Sverige har varit ogynnsamma i detta avseende. Här finns exempel i bl.a. Storbritannien på fungerande system. Det är min förhoppning att den nya regeringen under mandatperioden kommer att lägga fram förslag inom detta område, såsom industriministern anförde tidigare.

Jag tycker också att det borde vara möjligt med ett förenklat redovisningsförfarande för t.ex. mindre aktiebolag. De formella krav som i dag gäller enligt aktiebolagslagen är lika för alla typer av företag. De borde kunna ändras för företag med få anställda och låg omsättning utan att det blir till förfång för en fungerande kreditgivning.

Herr talman! Jag har tyckt det vara viktigt att redan i inledningen av detta riksmöte slå fast hur viktigt jag tycker det är att vi, genom beslut i riksdagen, skapar goda förutsättningar för små och medelstora företag att fungera och utvecklas, och jag kan försäkra att de moderata riksdagsmännen kommer att verka pådrivande i detta avseende.

Näringspolitik – Jordbruk

Anf. 98 INGE CARLSSON (s):

Herr talman! I regeringsförklaringen läggs fast att omställningen av jordbruket skall fullföljas. När Sverige träder in i EG skall vi ha en stark och konkurrenskraftig jordbruksnäring enligt den nya regeringen. Ett öppet och levande kulturlandskap skall bevaras. Jordbruket skall användas som en resurs i miljöarbetet.

Förutsättningarna för allt detta finns med i den reformering av jordbruket

som riksdagen har beslutat om och som nu pågår. Men när man ser litet närmare på vad företrädare för de fyra regeringspartierna har sagt i riksdagen och i andra sammanhang, undrar man hur det skall bli i framtiden.

Den nuvarande jordbruksministern har i tidningen *Land* sagt att han ställer sig bakom den kampanj som LRF drev gentemot oss socialdemokrater i somras. Eftersom enigheten är, eller åtminstone har varit stor om inriktningen av vår jordbrukspolitik, riktade sig kampanjen också i hög grad mot centern, moderaterna och folkpartiet, dvs. tre av de nuvarande regeringspartierna.

Betyder Karl Erik Olssons uttalande att han nu, trots regeringsförklaringen, är redo att riva upp beslutet om jordbruksreformen för att tillfredsställa LRF på bekostnad av konsumenterna? Det finns flera tecken som tyder på det.

Jordbruksreformen genomförs i tre steg. Det första steget, den interna avregleringen, har påbörjats och har bl.a. resulterat i en sänkning av livsmedelspriserna. Bl.a. har priserna på gris- och nötkött sänkts, och sänkningen fortsätter. Detta var ett av målen för den nya jordbrukspolitiken och förutsågs av samtliga inblandade parter.

Det ledde fram till steg två, anpassning av gränsskyddet för att ge konsumenterna glädje och nytta av jordbruksreformen. Nu är det tveksamt vad som kommer att ske med gränsskyddet. Jordbruksministern har uttalat sig i tidningar och i radion om att han är beredd att återställa gränsskyddet till den tidigare högre nivån. Följden blir högre livsmedelspriser. Konsumenterna får betala notan för jordbruksreformen men undanhålls dess fördelar, sänkta livsmedelspriser.

Vi socialdemokrater är angelägna om att också konsumenterna skall få del av fördelarna av jordbruksreformen. 14,3 miljarder kronor av skattemedlen fördelas hos jordbrukarna för att omställningen skall ske på ett sätt som är acceptabelt för deras trygghet och försörjning. Det är rimligt, och om detta har vi alla varit eniga. Men den sänkning av livsmedelspriserna som följer av avregleringen skall komma konsumenterna till del. Den skall inte leda till ett överskydd som hindrar importen och som ökar vinsterna hos livsmedelsgrossisterna.

Det tredje steget i jordbruksreformen är ökad konkurrens. Riksdagen har på förslag av den socialdemokratiska regeringen beslutat om förbud mot samverkan inom livsmedelssektorn. Förbudet gäller också marknadsdelning och kollektiv exportfinansiering. Även detta är en viktig åtgärd för att sänka matpriserna.

Men det finns olika åsikter också inom den nuvarande regeringen. Karl Erik Olsson är ett tungt namn på en centerpartimotion som kräver att exportverksamhet i högre grad än vad som nu är fallet skall få bedrivas. Det kan betyda att vi återfaller i den gamla regleringsekonomin. Företrädare för moderaterna, som centern regerar tillsammans med, vill däremot skärpa förbudet ytterligare. Vilken linje väljer regeringen?

Norrlandsstödet är en stor fråga när det gäller jordbrukspolitiken. Riksdagen fattade beslut om Norrlandsstödet utformning och storlek i våras. Centerpartiet ville då öka stödet ytterligare med drygt 120 milj. kr. Avser jordbruksministern att fullfölja detta nu?

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Näringspolitik
– Jordbruk*

Så till kulturlandskapet. En av folkpartiets stora frågor i valrörelsen var införandet av arealbidrag. Nu begravs detta i en utredning, och så får vi se hur det går med det. Arealbidrag kräver nämligen nya friska pengar, som i så fall skulle komma utöver de 750 milj. kr. som redan finns anslagna för kultur- och landskapsstöd. För det är väl inte så att man tänker ta från andra stödformer, t.ex. omställningsstödet? Det är för övrigt redan in-tecknat, som vi ser det. Moderaterna har här en helt annan åsikt. De vill ju privatisera naturvården, så där finns antagligen ingen förståelse för ett krav på mera statliga pengar. På vilket sätt vill jordbruksministern bidra till bibehållandet av de öppna landskapen?

En borgerlig regering skulle garantera en stabil jordbrukspolitik, trodde LRF. Det jag nu har sagt, herr talman, tyder inte på detta.

Anf. 99 CHRISTER WINDÉN (nyd):

Herr talman! Det svenska jordbruket producerar i dag mer livsmedel än vi kan konsumera. Resultatet blir ett stort överskott som måste dumpas på världsmarknaden till priser som långt underskrider produktionskostnaden. Omställningen enligt det livsmedelspolitiska beslutet 1990 syftade till att ta resurser från livsmedelsproduktionen i tillräcklig grad för att skapa balans på den inhemska marknaden. Notan för detta får sedan betalas via skattse-deln eller genom högre matpriser, ett faktum som givetvis inte är acceptabelt för konsumenterna.

Att anpassa jordbrukets kapacitet till det inhemska behovet kräver en minskning av den odlade arealen. Ca 400 000 hektar har tagits bort 1991, men enligt LRFs beräkningar kan ytterligare 250 000–350 000 hektar be-höva anmälas för omställning. Detta motsvarar cirka en fjärdedel av total-arealen.

En avveckling i den storleksordningen får givetvis stora konsekvenser för både bönderna och landskapsbilden. De öppna landskapen kommer att minska drastiskt. Det kommer att leda till en stor kapitalförstörelse, eftersom det troligen kommer att bli dyrt att återställa om och när behovet återupp-står. Det kan också leda till arbetslöshet, särskilt i glesbygderna.

Herr talman! Det finns inga enkla raka lösningar på sådana problem som tillfredställer alla parter till 100 %. Men låt mig få nämna några punkter som representerar ny demokratis sätt att se på problemet:

Det är först och främst konkurrens på lika villkor. Det är viktigt att ge bönderna samma ekonomiska villkor som sina kolleger ute i Europa. Enligt LRF är svenska bönder kostnadseffektiva om man tittar på kostnaderna före skatt och pålagor. Ja, de rena produktionskostnaderna inkl. löner, är faktiskt lägre än motsvarande i t.ex. Tyskland och England. Med ett sänkt skatte-tryck skulle svenska bönder vara konkurrenskraftiga. Det är således knap-past böndernas fel att priserna är höga.

EG-anslutningen innebär en mycket stor utmaning för svenskt jordbruk. I en gemensam marknad kommer vi i förlängningen att nå ca 300 miljoner konsument, men samtidigt konkurrerar vi också med 7 miljoner lantbru-kare. Om de svenska bönderna får samma ekonomiska villkor som dessa, skulle detta kunna ge utrymme för enskilda bönder att satsa på nischproduk-ter. Ett exempel på detta är giftfria eller miljövänliga livsmedel. Enligt LRF

finns det en växande potentiell marknad inom EG där man är beredd att betala extra för sådana livsmedel. Här har vi en konkurrensfördel i vårt geografiska läge. En förutsättning är dock, som tidigare nämnts, ett lägre skattryck.

Vi behöver mer virke. Det är bl.a. cellulosaindustrin som behöver detta. En satsning på skog är en satsning på lång sikt, och den kan göras nu. Det är vår mening att odling av såväl löv- som barrskog måste tillåtas på en viss del av åkerarealen. Ett landskap med mera skog betyder nödvändigtvis inte att man förlorar i skönhetsvärden. Vem tycker t.ex. inte att en ekbacke är vacker?

Herr talman! Åkermarken är en tillgång. Man måste se marken som en tillgång, en resurs för produktion, ungefär som en produktionsapparat inom industrin. Med ett positivt tänkande kan man ofta vända ett hot till en möjlighet.

Det är politikernas uppgift att se till att förutsättningarna är goda. Men ansvaret för jordbrukets lönsamhet måste i första hand ligga hos jordbrukarna och deras branschorganisationer. LRF måste i högre grad tänka kreativt, man lever inte i en skyddad verkstad. Man kan t.ex. undersöka och utveckla något eller några av de förslag till alternativt utnyttjande av den avvecklingshotade arealen som då och då ges publicitet i pressen. Jag tänker då på välkända saker såsom kräftodling, golfbanor och andra rekreationsanläggningar, vilt, whiskyframställning – vilket senast varit på tapeten – fårskötsel och linodling. Det finns säkert en lång rad möjligheter att utnyttja marken.

Jag är övertygad om, herr talman, att vi med ett positivt tänkande i kombination med en minskning av skattepålagorna kan ge Sverige ett lönsamt, livskraftigt jordbruk och ett vackert land att leva i. Det är till gagn för oss alla, inte minst för våra duktiga bönder. De förtjänar det.

Anf. 100 ELISABETH PERSSON (v):

Herr talman! I förmiddags handlade debatten om de stora pengarna. Skatter, fonder, ja rent av svarta hål i ekonomin diskuterades. Det är säkert avgörande faktorer för landets framtid, men för de flesta människor – eller för TV-tittarna som hade förmånen att höra debatten – föreföll nog debatten tämligen abstrakt.

Också jag kommer att tala om pengar, närmare bestämt om runt 125 miljarder kronor per år. Om dessa 125 miljarder sägs inte ett ord i regeringsförklaringen. Ändå berör de varenda människa här i landet, och varje dag måste vi på något sätt förhålla oss till dem. Det är livsmedelskostnaderna jag tänker tala om.

Vi konsumenter betalar i runt tal 125 miljarder kronor om året för vår mat. Utslaget per invånare blir det närmare 15 000 kr. per år. Av bruttonationalprodukten utgör dessa 125 miljarder knappt en tiondel. Det handlar alltså inte precis om småpotatis.

Vi i vänsterpartiet anser att det är viktigt att lyfta fram konsumentperspektivet på livsmedelspolitiken, och vi anser inte att detta tidigare har gjorts i tillräcklig grad. När livsmedelspolitik eller jordbrukspolitik debatteras fram-

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Näringspolitik
– Jordbruk*

står det ofta som om livsmedelskonsumenterna vore en obetydlig minoritet i det här landet och böndernas organisationer en mycket stor majoritet. När det gäller det stora komplex som består av livsmedelsindustrin, grossister, distributörer, detaljister och deras makt och inflytande över såväl livsmedelspriser som kvalitet, har riksdagen oftast mycket litet att komma med. Men för konsumenterna är det inte ointressant vem eller vilka som har makten över maten. Det är mycket intressant vad vi får för de 125 miljarder som vi tillsammans betalar för maten.

Som bekant har vi i vänsterpartiet tidigare riktat uppmärksamheten på matkostnaderna. Vårt krav på slopad matmoms resulterar nu i momssänkningar med 7 % på livsmedel. Det är naturligtvis bra. Men vi vill också visa på att det finns en rad andra faktorer som fortfarande fördyrar våra livsmedel eller motverkar en sänkning av priserna. Det vore illa om det skulle ta lika lång tid att få upp ögonen på folk eller på regeringen för dessa faktorer som det tagit för oss att få igenom kravet på momssänkning.

Även om man letar förgäves i regeringsförklaringen efter vad regeringen tänker göra för att sänka matpriserna eller, för att använda en kanske mer intressant borgerlig angreppsvinkel, anpassa matpriserna till EG-nivå, och även om jordbruksministern kanske kan tänkas säga att konsumentpriserna inte är hans bord, anser jag och vänsterpartiet att matpriserna hör hemma i denna livsmedelspolitiska debatt.

Herr talman! Som konsument vill jag ha bra livsmedel med god kvalitet till rimliga kostnader. Jag är beredd att betala skäligt för maten men inte att betala för en massa onödiga omkringskostnader som inte har ett dugg med vare sig kvaliteten eller kvantiteten att göra. Jag är intresserad av att ha tillgång till en butik som jag kan nå utan alltför mycket krångel, och jag är självfallet betjänt av att butiken bär sig och kan föra ett varierat sortiment. Jag vill veta vad enskilda produkter kostar och varifrån de kommer, och jag vill veta vad olika halvfabrikat innehåller. Jag vill ha vettig produktinformation, som är begriplig, och jag vill inte ha livsmedel med onödiga eller farliga tillsatser. Det här är krav som jag delar med en överväldigande majoritet av landets konsumenter.

Talartiden för de här inläggen är kort, så jag skall här bara ta upp några saker som alldeles i onödan höjer livsmedelspriserna eller som bidrar till att pressen på livsmedelssektorn varit alldeles för lam, med höga och okontrollerade priser som följd:

- extrapriser, s.k. rabattkuponger och den reklam som följer i deras spår,
- onödiga, fördyrande och miljöförstörande förpackningar,
- koncentration och monopol inom livsmedelsindustrin,
- svaga konsumentorganisationer och
- nedrustning av konsumentnämnder eller resurser för lokala konsumentvägledare ute i kommunerna och för litet resurser i skolor för fostran av medvetna och kunniga konsumenter.

Vänsterpartiet har tidigare lagt fram förslag som skulle sanera prissättningen och minska reklamraseriet. Vi inser hur betydelsefullt det är med medvetna och kunniga konsumenter och hur viktigt det är med lokal konsumentverksamhet. Tack vare vänsterpartiet får de frivilliga konsumentorgani-

sationerna 2 milj.kr. årligen för att arbeta med livsmedelsfrågor. Kommer de även i fortsättningen att få detta bidrag?

Har jordbruksministern några funderingar omkring matpriserna och livsmedelskvaliteten? Tänker regeringen göra något som gynnar konsumenterna, minskar resursslöseriet och ger oss en chans att bedöma pris och kvalitet på vår mat? Kommer vi att få en fungerande kontroll på importerad mat? Kommer vi att få behålla prismärkning på enskilda produkter? Kommer vi att slippa att tvingas betala miljarder i onödan för extrapriser och rabattkuponger? Det vore intressant att höra om regeringen har några synpunkter på dessa för konsumenterna så viktiga frågor.

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Näringspolitik
– Jordbruk*

Anf. 101 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Fru talman! Jag tänker i den här debatten kort beröra tre områden: dels frågan om produktionen av livsmedel och användningen av jordbruksarealen, dels frågan om konsumtionen och utvecklingen av bl.a. konsumentpriserna och dels den internationella framtiden på jordbruksområdet.

Vi som lever i Sverige är på många sätt en privilegierad grupp människor i denna värld. Vi har en hög ekonomisk levnadsstandard. Vi har, jämfört med många andra europeiska länder, stora tillgångar i form av land, vatten och en grönskande natur.

Denna närhet till naturen och vårt klimat gör oss medvetna om naturens kretslopp. Vi, om några, borde alltså ha förutsättningar att inse och på ett förnuftigt sätt ta till vara den generositet som naturen visar oss, de resurser som den skapar. Detta kräver emellertid en förmåga till respekt och solidaritet mellan människor, och mellan människor och natur.

De spelregler som vi i regeringen vill skall gälla för utvecklingen i vårt samhälle präglas av långsiktighet, kontinuitet och framtidstro. Målsättningen att skapa ett samhälle, där vi utan oro och rädsla kan närma oss en framtid som oundvikligen innebär förändringar i förhållande till vårt samhälle av i dag, måste prägla vårt arbete. Det innebär att skapa förståelse för det föränderliga samhället, för vikten av att hushålla med våra resurser, för en öppnare värld. Det är i detta perspektiv som vi skall se behovet av att stärka det svenska samhällets konkurrenskraft i ett utvidgat europeiskt samarbete, att förbättra förutsättningarna för småföretagsamheten, att bedriva en aktiv regionalpolitik, att öka användningen av de förnybara resurserna i vårt samhälle och att fullfölja omställningen av jordbruket, som innebär att resurserna inom vårt jordbruk tas till vara på ett förnuftigt sätt.

Regeringen avser att leva upp till de mål för livsmedelspolitiken som under stor enighet lades fast av riksdagen år 1990 – det nämnde också Inge Carlsson för en stund sedan. Det innebär att jordbruket skall kunna lita på att de utfästelser som gjorts kommer att gälla. Härigenom ges förutsättningen för den långsiktiga planering som är en självklar nödvändighet för denna näring, som har att arbeta med den biologiska klockan, dvs. med det som gror, som växer och som skördas.

Att 1990 års beslut ligger fast innebär också att omställningen inom jordbruket fullföljs, i kombination med de åtgärder som regeringen planerar för att underlätta små- och nyföretagandet.

Omställningen av jordbruket skall medverka till att vi får en stark och kon-

kurrenskraftig jordbruksnäring, där jordbruket producerar livsmedel av hög kvalitet men också andra nyttigheter, t.ex. miljövänliga råvaror som bio-bränsle, och där markens produktionsförmåga och kunskaperna hos dem som känner marken tas till vara. Att skapa en varaktig marknad för bio-bränslen är av grundläggande betydelse för att omställningsarbetet skall bli framgångsrikt. Därigenom bevaras också det levande kulturlandskapet; det tycks finnas en bred enighet om att det skall bevaras.

En omställning är också nödvändig i perspektivet av ett EG-medlemskap, som innebär en ökande konkurrens för såväl jordbruket som livsmedelsindustrin samtidigt som vi får bättre tillgång till en mångfald större marknad. Att förbereda oss inför denna situation måste prägla inte bara regeringens arbete de närmaste åren utan också hela vårt näringsliv. Det är således som ett led i detta arbete som vi skall betrakta de omställningsåtgärder som nu vidtas inom jordbruket.

Sverige deltar aktivt i arbetet med att uppnå ett avtal inom ramen för GATT. En utgångspunkt för detta arbete måste vara att ländernas åtaganden i ett sådant globalt avtal är likvärdiga och samtidigt. En annan utgångspunkt måste vara att världens livsmedelsförsörjning inte äventyras.

Våra möjligheter att dra nytta av såväl EG-medlemskapet som GATT-avtalet är i stor utsträckning avhängiga av vilken framgång vi har i arbetet med att bekämpa pris- och kostnadsutvecklingen i vårt eget land.

I detta sammanhang är det intressant att komma in på situationen på livsmedelsområdet. Sedan det jordbrukspolitiska beslutet fattades här i riksdagen har livsmedelspriserna utvecklats långsammare än konsumentprisindex. Det har varit ett viktigt resultat av det arbetet. Samtidigt kan vi då också konstatera att prisutvecklingen har varit mer negativ för jordbrukarna än den har varit positiv för konsumenterna. Det är ett förhållande som vi måste arbeta vidare med.

Det är naturligtvis så – jag delar på den punkten också Inge Carlssons uppfattning – att de sänkningar av priserna och den begränsning av kostnaderna som görs genom det livsmedelspolitiska beslutet måste komma konsumenterna till del. Det är viktigt att fullfölja arbetet genom att skärpa konkurrensen i olika led när det gäller livsmedelsproduktion, distribution och handel.

När vi som konsumenter ställer höga krav på livsmedlens kvalitet, på livsmedelsproduktion på ett miljövänligt och djurvänligt sätt samt på ett öppet landskap, måste vi också ha förståelse för att det kostar oss någonting. Det är viktigt att vi, när vi närmar oss Europa, när vi är beredda att gå in i ett EG-medlemskap, ser till att harmonisera förhållandena i vårt land med EGs förhållanden så långt detta är möjligt.

Jag är övertygad om att Sverige, med den inriktning av den framtida jordbrukspolitiken som har en bred förankring här i riksdagen, kommer att kunna medverka till en bättre situation när det gäller livsmedelsproduktionen och livsmedelsprisernas utveckling i vårt land men också till bättre möjligheter att producera bra livsmedel i hela Europa på en framtida större marknad.

Anf. 102 ELISABETH PERSSON (v) replik:

Fru talman! Karl Erik Olsson tar inte upp så mycket om konsumentpriserna i sitt anförande, men han konstaterar att livsmedelspriserna efter jordbruksuppgörelsen har utvecklats långsammare än övriga konsumentpriser. Det är naturligtvis riktigt. Men det jag undrar är hur regeringen och Karl Erik Olsson förhåller sig till faktorer som fördyrar livsmedlen men som inte på något sätt ger bönderna mer pengar. Det borde alltså vara ett gemensamt intresse för oss att se till att konsumenterna inte betalar "i tomme" för någonting som livsmedelsproducenterna, dvs. bönderna, inte har sett röken av. Jag tog som exempel de s.k. extrapriserna, rabatterbjudanden, onödiga reklam m.m., som har visat sig kosta konsumenterna åtskilliga miljarder kronor om året – pengar som bönderna inte får ett öre av utan tillfaller andra sektorer i samhället.

Det skulle vara intressant att höra om Karl Erik Olsson eller regeringen har börjat fundera på om det är värt att göra någonting åt det här eller om det skall få fortsätta på detta sätt.

Det finns också andra saker som påverkar livsmedelskostnaderna negativt, och det är sådant som att konsumenterna inte har möjlighet att överblicka marknaden. Vi har under tidigare år pratat om dålig konkurrens och tendenser till monopolisering inom livsmedelsindustrin, och detta har nog så viktiga konsekvenser för konsumenterna.

Anser jordbruksministern att det är frågor som är viktiga att driva i regeringen framöver, eller hur ser det ut i detta fall? Jag och vänsterpartiet tycker att det skulle vara mycket intressant att få reda på det.

Anf. 103 INGE CARLSSON (s) replik:

Fru talman! Jag är ganska tillfredsställd med det svar som jordbruksministern gav, nämligen att avregleringens positiva effekter skall komma konsumenterna till del. Men jag är ändå litet oroad. Jag tänker tillbaka på valrörelsen, där många centerpartister och andra klart uttalade att de skulle återanpassa gränsskyddet om de vann valet.

Jordbruksministern vet ju att vi har fört en lång debatt om detta tidigare, men han vet också att den här typen av gränsskydd finns i många EG-länder. Under ett antal år har dessa EG-länder också anpassat sina gränsskydd med mellan 6 och 20 %. Tidigare höjde vi ofta gränsskyddet här i Sverige, och då kom det ingen kritik från centerpartiet eller andra partier, men när vi nu gjorde den här anpassningen fick vi kritik. Vi har i alla fall folkpartiet och vänsterpartiet med oss.

Jag undrar nu om jordbruksministern kommer att lägga fram något nytt förslag för att återanpassa gränsskyddet till det gamla.

Jag fick inte heller något svar på frågan om Norrlandsstödet. Centerpartiet hävdade ju att det skulle höjas ytterligare, med drygt 120 milj.kr. I alla andra partier var vi överens om att den stora uppräkningen på 12 % var tillräcklig och att den var rättvis, men jag har för mig att jordbruksministern uttalade att detta var oärligt av oss. På vilket sätt skall nu jordbruksministern återställa de 120 miljonerna? Kommer det någon proposition eller någon åtgärd?

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Näringspolitik
– Jordbruk*

Anf. 104 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Fru talman! Elisabeth Persson frågar om man skall tillåta att konsumenten betalar "i tomme" för någonting som inte produceras. Det skall man egentligen inte göra, men samtidigt är det fråga om vad som menas med ett sådant uttryck. Jag har den uppfattningen – som jag tror att vi är överens om i regeringskretsen – att det sätt som marknadsföringen sker på måste det vara producenterna, aktörerna på marknaden, som avgör. Det måste vara en effektiv konkurrens som bidrar till att man inte lägger ner för mycket pengar på detta så att varorna blir dyra. I de länder där man inte har haft en fungerande marknad har inte livsmedel eller andra varor vare sig förekommit i tillräcklig omfattning eller blivit särskilt billiga.

Samtidigt är det viktigt att gå vidare och effektivisera just marknaden, så att den fungerar på ett bättre sätt. Konsumenterna skall naturligtvis också ha möjlighet att reagera, så att de inte betalar för något som inte är värt någonting. De skall ha valmöjlighet och kunna köpa någonting annat. Det bör marknaden känna av.

Elisabeth Persson säger också att det är svårt att överblicka marknaden. Ja, det är klart att det är. Samtidigt finns det inte anledning att begränsa utbudet med lagliga medel. I länder som ofta jämförs med Sverige, t.ex. nere på kontinenten, är variationsrikedomen ofta större och priserna lägre. Det finns säkert möjlighet för Sverige att bli effektivare och duktigare också i detta avseende.

Inge Carlsson tar upp frågan om gränsskyddet. Många av oss minns den debatt som har förekommit i denna kammare och runt om i landet i den frågan. Vi var 1990 i jordbruksutskottet och i kammaren utomordentligt överens om att Sverige inte skulle göra några ensidiga förtida neddragningar av gränsskyddet. När den socialdemokratiska regeringen lade fram en proposition om just en sådan sänkning blev detta mycket uppmärksammat, och debatten var stundtals tämligen upphetsad.

Det är självklart att de uppfattningar som har funnits i den här frågan kvarstår. Samtidigt vet vi alla att sådana här förändringar inte är särskilt enkla. Vad vi nu gör är att försöka se efter om det ligger någonting i det som bl.a. socialdemokraterna sade tidigare, dvs. att det bara var ett överskydd som sänktes. Jag avser alltså att ge jordbruksverket i uppdrag att studera på vilket sätt som den sänkning som genomfördes har påverkat och kan komma att påverka priserna för jordbrukarna. Det gjordes ett bestämt uttalande från riksdagen om att man inte i förtid skulle göra någonting sådant. När vi får beskedet skall vi återkomma och se på vilket sätt effekterna kan åtgärdas.

Det bästa – det vill jag gärna uttala redan nu – vore om GATT-förhandlingarna kunde drivas så snabbt att resultatet av dem fanns tillgängligt redan i början av nästa år. Då skulle problemet minimeras. I de resonemang som har förts inför GATT-förhandlingarna har man också sagt att tidigare gjorda sänkningar skall tillgodoräknas när GATT-resultaten börjar genomföras.

En arbetsgrupp ser för närvarande över formerna för Norrlandsstödet. Centerpartiets uppfattning från i våras om att jordbrukarna inte kompenseras fullt ut hade förankring i verkligheten. Samtidigt tror jag att alla var medvetna om att detta stöd medförde mycket stora kostnader och att man inte säkert kunde uttala sig om träffsäkerheten. Därför enades vi om att låta

en arbetsgrupp utreda frågan om stödets framtida utformning. Jag har i dag försökt få viss information om hur långt arbetsgruppen har kommit, och jag förväntar mig en rapport i slutet av nästa månad. Därefter avser regeringen att lägga fram förslag om hur detta stöd skall ges i framtiden.

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Näringspolitik
– Jordbruk*

Anf. 105 ELISABETH PERSSON (v) replik:

Fru talman! Det var en mycket intressant feltolkning som jordbruksministern gjorde sig skyldig till. Jag skall försöka precisera vad jag menade med att ha överblick över och kunskap om.

I våras fattade riksdagen beslut om ett ganska uppmärksammat prismärkningssystem. Det innebar att vissa varor även i fortsättningen skulle prismärkas enskilt. Detta beslut fattades under stort motstånd från främst moderaterna och folkpartiet liberalerna. Hur centern ställde sig kommer jag faktiskt inte ihåg, men det stora motståndet kom alltså från moderaterna och folkpartiet liberalerna, partier som nu är viktiga parter i den nya regeringen.

Nu undrar vi konsumenter om detta beslut kommer att rivas upp eller om vi även i fortsättningen kommer att ha möjlighet att överblicka prissättningen på varor. Det var det jag menade och ingenting annat. Jag är funderad över detta och tycker att argumenten mot enkla åtgärder som gagnar konsumenterna ibland är mycket konstiga.

I denna kammare refererar vi ofta till EG. Låt mig därför göra en jämförelse i fråga om prissättning av varor med några andra europeiska länder. Kommer man in i en livsmedelsbutik i London finner man att snart sagt varje sak som saluförs är individuellt prismärkt. Det kan röra sig om små förpackningar, chockladbiter eller precis vad som helst. Det sitter en prislapp på dem. I varje butik i Tyskland, i en liten småstad eller by, i Hamburg eller i Frankfurt, är det otänkbart att visa varor i skyltfönstren utan att ange priset på dem. Det gäller såväl mat som kläder.

Jag undrar om det är andra marknadskrafter som råder i dessa länder? Varför är det så svårt att göra samma sak här i Sverige? Varför skulle det vara så hämmande för svensk handel? Varför är det så svårt för den svenska marknaden och marknadskrafterna att ge konsumenterna en så enkel information som prismärkningen utgör? Jag tror att en prismärkning i längden gagnar handeln. Det är viktigt för konsumenterna att veta vad de betalar för saker och ting. Detta var ett exempel på vad jag menar med att kunna överblicka priser och marknaden.

Jag har tidigare i dag noterat att Karl Erik Olsson och andra regeringsföreträdare har utpekade de offentliga monopolerna som roten till mycket ekonomiskt elände i landet. Vad har jordbruksministern för uppfattning om monopoltendenserna och koncentrationen inom livsmedelsproduktionen? Jag tycker inte det har framgått av vad han har sagt. Vad anser Karl Erik Olsson om exempelvis Arlas och de andra mejeriföreningarnas agerande beträffande avräkningspengarna för mjölken i somras? Då skyllde man på gränskyddets sänkning. Man sänkte avräkningspengarna för att efter valet snabbt höja dem igen.

Anf. 106 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c) replik:

Fru talman! Jag förstår nu att jag missförstod vad Elisabeth Persson sade om att kunna överblicka priserna på varor. Frågan om prismärkning är inte

min specialitet. Jag utgår dock från att konsumenterna, om de kan utöva sitt inflytande, också kan se till att det ger effekt på detta område. I det jordbrukspolitiska beslutet anslag riksdagen i stor enighet – faktiskt på förslag från vänsterpartiet – ett par miljoner kronor extra för konsumentinformation. Jag medger gärna att jag anser det viktigt att konsumenterna får komma till tals både genom det sätt de handlar på och på andra sätt, exempelvis politiskt och i den allmänna debatten. Däremot tror jag inte särskilt mycket på omfattande regelsystem för hur exempelvis prislappar skall sättas på varor. Det bör vara säljaren som är angelägen att tala om vad som för tillfället är jättebilligt. På sådana varor sätter han säkert en prislapp.

Frågan om monopol är principiellt intressant, och det gäller vare sig det rör sig om offentliga monopol eller monopol i näringslivet.

Beträffande jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse finns det enligt min mening anledning att ha möjlighet att begränsa eventuella monopoltendenser. Dels kan det bli lättare att starta mindre företag som en undervegetation, dels hamnar vi i en större marknad där faktiskt de svenska företagen inte är särskilt stora. De får då konkurrera med företag på den europeiska marknaden som är större och utövar en kraftfull konkurrens.

Jag har som jordbruksminister inte anledning att lägga mig i enskilda företags prissättning vid olika tillfällen. Men visst är jag förvånad över att man hade så dåligt grepp om hur mycket pengar som fanns i kassorna att man gjorde sådana ryck i exempelvis mjölklikviderna som Elisabeth Persson nämnde.

Som tidigare har nämnts i debatten är det viktigt att ta vara på de möjligheter som finns i Sverige när det gäller att hävda sig på den europeiska marknaden. Mycket snart är vi kanske en del av en marknad omfattande 300–400 miljoner människor. Den marknaden efterfrågar sannolikt varor som vi kan producera mer av i Sverige, nämligen rena och hälsosamma livsmedel producerade i en ren miljö och med ett minimum av rests substanser från exempelvis kemiska medel. Utvecklingen därvidlag har kommit längre i Sverige än i de flesta av våra grannländer. Den här möjligheten bör utnyttjas av det svenska jordbruket.

Anf. 107 INGVAR ERIKSSON (m):

Fru talman! Jag vänder mig först till den nye jordbruksministern och hälsar honom välkommen. Det är ett utmanande och svårt arbete som han har framför sig. Jag hoppas att vi skall få ett gott samarbete mellan departementet och riksdagen, så att vi kan återställa den framtidstro bland landets jordbrukare och livsmedelsproducenter som är nödvändig för att gå en lyckosam framtid till mötes.

Våren 1990 fattade riksdagen beslut om en långtgående avreglering av svenskt jordbruk. Bakom beslutet stod i princip alla dåvarande riksdagspartier utom miljöpartiet. Beslutet innebar att den svenska jordbruksnäringen inom loppet av en femårsperiod skall avregleras och marknadsanpassas. Den dåvarande överproduktionen skall upphöra. Om det sker kommer också lönsamheten att återvinnas. Därför skall en omställning och en anpassning ske, och vissa stimulansstöd har också aviserats och beslutats. Bl.a. skall jordbruket stimuleras att välja nya produktionsalternativ.

Riksdagsbeslutet innehöll vissa villkor, bl.a. att det svenska gränsskyddet inte skulle förändras i annan takt än vad som anges i GATT-förhandlingarna. Ömsesidigheten är viktig och ofrånkomlig om svensk livsmedelsproduktion, råvaruproduktion i jordbruket och vidareförädling i livsmedelsindustrin skall få en rimlig chans att hävda sig i den ökade internationella konkurren- sen.

Den tidigare socialdemokratiska regeringen har under det senaste året svi- kit genom att genomdriva en ensidig gränsskyddssänkning. Man har också höjt vissa punktskatter på jordbruksområdet. Dessutom har man bromsat jordbrukets egna initiativ att snabba på strävandena att uppnå produktions- balans, exempelvis då man inte ville medverka till att lyfta ut det temporära sockeröverskottet, vilket medfört att arealen i år har måst minskas mycket kraftigt. Man var också beredd att stoppa mejerinäringens vilja att påskynda omställningen när det gäller mjölkproduktionen.

Många lantbrukare har dessutom känt stor osäkerhet och tvivel beträff- ande omställningsreglerna. Socialdemokraterna har tyvärr inte på något sätt försökt att undanröja den osäkerheten – snarare är det tvärtom. Detta har gällt bl.a. hoten om återbetalning och om säkerhet. Klart står att produ- center inte har behandlats lika, utan kraven och inriktningen har varierat i landet.

Det föreligger en uppenbar risk att många som har gått in i omställningen hoppar av och att de som planerat att gå in drar sig ur. Det skulle vara mycket olyckligt.

Den breda politiska uppslutningen kring det livsmedelspolitiska beslutet var trots allt värdefull, och den borde skapa goda förutsättningar för en lång- siktigt hållbar jordbrukspolitik. Beslutet var en kompromiss, vilket innebär att vi liksom andra har tvingats ge avkall på en del av våra ursprungliga för- slag. Vi gjorde det i förvisningen om att en bred uppgörelse skulle skapa bättre utvecklingsmöjligheter än ett beslut som fattats med knapp majoritet. Den breda uppslutningen innebär att beslutet borde kunna stå fast, oberoende av regeringsskiftet. En förutsättning härför är givetvis att avsteg inte görs, men så har tyvärr skett.

Elisabeth Persson talade nyss i vackra ord om konsumenten men berörde inte vikten för konsumenten av att i varje läge ha tillgång till livsmedel av god kvalitet. Om vi skall lyckas, måste vi ha en tillräckligt stor inhemsk livs- medelsproduktion.

Alla vet att vädrets makter kan spela en stor roll. Det finns också andra faktorer som kraftigt påverkar tillgången på livsmedel, inte bara i Sverige utan även på andra håll i världen. Det land som i stor utsträckning gör sig beroende av import av livsmedel kan dyrt få betala detta på sikt. I ett läge där de viktigaste handelsländerna förhandlar, såsom nu sker och alltför länge skett utan resultat inom GATT, om en sänkning av skyddet för jordbruket kan riskerna komma att öka ännu mer.

Syftet med GATT-förhandlingarna är att få ned den pristryckande över- skottsproduktionen. Därigenom skulle man kunna få en situation där världs- marknadspriserna stiger till en nivå som ligger närmare de verkliga produk- tionskostnaderna i olika länder. Exportförlusterna på grund av överproduk-

tionen skulle därmed kunna minskas. Vi vet att man i olika länder vill minska stödet och skyddet, och vi vet också att det skulle gynna de olika budgeterna.

Nu har vi emellertid en svår situation. Vi måste ändå i det läget se till att klara katastrof- och beredskapslagringen av livsmedel. Jag hoppas att den nye jordbruksministern är beredd att ta initiativ till åtgärder för att lösa problemet hur man i en marknad med en minskning av överskotten skall kunna klara beredskapslagringen. Jag hoppas också att jordbruksministern kommer att ge ett bättre besked om anpassningen till EG av den kommande jordbrukspolitiken.

Anf. 108 BENGT ROSÉN (fp):

Fru talman! Liksom föregående talare vill jag inleda med att gratulera Karl Erik Olsson till utnämningen till jordbruksminister. Jag vet ingen som är mer kompetent och lämpad att inneha den posten, och jag är övertygad om att han i hög grad kommer att kunna bidra till ett ökat förtroende i lantbrukarleden för att vi som politiker är beredda att leva upp till 1990 års jordbrukspolitiska beslut, även om de ekonomiska förutsättningarna nu blir allt kärvare.

Tillåt mig även, fru talman, att i detta sammanhang hälsa Holger Gustafsson, som står näst i tur på talarlistan, välkommen till riksdagen. Holger Gustafsson kommer, liksom Ivar Virgin och jag, från Götene i Skaraborg, en liten kommun på drygt 12 000 invånare, som alltså håller sig med tre riksdagsmän. Ur jämställdhetssynpunkt hade det naturligtvis varit bättre om det hade varit någon kvinna från Götene. Jag kan försäkra att jag inte skulle ha haft någonting emot att både Holger och Ivar hade varit kvinnor.

Eftersom också grannkommunen Skara med ett något större invånarantal numera också håller sig med tre riksdagsmän, hade jag förväntat mig att Bert Karlsson i sitt jungfrutal skulle ha krävt en utlokalisering av riksdagen till Skara Sommarland. Nu gjorde han inte det, men jag tror inte att han i längden kommer att nöja sig med att enbart det massmediala intresset för politiken har förskjutits åt Skarahållet.

Fru talman! Låt mig, i likhet med Elisabeth Persson, inledningsvis anlägga ett konsumentperspektiv. All produktion syftar ju ytterst till att tillgodose konsumenters efterfrågan. Det gäller även för vår livsmedelsproduktion, och det var en av huvudanledningarna till att riksdagen i stor enighet i juni 1990 beslöt att i socialt acceptabla former under en femårig omställningstid avreglera och marknadsanpassa jordbruket. Tidigare hade lantbrukarna mer varit inställda på att producera det regleringarna premierade än det som konsumenterna efterfrågade.

Konsumenterna efterfrågar livsmedel av bra kvalitet till låga priser. Det senare har inte minst de – som jag kallar dem – enspåriga matprisdebattörerna i massmedia tagit fasta på. De hävdar att avregleringen av jordbruket även borde ha omfattat en ensidig svensk avveckling av gränsskyddet, så att svenska konsumenter hade fått tillgång till de prisdumpande livsmedelsöverskotten på världsmarknaden.

Vad dessa debattörer – jag räknar inte Elisabeth Persson till dem – aldrig talar om är att därmed slås det svenska jordbruket ut, vilket innebär att en rad andra nyttigheter, såsom öppet landskap och levande landsbygder, som

konsumenterna också efterfrågar försvinner. Lars Drake vid lantbruksuniversitetet har genom enkätundersökningar visat att en majoritet av det svenska folket vill ha nuvarande öppna landskap och anser att staten bör betala för landskapsvården om denna är hotad.

Teoretiskt är det naturligtvis möjligt att anställa statliga landskapsvårdare, som sköter detta när lantbrukarna inte längre har ekonomiska möjligheter att fortsätta. Vi betalar årligen av skattemedel mellan 2 och 3 miljarder kronor för att hålla parker och grönytor i våra tätorter. Alla inser att skulle vi på samma sätt bevara jordbrukslandskapet, så skulle årskostnaden bli tio-dubbel.

Vi måste därför se till att jordbrukarna får förutsättningar att klara omställningen. Utöver att vi då får tillgång till livsmedel, vars kvalitet och tillverkningsmetoder vi kan påverka, så kan vi också behålla det landskap som vi som konsumenter efterfrågar till rimliga kostnader.

Från folkpartiet liberalerna har vi, som Inge Carlsson erinrade om, varje år sedan 1986 motionerat om att i särskild ordning ge ersättning för landskapsvården genom en generell arealersättning och inte som nu ha den "inbakad" i producentpriserna. Betalar vi exempelvis 1 000 kr. per hektar och år för all åker-, ängs- och betesmark, så rör det sig om dryga 3 miljarder kronor i årskostnad, att jämföras med nuvarande 2 à 3 miljarder till grönytor i tätorterna.

En generell arealersättning har många fördelar för såväl lantbrukare som konsumenter. Låt mig här endast framhålla att denna ersättning, som Lars Jonasson vid lantbruksuniversitetet visat, innebär att vi bevarar mjölkproduktionen i mellanbygd och skogsbygd, där vi har ont om öppet landskap och alternativ sysselsättning. Många talare har här i dag tidigare framhållit värdet av att söka bevara kulturlandskapet i just mellanbygd och skogsbygd.

Det är bra att regeringsförklaringen nu anger att frågan om arealersättning skall utredas under mandatperioden. Intresset i Sverige för en sådan uppläggning har ökat, och den internationella utvecklingen inom såväl EG som GATT går åt samma håll.

Anf. 109 HOLGER GUSTAFSSON (kds):

Fru talman! Jag vill också börja med att gratulera Karl Erik Olsson till det nya uppdraget som jordbruksminister, och jag vill gratulera Sveriges bönder till en sådan minister. Jag tror att det kommer att bli ett bra resultat. Jag vill även tacka Bengt Rosén för välkomsthälsningen.

Fru talman! Beträffande den ekonomiska utvecklingen i svenskt jordbruk anger regeringsförklaringen att omställningen av svenskt jordbruk skall fullföljas samt att "Sverige vid inträdet i EG skall ha en stark och konkurrenskraftig jordbruksnäring".

Hittills har man i den jordbrukspolitiska debatten inriktat sig på en omställning till en "marknadsanpassning" när det gäller de totala produktionsvolymerna i Sverige.

Om den svenska bonden skall kunna producera med en lönsamhet som ger en inkomststandard som är jämförbar med exempelvis en industriarbetares, är bonden ytterst beroende av gränsskyddets nivå. Ett sänkt gränsskydd innebär att färre bönder klarar en rimlig inkomst, och detta leder i sin tur till

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Näringspolitik
– Jordbruk*

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Näringspolitik
– Jordbruk*

en minskad andel svenskproducerade baslivsmedel. Därmed är vi framme vid den fråga som måste upp på riksdagens bord: Vilken självförsörjningsgrad skall vi ha i landet av svenskproducerade baslivsmedel, dvs. till vilken produktionsnivå skall vi ställa om svenskt jordbruk?

Det måste rimligen vara ett vitalt konsumentintresse att få ta ställning till hur stor andel av våra baslivsmedel som skall produceras i svensk miljö, med svenska kvalitetsnormer och med inriktning på biologiskt fullvärdiga livsmedel.

Den tidigare regeringen har inte definierat omställningens produktionsmål för svensk marknad och inte heller låtit utreda de livsmedelskvalitativa konsekvenserna som svenska konsumenter drabbas av vid en radikalt minskad andel högkvalitativa baslivsmedel.

Vidare uttrycker regeringsförklaringen att en avstämning av omställningsbesluten sker efter det att EG har lagt fast principerna för sin kommande jordbrukspolitik samt att avstämningen förbereds av en särskild kommission.

EGs kommission lade den 9 juli 1991 fram förslag till framtida utformning av EGs gemensamma jordbrukspolitik, CAP. Förslaget bygger på de principer som Mac Sharry presenterade i februari i år.

Det är angeläget att den kommission som regeringen tillsätter får i uppgift att fasa in svensk jordbrukspolitik mot de principer som EG kommer att fastställa, och därmed skapa förutsättningar för svenska förädlade jordbruksprodukter att nå in på EGs marknad. Men det är också viktigt att kommissionen får i uppgift att följa den nu akuta lönsamhetssituationen i svenskt jordbruk.

Det kommer med största sannolikhet att bli omfattande konfrontationer, demonstrationer och långa förhandlingar inom EG innan gemenskapens principer blir så tydliga och bärkraftiga att vårt land kan sikta in sin politik på EGs.

Därmed vill jag framhålla vikten av att regeringen redan nu noga följer lönsamhetsutvecklingen i svenskt jordbruk, så att inte konkurser och kapitalförstöring skall drabba vår livsmedelsproducerande näring i större omfattning än vad någon av oss önskar.

Den kommission som regeringen skall tillsätta måste gå in och ta det ansvar som den tidigare regeringen rätteligen borde ha tagit genom att före beslutet om ny jordbrukspolitik göra en konsekvensutredning.

Anf. 110 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Jag tackar för de vänliga orden. Det är roligt att lyssna till dem, och jag passar på så här i början.

Det ställdes några frågor som jag gärna vill svara på och kommentera. Ingvar Eriksson frågade om beredskapslagringen. Jag kan bara nämna att i den budgetprocess som pågår i regeringskansliet är den här frågan aktuell. Efter en neddragning förra året finns det nu behov av att öka anslaget på den här punkten.

Flera av talarna har tagit upp omställningskommissionen. Det är viktigt att den fyller två huvuduppgifter. Den skall dels följa omställningen och vilka effekter den får på jordbrukarna bl.a. lönsamhetsmässigt, dels följa

vad som sker i EG och göra nödvändiga anpassningar. I regeringsförklaringen antyds att man skall göra en justering efter det att EG har fastlagt sina mål. Jag kan lova att i jordbruksdepartementet följer vi redan nu de strävanden som man har i EG, och vi försöker komma underfund med vad som är på gång så fort som möjligt för att kunna ha en beredskap från svensk sida.

Jag skall i dag inte debattera arealbidragen med Bengt Rosén. Detta skall nämligen utredas. Men jag vill ändå säga att produktionen och nyttjandet av marken har skapat det öppna landskapet. På lång sikt, efter lyckliga GATT-förhandlingar och kanske efter en europeisk integration där marknaden fungerar, måste det ändå vara så att det är produktionen från marken som gör att man använder den. Jag är medveten om att under det närmaste årtiondet kan det behövas en del andra åtgärder, åtminstone inom vissa områden.

Holger Gustafsson tog upp frågan om gränsskydd och självförsörjningsgrad. Jag delar ståndpunkten att målsättningarna i den nya jordbrukspolitiken inte lades fast med tillräcklig kraft. Men principen är att det svenska konsumtionsutrymmet skall motsvaras av en svensk produktion. Emellertid är det också viktigt att notera att om vi arbetar för en ökad internationalisering, kommer den svenska produktionen och konsumtionen inte att absolut motsvara varandra. Handeln med livsmedel över gränserna kommer sannolikt att öka. I det läget bör man inte heller bortse från att det skulle kunna vara möjligt att avsätta en produktion som är större än konsumtionen av svenska högvärdiga, ekologiskt riktigt producerade specialiteter på en större marknad.

Anf. 111 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Jag tog upp frågan om GATT-förhandlingarna. Resultatet av dessa förhandlingar skulle kunna leda till att de olika länderna kraftigt minskar skydd och stöd, inte minst exportstödet. Det kommer att innebära att bönderna i olika länder tvingas minska produktionen. Vi kommer närmare balans i världen. Det kommer att bli svårare att klara beredskaps- och katastroflagring.

Vi moderater har sett den situationen framför oss, och av det skälet har vi vid flera tillfällen begärt att vi från svensk sida skulle ta initiativ till internationella förhandlingar där man skulle försöka göra upp om hur katastrof- och beredskapslagring skulle klaras och inte minst hur det skall finansieras. Det är alldeles uppenbart att bönderna i världen inte längre genom prispressande överskottsproduktion kan stå för beredskaps- och katastroflagring.

Av det skälet hoppades jag att jordbruksministern skulle kunna vidga vyerna utöver Sveriges gränser och Sveriges beredskap och se på det mer globala världsperspektivet vad gäller världssvälten, eftersom den tyvärr fortfarande finns. Det är en utmaning som vi alla måste ta på allvar.

Den andra frågan var om jordbruksministern är beredd att göra de korrigeringar av livsmedels- och jordbrukspolitiken som kan krävas för att vi skall komma i fas med den utveckling som EG i dag inriktar sig på. Det kan bli fråga om korrigeringar i förhållande till det beslut vi fattade 1990. Det skulle vara intressant om jordbruksministern kunde ge någon synpunkt på detta.

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

Allmänpolitisk
debatt

Näringspolitik
– Jordbruk

Om han inte kan göra det i dag hoppas jag att det skall gå bra när han blir varm i kläderna.

Näringspolitik – Miljöpolitik, energifrågor

Anf. 112 GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Låt mig först hälsa vår nye miljöminister välkommen till ämbetet. Jag är också ny i den här funktionen, och jag hoppas att vi skall få en givande dialog och diskussion. Jag försäkrar Olof Johansson att vi kommer att driva en konsekvent och radikal miljöpolitik. De förslag som jag har läst om att regeringen kommer att lägga fram har en majoritet i riksdagen bakom sig. Det finns en bred majoritet i Sveriges riksdag för en konsekvent och radikal miljöpolitik. Se till så att vi får utnyttja den majoriteten vid kommande voteringsröster! Välkommen i ett nytt och viktigt ämbete!

Regeringsförklaringens miljödelar är till allra största delen en kopia av miljöpropositionen, det är sådant som riksdag och regering redan har fattat beslut om. Det är självfallet bra att regeringen ställer upp på den förda politiken, men det stämmer litet illa med det gnöl och det gnäll som framfördes här i kammaren i början av juni när riksdagens ledamöter behandlade den stora miljöpropositionen.

Jag vill återigen säga till Olof Johansson att vi inte tänker jobba i den andan med oppositionsarbetet. Det kommer i stället att bli konstruktivt, och vi kommer att ta fasta på goda förslag. Den riksdagsmajoritet som finns ger en god grund för en mycket radikal miljöpolitik, och denna majoritet bör utnyttjas.

Ta för er av det dukade bordet i det arbete som utträttas. Ni kommer att kunna skörda frukterna av socialdemokratisk politik under en lång tid framöver.

Men ni bedrar er och svenska folket om ni tror att det räcker att upprepa det som redan är beslutat. Här finns kanske den största svagheten i regeringsförklaringen. Var finns visionerna? Var finns ambitionerna att ta nästa steg i miljöpolitiken? Vi vet alla mycket väl att de beslut vi hittills har fattat visserligen är viktiga men långt ifrån tillräckliga steg på vägen mot en hållbar utveckling.

Ta t.ex. tillväxtpolitiken. Det enda – märk väl enda – riktmärke som i det sammanhanget anges i regeringsförklaringen är att Sverige skall komma upp på minst samma tillväxtnivå som jämförbara europeiska länder. Detta mål stötts kraftfullt genom olika konkretiseringar i regeringsförklaringen. Talet om en långsiktig och hållbar utveckling står sig ganska slätt efter ett sådant resonemang.

Vi socialdemokrater vet att uppgiften att finna en balans mellan ekonomi och miljö är svår. Men vi tog oss an den uppgiften med stor ödmjukhet. Det genomsyrade vår finansplan, arbetet med näringspolitiken och tillväxten och vår valplattform. Det räcker inte, Olof Johansson, att hänvisa till kommande förslag om naturresursräkenskaper. Vi vet att det kommer att ta lång tid att utveckla detta till ett effektivt instrument i miljöns tjänst.

Nej, problemet är ju att Olof Johansson genom den regeringsbildning han

medverkat i har släppt lös de krafter som alltid har sett en mer miljöinriktad politik över axeln. Det är dessa som Olof Johansson nu har att hantera, det är med dessa som han skall diskutera energiskatter – vilket vi redan har fått exempel på –, regleringar av farliga ämnen, strandskydd, osv.

Det räcker inte att läsa vad som står i regeringsförklaringen. Lika viktigt är att läsa vad som uttrycks, vad som inte står där utan skall förstås mellan raderna. Redan den första veckan har det uppstått tvivelsmål om hur olika formuleringar skall tolkas. Många av regeringsförklaringens uttalanden är fromma förhoppningar på gränsen till besvärjelser. Att det står "att" men inte "hur" är ett vanligt kännetecken. Man säger sig vilja ge naturvården en central roll i miljöpolitiken. Ja visst, men hur? Kan Olof Johansson exempelvis bekräfta att han tänker fullfölja det arbete vi socialdemokrater satte i gång för att öka markägarnas ansvar för naturvårdshänsynen?

En mycket stor del av det svenska folket lever i de stora städerna. Dessa människors livsmiljö förbigås med tystnad. Fick de inte plats? I stället verkar regeringen förlita sig på att den ekonomiska och tekniska utvecklingen skall klara problemen med att få till stånd en bättre miljö.

Ett första steg togs när storstadförhandlingarna avslutades, men det kommer att krävas en betydande uppföljning. När kommer exempelvis lagen om kommunernas rätt att förbjuda särskilt förorenande fordon? Kommer de reserverade medlen att ställas till förfogande?

Ni säger att målet är att nya fordon skall drivas utan fossilbränsle. När skall det målet uppnås, och hur många fordon omfattas? Vilka krav är ni beredda att ställa för att göra det möjligt? Hur blir det med miljöklassningssystemet för bilar? I den frågan annonserade moderaterna sitt motstånd i våras, men centern och vi var överens. Olof Johansson, när kommer förordningen?

Det är bra att regeringen säger sig vilja ställa bestämda miljökrav. Men vem och vad gäller kraven? Hur blir det med skärpningen av kraven på industrin, att utsläppen från industrin vid sekelskiftet skall vara nere i ofarliga nivåer? Var finns ambitionerna att komma till rätta med varornas innehåll av miljöskadliga ämnen?

Det är bra att regeringen säger sig ha en hög ambition i förhandlingen om ett svenskt medlemskap i EG och i förberedelserna för FN-konferensen om miljö och utveckling. Jag skall med nöje återkomma till de frågor som rör de globala miljöproblemen. Men inte utan viss tillfredsställelse kan jag konstatera att moderaterna nu sällat sig till kravet på internationell samverkan kring klimatfrågan. Hur tänker ni driva arbetet med klimatkonventionen vidare? Vad menar regeringen med att FNs roll i miljövårdsarbetet måste stärkas? Det låter som en självklarhet, men vad betyder det egentligen? Är det, UNEP, FNs miljöstyrelse, som skall stärkas?

Herr talman! Det var ett överansträngt jordbruksutskott som i våras lämnade över ett betänkande kring miljöpolitiken. Många suckade då. Tyvärr drog man här i riksdagen den kanske något felaktiga slutsatsen att portionera ut viktiga delar på skilda utskott. Vi socialdemokrater anser att miljöpolitiken är så viktig att en samlad bedömning måste ske inom ett och samma utskott. Det innebär inte att vi vill befria andra utskott från arbete – tvärtom. Inom ramen för ett sammanhållet arbete i ett miljöutskott kan skarpare krav

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Näringspolitik
– Miljöpolitik,
energifrågor*

riktas på politiken inom skilda områden. Vi socialdemokrater driver därför kravet på ett inrättande av ett särskilt miljöutskott här i riksdagen.

Det är många frågor, jag inser det, Olof Johansson. Men det är bara en provkarta på sådant som vi kommer att få diskutera, sådant som kanske inte i regeringsförklaringen finns utvecklat och uttryckt på ett sätt som jag accepterar. Som jag sade till Olof Johansson förut eftersträvar vi en sansad och realistisk debatt. Det finns en majoritet för en radikal miljöpolitik här i riksdagen. Svarar Olof Johansson rätt och konsekvent på de frågor jag ställde kommer han också att ha en majoritet för att flytta fram positionerna på miljöområdet. Men Olof Johanssons problem består i de krafter han har lierat sig med i politiken, vilka alltid har sett miljöpolitiken över axeln. Däri ligger det politiska sprängstoffet, och det är den situationen vi kommer att hantera i den här kammaren.

Anf. 113 ANNIKA ÅHNBERG (v):

Herr talman! Alla har rätt att få leva i en god miljö. Så står det i den nya regeringsdeklarationen. Det är ju vackert. Där sägs också miljöpolitiken vara ett av fyra prioriterade områden. Det är också vackert. Men vackert tal om miljön har vi hört många gånger förr. Frågan är vad de vackra orden betyder i verkligheten. Där blir regeringsförklaringen genast mer diffus. Där övergår man till att tala i futurum. Regeringen kommer att ange tydliga miljömål, ställa bestämda miljökrav och använda effektiva styrmedel. Det är möjligen löftesrikt, men framför allt är det avslöjande. Vad det i klartext betyder är att den nya regeringen inte har någon miljöpolitik, men att man hoppas få ihop en.

I själva verket är regeringsförklaringen en besvikelse för alla de människor i vårt land, och de är många, som har förhoppningar om en seriös och trovärdig miljöpolitik. Man måste vara antingen mycket okunnig eller också mycket oengagerad av miljöfrågor för att nöja sig med de floskler som regeringsförklaringen består av. Jag vet inte vilket av alternativen som gäller för regeringen. Båda perspektiven är lika skrämmande.

Miljöpolitik måste mycket riktigt utgå från vad naturen tål. Det betyder t.ex. att kraven på att reducera utsläppen av växthusgaser, framför allt koldioxid, är stora. Det betyder att industriländerna måste reducera sina utsläpp med storleksordningen 30 % fram till år 2005. I regeringsförklaringen finns ingen antydning om vilka mått och steg den nya regeringen tänker vidta för att Sverige skall ta steg i den riktningen. Det finns många åtgärder man borde vidta, t.ex. högre bensinpriser, regionalt differentierade, så att de drabbar storstäderna mest, eftersom det är där biltrafiken utgör det största problemet. Biltrafiken är en mycket betydande källa till utsläppen av koldioxid och måste därför åtgärdas. Preciserade krav på nya drivmedel har man t.ex. åstadkommit i Los Angeles. Regeringsförklaringen är oerhört diffus på den här punkten.

Man borde föra över varutransporter från vägtrafik till järnväg. Nu går utvecklingen faktiskt åt andra hållet. Att säga nej till Öresundsbron borde vara en självklarhet. Att överföra resurser från i-länder till u-länder för att möta miljöproblemen är också mycket viktigt, liksom att försöka aktivt mot-

verka de negativa miljöeffekter som förverkligandet av den inre marknaden utan tvivel kommer att få.

Om vägtrafiken fick bära sina miljökostnader skulle enligt t.ex. tyska och amerikanska forskare drivmedelspriserna behöva fyr- eller femdubblas. Då skulle man inte få den typen av vansinnigheter som man nu har inom EG. Man mjölkar korna i Danmark, kör mjölken till Italien, gör yoghurt där och kör den tillbaka till Danmark för försäljning. Det är vansinnigt på alla sätt, men det är framför allt skadligt för miljön. Det skulle inte förekomma.

Jag undrar hur Sverige tänker agera för att i EG driva miljöfrågorna hårdare. Det sägs i regeringsförklaringen nämligen inte ett ord om detta, fastän det talas mycket om EG. Där viftas det bara på svansen och kryps för EG. Vad tänker regeringen göra för att motverka de oerhörda negativa miljöeffekter som förverkligandet av den inre marknaden kommer att få?

I dag är risken uppenbar att Östeuropa tar över många av de miljöproblem som vi har i väst och lägger dem till de enorma miljöproblem man redan har, utan att ha lagstiftning, miljötillsyn eller t.ex. en avfallshantering som är uppbyggd för att klara de problemen.

I regeringsdeklarationen sägs att Sverige skall bidra till en europeisk luftvårdsfond. Det är inget nytt. Det har försökts förut. Det har inte gått att få andra länder med på detta. Det är därför den inte är förverkligad. Jag undrar vad regeringen har för kort i bakfickan som skall göra det möjligt den här gången. Hur tänker man annars bidra aktivt till åtgärdandet av de europeiska miljöproblemen, vilket man talar om?

Det är bra att man aviserar ett utökat samarbete med länderna kring Östersjön när det gäller Östersjöns miljöproblem. Men vad betyder det i praktiken? Betyder det ökade resurser? Med hur mycket och till vad? Det sägs ingenting om det heller.

Jag undrar också om den nya regeringen tänker avskaffa strandskyddet. Det var faktiskt en fråga som moderata samlingspartiet drev mycket aktivt i valrörelsen. Det sägs i regeringsdeklarationen ingenting om detta, varken i den ena eller den andra riktningen. Jag skulle gärna vilja ha besked på den punkten.

Det sägs däremot att den s.k. energiöverenskommelsen ligger fast. Då skulle jag gärna vilja ha besked om vad det betyder när det gäller kärnkrafts-avvecklingen. När skall denna kärnkraftsavveckling starta? Hur stort elöver-skott skall vi behöva ha för att det skall vara möjligt att komma igång med avvecklingen?

Herr talman! Frihet var ett begrepp som flitigt kom till användning under valrörelsen. Miljöpolitik handlar faktiskt också i mycket hög grad om frihet, om makt och om demokrati. Många människor känner i dag maktlöshet inför miljöproblemen. Sammantagna kan de te sig oöverstigligen. Men faktum är att miljöproblemen kan brytas ned till hanterbara enheter. Sanningen är också att människan har tekniken, kunskan och resurserna för att åtgärda de flesta miljöproblem som hon har ställt till och för att undvika att skapa nya. Hindren finns inte i verkligheten. De är mentala. De finns i huvudet på alltför många politiker, företagare och administratörer.

Det miljöpolitik egentligen handlar om är att bryta denna maktlöshet, att skapa samhällsstrukturer som gör det möjligt för människor att komma till

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Näringspolitik
– Miljöpolitik,
energifrågor*

rätta med miljöproblemen. Det handlar om att bygga energiförsörjningen på mångfald och på energisystem som är kontrollerbara för människan och inte reducerar henne till systemets tjänare. Det handlar också om en lagstiftning där de som är berörda av miljöproblem får göra sin stämma hörd och ha talerätt.

När, herr talman, kommer den nya regeringen att uppmärksamma de här aspekterna av frihets- och maktproblematiken? Är det fortfarande friheten att ödelägga miljön som skall ta över friheten för oss alla att över huvud taget ha en framtid och ett liv?

Anf. 114 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag förstår att oppositionen vill verka otålig och ambitiös. Det är bra som en första utgångspunkt för en opposition. Det hade naturligtvis varit ännu bättre om något av den här otåligheten hade kommit till utlopp när en del av oppositionen var i regeringsställning.

Jag påstod att det finns en hel del ärvda problem, som är en följd av tidigare regeringspolitik. En av de allra största frågorna som vi har att behandla är en kombination av en modell för lagstiftning och en regeringspolitik som inte stämmer särskilt bra med en miljöambitiös politik. Det är Öresundsbron.

Det borde vara så egentligen, men det är inte så, att miljöprövningen kommer först, innan man antar alla folkrättsligt bindande avtal. Nu när vi är inne i den här processen är det klart att vi måste göra det bästa möjliga av den situationen, för att verkligen ta miljökraven på fullaste allvar. Det är därför det också står i regeringsförklaringen vad som är avgörande i det fallet. Den förvirrade debatt vi hade under valrörelsen, där den ene regeringsledamoten sade si och den andre så, hoppas jag att vi skall slippa här.

Samtidigt vill jag deklarera att man i den här rollen inte har möjlighet att uttala några förhandsbesked. I det här fallet fungerar regeringskansliet som en domstol. Det är min roll. Den rollen tänker jag ta på allvar.

Den här frågan är ett exempel på att vi har en del ärvda problem, som vi har att hantera och som ingalunda är oväsentliga. Man skulle till detta kunna lägga hela frågan om hur man prioriterar den framtida trafiken i Sverige. Det är oerhört viktigt för en ny regering att vi får en ordentlig satsning på infrastruktur, och inte vilken infrastruktur som helst, utan på snabba, effektiva och så långt möjligt är heltäckande tågförbindelser med kontinenten. Det är klart att vi här påverkar hela den politiken med val av Öresundsförbindelse. Detta känner alla i denna kammare till. Jag behöver inte ytterliga fördjupa mig i den sortens problem. Visst finns där problem, och det finns andra problem. Jag skulle kunna nämna som exempel satsningar på olika delar av ScanLink. Där har ju miljön blivit en konfliktfråga, som Göran Persson känner till, med omfattande protester inom det berörda området. Återigen samma sak: Miljön kommer efteråt som en restpost. Jag utgår från att den deklarerade ambitionsnivån från oppositionens sida, som Göran Persson här nämnde, också innebär en öppenhet för att behandla miljön först, inte sist, dvs. att lägga tyngdpunkten helt och hållet på förebyggande åtgärder så långt det är möjligt och så litet som möjligt på reparation i efterhand. Men vi kommer inte att bli av med de problem som vi har, och därför

är en viktig del i en politik på miljöområdet att ta sikte på att spara knappa resurser. Det är också att hushålla med naturen, att inse att ekonomi och ekologi är två sidor av en och samma sak, direktkommunicerande kärl. Om man inte tar hänsyn i förväg får man betala efteråt.

Jag vill inte på något sätt göra någon huvudsak av de ärvda problemen. Men jag tycker att det är viktigt att deklarerar just den viktiga ansatsen, att miljöpolitikens viktigaste moment är att förebygga skador. När skadan har inträffat har vi mycket stora problem, som vi kan se nu runt omkring oss och som måste hanteras både av den enskilde individen och hos företagen, nationellt och internationellt. Det är just denna kapplöpning som vi hittills inte har klarat av, dvs. att först kommer problemen och sedan kanske lösningarna. Av det allra viktigaste som återstår är det internationella samarbetet som på det här området är helt avgörande.

Därmed är jag inne på att detta inte bara är en fråga för ett miljö- och resursdepartement, utan det är också i allra högsta grad en internationell fråga. Jag för min del har bedömt det så att miljöpolitiken framöver kommer att vara den största internationella frågan vid sidan av fredsarbetet.

I vår närhet finns gigantiska problem. Annika Åhnberg tangerade det hela. Jag måste säga att jag höll fast mig i bänken när Annika Åhnberg sade att Östeuropa tar över miljöproblem. Den som har besökt Östeuropa och sett hur det är där vet att Östeuropa inte behöver ta över några miljöproblem. Vad man har att göra där är att kunna aktivt angripa en nästan total miljöpolitisk missär. Det räcker med att åka till Baltikum och se hur det är där. Men jag förstår att det inte var detta som Annika Åhnberg avsåg. Vi måste från de nordiska ländernas sida, från västvärldens sida, i dag överföra resurser i en helt annan skala än hittills för att ge oss i kast med också Östeuropas miljöproblem. Det är precis som det brukar sägas i debatterna att det ofta är effektivare att satsa mer resurser där än här hemma, därför att många av deras problem också är våra problem.

Låt mig säga med anledning av alla de delfrågor som reses under en sådan här debatt att ambitionen faktiskt inte har varit att regeringsdeklarationen skulle innehålla hela miljöpolitiken, i så fall hade den fyllt hela regeringsdeklarationen och mer än så. Man kan inte vara alltför detaljerad i sådana sammanhang. Där fanns ändå väsentligheter och viktiga principer. Jag är glad för att Göran Persson så helhjärtat stödjer formuleringarna där. Sedan är det så – jag behöver inte djupdyka ytterligare i det problemet – att vi på miljöpolitikens och resurspolitikens område ibland har andra politiska konstellationer än vad som framgår av den traditionella höger-vänster-skalan. Jag är den förste att erkänna det. Men det är också en situation som Göran Persson mycket väl känner igen från regeringstiden.

Öresundsbrobeslutet hade aldrig kommit till stånd med den obefintliga miljöprövning som skedde i förväg om det inte hade funnits partier som stödde socialdemokratien i den frågan. Jag är väl medveten om problemet. Har ni ändrat er så att det blir lättare att nå breda politiska majoriteter, är jag den förste att välkomna detta. Jag tycker också att det finns anledning för Göran Persson att honorera det ingen av er tidigare trodde, nämligen att det var möjligt att få en uppslutning kring energioverenskommelsen, i dag inte enbart av tre partier utan fem partier i denna kammare. Det är en

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Näringspolitik
– Miljöpolitik,
energifrågor*

ganska hygglig start, och detta borde Göran Persson kunna instämma i utan reservationer.

Anf. 115 ANNIKA ÅHNBERG (v) replik:

Herr talman! När miljöministern säger att Öresundsbron är ett problem som man ärvde från den gamla regeringen, då undrar jag verkligen om han tror på det själv. Tror verkligen Olof Johansson att bedömningen av Öresundsbron skulle ha blivit en annan i den nya regeringen än den blev i den gamla? Jag är fullständigt övertygad om att han i så fall är totalt ensam om att tro det. Det är faktiskt så att den överväldigande majoriteten i den regering som Olof Johansson tillhör är för det vansinniga projektet. Jag måste säga att jag blev djupt oroad när Olof Johansson sade att han inte kan att ge några förhandsbesked om hur miljökonsekvensbedömningen kommer att utfalla, för nu är hans roll att vara en domstol. Det finns en sorts glidning där. Tror Olof Johansson inte längre på de bedömningar som hans eget parti gjorde av projektet utan är redan nu beredd att säga att man kanske måste komma till en annan slutsats?

När det gäller miljöproblemen i Östeuropa sade jag att det finns en risk för att vi till de enorma miljöproblem som man redan har där lägger våra problem utan att man där kan hantera dem. Jag tänker på sådana saker som att man också där går över från järnvägstrafik till biltrafik och att man inte har en lagstiftning som förhindrar användandet av farliga kemikalier. Jag tänker på sådana enkla saker som att man tillåter färgämnen och andra tillsatser i livsmedel, som vi för länge sedan har förbjudit här, därför att man där inte har regelverk och tillsyn som förhindrar sådant. Jag är den sista att förringa de fruktansvärda miljöproblem som finns i Östeuropa. Jag försökte bara få litet mera konkreta besked från den nya regeringen om vad den tänker göra, men jag fick alltså inga konkreta besked på den punkten.

Sedan säger Olof Johansson att man inte kunde följa regeringsförklaringen med hela miljöpolitiken, för då hade all plats gått åt. Men någonting kunde man ha tagit med. På andra områden var man väldigt angelägen om att tala om för sina väljare ganska precis vad man har för avsikt att göra inom den närmaste framtiden. Men när det gäller miljön hade man inte ett enda konkret besked att komma med!

Anf. 116 GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Det som stod i regeringsförklaringen var harmlöst. Det som inte stod där var det som vi efterlyste. Det som stod där är redan beslutat, så det var ingen bedrift, Olof Johansson.

Jag skall vara generös mot Olof Johansson i dag, men det är uppenbart att Olof Johanssons strategi med att försöka rida två hästar samtidigt kommer att leda honom in i en konflikt med regeringskamraterna, framför allt moderaterna. Den som hörde Olof Johanssons inlägg exempelvis om Öresundsbron och som hörde hans inlägg om ScanLink och resonemanget där omkring måste förstå att håren reser sig där borta i Rosenbad i Bildts kansli. Men det lär vi få återkomma till. De uttalanden som Olof Johansson nu gjorde till protokollet skall jag faktiskt använda.

Till energibeskattningen: Jag tycker att det är bra om energiöverenskom-

melsen ligger fast. Det var en gemensam arbetsinsats. Men om Olof Johansson är så stolt över bedriften att ha fått med de andra partierna, kan han då också avfärda det som statsministerns statssekreterare sagt om Olof Johansson i pressen, att han inte har förstått vad resonemanget om energibesiktningen i regeringsdeklarationen innebär? Har Olof Johansson något mandat att företräda regeringens uppfattning när det gäller de uttalanden som han har gjort, eller företräder Olof Johansson sin egen och centerns linje? Det borde vara en ganska enkel fråga att svara på.

Vidare anser jag att såväl Annika Åhnbergs som min fråga kring strandskyddet också borde vara ganska enkel att svara på. Ligger ståndpunkterna fast i det avseendet? Eller är det moderaternas linje som skall gälla?

Detta är konkreta frågor, och det fanns en lång rad sådana i mitt inlägg. Jag begär inte att Olof Johansson skall svara på alla frågorna, men det hade varit klädsamt om han åtminstone hade svarat på någon av dem i stället för att ägna sitt första inlägg som miljöminister åt att se bakåt och på så sätt försöka att undgå en konkret debatt. Jag förstår Olof Johanssons problem, men de blir inte enklare av att han hanterar dem på det viset.

Anf. 117 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Det är klart att det går att ställa fler frågor än det finns svar på. Frågorna kommer att besvaras genom regeringens handlande. Det är naturligtvis viktigare att ge svaren genom handling än enbart i ord.

I regeringsförklaringen anges principerna för i vilken riktning politiken skall utvecklas. Tyvärr är inte det som står i regeringsförklaringen förverkligat, utan det finns sådant som återstår. Naturligtvis är arbetet på en del områden igångsatt – annars vore det ju märkligt. Det gäller t.ex. en ny miljöbalk, men frågan är vad den skall innehålla, vilka principer som skall vägleda lagstiftningen.

När det t. ex. gäller lagregleringen på genteknikens område vet alla som har följt dessa frågor att det inte har hänt särskilt mycket under den socialdemokratiska regeringen. Det finns akuta problem som inte har fått sin lösning. Detta utgör därför en viktig del av det kommande arbetet. Det är inte heller enbart en fråga för justitiedepartementet, dvs. en lagteknisk fråga, utan det är i högsta grad en miljöfråga. Det vet alla som har sysslat med dessa frågor.

Miljövänliga drivmedel skall gynnas särskilt, står det i regeringsförklaringen. Det kommer en proposition om detta. Vi har tidigare försökt att få en ändring till stånd, men det har inte lyckats. Man kan bara notera att det kommer ett förslag under hösten, och därför är det lätt för mig att plädera för detta. Det är viktigt, inte minst för människorna i storstäderna, att skatten på etanol sänks, eftersom den därmed blir mer miljöanpassad. Det är ett sätt att skapa lönsamhet för etanol, samtidigt som man sätter ett pris på miljö. Det skapas då en marknad som är viktig när det gäller att byta ut dieselbränslen och annat. Jag förstår inte varför inte den frågan kunde ha lösts tidigare.

Jag kan naturligtvis anknyta till de frågor som berör Europautvecklingen i övrigt. Alla som läser tidningar kan notera vad som i dag händer inom EG. Miljöministrarna är nu överens om en gemensam linje för koldioxidavgifter.

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Näringspolitik
– Miljöpolitik,
energifrågor*

I kommissionen har frågan om likabehandling när det gäller kärnkraften redan knäslats. Jag har bara redogjort för fakta och uttalat att den hållningen tillsammans med vår inskrivna princip om EG-anpassning – förutsatt att den inte sker "à la carte" – ger en enda logisk konsekvens och att miljöskadliga bränslen skall behandlas likvärdigt, för i annat fall sätter man inte pris på miljön. Så enkelt är det.

Sedan återstår naturligtvis beredningsarbetet. I samband med långtidsutredningen skall EG-anpassningen på skatteområdet behandlas totalt. Där kommer miljöskatterna och miljöavgifterna in som en viktig del. Därmed har jag kommenterat den delen av inläggen.

Annika Åhnberg ställde den gamla traditionella frågan om energioverenskommelsen. Det är bara att läsa i energioverenskommelsen om hur denna fråga skall hanteras. Om Annika Åhnberg inte tror på mig, får hon vända sig till Göran Persson.

Det är resultaten som avgör. Dessa resultat är i hög grad beroende av en miljöanpassad energibeskattnings, miljöavgifter i enlighet med "producers-pay-principle" och att vi verkligen vrider utvecklingen i den riktningen. Detta innebär helt enkelt att de miljöskadliga energiråvarorna kommer att minska i betydelse av rena ekonomiska skäl, samtidigt som de miljövänliga energiråvarorna kommer att öka i betydelse av samma skäl. Så skall systemet fungera och så arbetar vi. Sedan gäller det att komma fram till resultat snabbast möjligt.

Jag är litet förvånad över frågorna kring strandskyddet. De ligger visserligen på vårt departement, men under regeringsförhandlingarna har det inte framförts några krav på att den nuvarande lagstiftningen skall förändras. Enligt vår uppfattning är det viktigt att man inte urholkar allemansrätten, och det är alla partier överens om. Jag uppfattar inte detta som någon särskilt stor stridsfråga.

Därmed har jag besvarat i varje fall någon av de frågor som har ställts. Det kommer säkert fler chanser framöver att återkomma till dessa frågor.

Anf. 118 ANNIKA ÅHNBERG (v) replik:

Herr talman! Frågan om koldioxidskatten inom EG-området är säkert inte enkel att lösa. Det tror jag inte att någon inom EG anser. Det viktiga är vilken nivå koldioxidskatten hamnar på för att den skall få någon styrande effekt på utsläppen. Det hade varit intressant att höra vad den svenska regeringen har för uppfattning i den frågan.

Miljöministern sade litet trött att här kommer den vanliga, traditionella frågan om kärnkraften. Det gör den ju, bl.a. tack vare centerpartiets tidigare svek i den förra borgerliga regeringen. Hade man inom centerpartiet då varit litet mer handlingskraftig och stått för sina åsikter, hade det kanske inte behövt ställas några sådana traditionella frågor i dag. Då hade vi kanske redan varit en bit på väg när det gäller avvecklingen av kärnkraften.

Herr talman! Jag skulle sedan gärna vilja ha svar på en annan fråga. I våras beslutade riksdagen – i samband med beslutet om utökat skydd för småbiotoper, alltså ett led i att bevara den genetiska månfalden – att man i framtiden måste finna ett sätt där markägaren får tåla ett större intrång i sin äganderätt för att vi skall kunna upprätthålla de höga ambitionerna när det gäller

naturvård. Inom det borgerliga lägret hade man som vanligt delade uppfattningar, även i denna fråga. Nu sägs det i regeringsförklaringen att naturvården skall ha en fortsatt hög prioritet, samtidigt som man på andra ställen markerar en annan inställning till ägandet. Jag skulle vilja veta om regeringen avser att fullfölja det riksdagsbeslut som har att göra med vad markägaren får tåla i intrång för att man skall kunna åstadkomma en naturvård som garanterar genetisk mångfald och det gemensamma naturarvet också för framtiden. Eller tänker man gå ifrån detta beslut, som av så många miljöorganisationer och miljöintresserade upplevdes som ett mycket stort framsteg?

Anf. 119 GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Centerpartister uttrycker sig ofta oklart. Ibland utvecklas detta till något av en konst. Om man under några år har sysslat med politik, har man sett en del uppvisningar i detta avseende. Olof Johansson är mästaren. Ibland kan det vara rätt så nöjsamt att lyssna till detta, men ibland kan det bli något påfrestande. Om man ställer enkla raka frågor, bör man kunna få ett enkelt rakt svar. Det är möjligt att ett uteblivet svar kan tolkas som jag tolkade det nyss: att Olof Johansson går till offensiv med en radikal miljöretorik, men att han har satt sig i en regering som inte kommer att tillåta honom att driva denna miljöpolitik. Ju mer han talar här i kammaren och lägger ut texten, desto längre in i hörnet hamnar han. Strandskyddet, Olof Johansson, är ingen oviktig fråga. Moderaterna profilerade sig hårt på den i valrörelsen. Många kopplar diskussionen som Olof Johansson förde direkt till allemansrätten. Det är bra att miljöministern säger att nu sittande regering inte kommer att föreslå några förändringar i det avseendet. Det är bra!

Den andra fråga jag ställde berör det aktuella resonemanget om energiskatterna. I det fallet har Olof Johansson redan angripits av regeringskamraterna. Vad jag vill veta är om Olof Johanssons tolkning är regeringens tolkning. I så fall, säg det till kammaren!

Olof Johansson har sagt att kärnkraftsproducerad el skall beskattas. Är det vad regeringen står för så säg det! Det skulle ju vara en konsekvens av resonemanget omkring koldioxidskatten på el som produceras med hjälp av fossila bränslen. Jag förstår resonemanget, och jag förstår hur Olof Johansson kommer till slutsatsen. Men han möter ju invändning från statsministerns kansli. Vilken är regeringens politik? Det var min enkla och mycket raka fråga.

Frågan som Annika Åhnberg tar upp i sin replik, nämligen hur det kommer att bli med markägarnas ansvar för naturvårdshänsyn, tog jag också upp i min första jämförande fråga. Kommer det arbete som riksdagen redan beställt att drivas vidare, Olof Johansson? Eller är det något som kommer att läggas åt sidan. Detta med markägarintressen rymmer en konflikt, det vet vi om. Vi kommer att få se vilka krafter i regeringens politik som tar över: naturvårdshänsyn eller markägarintressen? Jag ställde frågan i mitt inledande anförande, en stor principiell fråga, och Annika Åhnberg har tagit upp den. Använd litet tid, Olof Johansson, att ge klarhet också på den punkten.

Olof Johansson säger att vi skall visa handling. Jag hoppas så. Precis som

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Näringspolitik
– Miljöpolitik,
energi frågor*

jag sade i mitt anförande, skall vi göra vad vi kan för att den handlingen skall bli progressiv för miljön och för oss som lever på det här klotet, en handling som drar åt rätt håll. Vi skall vara konstruktiva, det försäkrar jag. Men det gäller att regeringen kommer med förslag till riksdagen som har den karaktären. Då räcker det inte med allmänt hålllet tal utan det är propositionen som räknas. Då skall konflikterna som nu är undansopade i regeringsförklaringen lösas inom regeringen. Däri finns det politiskt centrala i dagens resonemang. De konflikterna är inte lösta.

Anf. 120 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Låt mig först konstatera att ingen har bestritt den logiska konsekvensen av mitt resonemang varken när det gäller energibeskattningen eller när det gäller miljöavgifterna, därför att det är inte möjligt.

Om någon däremot vill ge förhandsbesked i någon fråga är det fritt fram för vederbörande. Jag har ingenting emot en öppen debatt i de här frågorna. Jag hoppas att socialdemokratin är klarare i det avseendet nu än när energioverenskommelsen beslöts.

Jag är fullt medveten om att det här handlar om det svenska näringslivets konkurrenskraft och att det gäller att hitta konstruktioner som gör att man inte försämrar för svenskt näringsliv. Det är också viktigt att gradera de olika energislagen på ett mera utslagsgivande sätt än vi har gjort hittills. Det är själva tanken bakom miljöavgifter och miljöanpassad energibeskattnings. Jag har angett hur den här frågan kommer att hanteras och det har ingen heller opponerat sig mot. Vill man inte ha en EG-anpassning à la carte är det klart att man också måste ta med miljöfrågorna. Det framgår också bl.a. av miljöavsnittet i regeringsförklaringen: "I samband med EG-anpassningen av energibeskattningen genomförs en övergång till ett system med bl.a. koldioxidbaserad beskattning också på elkraft." Jag citerar den biten så förstår alla att det finns en mening bakom detta.

När det gäller naturvårdshänsyn och markägarnas ansvar är det självklart att vi skall göra en ordentlig genomgång av problemet. Jag tycker nog i det fallet att det kan få anstå tills vi klarat av beredningen, för att kunna se hur det exakt kan komma att ske. Det är självklart att vi prioriterar naturvården högt, precis som vi sagt i regeringsförklaringen.

Anf. 121 IVAR VIRGIN (m):

Herr talman! Även jag vill gratulera miljöminister Olof Johansson till ett fint arbete. Och jag vill välkomna Göran Persson till ett nytt ämnesområde, där hans politiska kompetens säkert kommer att stimulera debatten.

Jag vill också gärna ta tillfället i akt och gratulera miljöministern och biträdande miljöminister Görel Thurdin till valet av statssekreterare. Göran Persson från naturvårdsverket har enligt min mening en alldeles unik kompetens på miljöområdet. Det bådär gott.

Det har hävdats från en del håll att miljöfrågorna kom bort i valet.

Jag tror att detta i grunden är fel. Jag är övertygad om att miljön fortfarande har en mycket stark ställning bland olika politiska frågor. Däremot har människors kunskap om miljöfrågorna ökat kraftigt. Detta innebär också att

desså frågor sätts in i ett större sammanhang och att de enkla, svepande lösningarna på våra miljöproblem mönstrats ut.

De flesta människor vet också att socialism leder till miljöförstöring och har nog en hyfsad uppfattning om vilka mekanismer som orsakar detta.

Den dag miljöpartiet gjorde sitt strategiska val att tillhöra det socialistiska blocket, var också dess öde i detta val beseglat. Trovärdigheten som miljöparti sjönk kraftigt.

Herr talman! Redan i inledningen till de borgerliga partiernas regeringsförklaring slås fast att målet är "att forma en långsiktig och hållbar utveckling mot ett samhälle med frisk luft och rent vatten, levande sjöar och skogar".

I det omfattande avsnittet om vår miljö skisseras en offensiv miljöpolitik. Det är förvisso så att åtskilligt kan göras i vårt land för att förbättra vår miljö.

Ändå måste vi konstatera att vi redan nu minskat våra utsläpp av miljöskadliga ämnen till luft och vatten kraftigt. Inte minst har detta skett under den senaste tioårsperioden.

I framtiden kommer de stora miljöförbättringarna framför allt att kunna åstadkommas i samarbete med andra länder.

Det är bl.a. därför ett svenskt medlemskap i EG är så viktigt. Sverige bör kunna spela en pådrivande roll i det europeiska miljövärdarbetet.

Men vi bör också inta en ödmjuk attityd till de ökade krav ett EG-medlemskap kommer att ställa, bl.a. på den svenska miljölagstiftningen.

Impulserna från EG på det området kommer att vara entydigt positiva.

I regeringsförklaringen sägs också att "Regeringen kommer att aktivt delta i förberedelserna för och genomförandet av FN-konferensen om miljö och utveckling 1992."

Denna konferens, UNCED, hålls i Rio de Janeiro den 1–12 juni nästa år och är säkert den viktigaste miljökonferensen sedan Stockholmskonferensen för 20 år sedan.

Den är en direkt följd av Brundtlandkommissionens rapport om miljö och utveckling, som presenterades i början av 1987.

Moderata samlingspartiet har accepterat grundtankarna och prioriteringarna i denna rapport.

Det är därför vi länge har drivit frågan om Sveriges koldioxidutsläpp. Vårt förslag 1988 om att frysa koldioxidutsläppen på 1987 års nivå var en direkt uppföljning av kommissionens enträgna vädjan till världens länder att nå internationella överenskommelser, men även att sätta nationella delmål för att förhindra en från miljösynpunkt allvarlig klimatförändring.

Vid Torontokonferensen 1988, där 300 forskare och politiker från hela världen möttes, utfärdades rekommendationen att världens i-länder skulle minska sina koldioxidutsläpp med 20 % till år 2005.

Vi moderater har i riksdagen föreslagit att Sverige skall ställa upp på detta mål. I stället gjorde riksdagen i juni i år en avgörande miljöreträtt på den socialdemokratiska regeringens förslag, när man ersatte 1988 års beslut om en frysning av koldioxidutsläppen med den vaga formuleringen att utsläppen i EG-EFTA-området år 2000 skall stabiliseras på nuvarande nivå.

Jag hoppas att den borgerliga regeringen slår in på en mer offensiv klimatvärdstrategi.

Herr talman! I de förhandlingar som nu pågår om en klimatkonvention är

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Näringspolitik
– Miljöpolitik,
energifrågor*

jag övertygad om att enskilda länders åtaganden har en avgörande betydelse i det långa loppet för framgången i detta arbete.

Även om det inte kommer att speglas i en mer långtgående klimatkonvention vid Riömötet om drygt ett halvår, kan det ändå ge positiva impulser när man arbetar vidare med den.

Norge har i förhandlingarna fört in tankar på hur man på ett kostnadseffektivt sätt skall minska utsläppen av klimatpåverkande gaser.

Ett land som gjort ett åtagande om t.ex. en minskning av koldioxidutsläppen skall kunna uppfylla detta löfte genom insatser i ett annat land som inte gjort några utfästelser.

Denna norska idé är av samma typ som den vi moderater framfört, att man i förhandlingar bör föra fram tanken att skogsplanteringar i andra länder, som kan visas åstadkomma upptagning av koldioxid, skall få räknas in när man anger nationella mål på klimatvårdsområdet.

Herr talman! Det är alltså min förhoppning att Sverige påtar sig en pådrivande roll i förberedelserna för Riömötet. För trovärdigheten i den rollen måste Sverige göra nationella åtaganden som inger respekt.

Anf. 122 LENNART DALÉUS (c):

Herr talman! Det 23 oktober kommer att vara litet av en märkesdag i det internationella miljöarbetet, och särskilt det som gäller Europa. Då träder i Europa och i EG de direktiv i kraft i vilka det krävs av alla EG-stater att de skall ha en sträng, konsekvent och tydlig lagstiftning och administration när det gäller frisläppandet i naturen av gentekniskt förändrade organismer. Då inkluderar man mikroorganismer, växter och djur.

Den här lagstiftningen och den här attityden som EG på det sättet visar innebär att man tagit fasta på både de möjligheter och de risker som den nya tekniken, den moderna biotekniken, innebär – möjligheten att på olika sätt framställa mediciner och utnyttja den nya tekniken på ett förtjänstfullt sätt i jordbruket men också att man har noterat de risker som utnyttjandet av denna teknik, den nya tekniken, innebär – risker som ligger i att man gentekniskt eller på andra sätt förändrar organismer och ger dem starka egenskaper och släpper ut dem i naturen där de kan göra gott men också ställa till stora ekologiska problem. Vi vet, herr talman, hur redan existerande organismer, om de släpps loss i naturen på fel ställe, skapar mycket stora problem.

Den här lagstiftningen och den här attityden hos många länder bygger alltså på kunskapen om problemen med denna teknik, kunskaper och attityder som vi från centerns sida under många år har försökt få fram i den ansvarsfulla miljöpolitiska debatten. Tyvärr har denna attityd inte fått något gensvar och någon förståelse från den socialdemokrati som Göran Persson nu säger har lämnat något av ett färdigdukat miljöbord efter sig.

I själva verket har socialdemokratin entydigt försummat den framtidsfråga som av många betraktas som den viktigaste, både när det gäller hanteringen på människor och när det gäller olika bruk som har anknytning till människan, men också när det gäller hanteringen i miljösammanhang. Nu har man under de senaste åren, uppenbarligen under tryck av de attityder som vi har fört fram, lyckats med några enstaka nedslag på detta område som är alldeles otillräckliga och inte strategiskt genomtänkta. Vad som behövs

är naturligtvis en sammanhållen lagstiftning och ett sammanhållet regelverk kring hela biotekniken som förmår fånga in såväl de etiska som de miljömässiga aspekterna. Och det gäller att föra ut tanken om ett regelverk och en sammanhållen attityd inte bara på nationell nivå utan även på internationell nivå.

I detta sammanhang kommer den konferens som Ivar Virgin tidigare talade om mycket tydligt in i bilden. På denna konferens skall förhoppningsvis två konventioner antas, en om klimatförändringar och en om biologisk mångfald. Och det är just i den senare konventionen som användningen av biotekniken måste komma in som ett starkt element. Biotekniken förändrar ju inte bara miljön, utan den kommer mycket tydligt att förändra tredje världens villkor. Om man från industriländerna lyckas föra över naturlig produktion i växt- och djurrikerna i tredje världen till laboratorieproduktion i den industrialiserade världen, förstår man att detta kommer att få avgörande betydelse för tredje världens utveckling. Därför har denna konferens en så oerhört stor betydelse, stor betydelse för att föra in begreppet miljö och utveckling i dagens internationella miljödebatt. När man gör det tror jag att man måste göra det utifrån flera utgångspunkter. Den ena måste vara frågan om vem som skall betala en skuld, vem som är orsaken. Och det är uppenbart att vi från den rika världen måste se det just som en återbetalning genom miljöreparationer, en skuld till tredje världen på grund av att vår livsstil har åstadkommit flera av de stora problemen. Man har svårt att få de fattiga människorna i de låglänta länderna i Asien, som drabbas hårt av klimatförändringar i form av naturkatastrofer, engagerade i en sänkning av koldioxidutsläppen så länge vi behåller den livsstil som i själva verket är grunden till dessa stora framtida miljöproblem.

Jag menar, herr talman, att vi, vid sidan av att diskutera de instrument som är nödvändiga för oss för att hantera de problem som vi redan har identifierat i det svenska samhället och i det internationella samhället, även måste skaffa oss förmågan att i tid se de stora miljöproblem som ännu inte drabbat med full kraft men som ligger på lur och vilkas lösning grundas på att vi i tid insett dem och format våra instrument.

Anf. 123 DAN ERICSSON i Kolmården (kds):

Herr talman! Den nya regeringens deklaration avseende miljöfrågorna, dit jag också räknar jordbrukspolitiken, är en tydlig markering av frågornas vikt och innebär i flera avseenden en ny offensiv på miljöpolitikens område. När det gäller jordbruksfrågorna har Holger Gustafsson tidigare redovisat det kristdemokratiska synsättet, och jag skall därför koncentrera mig på två andra delar som berör miljön.

Den aviserade skärpningen av miljölagstiftningen är en viktig signal om att miljöbrott inte skall löna sig. Lagstiftningen bör bygga på principen om att verksamhet som hotar människors hälsa och den ekologiska balansen i naturen ej skall vara tillåten.

Miljöbrott som motiverar straffsanktion bör bevisföringsmässigt jämföras med den lagstiftning som gäller för rattfylleri och vårdslöshet i trafiken. Det är en bra jämförelse. Körs det galet i miljön, skall ju den förorsakande ställas till svars. I det här sammanhanget vill jag peka på att preskriptionstien

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Näringspolitik
– Miljöpolitik,
energifrågor*

för miljöbrott bör förlängas och att den enskildes rättssäkerhet på miljöområdet måste stärkas. Det här är några exempel på frågeställningar som nu bör bearbetas i samband med arbetet på en ny miljöbalk.

Det är inte bara, som nämndes här av Lennart Daléus, på bioteknikens område som det behövs ett samlat regelverk och en samlad hållning, utan nu behövs det en klar samling kring en miljöbalk – alltså kring något som berör hela miljöområdet.

Herr talman! Inför valet deltog jag i den miljödebatt som Svenska naturskyddsföreningen anordnade. Jag utmanade då mina meddebattörer, och flera av dem deltar i den här debatten, och sade att vi efter valet skulle sätta oss ned och med Naturskyddsföreningens 77 miljökrav – krav som man därifrån ställde inför valet – som utgångspunkt skulle söka minsta gemensamma nämnare för att just uppnå en nationell samling kring miljöfrågorna. Vi i kds kanske inte instämmer i allt det som Naturskyddsföreningen för fram. Men detta måste ju kunna diskuteras, och vi ser det här som en partipolitiskt så att säga opartisk gruppering som skulle kunna tjäna som utgångspunkt för en debatt. Nu finns det tid att utan prestige och på ett ödmjukt sätt söka sig på realpolitisk väg framåt just när det gäller miljöfrågorna. Det gäller då både regeringen och oppositionen. Det är inte så många från oppositionen här i kammaren just nu. Men jag hoppas att detta kan vara någonting att ta fasta på. Det är nog ändå så, att svenska folket faktiskt kräver konkreta resultat och handfasthet när det gäller de olika miljöprogram som partier och organisationer presenterar. Många beslut har redan fattats här i riksdagen, ute i kommunerna, i näringslivet och runt omkring i vårt samhälle – beslut som innebär att man tar steg i rätt riktning när det gäller miljöinsatser.

Ändå kan man tycka att det går för långsamt. Just därför är det viktigt att olika intressen fattar gemensamma beslut i frågor där det finns en stark folkmajoritet för att just miljöintresset skall spela en avgörande roll. Jag hoppas att arbetet i jordbruksutskottet – som ju har att i stor utsträckning behandla miljöfrågor – skall präglas av detta synsätt. Och varför då inte ha just Naturskyddsföreningens 77 miljökrav som en liten checklista för att stämma av de olika beslut som berör miljön? Alla dessa krav finns ju också på en affisch. Det vore kanske lämpligt att fästa en sådan affisch på väggen i jordbruksutskottets sammanträdesrum.

Låt mig bara nämna ett par exempel på frågor där vi borde kunna enas om offensiva miljöinsatser.

Min första fråga gäller ett samlat miljöprogram för Östersjön avseende såväl ett effektivt miljöbistånd till de baltiska staterna och Polen som insatser för att ytterligare minska utsläppen från svenska industrier och kommunala reningsverk samt att förhindra fortsatt läckage av närsalter från jordbruket.

En andra fråga – i och för sig finns det många frågor här – gäller värnandet av den biologiska mångfalden, något som ju redan har tagits upp här i debatten. Det måste ligga i allas intresse att arbeta aktivt och konkret för bevarandet av hotade arter och deras miljöer.

Herr talman! Frågor som under den här mandatperioden måste lyftas fram rejält i miljöarbetet är, förutom de traditionella frågorna kring miljölagstiftning och insatser för att få ren luft och friskt vatten samt levande sjöar och skogar, arbetsmiljöfrågorna och frågor som gäller inomhusmiljön, dvs.

mycket sådant som handlar om det allergiförebyggande arbetet. Om vi så småningom får ett samlat miljöutskott, hoppas jag att dessa frågor kan föras över till detta utskott. Jag tycker nämligen att det i allra högsta grad handlar om miljöpolitik. Kravet på ett särskilt miljöutskott framfördes faktiskt under den tid då kristdemokraternas riksdagsgrupp bara bestod av en ledamot. Det är alltså inte fråga om någon ny idé här från socialdemokraternas sida, som det har påståtts.

Avslutningsvis, herr talman, vill jag lyfta fram en formulering i regeringsförklaringen som är central för den helhetssyn som präglar regeringens inställning till miljöfrågorna. Det står så här: "Miljöpolitiken måste utgå ifrån vad naturen långsiktigt tål." Med detta synsätt som ledstjärna i det samlade politiska arbetet finns alltid en miljöprövning med i beslutsfattandet. Som parlamentariker här i Sveriges riksdag ser jag det som vår uppgift att noggrant pröva och granska regeringens arbete utifrån just den här grundhållningen.

Anf. 124 HANS STENBERG (s):

Herr talman! Jag vill här ta upp den elintensiva industrins betydelse för vår export och den oroande låga investeringsnivån inom dess verksamhetsområde. I det sammanhanget vill jag också peka på hur statliga Vattenfall skulle kunna användas som ett instrument för en offensiv industri- och regionalpolitik.

En mycket stor del av den elintensiva industrin finns i Norrland. Det handlar framför allt om skogsindustri och metallindustri. Men där finns också en ganska betydande kemisk industri. Den här industrins livsvillkor kan sammanfattas i fem punkter:

1. Den har en mycket stor regionalpolitisk betydelse.
2. Den står för en mycket stor del av landets exportinkomster.
3. Den är mycket elintensiv. Stora mängder energi förbrukas, framför allt elenergi.
4. Den är mycket kapitalintensiv. De investeringar i ny teknik som behövs kräver regelmässigt mycket stora kapitalinsatser.
5. För att kunna överleva och vara konkurrenskraftig måste det alltid finnas toppmodern teknik. I det sammanhanget blir man än mer oroad över den låga investeringsnivån för närvarande inom den elintensiva basindustrin.

När det gäller den elintensiva basindustrin har ofta dess stora betydelse för den regionala balansen och för handelsbalansen i stort framhållits. El 90-utredningen pekar också på hur nödvändigt det är för den elintensiva industrin att vi har en stabil utveckling av energikostnaderna. Det är därför inte bara dagens energikostnader som är väsentliga.

För att den här mycket kapitalintensiva basindustrin skall våga investera i ny teknik måste man också vara någorlunda säker på att elpriserna ligger på en rimlig nivå såväl under det följande året som under nästkommande år.

Inom den borgerliga regeringen diskuteras för närvarande en utförsälj-

ning av statliga företag. I en del fall kan det vara berättigat att sälja vissa företag, exempelvis för att få en effektivare företagsstruktur inom en koncern. Men en generell utförsäljning av statliga företag för att finansiera skattesänkningar innebär bara att vi skjuter ekonomiska problem framför oss, samtidigt som problemen för nästa generation ytterligare förvärras. Enligt mitt synsätt är detta en fullkomligt ansvarslös ekonomisk politik.

Bland de företag som nämns i diskussionen om en försäljning finns Vattenfall. Under de kommande 20 åren skall den elproduktion som i dag sker med hjälp av kärnkraften ersättas med annan elproduktion i enlighet med det beslut som fattades i samband med folkomröstningen. Den omställningen är inte betingad av marknadskrafterna, utan den är en följd av ett politiskt beslut fattat av svenska folket självt. Ingen betvivlar väl att det kommer att krävas ett betydande mått av politisk styrning för att den här omställningen skall kunna åstadkommas, och då utan att denna får katastrofala konsekvenser för vissa industrigrenar och vissa regioner.

Som jag tidigare nämnt finns en stor del av den elintensiva basindustrin i Norrland. Delar av den här industrin har allvarliga problem, och nedläggning hotar många industrier. ASSI i Karlsborg är bara ett exempel på vad som kan hända på fler orter. Ett av bekymren för den elintensiva industrin är osäkerheten om de framtida energikostnaderna. Den osäkerheten bidrar till att man i dag tvekar att genomföra nödvändiga investeringar, och det för i sin tur med sig två stora problem. Dels äventyras industrins långsiktiga fortlevnad, dels fortsätter man att använda gammal teknik som medför onödigt stora miljöföroreningar.

För att trygga den elintensiva industrins fortlevnad är det nödvändigt att man ger industrin långsiktiga kontrakt för energiförsörjningen till priser som gör det möjligt att konkurrera internationellt. Dylka långsiktiga elavtal är förmodligen mycket svåra, för att inte säga omöjliga, att uppnå utan en viss politisk styrning. Om man från elleverantörerna lägger rent företagsekonomiska aspekter på kontraktstidens längd, innebär det regelmässigt mycket korta kontraktstider för de elintensiva företagen. Detta innebär att ingen hänsyn tas till de enorma samhällsekonomiska kostnader som skulle uppkomma om den elintensiva industrin i Norrland slogs ut. Förutom den regionalpolitiska katastrof det skulle innebära, skulle det också innebära ett enormt avbräck i landets exportinkomster. Det är därför min bestämda uppfattning att det är samhällsekonomiskt mycket lönsamt att behålla Vattenfall som ett statligt företag. Vi bör dessutom lägga direktiv till företaget att verka för långsiktiga elavtal för vår elintensiva basindustri. Att sälja ut Vattenfall till privata intressen innebär att vi avhänder oss ett mycket viktigt instrument för att kunna genomföra folkomröstningens beslut, utan att äventyra den elintensiva industrins fortlevnad.

Behåll Vattenfall i statlig ägo, och ge företaget direktiv att verka för långsiktiga elavtal med den elintensiva basindustrin! Det är min uppmaning till regeringen i det fortsatta arbetet.

Anf. 125 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Håller EG på att avskaffa kärnkraften? AB Svensk Energiförsörjning, den kärnkraftsglada organisationen, med mycket kärnkrafts-

propaganda på sitt samvete, ger ut ett informationsblad kallat EG-Nytt. Nr 1 från september 1991 är en spännande läsning. Här blir plötsligt kärnkraftens verklighet i Europa verklig också för Sverige.

De EG-länder som litar till kärnkraften är faktiskt mycket få, närmare bestämt två stycken. Italien stängde sina fyra reaktorer efter Tjernobylolyckan. Jag citerar från EG-Nytt: "Italien har inrättat ett moratorium för sitt egna kärnkraftsprogram. Den nationella energiplanen, från 1988, prioriterar bl.a. energibesparingar, miljöskydd och en satsning på inhemska energiresurser."

Holland planerar att stänga de två kärnkraftverken före år 2000.

Danmark, Grekland, Portugal, Luxemburg och Irland har veterligt inga kärnkraftverk och tänker inte skaffa sig några.

När Storbritannien privatiserade energisektorn behölls kärnkraften i statlig ägo. EG-Nytt skriver: "Det kan man säga vara en följd av finansvärldens dom över kärnkraften, säger Anthony White." Denne Anthony White arbetade med uppbyggnaden av den nya privatiserade energisektorn. Där hade han funnit att näringslivet betackade sig för att ta över kärnkraften, av ekonomiska skäl.

Enligt uppgift från annat håll har Spanien stoppat bygget på fem reaktorer, trots 50 miljarder kronor nedlagt kapital och trots 35 nya miljarder för att lösa kontrakten.

I Tyskland har två stora kraftföretag beslutat sluta satsa på kärnkraft. De tycker att det folkliga motståndet är för ansträngande. Kanske bidrar också det faktum att de verkar i ett av de länder där kärnkraftsbolagen har obegränsat skadeståndsansvar vid kärnkraftsolyckor. Tjernobylolyckan beräknas lågt räknat ha kostat 500 miljarder kronor. I Sverige behöver bolagen bara stå för ca 1 miljard.

Belgien och Frankrike är de enda EG-länder, tycks det, där kärnkraften fortfarande gäller fullt ut. Jag citerar åter EG-Nytt beträffande Frankrike: "EG-kommissionen ifrågasätter nu kostnaderna för kärnkraftsprogrammet som inte anses vara 'transparent', utan misstänks bygga på statliga subventioner. En konsekvens blir då att elen blir betydligt dyrare i framtiden."

Stora förändringar väntar om vi väljer att öppna Sveriges energimarknad mot EG. Det kan naturligtvis ske även om vi väljer att inte bli medlemmar i EG. Vattenfall och Sydkraft får konkurrens. Det blir slut på deras makt att lägga locket på allt som kan hota den sällsamma, monopoliserade maktstrukturen när det gäller elkraften i Sverige. Det vore verkligen välgörande.

Kommer Sverige att ta hand om EGs radioaktiva avfall? Ett medlemskap i EG skulle innebära att en gammal dröm kan förverkligas, nämligen att Sverige blir avfallsstation för EG-ländernas kärnkraftsavfall. Chefen för FNs atomenergiorgan, IAEA, svensken Hans Blix, framförde tanken för några år sedan. Det skulle innebära rejäla inkomster för Sverige, eftersom det tätbefolkade Europa får svårt att finna platser där högaktivt avfall kan grävas ned. Motståndet i Sverige blev massivt, och den dåvarande regeringen förnekade ivrigt att något sådant skulle tillåtas. Med ett medlemskap i EG bestämmer Sverige inte längre självt över detta.

SKI undersöker just nu vad ett medlemskap i Euratom skulle innebära för dem. Euratoms stadga talar tydligt om hur man förpliktar sig att uppmuntra

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Näringspolitik
- Miljöpolitik,
energifrågor*

”sådana outhärliga anläggningar som är nödvändiga för utvecklingen av kärnenergi inom gemenskapen”. Avfallsförvaringen hör dit.

Inte bara Euratoms bestämmelser kommer att tvinga oss. Handelshinder är ju det mest förbjudna inom EG. Om företag inom EG vill exportera radioaktivt avfall och företag inom ett EG-anslutet Sverige vill importera, blir det handelshinder om staten försöker lägga sig i detta. Eller blir det inte det? Det här är en av de frågor som jag tänker undersöka noga.

Herr talman! Det svenska energibeslutet är bra. Energiöverenskommelsen, som nu omfattas av socialdemokraterna, folkpartiet, centern, moderaterna och kds, innebär en satsning på förnybar energi och en effektivisering igen, efter den gamla regeringens tioåriga avveckling av allt stöd. Vidare ligger årtalet 2010 fast som sista slutår för kärnkraften i Sverige. Varje år skall regeringen redogöra för hur långt framtidsenergin kommit. Detta skall bli avgörande för när kärnkraftsaggregaten börjar tas ur drift.

Vi kan nu vänta oss att de företag som fortfarande håller fast vid kärnkraften kommer att göra allt för att investera miljarder i de gamla trasiga kärnkraftverken och byta ut del efter del tills ett nytt verk vuxit fram ur det gamla. De kommer att använda sitt avsevärda inflytande i samhället för att lägga locket på forskning och utveckling av bioenergi, vindkraft, solenergi, bränsleceller, effektivare energisystem, osv.

Herr talman! Min förhoppning är att vårt närmande till kontinentens energimarknad kommer att ändra kraftföretagens i Sverige inställning till kärnkraften. De framtida möjligheterna är ju så mycket intressantare.

(forts. prot. 12)

3 § Hänvisning av ärenden till utskott och beslut om förkortad motionstid

Föredrogs och hänvisades
Propositionerna
1991/92:18 och 21 till näringsutskottet
1991/92:34 till skatteutskottet

Beträffande proposition 1991/92:21 Teckning av aktier m.m. i Nordbanken hade regeringen föreslagit att riksdagen skulle besluta att motionstiden förkortades till sex dagar.

Kammaren beslöt att förkorta motionstiden för denna proposition till att utgå måndagen den 21 oktober.

4 § Bordläggning

Anmälades och bordlades
Redogörelse
1991/92:2 Riksdagens revisorers verksamhetsberättelse för budgetåret
1990/91

Motionerna

med anledning av prop. 1991/92:1 Lotteriskatt m.m.
1991/92:Sk1 av Harry Staaf (kds)

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

med anledning av prop. 1991/92:3 Sekretess inom svenska kyrkan
1991/92:K1 av Johan Lönnroth (v)

med anledning av prop. 1991/92:4 Möjligheten till en särskild svensk insats
för fredlig lösning av tvister
1991/92:U1 av Ingela Mårtensson (fp)

med anledning av prop. 1991/92:9 Jakt- och viltvård
1991/92:Jo5 av Elving Andersson (c)
1991/92:Jo6 av Hans Dau (m)
1991/92:Jo7 av John Andersson m.fl. (v)
1991/92:Jo8 av Stina Eliasson (c)
1991/92:Jo9 av Kjell Ericsson (c)
1991/92:Jo10 av Owe Andréasson m.fl. (s)
1991/92:Jo11 av Britta Bjelle (fp)
1991/92:Jo12 av Sigge Godin (fp)
1991/92:Jo13 av Carl G Nilsson (m)
1991/92:Jo14 av Hugo Bergdahl (fp)
1991/92:Jo15 av Dan Ericsson i Kolmården (kds)

med anledning av prop. 1991/92:12 Vissa yrkestrafikfrågor och om riksfärd-
tjänsten
1991/92:T1 av Barbro Sandberg m.fl. (fp, m, c, kds)

med anledning av prop. 1991/92:16 Forskning om den offentliga sektorn
1991/92:Fi1 av Rune Rydén (m)
1991/92:Fi2 av Daniel Tarschys (fp)

med anledning av prop. 1991/92:8 Fortsatt giltighet av 1952 års tvångsme-
delslag
1991/92:Ju1 av Berith Eriksson (v)
1991/92:Ju2 av Hans Göran Franck (s)

med anledning av prop. 1991/92:19 Vissa ersättningar till sjukvårdshuvud-
männen m.m.
1991/92:Sf1 av Sten Svensson m.fl. (m)
1991/92:Sf2 av Gudrun Schyman m.fl. (v)
1991/92:Sf3 av Johan Brohult och Leif Bergdahl (nyd)

5 § Kammaren åtskildes kl. 19.09.

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 2 § anf. 20 delvis,
av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 52 delvis,
av förste vice talmannen därefter t.o.m. anf. 77 delvis,
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. anf. 100 delvis,
av talmannen därefter t.o.m. anf. 109 delvis och
av förste vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

TOM T:SON THYBLAD

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Prot. 1991/92:11
16 oktober 1991

Onsdagen den 16 oktober

1 § Justering av protokoll.....	1
2 § Allmänpolitisk debatt.....	1
<i>Ekonomisk politik</i>	1
Allan Larsson (s)	
Bert Karlsson (nyd)	
Talmannen (om debattreglerna)	
Lars-Ove Hagberg (v)	
Finansminister Anne Wibble (fp)	
Hans Gustafsson (s)	
Lars Tobisson (m)	
Per-Ola Eriksson (c)	
Stefan Attefall (kds)	
Lisbet Calner (s)	
Bengt Silfverstrand (s)	
Karin Starrin (c)	
Odd Engström (s)	
Anita Modin (s)	
Arne Kjörnsberg (s)	
<i>Skattepolitik</i>	47
Lars Hedfors (s)	
Lars Bäckström (v)	
Statsrådet Bo Lundgren (m)	
Andre vice talmannen (om debattreglerna)	
Ivar Franzén (c)	
Harry Staaf (kds)	
Lennart Nilsson (s)	
Sonia Karlsson (s)	
<i>Arbetsmarknadspolitik och regionalpolitik</i>	70
Mona Sahlin (s)	
Bo Jenevall (nyd)	
Bengt Hurtig (v)	
Arbetsmarknadsminister Börje Hörnlund (c)	
Sonja Rembo (m)	
Elver Jonsson (fp)	
Carl-Olov Persson (kds)	
Sten Östlund (s)	
Ulf Melin (m)	
Sigge Godin (fp)	
Marianne Andersson (c)	
Magnus Persson (s)	

Kjell Ericsson (c)	
Axel Andersson (s)	
Stig Bertilsson (m)	
Rune Evensson (s)	
Eva Johansson (s)	
Widar Andersson (s)	
<i>Näringspolitik – Allmänt.</i>	103
Anita Gradin (s)	
Bengt Dalström (nyd)	
Rolf L Nilson (v)	
Industriminister Per Westerberg (m)	
Göran Hägglund (kds)	
Carl Fredrik Graf (m)	
<i>Näringspolitik – Jordbruk.</i>	114
Inge Carlsson (s)	
Christer Windén (nyd)	
Elisabeth Persson (v)	
Jordbruksminister Karl Erik Olsson (c)	
Ingvar Eriksson (m)	
Bengt Rosén (fp)	
Holger Gustafsson (kds)	
<i>Näringspolitik – Miljöpolitik, energifrågor.</i>	130
Göran Persson (s)	
Annika Åhnberg (v)	
Miljöminister Olof Johansson (c)	
Ivar Virgin (m)	
Lennart Daléus (c)	
Dan Ericsson i Kolmården (kds)	
Hans Stenberg (s)	
Birgitta Hambræus (c)	
(forts. prot. 12)	
3 § Hänvisning av ärenden till utskott och beslut om förkortad motionstid.	148
4 § Bordläggning	148